Tímarit

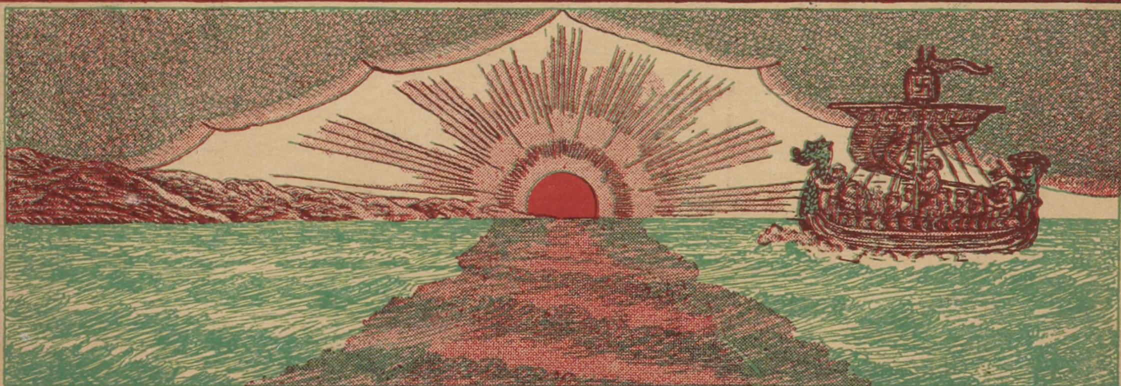
Þjóðræknisfélags Íslendinga

XX. ÁR

WINNIPEG, MANITOBA

Tímarit

Þjóðræknisfélags Íslendinga

XX. Árgangur

Tilgangur félagsins er:

1. Að stuðla að því af fremsta megna að íslendingar megi verða sem beztir borgarar í hérlendu þjóðlífi.
2. Að styðja og styrkja íslenzka tungu og bókvísi í Vesturheimi.
3. Að efla samúð og samvinnu meðal íslendinga austan hafs og vestan.

Þetta er sá félagsskapur meðal íslendinga í Vesturheimi, er aðallega byggir á þjóðernislegum grundvelli og hvetja vill þá til framsóknar og virðingar til jafns við þá þjóðflokka aðra er þetta land byggja.

Aðrar upplýsingar um félagið veitir "Félagsstjórnin," og má skrifa til hennar. Inngangseyrir og ársgjöld sendist "Fjármálaritara," en áskriftargjald að Tímaritinu "Skjalaverði."

Þjóðræknisfélag íslendinga í Vesturheimi
Winnipeg, Manitoba.

Félagatal Þjóðræknisfélagsins 1937-8

A. Heiðursfélagar

Próf. Árni Pálsson, Reykjavík, Ísland

Próf. Sig. Nordal, Ph. D., Reykjavík, Ísland

Jóhannes Jósefsson, Reykjavík, Ísland

Ragnar E. Kvaran, Skrifstofustjóri, Reykjavík, Ísland

Þ. Þ. Þorsteinsson, skáld, Winnipeg, Man.

J. Magnús Bjarnason, rith. Elfros, Sask.

Próf. Halld. Hermannsson, Ithaca, N. Y., U.S.A.

Dr. Vilhj. Stefánsson, New York, N. Y., U.S.A.

Friðrik Swanson, málari, Winnipeg, Man.

Mrs. Jakobína Johnson, Skáldkona, Seattle, Wash.

G. J. Guttormsson, skáld Riverton, Man.

Prof. F. S. Cawley, Ph.D. Harvard University, Cambridge, Mass.

Dr. Henry Goddard Leach, New York, N. Y., U.S.A.

Prof. Watson Kirkconnell, Wesley College, Winnipeg, Man.

Rt. Rev. C. V. Pilcher, D.D. Melbourne, Ástralía

Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, Winnipeg, Man.

B. Æfifélagar

Þorgils Þorgeirsson, Winnipeg, Man.

Árni Sigurðsson, málari, Winnipeg, Man.

C. Ársfélagar

1. ÍSLAND

Einar Gunnlaugsson, Stóra Sandfelli, Skriðdal um Reyðarfj.

Björg E. Johnson Reykjavík

Jónas Jónasson, Reykjavík

Frú Jóhanna Jónasson, Reykjavík

Júlíus Jónsson, Reykjavík

Dr. Ófeigur Ófeigsson, Reykjavík

Frú Margrét Guðmundsd., Reykjavík

Sr. Friðrik Hallgrímsson, Dómkirkjuprestur, Reykjavík

Frk. Halldóra Bjarnad., Reykjavík

Frú Josephina Jóhannsson, Reykjavík

Halldóra Sigurjónsson, Reykjavík

Jónas Thordarson, Akureyri

Sr. Benjam. Kristjánsson, Syðra Laugalandi, Eyjafjarðarsýslu.

Sr. Friðrik A. Friðriksson, Húsavík, S.-Þing.sýsla

Hjúkrunarkona Ingibjörg Sveinsson, Landsspítalinn, Reykjavík

Stefán Vagnsson, Hjaltastöðum, Skagafjarðarsýsla

2. Canada

Alameda, Sask.

Hjörtur Bergsteinsson

Arborg, Man.

Björn Árnason

Björn G. Anderson

Steindór Árnason
J. Bergmann
P. K. Bjarnason
Dr. S. E. Björnsson
Hjálmur Danielsson
Mrs. Hólmfr. Daníelsson
Einar Einarsson
G. O. Einarsson
Finnbogi Finnbogason
Hermann Fjeldsted
Thor. Fjeldsted
Böðvar H. Jakobsson
Mrs. Guðlaug Jakobsson
Helgi B. Jakobsson
Eiríkur Jóhannsson
Mrs. Andrea Johnson
Miss Sella Johnson
Marteinn M. Jónasson
Guðmundur Magnússon
Sr. Sigurður Ólafsson
Jóh. Pétursson
Mrs. Jóh. Pétursson
Arthur Sigurðsson
Magnús Sigurðsson
Gunnar Sæmundsson
Jakob Thorsteinsson

Arnes, Man.

Mrs. Anna H. Helgason
Ísleifur Helgason
Mrs. Guðrún Jónsson
Ólafur Jónasson
Jónas Ólafsson

Baldur, Man.

J. K. Sigurðsson
Björgúlfur Sveinsson

Benalto, Alta.

Jóhann M. Hillman

Calgary, Alta.

Sigurður Sigurðsson
Jóhann Bjarnason

Cranberry Lake, B. C.

Jón Sigurðsson

Cypress River, Man.

L. J. Hallgrímsson

Edmonton, Alta.

Mrs. G. Benedictson
S. Guðmundsson

Elfros, Sask.

Mrs. J. Magnús Bjarnason
Jón Jóhannesson
Axel Jónasson
J. H. Goodmundson

Eriksdale, Man.

Kristján Halldórsson
Ólafur Hallson

Fawcett, Alta.

Guðmundur Björnsson

Geysir, Man.

Miss Margrét Bjarnason
Einar Benjamínsson
Timoteus Böðvarsson
Mrs. Timóteus Böðvarsson
S. P. Friðriksson
Friðrik Sigurðsson
J. G. Skúlason

Gimli, Man.

Mrs. Christiana O. L. Chiswell
Séra Bjarni A. Bjarnason
Mrs. B. A. Bjarnason
Friðfinnur Einarsson
Guðmundur Fjeldsted
Freeman Freemanson
Jón Guðmundsson
Grímur S. Grímsson
Mrs. Ásdís Hinriksson
Baldur M. Jónasson
Lestrarfélagið "Gimli"
Mrs. Kristín Schram
Sigurður Sigurðsson
Guðni Thorsteinsson
Hjálmur Thorsteinsson
Thordur Thordarson

Glenboro, Man.

Guðrún Anderson
Páll A. Anderson
Sigurður Antoníusson
Sr. Egill H. Fáfnis

Jón Goodman
F. Frederickson
Jón Frederickson
Jón Helgason
Mrs.Kristjana Jóhannsson
Hans Jónsson
A. E. Johnson
B. S. Johnson
Mrs. C. S. Josephsson
Guðm. Lambertsen
G. J. Oleson

Hamilton, Ont.
Einar S. Svanbergsson

Hayland, Man.
Hávarður Guðmundsson
Sigurður B. Helgason
Geirfinnur Pétursson

Hnausa, Man.
Gunnar Helgason
Hildibr. J. Hildibrandsson
Jón B. Snæfeld
Gestur S. Vídal
Mrs. Kristín Vídal
Sigvaldi Vídal
Miss Sigurrós Vídal

Hodgson, Man.
Rögnvaldur S. Vídal

Holland, Man.
Guðlaug S. Fredericksson

Húsavík, Man.
W. B. Arason

Innisfail, Alta.
Jóhann Björnsson

Keewatin, Ont.
Guðjón Hermannsson
Jón Pálmason
Mrs. Sig. Sigurðsson
Bjarni Sveinsson
Mrs. Bjarni Sveinsson
Lestrarfélagið "Tilraunin"

Lundar, Man.
Sr. Guðmundur Árnason
G. S. Berg
Joe Breckman
Jón Einarsson
Vigfús Guttormsson
Ed. Hallsson
M. Kristjánsson
Ágúst Magnússon
A. V. Olson
Guðmundur Sigurðsson
Mrs. Ásta Sigurðsson
Grímúlfur Sigurðsson.

Markerville, Alta.
Mrs. Helga J. Stephanson

Mozart, Sask.
Jens Elíasson
Jón Arngrímsson
Þórður Ásgeirsson

Neveton, Man.
Gestur Sigurðsson

New Westminster, B. C.
Loftur Goodman
S. D. B. Stephansson

Norwood, Man.
Magnus Peterson

Oak View, Man.
Sigurður Sigfússon

Piney, Man.
S. S. Anderson
Mrs. S. S. Anderson
Mrs. B. E. Björnsson
E. E. Einarsson
S. J. Magnússon
Kristinn Norman
P. S. Pétursson
B. G. Thorvaldsson

Red Deer, Alta.
Ófeigur Sigurðsson
Mrs. Kristín Sigurðsson

Reykjavík, Man.
Árni Björnsson
G. Erlendsson
Mrs. I. Gíslason
Ingim. Ólafsson
A. Paulson

Riverton, Man.
F. V. Benediktsson

Marinó Briem
Mrs. G. J. Guttormsson
Jóhannes Helgason
Skúli Hjörleifsson
Pétur Jónsson
Mrs. Óskar Magnússon
Sr. E. J. Melan
Mrs. S. O. Thompson
Sveinn Thorvaldson
Mrs. Kristín Thorvaldson

Saskatoon, Sask.
Próf. T. Thorvaldson, D. Sc.

Siglunes, Man.
Ásmundur Freeman
Guðmundur Johnson

Silver Bay, Man.
Jón Björnsson

Steep Rock, Man.
Th. Gíslason
Guðmundur Hjartarson
F. E. Snædal

Stettler, Alta.
M. Steinsson

Vancouver, B. C.
Ben. B. Bjarnason
Mrs. H. S. Le Messurier
Þórður Kr. Kristjánsson

Victoria, B. C.
Christian Sivertz

Vidir, Man.
Gunnar Einarsson
Gunnlaugur Hólm
Jónas J. Jónasson

Vogar, Man.
Björn Eggertsson
Lestrarfélagið Herðubreið
Jónas Kr. Jónasson
Guðmundur Jónsson

White Rock, B. C.
Th. G. Ísdal

Wilkie, Sask.
Miss Dóra Davíðsson

Winnipeg Beach, Man.
Jón Kernested

Winnipegosis, Man.
Guðrún Friðriksson
Jón Geir Gunnarsson

Winnipeg, Man.
Dr. Kristján J. Austmann
Dr. Kr. J. Backman,
Miss Sæunn Bjarnadóttir
Dr. Ág. Blöndal, M.D.
Mrs. Jónína Christie
John Christopherson
Séra V. J. Eylands
Mrs. Matth. Fredrickson
Dr. M. B. Halldórsson,
Halldór Johnson
Guðm. F. Jónasson
Björn Líndal
Magnús Markússon
Sigurður W. Melsted
B. E. Olson
Dr. B. H. Olson
Elin G. Sigurðsson
Jón Sigurðsson
Stefanía Sigurðsson
Sigurður Sölvason
Mrs. J. B. Skaptason

J. J. Swanson
G. S. Thorvaldson

3. BANDARÍKIN

Akra, N. Dak.
Ásbjörn Sturlaugsson

Anacortis, Wash.
Margrét J. Benedictson

Baltimore, Md.
Dr. Stefán Einarsson, Johns Hopkins University Library

Bellingham, Wash.
Lestrarfélagið "Kári"
E. M. Einarsson

Blaine, Wash.
S. A. Anderson
J. J. Bartel
Thor Björnsson
Th. Goodman
Séra H. E. Johnson
Sr. Alb. E. Kristjánsson
Mrs. K. F. Líndal
Mrs. Sigríður Paulson

Bremerton, Wash.
Sveinn Árnason

Cavalier, N. Dak.
Mrs. Sigríður Galbraithe

Chicago, Ill.
Árni Helgason
Jóh. Sveinsson, Theol. St.
C. H. Thordarson, Ph. D.

Duluth, Minn.
Chris Johnson
Mrs. Chris Johnson

Edinburg, N. Dak.
Margrét Guðmundsson

Elmhurst, Long Island, N. Y.
E. Grettir Eggertson

Garðar, N. Dak.
Gamalíel Thorleifsson

Gloucester, Mass.
Einar Anderson
Jónas B. Johnson

Grafton, N. D.
Guðjón Árman
Mrs. S. Eastman

Grand Forks, N. Dak.
Próf. Richard Beck, Ph.D.
Próf. G. Björn Björnsson
University Library

Hallson, N. Dak.
Árni J. Jóhannson
Árni Magnússon

Huntington Park, Calif.
Dr. Paul V. Jameson

Ivanhoe, Minn.
Peter H. Foss
Bjarni Guðmundsson

Minneapolis, Minn.
Gunnar B. Björnsson
Hjálmar Björnsson

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga

TUTTUGASTI ÁRGANGUR, 1938

Ritstjóri: RÖGNVALDUR PÉTURSSON

WINNIPEG, MANITOBA

Gefið út af Þjóðræknisfélagi íslendinga í Vesturheimi

1939

Prentað hjá

THE VIKING PRESS LTD.

LEIÐRÉTTING

Inn í grein mína, "Framtíð íslenzkrar menningar í Vesturheimi", í síðasta árgangi þessa tímarits, hafa slæðst nokkrar prentvillur. Þessar eru helstar, fyrir utan stafvillur, sem allir geta lesið í málið:

Bls. 10, fyrra dálki, 18. l.: **þýðingunni** les: **þýðingum; nú** les: **ein.**
Bls. 13, fyrra dálki, 13. l.: **botinn** les: **brotinn.**
Bls. 15, fyrra dálki, 21. l.: **1703** les: **1783.**
Bls. 19, fyrra dálki, 29 l.: **einrætt** les: **einsætt.**

Sigurður Nordal

Efnisyfirlit

HIS EXCELLENCY THE RIGHT HONOURABLE
THE LORD TWEEDSMUIR, G.C.M.G., C.H.
GOVERNOR-GENERAL OF CANADA

HEIÐURS VERNDARI ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGS
ÍSLENDINGA Í VESTURHEIMI

Þjóðræknisfélagið 20 ára

Eftir Rögnvald Pétursson

Þá eru nú liðin 20 ár frá stofnun "Þjóðræknisfélags íslendinga í Vesturheimi". Margir þeirra manna er tóku þátt í stofnun félagsins eru nú horfnir af sjónarsviðinu og gengnir undir græna torfu. Tekur nú líka að fyrnast yfir sögu fyrri áranna og þeirra tíma er félagið hóf göngu sína. Það má því virðast viðeigandi, að þessu sinni, að Tímaritið flytji stutt yfirlit yfir þá sögu, og ekki sízt vegna þess, að það hefir ekki áður verið gjört. Fundargjörðir frá undirbúningsfundunum, stofnfundinum og fyrstu tveimur ársþingum félagsins eru til, en þær hafa hvergi verið birtar. Verður við þær stuðst, í því sem hér verður sagt, og svo þær fréttir af starfi félagsins er birtar voru á þeim tíma í blöðunum.

En áður en lengra er haldið, er fyrst að gjöra sér grein fyrir hvernig ástatt var í þjóðfélaginu um þessar mundir, þegar félagið komst á fót; því það hafði áhrif á afstöðu manna gagnvart félagsmyndaninni, á þátttöku þeirra og orðalag og fleira, er fram kom á fundum og í blöðunum.

Flest allir voru í hjarta sínu með stofnun félagsins. íslendingar vildu allir vera og voru, þrátt fyrir allt sem á daginn hafði drifið, en þeir báru ótta og ugg fyrir því, að viðleitni þessi yrði misskilin og að þjóðflokkurinn myndi missa einhvers við, í áliti sínu við hana. Þeir voru ekkert fáir er svo hugsuðu.

Af hverju stafaði sá ótti og hvaðan spratt sú skoðun?

Veraldarófriðurinn hafði staðið yfir á fimta ár. En það átti svo að heita, sem að honum væri lokið, er félagsmyndunin hófst, með vopnahlés samningunum 11. nóv. 1918. En áhrif hans voru ekki strax afrokin sem ekki var heldur von. Þessi fjögur ár höfðu haft djúptæk og lamandi áhrif á hugsunarhátt landsbúa yfirleitt og gjörbreytt honum frá því sem hann var 1913. Ýmiskonar ófrelsi og einræði, frekja og ójöfnuður höfðu gjört innreið sína í þjóðfélagið. Horfin var sú lyfting, það bjartsýni og glaðsinni, framsókn og athafnafrelsi, er áður einkendi félagslífið, og jafnan fylgir landnámsárunum, — en í Vestur-Canada stóðu þau enn yfir, og það fram til stríðs byrjunar.

Í fyrstu, er ófriðurinn brauzt út gátu menn ekki gjört sér grein fyrir, út í hvað væri komið. Blaðafregnum var ekki að treysta, þær létu sem þetta yrði aðeins stundarél — einskonar Heljarslóðarorrusta — er skjótlega tæki enda. Voru menn því ókvíðnir, fyrsta sprettinn, en eftir því sem styrjöldin drógst lengur, og varð ægari og grimmari svarf hún æ meir að canadisku þjóðinni, en þó einkum Vesturlandinu, er af mannfæð sinni, hafði lagt til hlutfallslega fleiri menn í herinn en austurfylkin. Dauðinn seildist utan úr fjarlægðinni, inn á heimilin, hjó skörð í fjölskyldu hópinn, er aldrei urðu fylt.

Glaðværðin fór af. Skoðanir manna breyttust, á öllum sviðum, í allar áttir, gagnvart öllu. Þó munu áhrif hinnar svonefndu "Upplýsinga starfsemi" stjórnarinnar og undirtyllna hennar, blaðanna, hreyfimyndanna, hersöfnunarþjónanna, hinna sjálfkjörnu "föðurlands verndara" og vandlætara, ekki hafa átt minstan þátt í þessari breytingu. Tortryggni var sáð, millum þjóðflokkanna, jafnt innfluttra sem innfæddra, er bygðu landið, en þó einkum gegn þeim er ekki voru af frönskum eða brezkum stofni. — Stjórnin tók sér alræðisvald, gaf út flestar sínar fyrirskipanir utan þings í valdboði ríkisráðs (by order in council). Ekki var leyfilegt opinberlega að finna að gjörðum stjórnarinnar, því það var sama sem að hnekkja framkvæmdum hennar í þarfir stríðsins. Alt varð að miða við stríðið, allir að "vinna fyrir stríðið." Konur sátu með prjóna, á samkomum, við messu, í gestaboðum, í heimhúsum, í þarfir stríðsins.

Frægust samkeppni á prjónlesi meðal Íslendinga mun hafa verið sú er efnt var til út í sýningargarði Winnipeg-bæjar, að afstöðnum ræðuhöldum, Íslendingadaginn 2. ágúst 1917. Send höfðu verið um 40 sokkapör víðsvegar frá, og skyldi dæmt um hver þrenn væri bezt. Eftir að dómur var kveðinn upp, voru verðlaunasokkarnir seldir við uppboð af samkomustjóra, er það ár var, Dr. B. J. Brandson. Var fyrst boðið upp þriðja verðlaunaparið. Hreppti það Árni lögfr. Anderson og galt $5.00 fyrir. Þá var annað verðlaunaparið borið upp og hreppti Þorsteinn S. Borgfjörð byggingameistari, fyrir $6.00. Nú var komið að því ágætasta er hlotið hafði fyrstu verðlaun. Urðu nú margir til að bjóða en að lokum hreppti Arinbj. S. Bardal, útfararstjóri það, fyrir $40.00.

Með margvíslegu móti var unnið fyrir stríðið, en ekkert hrökk til. Alt af þurfti fleiri menn, og er fækka tók frambjóðendum lagði sambandsstjórnin að lokum, seint í ágústmánuði 1917, herskyldu á landið.

Lögunum var andmælt, en ekkert tjáði. Gekk meirihluti andstæðingaflokksins (liberal flokksins) í lið með stjórninni og var mynduð einskonar samsteypustjórn. Nokkrir eldri ráðgjafarnir voru látnir segja af sér, en í þeirra stað skipaðir forkólfar úr hinum nýja sambandsflokki. Ekki kváðust þeir þó hafa skift um skoðun, heldur gefa kost á sér til þessara embætta til þess að fá þjóðina til að halda saman, heima fyrir og á orrustu vellinum.

"Ganga varð hægt um gleðinnar dyr og gá að sér."

Voru þá samin ný kosningalög, er trygðu það að allir yrði kosnir er sóttu undir merkjum samsteypunnar. Öllum er innritaðir voru við herinn, hvort þeir voru staddir heima eða komnir út, var veittur atkvæðisréttur, og mátti skifta atkvæðum þeirra niður á kjörstaði í landinu þar sem stjórnarsinni varð í minnihluta. Stjórnin réði því hversu það var gjört. Ekki var búið að veita konum algengan kosningarétt, en nýju lögin kváðu svo á, að hver kona, er ætti föður, bróður, son eða eiginmann í hernum skyldi hafa atkvæðisrétt. Þá voru atkvæði

tekin af öllum þeim er borgarar höfðu gjörst eftir 1902, er ættaðir voru frá óvinalöndunum eða mæltu á tungu óvinaþjóðanna. Kosningar voru svo látnar fara fram 17. des. s. á. og vann stjórnin frægan sigur! Vopnaðir hermenn voru settir til að gæta dyra við kjörstaðina og sjá um að þeir einir greiddu atkvæði er rétt hefðu til þess. Hefir kosning þessi verið í minnum höfð sem sú óvirðulegasta er haldin hefir verið í Canada.

Í fyrstu höfðu Bandaríkin setið hjá og ekki tekið neinn beinan þátt í stríðinu. Að vísu höfðu margir sjálfboðar þaðan, gengið bæði í canadisku og brezku hersveitirnar, en þátttaka þeirra var ekki af hálfu ríkisins.

Forseta kosning og almennar þingkosningar fóru fram haustið 1916 (7. nóv.). Kom þá í ljós að megn hernaðarandi var farinn að grafa um sig hjá þjóðinni, einkum í stórborgum og iðnaðarbæjum austurríkjanna. Vesturríkin, svo að segja öll, höfðu verið andstæð því að þjóðin hefði nokkur afskifti af ófriðnum. Keppinautur Wilson's forseta, Mr. Hughes, hæstaréttardómari, lét það skiljast að hann myndi ganga í bandalag með samherjum, næði hann kosningu. Fylgjendur Wilson's, tóku sér kjörorð meðan á kosninga baráttunni stóð, "Hann hefir haldið oss út úr stríðinu", (He has kept us out of the war), er álitið er að muni hafa drjúgum stutt vinsældir hans. En strax upp úr nýári, er sátta og miðlunar tilraunir hans voru að engu hafðar breyttist afstaða hans snögglega. Blöðin fóru að ympra á því að Bandaríkjaþjóðin gæti ekki setið hjá. Lét hann að lokum undan þeim er hvöttu til vígaferla. Í febrúar mánuði kallaði hann sendisveit Bandaríkjanna heim frá Berlin en vísaði hinni þýzku úr landi. Þann 6. apríl gefur hann þá skipun til Congress að segja Þjóðverjum stríð á hendur.

Þetta var ekki fyrr gjört en að öll þjóðin var komin í uppnám. Herskylda var lögð á um land alt, og reið það undir Canada að fylgja því fordæmi, eins og síðar varð og um er getið. Hersöfnunar skrifstofur risu upp á hverju strái, í bæjum og borgum og öllum var lagt að skyldu að gefa sig fram, er á herskyldu aldri væri. Var nú "útlendingnum" ætluð þegjandi þörfin ef hann sýndi sig ekki auðsveipan en útlendingar voru þeir allir hvort heldur þeir voru innfæddir eða innfluttir, er eigi báru brezk nöfn eða mæltu á útlenda tungu. Eftirlit þurfti nú að hafa með norður-miðríkjunum og vestur-ríkjunum, er voru bæði, ung og bygð innflytjendum og afkomendur þeirra, frá norður Evrópu. En nógir fengust til þess, "Volunteer Public Representatives", sjálfboðnir fulltrúar þjóðarinnar!

Sú saga var sögð af skáldinu og blaðamanninum norsk-ameríska Peter Strömey (útgefanda tímaritsins "Scandinavia"), er ferðaðist til Noregs, rétt um það leyti sem stríðið brauzt út og sat svo, ófriðarteptur, rúmt ár á Norðurlöndum, að þegar hann kom til baka aftur, flutti hann fyrirlestur á nokkrum stöðum í Norður Dakota um veru sína þar fyrir handan. Lofaði hann lönd og þjóðir að maklegu. Erindi þetta flutti hann í Bismarck, höfuðstað

Dakotaríkis, — meðal annara staða. Er hann lauk máli sínu, reis einn áheyrendanna upp úr sæti, hrósaði erindinu fyrir að það hefði verið fróðlegt en mælti svo: "Við skyldum ætla, að þið "úlendingar", gætuð gjört ykkur enn gleggri grein fyrir því, eftir að hafa víða farið, hve þakklátir þið megið vera fyrir að eiga hér griðland þar sem ykkur er trygður friður, réttindi, frelsi og öryggi, sem þið getið hvergi öðlast annarsstaðar." Peter horfði á manninn um stund og segir svo: "Eg gjöri ráð fyrir að þér séuð fæddur hér í þessu landi." Hinn kvað nei við en sagðist hafa komið hingað fyrir 10 árum, frá brezku eyjunum." Því kallið þér mig þá "útlending", sem fæddur er í Oshkosh, Wisconsin, en sjálfur megið þér heita nýgræðingur hér í landi." mælti Peter.

Þarna talaði einn "Volunteer Public Representative", einn sjálfboðinn fulltrúi þjóðarinnar!

Spenningurinn steig hærra, æsingin og ofsóknartilraunirnar uxu, eftir því sem stríðið drógst meir á langinn og mannfallinu sneri á Bandaríkjaherinn, þó ekki kæmist það í algleyming fyrr en síðla sumars 1918. "Útlendingarnir" urðu bókstaflegir óvinir hins skipulagða þjóðfélags, að dómi þessara "Volunteers", eins og saga þessi sýnir, sem einnig gjörðist í Dakota, en hefði getað gjörst hvar sem var.

Þýzkur prestur, að nafni John Fontano, í smábænum New Salem, var kærður fyrir landráð. Hann var búinn að vera 20 ár í landinu, þjónaði þýzkum lúterskum söfnuði, var kvæntur amerískri konu. Blöðin skýrðu svo frá réttarhaldinu: "Dómur var kveðinn upp 7. ágúst 1918, í kærumáli gegn þýzkum presti er Fontana heitir, af Hon. C. F. Amidon yfirréttar dómara (Federal Court) í Bismarck, N. Dak. Prestur var kærður fyrir að vera óþegnhollur, hafa prédikað á þýzku, og lagt rækt við þýzka menningu. — Prestur var dæmdur í þriggja ára fangelsi. Dómaranum fórust þannig orð:

"Tilgangur dóms þessa sem nú er yfir yður feldur, er ekki eingöngu sá að hegna yður fyrir landráð, heldur líka að gefa öllum yðar líkum til kynna, sem halda fram málefnum **útlendra** þjóða, að nú er sá dagur upprunninn, er öllu þessu verður út að rýma, og niðurbrjóta, og sá dagur er nú kominn, er þér og allir yðar líkar verða að láta yður vaxa í hug og hjarta **sanna og ameríska** sálu.

Þér sóruð þess dýran eið, að þér skylduð veita Bandaríkjunum alla hollustu og hlýðni við landsins lög. Hver var þýðing þessa svardaga? Hver önnur en sú, að þér með einlægni og hreinum huga skylduð láta með yður þróast og vaxa **ameríska sál** í huga og hjarta. — — —

En hafið þér gjört þetta? Þér hafið unnað og haldið fram öllu því, sem þýzkt er. — Þér hafið **prédikað** á þýzku, flutt **bænir yðar** á þýzku, **lesið** þýzkar bækur, og blöð, og **sungið sálma** á þýzkri tungu. Hver einasta hugsun yðar er þýzk, og hver einasta tilfinning hjarta yðar í öll þessi ár (20) er þýzk. Líkami yðar hefir verið hér í ameríku en líf og sál á Þýzkalandi! — — —

Þegar stríði þessu er lokið og frelsi mannfélagsins er aftur orðið óhult í heimi þessum þá kemur

dagur dómsins. Þeir borgarar landsins, sem fæddir eru í öðrum löndum og stofnanir allar er með útlendingum standa, verða kvaddar fyrir dómstól þjóðveldis þessa. Sá dagur er fyrir sjónum mínum líkastur hinum mikla dómsdegi. Á þeim degi verður skilnaður gjörður milli sauðanna og hafranna. **Hver einasta stofnun,** sem, hefir fengist við að halda útlendingum við sem útlendingum í landinu, **verður að hverfa** frá þessu starfi eður **hætta að vera til.** Hér þarf djúpt að skera en það verður gjört. — — —

Útlendar kirkjur og útlend blöð verða aðal málin, sem út verður gjört um, á þessum degi dómsins. Rétturinn til þessara hluta verður aðeins veittur **um stundarsakir.** — Þá verður að endurskoða og rannsaka til hlítar öll þessi **útlendu kirkjufélög.** Og **ekkert prentfrelsi getur** um óákveðinn tíma **verndað blöð** og rit, á útlendum tungum, í Bandaríkjunum. Ekkert frelsi getur verndað nokkra kirkju eður blað, sem ekki gjörir sér alvarlega far um að láta tímann verða sem skemstan sem þeirra þurfi með."

— — — — — —

Svo mörg voru þessi orð. En ekki munu þau hafa verið þau einu, af þessu tagi, sem úti voru látin. Norðmenn og Svíar sættu átölum fyrir að guðsþjónustur þeirra færu fram, á móðurmáli þeirra. Það áttu helzt engir að ávarpa Guð nema á ensku. Að vera "tvíheitinn 'amerikani", bera samtengt þjóðernis heiti, (hyphenated American), eins og dansk-amerikanskur, íslenzk-amerikanskur o. s. frv., gekk næst því að vera varasamur maður, í áliti þeirra er töldu sig vera "hundrað prósent" Ameríkana, hinna "sjálfkjörnu þjóðarfulltrúa". Það varð að hafa gát á þeim. Siðferðisinnræti þeirra var af lægra tagi. Slagorðið var: **"Eitt land, ein tunga, ein þjóð, ein lög".**

Í sjálfu sér var það heimskulega tilfundið. Landið var eitt, lögin ein, þjóðin sameinuð. En var það þá tungan, hún var líka ein, en samhliða henni talaðar flestar Norðurálfutungurnar og gat ekki hjá því farið, því fram á stríðsbyrjun hélzt óslitinn innflutningsstraumur inn til beggja ríkjanna, frá flestum þjóðlöndum Norðurálfunnar. Slagorði þessu gat því eiginlega ekki verið beint að öðru en hinum "útlendu" tungum er þurkaðar skyldu út, meðan að löndin lágu undir heraganum — að "útlendingunum," er svo aðeins gátu orðið "hundrað prósent" ameríkanar, að þeir afklæddust þjóðerni sínu og týndu tungu sinni, á svipstundu.

Af tilslökun við þessar kröfur, voru svo guðsþjónustur í kirkjunum færðar yfir á enska tungu, löngu fyrir tímann, því eldri kynslóðin, — upphaflegu innfltyjendurnir — hafði hennar ekki not. Fór þá kirkjulífið víða á ringulreið. Þegar ekki var eftir annað en sértrúarkenningarnar, til að halda fólki saman, losnaði um tengslin og djúp var staðfest milli hinna eldri og yngri er hefndi sín geypilega síðar. Þegar búið var að varpa frá sér tungunni, er varðveitti lífsskoðanir og siðferðisreynslu þjóðabrotanna var andanum glatað. Lögmáls kenningin ein sömul, varð sára innihaldslítil og aðhaldslaus.

öfgar þessar risu naumast jafnhátt í Canda eins og sunnan landamæranna. Þó munu þær hafa verkað á skoðanir og framkvæmdir þeirra manna er fyrir málum stóðu, svo að búast mátti við olnbogaskotum, jafnvel frá hæstu stöðum, er sýna áttu hið skilyrðislausa ákvörðunar-vald yfirþjóðarinnar í landinu. Saga ein gjörðist á þessum tíma, sem ekki er úr minnum liðin:

Um miðsumarleytið, 25. júlí 1918, var send sveit ungra manna, sunnan frá Bandaríkjum norður til Winnipeg. Áttu menn þessir að sigla frá Austur-Canada á orrustu völl, en koma við í helztu borgum landsins á austur leiðinni. Undirbúningur var mikill í Winnipeg til þess að taka á móti þessum ungu og myndarlegu gestum. Áhorfendapallur var reistur á Þinghúsflötinni, en þar á vellinum áttu aðkomumenn að fylkja liði, ganga umhverfis pallinn og heilsa á hermanna vísu, fylkisstjóra, stjórnarráðherrunum, og öðrum er sæti áttu á pallinum. Prestum, læknum, lögfræðingum og embættismönnum bæjarins, var boðið að eiga þarna sæti, meðan á athöfninni stóð. Heilsaði fylkisstjóri, Sir J. A. M. Aikins, gestum og mælti til þeirra nokkur orð, jafn ört og þeir gengu til sæta sinna. Íslenzku prestarnir voru þarna flestir, og mun Hon. T. H. Johnson, er þá var dómsmálaráðherra hafa séð um að þeir væri ekki eftirskildir, er boðsbréfum var útbýtt. Er séra Rúnólfur Marteinsson steig upp á pallinn, heilsar fylkisstjóri honum og segir: "Þér eruð prestur, er ekki svo?, en látum oss sjá, hvaða kirkju heyrið þér til?" "Lútersku kirkjunni," svarar séra Rúnólfur vingjarnlega. "Ó já, þér eruð Þýzku trúarinnar", segir fylkisstjóri, — sjálfur var hann meþódisti! — — —

Þannig var þá mannlífið stemt þegar Þjóðræknisfélagið var stofnað.

II.

Hugmynd sú, að stofna allsherjar félagsskap meðal Íslendinga í Ameríku, var ekki ný. Menn höfðu lengi framan af árum naumast um annað hugsað en að koma á fót einhverskonar félagsskap, er orðið gæti til þess að halda Íslendingum saman, svo að þeir tvístruðust ekki út um álfuna eða týndust. Þannig varð "Framfarafélagið" til í Milwaukee 1874, "Íslendingafélagið" í Winnipeg 1877 (6. sept.), og ótal fleiri félög, er risu upp þar sem einhver hópur Íslendinga var saman kominn, en féllu svo að segja á sömu svipan aftur, og urðu svo fremur til sundrungar, en sameiningar. Orsökin fyrir þessu var sú, að í byrjun var ekki leitað almennra samtaka áður en farið var á stað, heldur var hrapað að félagsstofnuninni, án nauðsynlegs undirbúnings eða umhugsunar, er varð svo von bráðar að engu.

Það var því sízt að furða, eins og hugsunarhátturinn var úti í þjóðfélaginu, þó mönnum segðist þungt hugur um að gjöra nú enn nýja tilraun til að stofna þvílíkan félagsskap. Nóg var komið og tíminn óheppilega valinn að sumir héldu. Samt fundu allir til þarfarinnar, því óðum þyngdist andrúmsloftið, sem á leið svo að sjálfákvörðun og sjálf-

stæðisþrá einstaklinganna varð naumast líft við að búa.

Fundur var boðaður að heimili Árna Eggertsonar 10. jan. 1917, til þess að ræða um stofnun íslenzks Þjóðræknisfélags í Winnipeg. — Fundurinn var ekki alment auglýstur svo þeir komu aðeins sem fundarboðið fengu. Fundarstjóri var kosinn Árni Eggertson og skrifari Friðrik Sveinsson. Skýrði fundarstjóri tilefni fundarins. Til máls tóku Jón J. Bíldfell, séra Runólfur Marteinsson, séra Björn B. Jónsson, Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, séra Friðrik J. Bergmann, Jóhannes Sigurðsson og fl. Allir voru ræðumenn því meðmæltir, að stofnað yrði íslendingafélag, er gæfi út tímarit málum sínum til stuðnings. Kosin var 15 manna nefnd til að undirbúa almennan fund (**Hkr. 18. jan. 1917**), en fundur sá var aldrei boðaður, og féll svo málið niður að því sinni.

Leið svo hátt á annað ár að ekkert var gjört. En þá var fundur boðaður í samkomuhúsi Skjaldborgar safnaðar 30. sept. 1918, fyrir forgöngu Sigurbjörns Sigurjónssonar prentara, Thórðar gullsmiðs Jónssonar, Dr. Sig. Júl. Jóhannessonar og einhverra fleiri er ekki eru nafngreindir í fundarboðinu, (**Voröld, 24. sept. 1918**). Fundurinn var fámennur og hafði ekki verið vel auglýstur. Frá gjörðum fundarins skýrir fundarskrifarinn á þessa leið: :

"Fundur kallaður til að ræða um stofnun Þjóðræknisfélags, haldinn í samkomuhúsinu Skjaldborg, 30. sept. 1918.

Forseti fundarins kosinn Rev. R. Marteinsson.

Skrifari fundarins kosinn S. D. B. Stephansson.

Forseti bað þá er boðað hefðu fundinn að taka til máls, og gefa viðstöddum hugmynd um hvað fyrir þeim vakti.

Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, skýrði frá að hann væri einn af þeim er kallað hefðu fundinn. Taldi ástæðuna þá að nú virtist vera kominn tími til að mynda hér íslenzkt Þjóðræknisfélag, — sem nokkrum sinnum hefði verið talað um hér í bæ. Væri slík félagshugmynd nauðsynleg af mörgum ástæðum, meðal annars gæti slíkt félag átt byggingu, þar æfinlega mætti taka á móti íslenzkum gestum er í bæinn kæmu.— hafa bókasafn, listasafn, fundarsali, o. s. frv. Gat þess að allareiðu stæði til boða frá einum velunnara þessarar hreyfingar allálitlegt bókasafn.

Tillaga, Sig. Vilhjálmssonar, Sig. Júl. Jóhannessonar, að kosin sé 9 manna nefnd til að hrinda málinu áfram.

Sigurbj. Sigurjónsson gat þess að fyrir 2 árum hefði verið haldinn fundur í húsi Árna Eggertsonar, til að ræða einmitt um sama mál. 9 manna nefnd hefði þá verið kosin til að hafa framkvæmdir, og á þeim eina fundi sem nefndin hafði haldið síðan, hefði henni komið saman um að hreyfa ekki við málinu meðan stríðið stæði yfir.

Helgi Sigurðsson taldi enga ástæðu að bíða með myndun félagsins vegna stríðsins.

Eiríkur Þorbergsson var eindregið með uppástungunni.

Mrs. G. J. Goodmundson vildi láta stofna félagið strax. Lagði til að 15 manna nefnd væri kosin til að

vinna með gömlu nefndinni er hr. Sigurjónsson gat um.

G. J. Goodmundson vildi vita hvert hin umrædda nefnd hefði ekki verið sjálfkosin, — sá enga ástæðu fyrir því að hún hefði ekki starfað.

Friðrik Sveinsson kvaðst verið hafa ritari hinnar umræddu nefndar. Sagði nefndina hafa lagt málið yfir þar til eftir stríðslok, vegna þess ímigusts sem nú væri á meðal hérlendra, á félags-myndunum svo kallaðra útlendinga.

J. J. Bíldfell kvað nauðsyn á myndun þjóðræknisfélags á meðal Vestur-íslendinga, — margt mætti gjöra með öflugum samtökum. En kvaðst algjörlega á móti slíkri hreyfingu á meðan stríðið stæði yfir. Allar slíkar hreyfingar líklegar til að verða hraparlega misskildar af hinni canadisku þjóð.

Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, Sumarliði Sveinsson, tillaga. Að þessum fundi sé frestað í 2 vikur, og sé næsti fundur vel auglýstur.

Breytingar tillaga, K. J. Austman, Vald. Magnússon. Að þessu máli sé frestað til annars ágústs næstk. og þá rætt á almennum fundi.

Breytingar tillaga við breytingar tillögu, Sigurbj. Sigurjónsson, S. D. B. Stephansson. Að málinu sé frestað þar til einum mánuði eftir að friður er samin.

Aðal tillagan, að fresta fundi í tvær vikur, var samþykt. Þeir Th. Johnson, Sigurbjörn Sigurjónsson og Sumarliði Sveinsson voru kosnir í nefnd til að gjöra nauðsynlegar ráðstafanir fyrir næsta fundi."

Svo að segja strax eftir að fundi var slitið var lagt á samkomubann í bænum; skólum og kirkjum var lokað, af heilbrigðisráði bæjarins, vegna hinnar skæðu drepsóttar, "spönsku veikinnar", er fluttist til bæjarins um það leyti með hersveitunum, er sendar voru heim. Féll fólk unnvörpum. Gekk þá ekki á öðru en jarðarförum. Það voru sigurlaunin!

Næsti fundur var því ekki boðaður fyr en 7. jan. 1919. Undir fundarboðið rituðu Thórður Johnson og Sigurbjörn Sigurjónsson. Meðan á fundarbanninu stóð hélt Sigurbjörn Sigurjónsson málinu vakandi með ritgjörðum í "Heimskringlu" (hann var þá prentari við blaðið), er hann nefndi **"Ljúfar raddir"**. Skoraði hann á almenning að láta vilja sinn í ljósi og birti kafla úr bréfum er honum bárust víðsvegar að.

Leið svo fram til fundarins. — Komið var saman á þeim tíma sem tiltekinn var í fundarborðinu (7. janúar), og var fjölmenni. Frá fundinum skýrir fundarskrifarinn á þessa leið:

"Fundur kallaður til að ræða um stofnun þjóðræknisfélags, haldinn í Good Templars Hall, 7. jan. 1919.

Forseti fundarins kosin Th. Johnson.

Ritari fundarins kosin S. D. B. Stephansson

Sigurbj. Sigurjónsson skýrði frá að fundur hefði verið haldinn í Samkomuhúsinu Skjaldborg, 30. sept. s. l., til að ræða um sama mál, en ekkert verið útkljáð þar, og þriggja manna nefnd kosin til að stofna til annars fundar. (Þessir menn voru þeir Th. Johnson, Sigurbj. Sigurjónsson og Sumarliði Sveinsson.)

Vegna fundarbanns þess er var sett í bænum svo lengi, hefði ekki verið hægt að halda fund fyr en nú.

Arngr. Johnson taldi þörf á að kynna hérlendu fólki íslenzkar bókmentir með því að þýða það fegursta og bezta á enska tungu. Var meðmæltur stofnun íslenzks félags er stjórnað væri í líkingu við hin alkunnu bræðra og líknarfélög þessa lands.

Séra Rögnv. Pétursson, vildi að stofnað væri alsherjar Þjóðræknisfélag íslendinga. Það væri nauðvörn. En þýðingarlaust væri að fara af stað nema samvinna fengist við bygðirnar. Samtökin yrði að vera einhuga og almenn, annars væri viðleitnin dauðadæmd. Afstaðan væri sú, vér yrðum annaðhvort að fljóta eða sökkva.

J. J. Bíldfell var áhugamál að félagið væri myndað. Vildi að það gæti haft deildir í öllum bygðum og bæjum þar íslendingar búa. Vildi ekki stofnsetja félag hér strax heldur fyrst leita eftir hluttöku bygðanna og vera í samráðum með þeim þá til stofunar kæmi. Lagði til að nefnd væri kosin á þessum fundi til þess að semja áskorun til ýmsra málsmetandi manna og þjóðræknisvina út um bygðir íslendinga bæði í Canada og Bandaríkjunum um að þeir kölluðu fundi hver í sínu héraði, helst á einhverjum einum tilteknum degi, og á þeim fundi kysu erindsreka er svo mættu á tilteknum tíma á fundi hér í bænum. Á þeim fundi skyldi svo undirstaðan lögð undir félagsmyndunina.

Ásm. Jóhannsson var eindregið með að myndað væri Þjóðræknisfélag þrátt fyrir það að hann sæi margar torfærur á vegi. Taldi mesta þörf fyrir félagið hér í bæ, því hér myndi íslenzkan eiga skemstan aldur, ef dæma ætti eftir núverandi ástandi meðal íslendinga hér. Var með uppástungu Bíldfells um að kjósa hér nefnd til að reyna að ná samvinnu við bygðirnar. Vildi að þá nefnd skipuðu 30 manns að minsta kosti og þeir valdir úr öllum hinum mörgu smáfélögum og flokkum meðal íslendinga hér í bæ. — Uppást. maður gaf eftir að í nefndina skyldi kjósa 30 manns, og var tillagan þannig studd af Ásm. Jóhannssyni.

Lárus Guðmundsson vildi strax stofna félagið, sá ekkert grætt við að bíða eftir þátttöku bygðanna. Taldi íslenzkunni borgið hér í bæ ef sterkur íslenzkur söfnuður tæki að sér kenslu í íslenzku á sunnudagaskóla. Aðrir vegir til viðhalds málinu myndu reynast lítils virði.

Séra G. Árnason taldi ótækt að bíða eftir undirtektum bygðanna í þessu máli. Þörfin væri brýnust hér, og hér ætti að vera miðstöð þjóðræknislegrar hreyfingar, helst stofnsett skrifstofa sem ætíð væri opin og starfandi að viðhaldi íslenzkrar tungu og íslenzkrar menningar, vildi að ársgjöld í félagið væru höfð svo lág, að engin þyrfti að fráfælast þessvegna.

Séra R. Marteinsson vildi að fundurinn ræddi meira um verkefni félagsins. Féllst á tillöguna með að leita undirtekta bygðanna, því sú tilhögun á stofnun félagsins væri líklegri til góðs og varanlegs árangurs. Sagði í sumum bygðum vera mikinn áhuga fyrir viðhaldi íslenzks þjóðernis. Tók fram að hann teldi

sjálfsagt að félagið væri ekki stofnað í neinni óvináttu við hið canadiska þjóðfélag. Taldi eitt aðal hlutverk félagsins ætti að vera útgáfa íslenzks tímarits og bóka. Sá ekki þörf fyrir svo mannmarga nefnd, sem tillagan fór fram á.

Séra Rögnv. Pétursson taldi enga minni þörf á framtakssemi til að viðhalda íslenzkri tungu úti í bygðunum, þar væri málið hverfandi á meðal uppvaxandi kynslóða, engu síður en hér í bæ. Var meðmæltur uppást. manni með leitun á þátttöku bygðanna nú strax.

J. J. Bíldfell sagði að með myndun þessa félags væru Íslendingar ekki að brjóta í bága við þjóðræknisskyldur sínar gagnvart Canada, þvert á móti. Vér ættum vora sérstöku menningu, og af henni bæri oss að miðla hinni ungu canadisku þjóð, sem nú væri að eins í myndun. Án samtaka, yrði ekkert úr íslenzku menningunni. Vér hyrfum bara sem dropi í sjóinn, og koma vor til þessa lands yrði senn gleymd.

Sigfús Anderson taldi fásinnu að vera nokkuð að reyna að tefja fyrir hvarfi íslenzkunnar hér. Var eindregið á móti þessari fyrirhöfn.

Jón Runólfsson var sammála næst síðasta ræðumanni. Gat þess að vér værum jafnvel ennþá nefndir hér "útlendingar" í óvirðingarskyni, vildi stemma stigu fyrir slíku með samtökum.

Sig. Júl. Jóhanensson vildi strax hleypa félaginu af stokkunum,, treystandi á góðar undirtektir bygðanna. Taldi óþarfi að taka fram að myndan félagsins skyldi ekkert koma í bága við vorar borgaralegu skyldur gagnvart Canada. — Slíkt væri sjálfsagt. Ef nefndin yrði skipuð samkvæmt tillögunni þá riði á, að í henni ættu sæti menn úr öllum félögum og "klikkum" Íslendinga hér í bæ.

Jón Hjaltlín kom með svolátandi breytingartillögu: "Fundurinn lýsir því yfir að félagið skuli stofnað, og nefnd sé kosin á þessum fundi til að semja grundvallar-reglur félagsins, sem svo skuli bera upp til samþyktar á næsta fundi." Þessi tillaga studd af Lárusi Guðmundssyni. — Borin upp og feld.

Tillaga Bíldfells - Jóhannssonar samþykt.

Nokkrar umræður urðu um hvernig kjósa skyldi í nefndina. Ásm. P. Jóhannsson las upp nöfn 24 kvenna og karla, er tilheyrðu ýmsum félögum hér í bæ. Slíkur nafnalisti til stuðnings við valið í nefndina? Loks gjörði séra Rögnv. Pétursson tillögu, studda af B. Magnússyni að forseti tilnefni 5 manna nefnd að sér sjálfum meðtöldum, til að velja menn og konur í 30 manna nefndina. Samþykt.

Forseti útnefndi þá: Sigurbj. Sigurjónsson, Einar P. Jónsson, Ásm. P. Jóhannsson, séra Rögnv. Pétursson.

Þessi nefnd tók strax til starfa og valdi eftirfylgjandi 30 menn og konur í nefnd, samkvæmt tillögu J. J. Bíldfells, áður en gengið var af fundi: Séra Runólf Marteinsson, Jón J. Bíldfell, O. T. Johnson, Sig. Júl. Jóhannesson, O. S. Thorgeirsson séra Björn B. Jónsson, Magnús Paulson, Sigurbjörn Sigurjónsson, Hjálmar A. Bergman, Líndal Hallgrímsson, séra Rögnv. Pétursson, Thorstein S. Borgfjörð, Kristján J.

Austmann, Gunnl. Jóhannsson, Hjálmar Gíslason, séra Guðm. Árnason, Dr. Jón Árnason, Einar Pál Jónsson, Mrs. F. Johnson, Mrs. J. Gottskálkson, Mrs. Ingibjörgu Goodmundson, Mrs. Th. Oddsson, Mrs. J. B. Skaptason, Mrs. T. H. Johnson, Thórð Johnson, Friðrik Sveinsson, S. D. B. Stephansson, Ásm. P. Jóhannsson, Hon. Thomas H. Johnson, Dr. B. J. Brandson.

Fundi slitið."

Þrjátíu manna nefndin tók þegar til starfa. Fyrsti fundur hennar var haldinn í Jóns Bjarnasonar skóla 13. jan, þar sem hún skifti með sér verkum. Þrjár nefndir voru kosnar: 1. **Ávarpsnefnd**, er semja skyldi almenna áskorun til Íslendinga um að stofna allsherjar félag til verndar og viðhalds íslenzku þjóðerni í Ameríku. Í nefndina voru kosnir: Rögnv. Pétursson, Jón J. Bíldfell og Sigurbjörn Sigurjónsson. 2. **Fyrirspurnar nefnd**, er leita skyldi samvinnu leiðandi manna í bygðarlögunum. Í nefnd þá voru kosnir: S. D. B. Stephansson, O. S. Thorgeirsson, frú Guðrún Johnson. 3. **Uppkasts-nefnd**, að stefnuskrá félagsins kosnir: Guðm. Árnason, Runólfur Marteinsson, O. T. Johnson, Th. S. Borgfjörð, Sig. Júl. Jóhannesson. Skyldu nefndir þessar leggja fram tillögur sínar fyrir aðalnefnd áður en birtar væru. **Ávarpsnefndin** og **Fyrirspurnanefndin** luku bráðlega starfi sínu, en **Uppkastsnefndinni** varð sein unnara, því upp á mörgu var stungið sem stefnuskrá félagsins. Var "álit" hennar lagt fyrir aðalnefndar fund nokkrum sinnum áður en frá því var gengið, eins og það ber með sér. Að lokum var það samþykt með ýmsum breytingum og birt í blöðunum (Voröld, 25. febr., Hkr. 26. marz, með þeirri skýringu, að óskað hefði verið eftir að það yrði ekki birt fyrr en aðalnefndin hefði gengið frá því).

Við "Ávarpið" var lokið 27. jan., og það afgreitt af aðalnefndinni og sent út um bygðir, (birt í Hkr. 12. febr., Lögb. 13. febr). Var það á þessa leið:

Ávarp til Íslendinga í Vesturheimi

"Oft og mikið hefir verið talað um nauðsynina á að viðhalda þjóðerni voru Íslendinga hér í álfu, og er það skiljanlegt, — þar ræðir um dýran fjársjóð er vér, menn og konur, útflutt frá Íslandi, eigum: menningu þjóðar vorrar, þúsund ára gamla og margreynda, — það veganesti sem er aflvaki allra framkvæmda vorra og manndóms í þessu nýja kjörlandi voru. Þenna fjársjóð vitum vér að vér eigum og þenna fjársjóð viljum vér varðveita, oss til uppbyggingar og þjóðfélaginu, sem hér er í myndun, til þroskunar. Hann er arfurinn er vér þráum að geta látið hreinan og ómengaðan niðjum vorum í þessu land í té, þegar vér leggjumst til hvíldar; þeim til uppbyggingar og landi þessu og lýð til blessunar. Vér viljum afhenda þeim tunguna — málið, "mjúkt sem gull og hvelt sem stál," er í sér felur hugsanaheim hins íslenzka þjóðlífs, frá hinni elztu tíð og niður til vorra daga; er lýsir hinum norrænu hugsunum, hinu norræna einstaklings eðli, hinum norræna skilningi á kröfum og tilgangi mannlífsins, sem, að vorum dómi, er fullkomnari

og æðri en skilningur sumra annara þjóða. Vér viljum að þeim sé greiður gangur að bókmentum þjóðar vorrar, sem, þó lítil sé, er eina þjóðin í heimi er, á lifandi máli, á sígildar fornaldar bókmentir, sem af fræðimönnum eru taldar jafnsnjallar, ef ekki snjallari, því bezta í bókmentum fornaldarinnar. Þetta meðal annars, þráum vér að geti orðið ævarandi eign niðja vorra í álfu þessari og hjartfólginn fjársjóður, er þeir svo fái auðgað með hið vaxandi þjóðlíf, svo að það megi verða þróttmeira og fegurra en ella.

Nú byggir land þetta, sem kunnugt er, fólk úr öllum álfum heims og hefir hvert um sig með sér flutt, þá siðu, þær hugsjónir, þá tungu, er tíðkað hefir verið í heimalandi þess. Standa menn hér því á mjög misjöfnu menningarstigi, þó nábúar gjörist eftir að hingað kemur. Frá borgaralegu sjónarmiði, er þjóðin ein og óskift. En tími sá er enn eigi kominn að fólk þetta hafi náð því takmarki að mynda eina þjóðernislega heild, er öðlast hafi sérskilin og ákveðin andleg þjóðareinkenni, þó, með framtíðinni, að eftir því sé vonast, að svo megi verða. Gætir því margbreytilegra skoðana, á öllum þeim málum er varða framtíðina og áhrif geta haft til að efla eða hnekkja menningu hinnar uppvaxandi þjóðar, á komandi tíð, og ræður í því efni á hverjum stað fyrir sig, að mjög miklu leyti, hver þjóðflokkurinn er öflugastur að fólksfjölda eður efnahag. Nú er það hin helgasta skylda gagnvart þessu ríki og hinni uppvaxandi þjóð, að þeir, er að arfi hafa tekið göfugar hugsjónir og haldgóða menningu og hingað hafa flutt, ávaxti þenna arf sinn og verndi þessar hugsjónir sínar frá glötun. Nú hagar svo til hjá oss, að vér erum búsettir meðal allra þessara þjóðflokka og hefir þegar komið í ljós, að straumar þessara áhrifa eru mjög mishollir voru andlega heilbrigði, og hafa því orðið þess valdandi, að vér höfum í sumum efnum verndað miður en skyldi hinn þjóðernislega arf vorn, og það gengið svo langt, að jafnvel hugsjóna lífi voru og tungu hefir staðið háski af. Áhrifin hafa eigi fremur borist oss, frá þeim þjóðflokkum, er ofar standa í menningarlegu tilliti en vér, en hinum, sem þar standa neðar, og veldur því afstaða bygðarlaga vorra og nábýli við hina ýmsu þjóðflokka. Þessvegna getur svo farið, ef vér eigi gjörum neitt til þess að varðveita þjóðerni vort í framtíðinni, að í stað þess að taka framförum andlega og líkamlega, fari oss svo aftur, að af því súpum vér og niðjar vorir um langan aldur.

Það er þessvegna skoðun vor að Íslendingar hér í álfu ættu að bindast samtökum sín á meðal, til að mynda félagsskap til viðhalds tungu sinni og þjóðerni, er og jafnframt hefði það að markmiði að efla sæmd þjóðar vorrar og virðingu, innbyrðis og út á við, í öllum efnum, eftir því sem ástæður leyfðu; er orðið gæti hvöt mentamönnum vorum í námi þeirra og vísindaiðkunum, rithöfundum vorum styrkur í verki þeirra og frumkvöðull að því, að kynna afkomendum vorum og meðborgurum sögu vora og bókmentir að fornu og nýju, með fyrirlestra haldi eða útgáfu þar til kjörinna

rita. Auk þess gæti innifalist í verkefni félagsins:

(a) Að stuðla að því, að íslenzk tunga verði kend við sem flesta háskóla hér í álfu, er Íslendingar sækja, og að komið verði á fót verðlauna sjóðum í norrænum fræðum við þær stofnanir,

(b) að stuðla að samvinnu og samhygð milli Íslendinga hér í álfu og þjóðarinnar heim,

(c) að efla þau framfara fyrirtæki, er orðið gætu Íslendingum til sæmdar, hér sem annarsstaðar.

Þessi tillaga vor um almenna félagsmyndun er ekki ný. Miklu fremur má með sanni segja að hún sé jafngömul landnámi voru í Vesturheimi. Hafa á ýmsum tímum og vel flestum stöðum, þar sem Íslendingar búa, komið fram svipaðar tillögur og jafnvel tilraunir verið gjörðar að stofna þvílíkan félagsskap. — Hefir þetta mál því verið eitt hið mesta og almennasta áhugamál vort, þótt eigi hafi verið gjörðar tilraunir til svo almennra framkvæmda í því, sem nú er farið fram á, og æskilegt hefði verið. En nú, á síðustu tímum, hefir það fengið nýjan og aukinn þrótt og áhugi vaknað fyrir því meiri en nokkru sinni áður. Til þess liggja margar orsakir, sem öllum eru ljósar og eigi gjörist þörf að skýra frá. Hér í Winnipeg hefir þegar nokkur byrjun verið gjörð. Fjölmennur fundur var haldinn hér 7 þ. m. og voru þar allir einhuga með því, að æskilegt væri að komið yrði á stofn, allsherjar þjóðernisfélagi meðal Íslendinga hér í álfu, og var þar samþykt svolátandi tillaga:

"Að kosin sé 30 manna nefnd, er vinna skuli að undirbúningi þessarar fyrirhuguðu félagsstofnunar fram til almenns fundar. Skal nefndin semja ávarp, er sendast skal mönnum í hinum ýmsu bygðarlögum vorum hér í álfu, og með því sé á þá skorað að gangast fyrir fundarhaldi, hver í sinni bygð, og með fundar atkvæði leita álits þeirra, sem viðstaddir eru, um stofnun þjóðernisfélags meðal Íslendinga í Vesturheimi. Falli samþyktir með, skulu kosnir fulltrúar á fundum þessum, er mæta skulu á almennum fundum í Winnipeg, er ræða skal um stofnun, stefnu og fyrirkomulag þessa félags, og skal sá almenni fundur vera haldinn svo fljótt, sem ástæður leyfa."

Nefndin, sem kosin var, hefir þegar tekið til starfa. Formaður hennar er séra Runólfur Marteinsson, hr. Ásm. P. Jóhannsson féhirðir, séra Guðm. Árnason ritari. Að tilhlutan hennar og samkvæmt ofangreindri tillögu er ávarp þetta samið, og eru það tilmæli nefndarinnar, að þeir menn, er veita kunna því móttöku, gangist fyrir fundarhöldum á þann hátt, er um ræðir í tillögunni, og tilkynni svo ritara eða formanni hér úrslit þeirra funda".

Dagsett í Winnipeg, Manitoba, 27. janúar 1919.

Runólfur Marteinsson,, Jón J. Bíldfell, O. T. Johnson, Sig. Júl. Jóhannesson O. S. Thorgeirsson, Björn B. Jónsson, Magnús Paulson, Sigur-

björn Sigurjónsson, Hjálmar A. Bergmann, Líndal Hallgrímsson, Ingibjörg Goodmundson, Rakel Oddson, Aurora Johnson, Jóhanna G. Skaptason, Thórður Johnson, Friðrik Sveinsson, S. D. B. Stephansson, Ásm. P. Jóhannsson, Thomas H. Johnson, Brandur J. Brandson, Rögnv. Pétursson, Thorst. Borgfjörð, Kristján J. Austmann, Gunnl. Jóhannsson, Hjálmar Gíslason, Guðm. Árnason, Einar P. Jónsson, Jón Árnason, Guðrún F. Johnson, Sesselja Gottskálksson.

— — — — — —

Ávarpinu var tekið hið bezta út um sveitir, fundir boðaðir og kosnir fulltrúar á hið fyrirhugaða stofnþing er haldið skyldi í Winnipeg 25. marz.

Kjörfundur Winnipeg Íslendinga var haldinn 18. marz og til hans boðað með auglýsingu í blöðunum (**Hkr. 12. marz 1919**). Á fundi þessum skilaði 30 manna nefndin af sér og hafði þá lokið starfi. Kosnir voru þessir 15 fulltrúar til að mæta á stofnþinginu: Jón J. Bíldfell, séra Runólfur Marteinsson, séra Rögnv. Pétursson, Sigurbj. Sigurjónsson, O. T. Johnson, S. D. B. Stephansson, K. J. Austmann, séra Guðm. Árnason, Á. P. Jóhannsson, Friðrik Sveinsson, E. P. Jónsson, Hannes Pétursson, Mrs. F. Johnson, Dr. Jón Árnason, O. S. Thorgeirsson. Til vara voru kosnir: Hjálmar Gíslason, J. J. Vopni, Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, Dr. Jón Stefánsson, P. S. Pálsson, er allir skyldu eiga sæti á þinginu.

Þá var "Nefndarálitið" um **tilgang, starf og tilhögun** félagsins næst lagt fyrir fund, sérprentað. Samþykt var að því skyldi vísað til stofnfundarins. Eins og Nefndarálitið ber með sér, lögðu margir til málanna, og átti það að því leyti skylt við Heimdall að það var "níu mæðra mögur". Menn voru stórhuga í þá daga. Alt var hægt að gjöra þó af engu væri að taka. Tilvonandi félagsstjórn hafði yfir engu fé að ráða, nema fáeinum dölum, er naumast hrukku fyrir stofnkostnaði, er íslenzk félög í bænum gáfu til fyrirtækisins. En svo eru orðin fyrst til alls, og altaf má í huganum seilast hærra en höndin nær. Er lögin voru samin var "hliðsjón" höfð af "álitinu" en ógjörlegt þótti að taka það upp í heild. Olli það um stund óánægju á stöku stað, að ekki skyldi það vera tekið upp í lögin og félaginu skipða með lögum að búa í því musteri sem ekki er með "höndum gjört."

Nefndarálit

Nefnd sú, er kosin var á fundi 30 manna nefndarinnar 13. jan. síðastl. til þess að semja uppkast að stefnuskrá, fyrir væntanlegt Þjóðernisfélag Vestur-Íslendinga, leyfir sér að leggja eftirfylgjandi álit og tillögur fyrir nefndina til íhugunar og umræðu:

I. Tilgangur félagsins

Tilgangur félagsins skal vera:

1. Að stuðla að því af fremsta megna, að Íslendingar megi verða sem beztir borgarar í hérlendu þjóðlífi.
2. Að halda við íslenzkri tungu í Vesturheimi eftir föngum meðal Íslendinga, sem hingað hafa flutt og afkomenda þeirra.

3. Að reyna af fremsta megni að halda við öllu góðu og nýtilegu, sem vér eigum að arfi frá þjóðinni heima, bæði í bókmentum og öðru.

4. Að veita alla mögulega aðstoð og auðsynlega íslendingum hér í álfu og leitast við að auka álit þeirra, bæði í einstökum tilfellum og sem heildar.

5. Að koma á og halda við sem beztri vináttu og samúðarþeli, milli vor hér vestra og þjóðarinnar heima á íslandi.

6. Að leitast við að kynna hín beztu sérkenni íslendinga hérlendri þjóð.

II. Starf félagsins

Nefndin leyfir sér að benda á eftirfylgjandi sem hún álítur að félaginu beri fyrst og fremst að vinna.

1. Að efla þekkingu íslenzks æskulýðs í vesturheimi á ísl. tungu og bókmentum, með því:

(a) að stuðla að því af öllum mætti, að íslenzk tunga sé kend sem flestum vestur-íslenzkum börnum

(b) að gangast fyri útgáfu hæfilegra bóka til lesturs og lærdóms fyrir íslenzka unglinga í Vesturheimi.

(c) Að stuðla að því að íslenzka verði kend við sem flesta háskóla hér í álfu, er íslendingar stunda nám við; og ennfremur að koma á fót verðlaunasjóðum í íslenzku við slíkar stofnanir þar sem því verður komið við.

2. Að stuðla að því að fyrirlestrar um íslenzk efni séu fluttir sem víðast hér í landi bæði á íslenzku og ensku, og myndir sýndar efninu til skýringar, þegar því verður við komið.

3. Að koma á fót miðstöð í Winnipeg, þar sem bygt sé eða leigt húsrúm; sé þar lestrarsalur með öllum íslenzkum blöðum og tímaritum ásamt velvöldum hérlendum blöðum og tímaritum; íslenzkt bókasafn, eins fjölskrúðugt og ástæður leyfa. Þangað geti íslenzkir gestir og ferðamenn snúið sér og fundið þar nokurskonar heimili og upplysingar, og sé það opið alla daga, og gjört eins aðlaðandi og föng eru á. Ennfremur skal félagið stuðla að því, að samskonar stöðvar komist á fót annarsstaðar í íslenzkum bygðum, þar sem svo hagar til að því verði við komið.

4. Að gefa út tímarit.

5. Að gangast fyrir stofnun íslenzkrar deildar við listasafn það, sem til orða hefir komið að stofnað verði í Winnipeg.

6. Að stuðla að þýðingum merkra íslenzkra rita á enska tungu, eftir því sem ástæður leyfa.

III. Fyrirkomulag og tilhögun

1. Allir einstaklingar, sem af íslenzku bergi eru brotnir, eða tengdir íslendingum, eða sem sýnt hafa sérstakan áhuga í því, að afla sér þekkingar á íslenzkri þjóð og bókmentum hennar, mega gjörast meðlimir í félaginu. Ennfremur getur félagið á ársfundi kosið heiðursfélaga.

2. Nefndin hugsar sér að auk allsherjar Þjóðernisfélags, verði stofnuð samskonar smærri félög í sem flestum íslenzkum bygðum og skulu þá þau félög standa í svipuðu sambandi við aðalfélagið og tíðkast í

öðrum félögum, þar sem um aðalfélag og undirfélög er að ræða, ef þau sjálf ákveða að svo skuli vera.

3. Ársgjald skal vera tveir dollarar fyrir hvern mann eða hverja konu, sem í félaginu er, hvort sem hann eða hún er meðlimur allsherjarfélagsins eða einhvers undirfélags, þeir sem vilja gjörast meðlimir æfilangt, geta það með því að borga 50 dollara gjald til félagsins eitt skifti fyrir öll.

4. Hverri félagsdeild sem stofnuð kann að verða, skal stjórnað af nefnd, sem hún kýs sér sjálf. Í nefndinni skulu vera forseti, skrifari, féhirðir og tveir meðráðendur. Einnig skal hver deild hafa vald til að kjósa sér hverja aðra starfsmenn, sem hún álítur nauðsynlega.

Hver deild hefir algjörða sjálfstjórn í öllum sínum málum, en aldrei mega gjörðir þeirra koma í bága við tilgang allsherjar félagsins. Starf undirdeilda skal vera einkum það, að sjá um íslenzku kenslu, hver í sinni bygð, að sjá um bókasöfn og þesskonar, er þær kunna að koma á fót, eða sem kunna að koma undir þeirra yfirráð, þar sem íslenzk bókasöfn eru nú til; og ennfremur að framkvæma hvað annað, sem þær álíta tiltækilegt sé að gjöra íslenzku þjóðerni og máli til viðhalds.

5. Allsherjar félagið skal halda ársfund á tilteknum stað og tíma; skal hver deild kjósa fulltrúa fyrir hverja 50 meðlimi til að mæta þar. Ársfundur kýs stjórn fyrir allsherjar félagið, og skulu níu menn eiga sæti í henni. Nefndin kýs sér embættismenn, og skulu þeir vera: forseti, vara-forseti, skrifari, varaskrifari, féhirðir og vara-féhirðir.

6. Stjórn allsherjar félagsins skal framkvæma alt, sem henni er falið á hendur, á ársfundi félagsins og sem lýtur að starfi félagsheildarinnar, eða hvað annað sem ársfundur gefur henni vald til að framkvæma, svo sem: útgáfu bóka og ársrits, kenslu í íslenzku við háskóla, stofnun íslenzkrar deildar við listasafnið hér í Winnipeg o. fl.

7. Sérhver deild skal gjalda ársskatt til allsherjar félagsins, sem nemi einum dollar af hverjum meðlim.

Ofanskráð atriði eru lögð fyrir hina háttvirtu þrjátíu manna nefnd aðeins sem bendingar, er hún geti stuðst við, við undirbúning málsins fyrir fund þann, er boðaður hefir verið 25. marz næstkomandi.

— — — — — —

Samkvæmt fundarboðinu, hófst stofnfundur Þjóðræknisfélagsins að kveldi þriðjudagsins 25. marz 1919, í samkomuhúsi Goodtemplara í Winnipeg (**Hkr. 3. apríl 1919**). — Fundur var settur kl. 8. Mættir voru 32 erindsrekar frá hinum ýmsu bygðarlögum, auk þeirra 15 frá Winnipeg, er kjörnir voru á fundinum 18. marz, og áður getur. Fjölda margir fulltrúar bættust við morguninn eftir, einkum úr Álftavatns og Grunnavatnsbygðum vestan Manitoba-vatns og Nýja-Íslandi. — Alls voru þar fulltrúar saman komnir frá 22 stöðum utan úr sveitum, — Dakota, Saskatchewan og Manitoba. Svo fjölment var gesta, áður en fundurinn tók til starfa, að færri fengu sæti en vildu. Fundarstjóri var kosinn Jón J. Bíldfell og skrifari séra Guðm. Árnason. Skýrði

(Framhald á bls. 115)

Um Björn Gunnlaugsson

Eftir Ágúst H. Bjarnason

Það er nú liðin hálf önnur öld, síðan "spekingurinn með barnshjartað", sem svo var nefndur, fæddist í þennan heim.

Björn Gunnlaugsson er fæddur að Tannstöðum við Hrútafjörð þann 28. september 1788. Faðir hans var Gunnlaugur bóndi Magnússon og móðir Ólöf Bjarnardóttir. Gunnlaugur þótti ágætur smiður og hinn mesti hugvitsmaður. Kvað hann hafa fundið upp róðrarvél og ýmsar vélar aðrar, áhöld til að mæla veg þann, sem farinn var, útbúnað til að setja með báta, róðrarkarla o. fl.[1] Sjálfur þótti Björn ómannblendinn og hjárænulegur í æsku og að sjálfs hans sögn talinn "ekki með öllu viti" eða jafnvel "ofviti". En brátt komu hinar miklu gáfur hans í ljós. Sýndi hann frábæra greind á allt það, er að stærðfræði laut, og las snemma allar þær fræðibækur, er hann fékk yfir komist og nam allt þetta upp á eigin spýtur. Er mælt, að hann hafi dregið flatarmyndir þær, er hann var að gera sér grein fyrir, á leirflög, með smalapriki sínu. Til bóknáms var hann settur hjá Gísla presti Magnússyni á Tjörn á Vatnsnesi og síðar hjá Halldóri prófasti Ámundasyni á Hjaltabakka; en frá honum var hann útskrifaður af Geir biskupi Vídalín 1808 og stóð þá rétt á tvítugu. En sökum ófriðarins milli Dana og Englendinga í það mund, gat Björn ekki siglt til Kaupmannahafnar fyrr en 1817. Á síðustu árum sínum hér heima kynntist hann þeim mælingamönnunum Frisak og Scheel, er falið hafði verið að mæla upp og kortleggja strandlengju Íslands og nam hjá þeim undirstöðuatriðin í þríhyrningamælingum, en hvort tveggja þetta varð undirstaðan að landmælingum Björns síðar.[1]

1) Árbækur Espólíns, XI, bls. 133.

Fyrir atbeina ýmissa góðra manna komst Björn til Kaupmannahafnar 1817 og tók þá að nema stærðfræði, eðlisfræði og önnur náttúruvísindi. Þegar árið 1818 og aftur árið 1820 vann hann verðlaunapeninga háskólans úr gulli fyrir stærðfræðilegar úrlausnir. En mjög þótti hann viðutan og undarlegur í framkomu og fóru af honum ýmsar sögur, er þó allar lýsa barnslegri einfeldni og hreinni sál, er þó frekar dvaldist í annari veröld en þessari.

Laust eftir 1820 varð Björn aðstoðarmaður hins nafnfræga stjörnumeistara Schumachers við landmælingar á Holtsetalandi. En árið 1822 var stofnað nýtt kennaraembætti við Bessastaðaskóla og var Birni veitt það 14. maí s. á. Var honum sérstaklega ætlað að kenna þar stærðfræði, en auk þess ýmislegt annað, guðfræði o. fl. Með flutningi skólans fluttist Björn til Reykjavíkur 1846. Yfirkennari skólans varð hann 1857, en lét af

1) Landfræðisaga Þorv. Thoroddsen, III, bls. 269 o. s.

embætti 1862. Lifði hann í Reykjavík það, sem eftir var, til dauðadags 17. marz 1876. Síðustu ár ævi sinnar varð hann hrumur mjög; en er hann gat uppi setið, var hann að reikna eða fást við önnur störf og gat helzt aldrei óvinnandi verið.

Björn Gunnlaugsson var tvíkvæntur. Fyrri kona hans var Ragnheiður Bjarnadóttir († 1834), ekkja Jóns Jónssonar kennara, er fórst undir Svörtuloftum 1817. Henni kvæntist Björn 1825 og átti við henni eina dóttur barna, Ólöfu, er síðar giftist Jens Sigurðssyni rektor. Síðari kona Björns var Guðlaug Aradóttir frá Flugumýri (†1873), áður gift Þórði Bjarnasyni í Sviðholti. Báðar voru konur Björns hinar ágætustu; er þess sérstaklega getið um Guðlaugu, að hún hafi verið mjög gáfuð kona og mentuð. En báðar áttu þær sammerkt í því að létta öllum búsáhyggjum af Birni; hann bjó í Sviðholti áður en hann fluttist til Reykjavíkur, en mun lítið hafa verið fyrir búskap gefinn; var hann allur í vísindunum og vissi oft ekki, hvað fram fór í kringum hann.

Sjálfum er Birni lýst þannig í Landfræðisögu Thoroddsens:[1] — "Björn Gunnlaugsson var að ytri ásýndum hár maður vexti og þrekinn að því skapi, beinastór og herðamikill og nokkuð lotinn í herðum, ennið hátt og andlitið stórskorið. Mynd sú, er Sigurður Guðmundsson gerði af honum 1859 og síðan var steinprentuð, er mjög lík." — Björn var ekki fljótgáfaður, en hafði skarpan skilning. "Eg er ekki fljótur að skilja," sagði hann um sjálfan sig, "en eg skil, þegar eg skil." Hann var trúmaður mikill, þótt hann féllist ekki á allar kenningar kirkjunnar, gæti t. d. ekki fellt sig við útskúfunar-kenninguna, og trú hans var heit og einlæg.

Meðal alþýðu var Björn í miklu áliti, einkum fyrir stærðfræði-þekkingu sína, og héldu jafnvel sumir, að hann gæti reiknað þá dauða. Björn var ágætur kennari fyrir þá, sem eitthvað vildu læra, einkum í stærðfræði og var þá hinn liprasti til að útskýra það, en aðrir lærðu lítið hjá honum. Allir báru þó virðingu fyrir honum og var hann mjög ástsæll af lærisveinum sínum. — Lærisveinar Reykjavíkur skóla gengust fyrir því 1860, að mynd hans var steinprentuð og færðu þeir honum kvæði, er Matthías hafði ort, við brottför hans frá skólanum 1862.

Það eru einkum tvö afrek, er menn nú minnast Björns Gunnlaugssonar fyrir, landmælingar hans að Uppdrætti Íslands á árunum 1831-43, og að hann kvað hið litla fræði- og trúarrit "Njólu" einmitt á þessum sömu árum. Hér verður einkum vikið að því síðara.

I.

Öllum dómbærum mönnum ber saman um það, að landmælingar Björns Gunnlaugssonar og uppdrættir hafi verið hið mesta þrekvirki. Það var ekki lítið í ráðist af liðlega fertugum manni að mæla upp allt landið, að strandlengjunni einni undanskilinni, við litla hjálp, illan útbúnað og með ónógu ferðafé, þegar þess er gætt, hve sumarveðr-

1) Landfræðisaga, IV, bls. 302—5.

áttan er oft óstöðug á íslandi, sífelldar rigningar, þokur, sem hylja alla fjallsýn o. fl., o. fl. En Birni tókst þó þetta með ráðsvinnu sinni, þrautseigju og dugnaði. Um þetta segir Þorv. Thoroddsen: "Mælingaferðir Björns Gunnlaugssonar voru hið mesta stórvirki og þrekvirki, og enginn einstakur hefir unnið eins mikið að mælingu íslands eins og hann eða þvílíkt; það er aðdáunarvert, hve mikið honum varð ágengt á jafn stuttum tíma með mjög lélegum útbúningi og fátæklegum. Hann ferðaðist aðeins tæpa 2 mánuði árlega í 12 sumur, og hefir þá veðráttan, þokur og rigningar, sem eru svo tíðar á fjöllum og heiðum og jafnvel í bygðum, gjört honum margan óleik og tafið fyrir honum."[1] Annað enn nýrra mat á þessu landmælingastarfi Björns má finna í nýútkomnum Skírni í grein eftir Steinþór Sigurðsson menntaskólakennara. — Þar segir: "Starf Björns Gunnlaugssonar að Uppdrætti íslands er þrekvirki, sem einungis var hægt að framkvæma með ósérplægni og dugnaði, og auk þess fullkomnum skilningi á því, sem unnið var að, einkum um það að greina aðalatriðin frá aukaatriðum. Þessi eiginleiki er fátíður, og var því fágætari fyrir 100 árum, sem augu manna þá voru ekki eins opin fyrir þýðingu þessa eins og nú er."[2] En um sjálfan uppdráttinn segir Þorv. Thoroddsen: Af Uppdrætti íslands fékkst í fyrsta sinn yfirlit yfir útbreiðslu jökla á íslandi og almenna landafræði hálendisins; framförin

1) Landfræðisaga, IV, bls. 317.
2) Skírnir, 1938, bls. 173.

er stórkostlega mikil í samanburði við eldri uppdrætti. Björn gekk upp á fjölda fjallatinda og fékk betra yfirlit yfir landslag á íslandi en nokkur maður annar á undan honum, en því miður ritaði hann lítið sem ekkert um ferðir sínar. Fyrir jarðfræði íslands hafa uppdrættir Björns Gunnlaugssonar líka þýðingu beinlínis og óbeinlínis; útbreiðsla hrauna og sanda sézt betur en áður; lega hinna allra helztu eldfjalla var ákveðin af honum og strandmælendum; hverir og laugar voru víða auðkendar með sérstökum merkjum o. s. frv.[1] Um allt þetta geta menn sannfærst með því að líta á hinn fagra uppdrátt, er Bókmentafélagið gaf út með ærnum tilkostnaði. Eru hinir fyrri uppdrættir eins og svipur hjá sjón hjá þessum.

II.

Um hitt afrek Björns Gunnlaugssonar, heimsskoðun þá, er hann hefir sett oss fyrir sjónir í fræðiljóði sínu "Njólu" verður oss nú öllu skrafdrýgra. Það er lítið að vöxtum, liðug 500 erindi, og þau heldur stirðlega og illa kveðin en því meira er það að inntaki, nær yfir heim allan, og það sem meira er lýsir alheimsáformi skaparans, og ætlunarverki mannsins bæði þessa heims og annars. Von er því, þótt margur maðurinn lærði það utanbókar, ekki síður en kverið, og fyndi ólíku meiri dýpt í "Njólu" en í kverinu sínu.

"Þegar Björn var ekki við mælingar," er haft eftir einum fylgdarmanni hans, "var hann oftast að yrkja Njólu og vissi þá oft ekki af

1) Landfræðisaga, IV, bls. 321.

neinu, sem gerðist í kringum hann."[1])

Njóla kom út í fyrsta sinn í Boðsriti Bessastaðaskóla árið 1842; önnur útgáfa, aukin og endurbætt, einkum að skýringum og tilvitnunum, var búin undir prentun af Jóni Árnasyni bókaverði í Reykjavík 1853, og þriðja útgáfa óbreytt eftir 2. útg. í Reykjavík 1884.

Um Njólu segir í Andvara-ritgerð (eftir P. & B.) 1883, bls. 7—8: "Njóla er allmerkilegur ritlingur og mun eflaust verða lengst getið af ritgerðum B. G. Hún er hið fyrsta og allt til þessa hið bezta heimspekirit á íslenzka tungu. Efnið er reyndar eigi nema ein lítil grein heimspekinnar, "um alheimsáformið" **(teleologia mundi)**; en íþrótt má það kalla að útlista það með jafn fáum orðum og gert er í Njólu og þar á ofan í ljóðum. Útlendir heimspekingar komast sjaldan af með minna til slíkra hluta en mörg bindi og þau ósmá."

Alt er þetta sannmæli um Njólu. En þá virðist ekki lítils um vert að kynnast kenningum þeim, sem þar er haldið fram. Verða menn þá um stund að hlíta leiðsögu minni og forsjá. Eftir á geta þeir svo lesið hana sjálfir og lagt sinn eigin dóm á hana.

III.

Hugsum oss þá fyrst "spekinginn með barnshjartað" vera á ferð síðsumars, eftir að dimmt er orðið, eða á skafheiðri haustnótt, þegar berlega sézt til Vetrarbrautarinnar, þessarar megingjarðar himnanna.

1) Landfræðisagan, IV, bls. 320.

Hann þekti þar svo að segja hverja stjörnu eða stjörnumerki, sem sýnilegt er á himninum, og vissi, að hver þessara stjarna, sem blikaði ekki, eins og reikistjörnur vorar, var sól í líkingu við vora eigin sól. En umhverfis þessar sólir, hugði hann, að fleiri eða færri jarðstjörnur snérust í líkingu við vora eigin jörð. Og margoft hafði hann um þetta hugsað. En nú beygir hann höfuð sitt í auðmýkt og lotningu og honum líður ljóð af vör. Og ljóð þetta verður að lofgjörð um alheimsmeistarann:

1. Meistari himna mikli þú,
mig þinn andi hneigi,
svo hugurinn nokkuð hugsa nú
um hátign þína megi.

2. Nú er fögur nætur-stund,
nú ber skrautið frána
þakið bláa', er þandi mund
þín yfir höllu mána.

3. Lít eg sveima hæða-hyl
herinn alskínandi;
því vill hefjast hæða til
hugurinn lofsyngjandi.

4. Himinkóra háan söng
hann vill taka undir;
en þess lítil eru föng,
aftra bernsku stundir.

5. Meðan þessi ævin er,
eins og börn vér hjölum;
æðra mál þú ætlar mér
upp' í dýrðar-sölum.

6. Hvílík tign er þessi þá
þig sem **föður** eiga;
hvílík von þig síðar sjá
með sælli gleði mega.

7. Þig að sjá um eilíf ár,
æ, þá von! sem hrekur

grimma sorg, en gleðitár
geislum hvarma vekur.—

En nú vaknar stjörnuspekingurinn í honum. Setur hann sér fyrst vort eigið sólkerfi fyrir hugskotssjónir og fer að mæla víðáttu þess með byssukúlu, er hann hugsar sér að þjóti með liðugum 100 faðma hraða á sekúndu frá sólu Yrði hún nærfellt 9 ár frá sólu til Merkúrs, 17 ár til Venusar, 40 ár til marz, 129 ár til Júpíters, en um 500 ár til Úranuss, sem þá var yzta kunna stjarnan í sólkerfi voru. Síðan hugsar hann sér hin önnur sólkerfi himnanna, þótt ekkert af þeim sjáist nema sólirnar, hinar sjálflýsandi stjörnur himinsins, og loks það sólkerfi sólkerfanna, er vér nefnum Vetrarbraut. Telst honum svo til sem vér séum því sem næst í Vetrarbrautinni miðri. Svo bendir hann loks á þokuhnoðrana í henni, sem hann með réttu gizkar á að vera muni, að minnsta kosti sumar hverjar, eins og t. d. stjörnuþokan í Fjósakörlunum og í Andrómedubelti, aðrar enn fjarlægari vetrarbrautir, sem þó renni saman fyrir sjónum vorum og myndi í hinni óramiklu fjarlægð aðeins smá-þokuhnoðra. En heildarmyndin verður á þessa leið:

40. Áfram tunglin öll í hring
um plátnetur ganga,
svo þær aftur sól í kring
sendast vegu langa.

41. Aftur kringum sólna sól
sólir í baugum renna;
sólna sólir hærra hjól
himinrásum spenna.

Nú eru menn raunar komnir ofan af þeirri skoðun, að nokkur allsherjar sólna sól sé til í Vetrarbraut vorri. Hún yrði þá að vera svo stór og þung, að hún bæri langt af öðrum stjörnum og sæist um heim allan. Alheimurinn er ekki neitt eitt konungsveldi einstakrar allsherjar sólar, heldur lýðveldi margra sólna á mismunandi þroskastigi. Mynda sumar þeirra sólkerfi út af fyrir sig, en aðrar, og þær munu vera miklu fleiri, mynda svonefnd tvístirni, þrístirni og fjórstirni. En heilir hópar nærliggjandi sólna mynda svonefnd sólhverfi, en sólhverfin öll eina sameiginlega vetrarbraut. Vetrarbrautirnar eru aftur á móti heilar heimsálfur hér og hvar í ómælisvídd alheimsins. Von er, þótt stjörnuspekingnum ofbjóði að lokum að kanna slíkt regindjúp tilverunnar og segi:

47. Ó, hve Guðs er veldi vítt,
vítt, svo neinn ei kannar,
eilíft kemur afgrunn nýtt,
afgrunn fyrra' er spannar.

IV.

Nú þegar höfundurinn er búinn að setja sér alheiminn fyrir hugskotssjónir, hafði heimspekingurinn hugsað sér að setjast á rökstóla til þess að íhuga, hvert vera myndi "alheimsáformið" með þessari geysiveröld og finnst honum þegar sem það hljóti að vera "lífið og ódauðleikinn" (sbr. II, 58). En það sést bezt á viðaukanum (í IV.. þætti), sem höf. bætti við síðar, að honum finnst sem gera þurfi fyrst grein fyrir uppruna efnisins, uppruna allra hinna efnisþrungnu himinhnatta, hringrás þeirra hvern um annan, og loks því, hvernig ljósið

verði til. Því sezt nú **eðlisfræðingurinn** fyrst á rökstóla til þess að gera grein fyrir þessu.

Hve langt Björn Gunnlaugsson var á undan sínum tíma, má bert marka af því, að hann heldur því fram, sem nú er óðum verið að færa sönnur á, að það sé aflið eða orkan, en ekki efnið, sem sé undirstaða alls annars. Það er **alheimsorkan** eða eins og hann nefnir það, almagnið, sem er undirstaða alls. Til er ótölulegur grúi afldepla, er með aflgeislum sínum og snúningshraða mynda utan um sjálfa sig þá hörðu skel, er vér nefnum efni. Örsmáar afleindir mynda með snúningshraða sínum ofurlítil hvel eða hvolf utan um sjálfar sig, en þessi smáhvolf nefnum vér **frumagnir** efnisins. Til aflsins finnum vér jafnan í mótspyrnu þeirri, er efnisagnirnar veita; en mótspyrna þeirra hverrar gegn annari varnar því að þær geti horfið hver inn í aðra og haldast þær hver útaf fyrir sig. Á hinn bóginn tengjast þær hver annari fyrir **samloðun,** fyrir aflgeisla þá, sem út af þeim fara. En hvað er þá mótspyrna og hvað samloðun? Og hvernig veldur þetta myndun himinhnattanna? Bezt er, að höf. segi sjálfur frá:

411. **Mótspyrnan** hvað magn er þá?
mitt er þannig svarið:
vissir punktar varnað fá,
að verði í þá farið.

412. Þegar kemur þessum nær
þeirra líkur granni,
stríður krafta stormur tær
stendur af hinna ranni.

413. Einn sá punktur mynda má
meður hvolfi smáu,
sem aflgeislarnir farið fá,
frumögnina knáu.

414. Eins og foss í áar hyl
eys fram nýju vatni,
fellislögum fleytt er til,
að frumögnin ei sjatni.

415. Endurnýjast ögn svo þar,
æ nær tíð fram rólar,
eins og fossinn elfunnar
eða geislinn sólar.

416. Hvaðan kemur aflið að,
er frumögnin geymir?
Elfa heitir almagns það,
sem út frá punkti streymir. — —

420. Þannig sig í efnið allt
agnir fyrstu mynda;
því næst fara þær ávalt
að þröngva, loða og binda.

421. **Samanloðun** vitum vær
viðnám böndum þræðir;
inn í hvolfin ekki nær,
utan tjöldum klæðir.

422. Þannig lög, er þensla' að fer,
þylur vizku ljómi;
heimurinn svo allur er
almagns banda drómi.

432. Af ögnum tengjast þræðir þá
og það með listum snjöllum;
vefur þar úr vizkan há
voð, er líkam köllum.

424. Eins frumagnir mynda mold,
málm og gufu tæra;
þar úr hnoðar þyngdin fold
þétta og skepnubæra.

425. Spyrjist að, hvað það sé **þyngd,**
þá eg svara vildi:
hver ein frumögn, hvolfum kringd
hvetja til sín skyldi.

426. Í innri hvolfum er hún stríð,
utar síðan deyfist;
því að nær þau verða víð,
vita má hún dreifist.

427. Þyngdin saman þrýstir mold,
þyngd svo hnoða vindur,
þyngd um röðul þeytir fold,
þyngd sól-mekki bindur.

Spyrji menn nú að lokum, hvað það sé, sem valdi öllum þessum dásemdarverkum, þá svarar Björn Gunnlaugsson því, svo sem vænta mátti, á þá leið, að það sé máttur og vizka Guðs, er valdi því, þó þannig, að það sé eins og það geri sig sjálft:

430. Allt er hendi þinni þjált,
(það oss himinn tjáði)
eins og geri allt sig sjálft,
æðsta þó með ráði.

431. Eilífs lífs hér æðstan nú
undirbúning kenni;
rúms og tíðar tjöldin þú
tíguleg út spennir.

432. Myndar agnir **mótspyrnan**
af mætti þínum snjalla;
þú svo lætur **þyngdina**
þessar saman kalla.

433. Saman festir síðan þær
samloðunar-bandi;
í **rafurmagni** ljós þú ljær
og lífs yl óþrjótandi.

434. Lögð er þannig listum með
lífsins gróðrarstía,
unz að kviknar enn óséð
eilíft fjörið nýja.

435. Ó, hvað þitt er alvald gilt,
umskyggt tignar-húmi!
Æ, þú málar eins og vilt
öfl í tíma og rúmi.

Þannig eru það þá aflgeislar almættisins, er í öllu búa, spyrna hver við öðrum og halda þó öllu saman innan ákveðinna vébanda. En það er þetta **átak** almættisins, eins og segir í athugasemdunum, er skapar allt hið áþreifanlega, sýnilega og heyranlega jafnt á himni og jörðu. Þessi sístreymandi aflmóða eða **almagnið,** eins og hann tíðast nefnir það, ber þess vitni, að — "alheimurinn sé eintómur, gagntær, guðdómlegur kraftur eða vilji, en ekki meiningarlaust sjálfstætt og óþjált efni, eins og Plató hélt." (sbr. Fjölni, 1. ár, 103 og 106 bls.). Því er þetta almagn Guðs í raun réttri undirstaða alls, sem er, lifir og hrærist. En þar með erum vér komnir að því, er gefur öllu þessu alheimssigurverki tilgang sinn, að lífinu og ódauðleikanum.

V.

Nú hefði líffræðingurinn að réttu lagi átt að setjast á rökstóla til þess að skýra frá upptökum og þróun lífsins. En líffræðin var ekki svo langt á veg komin, þegar þetta fræðiljóð var samið, að upptökum lífsins yrði lýst, og þróunarkenningin þá ekki orðin svo kunn, að með hana mætti fara í ljóði. Því gætir hvorugs þessa í Njólu beinlínis, og orðið "þróun" kemur þar hvergi fyrir. En furðanlega kemst Björn þó nærri þessu. Í athugasemdunum aftan við talar hann um 5 stig tilverunnar: 1. Tilveran sem frumefni, 2. Jurtalífið, 3. Dýralífið, 4. Skynseminnar líf og 5. Andlega lífið. Kallar hann þessi stig tilverunnar **lífsveldi** og segir að lífið glæðist eða blómgist þannig stig af stigi. Hér er því um augljósa þróun að ræða, og ekki einungis í þessum heimi, heldur og annars heims, því að síðustu orð höf. eru þessi: "Eins trúum vér, að gangi til í öðrum

heimi, að þá verði allt það bjart, sem nú er dimmt. Maðurinn sýnist þannig ekki skapaður til hastarlegs algjörleika, heldur til eilífrar blómgunar" (þ. e. þróunar).

En nú sezt heimspekingurinn á rökstóla og reynir að gera sér grein fyrir því, sem honum þykir sennilegast um lífið og ódauðleikann. Nær hann sér alveg furðanlega niðri þegar í upphafi, þar sem hann segir:

59. **Lífið** öllu langt af ber,
lífi duftið þjónar,
lífi birta löguð er,
líf sér haminn prjónar.

Það er nú vitað, að öll hin lífrænu efnasambönd verða til úr ólífrænum efnum, og má því segja, að þau þjóni þeim, einnig, að flest sem lífs er, þrífst betur í ljósi en myrkri, og loks má segja, að fóstrið fyrir tilstilli arfgjafa sinna prjóni sér sinn eigin ham í móðurlífi. En um það, að lífið beri af öllu öðru, ritar höf. tiltölulega langt mál í athugasemdunum:

"Sú mikla himinsins bygging boðar einhverja stóra fyrirætlan. En í öllu, sem vér sjáum á himni og jörðu, er **lífið** það æðsta, og allt er þessvegna gjört, og það er aðaltilgangur hins sýnilega heims, því að: 1. allt þjónar lífinu og má kallast þess umbúðir. 2. Lífið stendur stöðugt, en skiptir sjálft um umbúðir sínar. Í fæðingunni fleygir það utan af sér sínu fyrsta hýði (61. er.). Þegar það er stálpað orðið, yfirgefur sú lifandi skepna foreldra sína eða fósturforeldra, sem voru lífsins önnur umbúð. Á hverjum 10 árum ævinnar smáslitnar og gufar út allur þess líkami, svo ekkert verður eftir; en nýjan líkama prjónar það jafnótt aftur (62. gr.). Eins hefir það hjálpað til í móðurlífi, að þessi líkami yrði myndaður, því ef fóstrið deyr, fullgjörist ekki líkami þess."

En hvað er þá lífið sjálft? Því svarar trúmaðurinn þannig:

63. Lífið þetta, lít þú á,
er lýsandi guðs kraftur;
og þess logann ala má
allur heimur skaptur.

64. Það má nefna ljósa ljós,
því ljósin enginn sæi,
ef ekki sínu á þau jós
æðra ljósa tæi.

65. Lýsir fyrir sjálfum sér
sami kraftur einum;
í æðri heima birtu bar,
þó býti henni ei neinum.

Höf. nefnir lífið ljós eða "lýsandi guðs kraft", en meðvitundina nefnir hann "'ljósaljós" og segir, að menn sjái ekki einusinni ljósið án hennar tilstilli, og þótt hún lýsi ekki út á við, heldur inn á við, þá beri hún birtu í æðri heima! — "því að lífið skoðar og myndar sér ekki einasta rúmið, heldur og alrúmið, ekki aðeins tíðina, heldur og eilífðina. Það ímyndar sér þá æðstu veru, guð, og fullkomunar-áformið eða algjörleikann. Þetta sýnir lífsins háu ákvörðun. . . Sérhver týra af þessu ljósi, segir hann ennfremur, aðgreinir sig frá öllu öðru og kallar sig í huga sínum: **eg** (sbr. 72. er.). . . Það er guðs **aðalverk,** og þetta hans aðalverk verður eilíft að vera." (74. er.).

"En ekki sýnist áformi lífsins vera fullnægt, þó þessar smátýrur lífsins séu ótölulegar, bæði samtíða

í þeim ómælanlega alheimi og líka hver eftir aðra um alla eilífð, ef sérhver þeirra ætti að slokkna aftur":

76. Guð vorn anda' ef áframhald
ei fá seinna lætur,
röðulbanda reist er tjald
rétt til einnar nætur.

78. Ónýtt verk er útrunninn
ævispotti naumur;
sem afmáð skriftin ólesin
eða gleymdur draumur.

80. Ef lífið ekki að algjörleik
æðsti leiðir fingur,
hnígur dýrðleg vizkan veik
í vitskerðinga glingur.

"En", segir hann, "hugmyndin um algjörleikann bendir til, að lífið geti tekið á móti óendarlegri fullkomnun með óendanlegri eilífð. . . Þar fyrir eru öll líkindi til, að lífið komi einhvern veginn í ljós aftur, þó það hverfi í dauðanum, og í þessu, í **fullkomnun lífsins**, er alheimsáformið fólgið." Því segir hann nú:

82. Þó fái hrím við fjörvablund
fólginn muna kraftur
(sem kurl þá funa fela' um stund)
fram hann brunar aftur.

VI.

Vér komum nú að síðasta kaflanum, þar sem siðfræði og trúar Njólu höfundar gætir hvað mest. Þetta er meginkafli ritsins, allur III. kafli, frá 83. erindi, aftur að 399. erindi og mun réttast að líta fyrst á siðaskoðun höfundar.

Eins og tekið hefir verið fram, lítur höf. svo á, að einskonar lífsglæðing eða þróun hafi átt sér stað frá dauða efninu til lifandi lífs, og þaðan aftur til jurtar, dýrs og manns, en hið æðra siðferðilega og trúarlega líf kemur fyrst fram hjá manninum:

194. Djúpan sváfum dúrinn vér,
dautt þá vorum efni;
vor að hálfu vöknuð er
vizkan af þeim svefni.

195. Hér af leti, heimskan blind
og holdsins tregða kemur;
heimsku fólgna sýnir synd,
og súta-hríslan lemur.

196. Hún skal vekja af heimsku blund,
hyggnir svo menn verði;
og hvetja hina lötu lund,
svo lífið kraft sinn herði.

197. Heimska, freisting, syndin, sút
er sannur píslarvegur;
en loks úr myrkri leiðir út,
í ljósið vizku dregur.

198. **Freistingin,** er nefndum nú,
notin sönn kann veita,
yfirheyrsla ætti sú
í æfing vizku heita.

199. Ókennd gæði öngvan fá
örvað lysting beimi;
svipuna ills því meingi' ei má
missa fyrst úr heimi.

200. Líkt sem borg í lofti' ei má
laus frá jörðu hanga;
hvíla gæðin illu á,
ef þau skulum fanga.

Eins og menn sjá telur höf., að gæðin hvíli á því illa, en að hið illa eigi að lemja menn áfram með svipum sínum til þess að vakna af svefni heimskunnar, rata á veg vizku og dyggðar og girnast það eitt, sem gott sé.

En undarlega í stúf við þetta

stingur það, sem segir rétt á undan, að hið illa sé aðeins "vöntun gæða."

163. Gætum þess: hið illa er
ætíð vöntun gæða,
áður þessi eignumst vér
á oss **þorsti** [að] mæða.

164. **Herrans gjöf er hvergi þá**
heimskan, sem vér drögum,
hún vort óðal eilífð frá
er með réttum lögum.

165. **Hennar dóttir sönn er synd,**
sjálfir hana eigum;
móður fylgir fóstur-kind,
finna rétt það megum.

166. **Rétt að hugsa ríður á,**
rétt að elska líka;
rétt að megna', ef móti þá
mælir girndin ríka.

167. **Vizka, elska' og viljans megn**
vinna dyggð og glæða;
sé vort þessum sinnið gegn
svo er það vöntun gæða.

169. Vöntun þessi meiðir mann
með samvizku styngum,
af því valdið ei fékk hann
yfir tilhneigingum.

Höf. vill eigi láta guð eiga sök á heimsku manna og synd eða því illa í heiminum, er hann aðeins telur vöntun gæða, en álítur aftur á móti, að samvizkan veki mann með stingjum sínum, og að það sé vizka, elska og viljamegnið, er leiði menn á veg dyggðanna.

En skilyrðið fyrir því, að menn komist á veg dyggðanna, er greining góðs og ills og nefnir höf. það stofn eða undirstöðu heilagleikans:

175. **Grein að læra góðs og ills**
guð oss ætlað hefir;
Kristi dæmi vörn er víls,
vissuna það gefur.

178. **Það hið illa þekkja fyrst**
þurftu menn að læra,
að helgun sína þjóðin þyrst
þæði síðan kæra.

185. **Lýðir hljóta lærdóms til**
á ljótri heimsku falla;
lærir hver ein skepna (eg skil)
af skaða hyggni alla.

187. Guð upp tíðar vindur vef
vizku til að glæða,
því ef reynslu gaum eg gef,
gjörir hún beint mig fræða.

En eftir að maðurinn hefir gefið reynslunni gaum og lært að gera greinarmun góðs og ills, verður hann sjálfur að velja og hafna og bera ábyrgð gjörða sinna, úttaka fyrir þær ýmist laun eða hegningu. Þetta á að opna augu manna fyrir því, sem rétt er og gott, en bezt er þó, að fara að ráðum samvizkunnar og eftir því, sem trúin býður manni:

202. Ýmislegt þó oss í heim
ófullkomið mæti,
er hið sama ætlað þeim,
að það sjálfur bæti.

204. Þó menn sínu eðli í
ýmsan sora finni,
ber þeim sjálfum bæta' úr því,
að björgun líf sér vinni.

205. Ætlaður manni aldrei var
algjörleiki í fyrstu,
heldur orkan umbótar;
á það líta virstu.

102. **Laun og hegning** lýðum hjá
lífið einnig glæða;
vizka' í breytni vaknar þá,
verður að ljósi gæða.

99. Samvizkan oss ljósið ljær,
lífs til öld svo renni;
eins og faðir áminnt fær
andinn Guðs í henni.

— — — —

114. Brot með angri' ef brjóstið slá
og betrar **trúin** hjarta,
í **endurlausn** guð opnar þá
elsku faðminn bjarta.

133. Endurlausn er **lausn frá synd,**
lausn er hún sízt frá aga.
Hugsi aldrei heimskan blind,
að hlífi' oss guð til baga.

Guð refsar mönnum til þess eins, að þeir rati á veg dyggðarinnar. En ætlunarverk skyldunnar er æfing í dyggð. Lögmál er mönnunum gefið til þess að þeir megi fullkomnast á vegi dyggðarinnar. En framfaraviðleitni mannsins er þó skilyrðið fyrir allri þróun hans:

148. **Framfara** ef firðar **magn**
fengið hefðu þegi,
lögmál oss ei gerði gagn,
gætum þróazt eigi. — —

211. Þraut, sem líðum, meiri' ei mun,
en móti kunnum berjast;
ein er lífsins ákvörðun,
illu reyna að verjast.

212. Þó mæti hvert það mótlætið,
sem má í heimi víðum,
himnaföðurs hliðina við
hræðslulausir stríðum.

213. Vort sem barndóms vanmættið
við foreldra bindur,
eins hið vonda óhæfið
oss að guði vindur.

219. Guð er sjálfur lífsins lind
lang-tærust hin fyrsta;
til uppsprettunnar efst á tind
á því menn að þyrsta. — —

222. Á æviskeiðs þá veltum vang,
varúð kennir þetta:
aldrei lærir æskan gang,
ef aldrei fær að detta.

229. Það, sem nefnum vizku vér,
er vitur stundun gæða;
ættarsvipinn á sér ber
af alspekinni hæða.

VII.

Vér komum nú að síðustu að guðshugmynd Björns Gunnlaugssonar og hinum hinnzta tilgangi með öllu veraldarvolkinu.

Sjálf guðshugmynd Björns er mjög á reiki. Í eðlisfræðisþættinum hugsar hann sér guð sem almagnið, sem í öllu býr, jafnvel í viðspyrnu hlutanna hvers gegn öðrum og er það svonefnd algyðistrú (**pantheismus**). Í líffræðiþættinum og í þessum síðasta þætti hugsar hann sér guð sem "lífsins lind" og heldur því jafnframt fram, að hann sé upphaf allrar vizku og að "andi guðs" búi í samvizkunni, og er það svonefnd eingyðistrú (theismus), en á víð og dreif í ritinu og einkum undir lokin er það trúin á þríeinan guð, föður, son og heilagan anda, sem yfir gnæfir. Hvort unnt muni að sameina þessar andstæður, skal ósagt látið, en svona er trú manna yfirleitt, sitt á hvað, eftir viðhorfinu í þann og þann svipinn.

En eitt eru menn ekki í neinum vafa um, og það er það, að Björn Gunnlaugsson hafnar útskúfunarkenningunni algerlega og telur hana hið mesta guðlast. Því þótt guð eða Kristur dæmi menn um stundarsakir til helvítis, þá sé það aðeins til þess að aga menn og betra, því að markmiðið sé, að allir verið full-

komnir og hólpnir á endanum. Um þetta er Björn ekki myrkur í máli:

253. **Útskúfa guð engum kann
frá ætlunar settu merki;
ef þarf kasta hjólum hann
úr heimsins sigurverki.**

254. **Höfuðtilgang hygg eg þar
hegning aldrei vera,**
heldur meðal menntunar
mann fullkominn gera.

258. Er það drottins ásett ráð,
sem alla veit fjársjóðu,
**að eilíft skundi ítar láð
illu frá mót góðu.**

265. Ef virðum hart til varúðar
væri 'ei refsað stundum,
orðin lögmáls ekki þar
akta þá vér mundum.

269. **Að aðra leiði á undan guð,
en aðrir seinna fari,**
eru svo ráðin ákvörðuð,—
áfram kemst sá skari.

274. Honum lízt um litla stund
lofa þeim að villast,
síðar rétta mun þeim mund,
er mega til að hyllast.

282. Ógnar hugsun ill og sljó
að ætla föður hæða
með ásetningi og alúð þó
olbogabörn að fæða.

Til enn frekari áréttingar vitnar Björn svo í trú kristinna manna og annara og segir:

284. Sendingin þíns sonar nú
sýnir ást þá heita,
að einnig síðar ætlir þú
eftirskildra' að leita.

322. **Úskúfunin ekki þá
almáttugum lyndir;**
sjálfur drottinn öflin á
ótal sett í myndir.

338. Engan guð því ásakar,
við engan neitt hann metur;
hegnir lýð til lækningar,
með launum styrkir betur.

364. Samt útkrefst til sælu fast,
að samvizku menn gegni;
á sig hver að ábyrgjast
eftir sínu megni.

367. Ef ótti bæði og áköllun
yfir menn ei dyndu,
**fram að sinni fullkomnun
fara þeir aldrei myndu.**

384. **Hið illa hlýtur** (eg svo skil)
einmitt lífið glæða;
vizku guðs eg vitna til,
vill sú heimi gæða.

396. Ei meir ræðir um það hér,
þó eymdir mæði hörðu;
**lífið glæðir allt hvað er
um uppheim bæði' og jörðu.**

397. Mætti eg þína sífellt sjá
og signa dýrðar-iðju,
himin sælan hefði eg þá
í helvítinu miðju.—

Þannig hugsaði þá og reit sá maður, sem vér nú erum að minnast á hálfrar annarar aldar afmæli hans, einhver sá skrumlausasti, en víðsýnasti andi, sem vér höfum átt, stirðkvæður og bögumæltur, en innilega barnslegur í trú sinni og svo víðsýnn í hugsun, að hann sá lengra fram en flestir samtíðarmenn hans.

Reykjavík, á Þorláksmessu 1938.

Ágúst H. Bjarnason

Farandsalinn

Eftir J. Magnús Bjarnason

Þau sjö árin, sem íslendingar voru á Mooselands-hálsum í Nýja-Skotlandi, komu þangað við og við ýmsir ókunnugir menn, þar á meðal trúboðar, fréttaritarar, farandsalar, málmnemar og veiðimenn. En enginn þeirra hafði þar langa viðdvöl, og enginn þeirra vakti mikla eftirtekt, svo eg vissi, nema ef vera skyldi farandsali nokkur, sem kom til nýlendunnar haustið 1881 og dvaldi þar, og í skozku bygðinni fyrir austan, þrjá eða fjóra daga. Hann varð mér mjög minnistæður, og eg hefi borið hlýjan hug til hans, af ástæðum, sem eg skal geta um síðar.

Hann kom fótgangi austan frá sjó, og hafði stuttar dagleiðir. Bar hann tvær gríðarstórar, svartar töskur, aðra á bakinu en hina í fyrir, og var í þeim ýmiskonar varningur: tvinni, nálar, kantabönd, fingurbjargir, hnappar, o. s. frv. — Maður þessi var hár vexti, en fremur grannur og holdskarpur, dökkur á brún og brá, með gisið skegg á vöngum og höku; hann hafði þunt og íbogið nef, og lítil, kolsvört augu, sem voru óvenjulega hörð og hvöss. Hann kvaðst heita Aron Hassan og vera af sýrlenzkum ættum, en fæddur og uppalinn í Hamborg á Þýzkalandi. (Sumum heyrðist hann segja, að hann héti Abú Hassan). Hann kunni dönsku, því að hann talaði á því máli við aldraðan mann í nýlendunni, og þýzku talaði hann, að sögn, við austurrískan mann í námubænum Tangier. Og enskumælandi fólk sagði að hann mælti mætavel á enska tungu, þó að framburður hans á sumum orðum væri nokkuð stirður og annarlegur.

Þegar hann kom á Mooselandshálsa, var sumt af íslenzka fólkinu farið þaðan, því að útflutningur úr nýlendunni byrjaði þá um sumarið (1881). Um það leyti var því ekki, á þeim slóðum, um auðugan garð að gresja fyrir farandsalann. En hann mun þó hafa komið í hvert það hús, sem var við þjóðveginn og enn var búið í. Og hann sagði um leið og hann steig yfir þröskuldinn:

"Eg heiti Aron Hassan. Eg er farandsali og sel góðan varning við lágu verði."

Og hann sagði það satt, hvað verðlagið snerti, því að alt, sem hann hafði á boðstólum, var óvenjulega ódýrt.

Sumir sögðu við hann: "Við getum ekkert keypt, af því að við erum peningalausir."

Þá sagði hann: "Eg skal umlíða ykkur til jóla."

Og ef þá var sagt: "Við getum kannske aldrei borgað."

Þá brosti hann og sagði: "Það gerir ekkert til. Eg lána ykkur samt."

Þetta þótti sumum skrítið. Og ávalt varð það úr á endanum, að eithvað var keypt af honum í flestum þeim húsum, sem hann kom í, og alt var það borgað út í hönd. í hverju húsi spurði hann, um leið og

hann var að fara, hvað bóndinn héti, sem ætti heima í næsta húsi. Og þess vegna gat hann ávarpað hvern bónda með nafni, strax og hann hitti hann.

Eg man það glögt, þegar þessi einkennilegi farandsali kom í hús foreldra minna. Það var á laugardag um nónbilið. Hann gekk mjög hægt upp hólinn, sem húsið stóð á, og langt til að sjá sýndist mér hann fremur skuggalegur. Hann var í síðri, dökkri kápu, hafði svartan barðabreiðan hatt á höfði, og hélt á stuttu priki í hægri hendinni. En þegar hann var kominn inn í húsið og búinn að taka af sér hattinn og láta niður töskurnar, þá leizt mér betur á hann. — Móðir mín keypti af honum fingurbjörg, hvítt tvinnakefli og nokkrar nálar. Hann bað hana svo að gefa sér vatn að drekka. Hún færði honum mjólk í skál, og var auðséð að honum þótti vænt um það. Hann drakk mjólkina með mikilli hægð og virti fyrir sér gamla landslags-mynd, sem hékk á veggnum. Og þegar hann var búinn að drekka alt, sem var í skálinni, setti hann hana á borðið, hneigði sig fyrir móður minni og sagði:

"Eg þakka fyrir mjólkina. Hún var góð. Slíkum góðgjörðum eiga sýrlenzkir farandsalar ekki að venjast, nema hjá — Íslendingum."

Þegar hann var að fara, spurði hann mig, hvað hann héti, bóndinn, sem átti heima í næsta húsi fyrir austan. Eg sagði honum það. En það nafn var ekki íslenzkt.

"Hvað er að tarna!" sagði farandsalinn og hvesti augun á mig, "það er ekki íslenzkt nafn."

"Nei. Hann er skozkur," sagði eg.

"Var ekki íslenzkur landnemi hér áður?"

"Jú," sagði eg, "en hann seldi landið og fluttist í sumar vestur í Rauðárdalinn."

"Þangað förum við öll," sagði farandsalinn, kvaddi okkur móður mína og fór.

Þann dag fór hann ekki lengra en í næsta hús. Hann bað um að mega vera þar um kyrt þangað til á mánudagsmorgun, því að það væri ekki siður sinn að ferðast um á sunnudögum. Og var honum sagt, að honum væri guðvelkomið að vera þar til mánudags.

Á sunnudaginn kom eg yfir í þetta nágranna-hús og var íslenzkur drengur á mínu reki með mér. Þá sat farandsalinn á tröppunum fyrir utan húsdyrnar og var að lesa í lítilli bók, sem var í fallegu bandi. Við heilsuðum honum, og tók hann kveðjum okkar vel og glaðlega. — Spurði hann okkur, hvað við hétum, hvað gamlir við værum, og hvað langt við værum komnir í barnaskólanum. Og líka vildi hann vita, hvort við gætum lesið íslenzku eins vel og ensku. Og virtist okkur að það gleðja hann, þegar við sögðum honum að við gætum lesið íslenzku nokkurnveginn, jafnvel betur en ensku. Svo spurðum við hann, hvað hann væri að lesa.

"Eg er að lesa **Talmud**", sagði hann, "eða réttara sagt: aðalinntakið úr **Talmud.** Það er á máli, sem ykkur er óskiljanlegt. Í þeirri bók eru mörg góð heilræði. Og **Talmud** segir manni, hvernig maður

á að lifa. Það eru ekki allir, sem kunna þá list **að lifa.**"

Við drengir báðum hann nú að láta okkur heyra eitthvert gott heilræði, sem væri í **Talmud.**

"Hér er eitt gott," sagði hann: **"Kendu tungu þinni að segja: "Eg veit það ekki."** Og hér er annað: **Vinur þinn á vin, og vinur vinar þíns á líka vin: vertu því orðvar og gætinn."**

Margt fleira sagði hann okkur, en sumt af því áttum við erfitt með að skilja. Og okkur fanst ekkert óviðfeldið við hann, nema ef vera skyldi augun, því að okkur þótti þau í meira lagi hvöss og hörð.

Þegar við drengirnir höfðum um stund talað við þennan einkennilega mann, kom skozki bóndinn út til okkar og fór að skrafa við hann og spyrja hann um ýmislegt. Eitt af því var það, hvort hann hefði nokkurntíma séð Íslending fyr en hann kom til nýlendunnar.

"Eg kyntist nokkrum Íslendingum, þegar eg var í Kaupmannahöfn," sagði farandsalinn; "og svo fór eg líka til Íslands sumarið 1874 og komst í kynni við ýmsa þar."

"Hvað varst þú að erinda þangað?" spurði hinn skozki bóndi.

"Eg fór þangað með bróður mínum."

"Hvaða erindi gat hann átt til Íslands?" spurði bóndinn.

"Bróðir minn er dável að sér í Norðurlanda-málunum," svaraði farandsalinn eftir stutta þögn; "hann hafði lesið margt um Ísland og langaði mjög til að sjá það með eigin augum. Og svo var líka mikið hátíðahald á Íslandi það sumar."

Og farandsalinn og skozki bóndinn ræddu lengi um eitt og annað í áheyrn okkar drengjanna, en eg er nú löngu búinn að gleyma flestu af því.

Aron Hassan var þrjár nætur á Mooselands-hálsum. Síðustu nóttina gisti hann í húsi kennarans. Það hús var í miðri nýlendunni. — Hann hafði tvívegis farið fram hjá því húsi, án þess að koma þar við. Það var eins og hann hefði ásett sér að koma þar ekki, fyr en hann væri í þann veginn að fara burtu úr nýlendunni. Í því húsi var honum sérlega vel tekið og látinn sofa í góðu rúmi. Um morguninn fór hann snemma á fætur, borðaði morgunverð í flýti, gaf tveimur börnum hjónanna nokkra smápeninga, og lagði af stað vestur hálsana og ofan í Musquodoboitdalinn. Og hann sást aldrei framar í íslenzku nýlendunni.

En skömmu áður en þessi maður var á ferð um Mooselands-hálsa, kom dálítið atvik fyrir þar austur við sjóinn, og héldu sumar (þegar frá leið), að hann hefði á einhvern hátt verið við það riðinn, og að erindi hans hefði verið alt annað en það, að selja tvinnakefli, kantabönd og nálar, og hefi eg getið um það nokkru gjör í öðrum þætti, sem enn er óprentaður.

•

Eins og áður er um getið, byrjaði útflutningur úr íslenzku nýlendunni í Nýja-Skotlandi sumarið 1881. Og vorið eftir voru allir Íslendingar farnir þaðan. Móðir mín, systir mín og eg fórum þaðan, síðast allra, seint í júnímánuði 1882. Eg var þá sextán ára gamall, og systir mín á níunda ári. Ferðinni var heitið vest-

ur til Winnipeg, því að þangað hafði faðir minn farið haustið áður. Enginn Íslendingur varð okkur samferða, nema ein stúlka, sem í nokkur ár hafði verið í vistum í Halifax.

Þegar við komum vestur að stórvötnunum, stigum við á skipsfjöl í Collingwood og fórum til Duluth í Minnesota, og þaðan á járnbrautarlest til Winnipeg. Þá leið fóru víst flestir Íslendingar, sem á þeim árum fluttust frá Nýja-Skotlandi til Manitoba.

Á skipinu, sem við fórum á frá Collingwood til Duluth, kom dálítið atvik fyrir, og þótt það væri í sjálfu sér mjög lítilvægt, þá hefi eg aldrei getað gleymt því. Og skal eg nú skýra frá því í fám orðum:

Skipið fór frá Collingwood nokkuð síðla dags, ef eg man rétt. Um kvöldið var blíðalogn, heiðríkt loft, og glaða tunglskin. Farþegar voru margir, og voru flestir þeirra enskumælandi: Englendingar, Írar, Skotar og fólk úr Austur-Canada. — Þegar á kvöldið leið söfnuðust nokkrir karlmenn saman á þilfarinu, aftast á skipinu. Sumir sátu þar á bekkjum, og aðrir stóðu og hölluðu sér upp að borðstokknum og töluðu saman um heima og geima, en aðallega þó um Winnipeg og Rauðárdalinn, sem þeir voru að fara til. Í huga mínum er ennþá skýr og glögg mynd af þessum vel búnu, hraustlegu mönnum, sem stóðu á þilfarinu, í hálf-dimmunni, þetta yndislega og kyrðsæla kvöld. Sumir þeirra voru ungir og ekki enn sprottin grön, aðrir voru að sjá um þrítugt með efrivararskegg, og enn aðrir, miðaldra menn, síðskeggjaðir og bersýnilega vel ráðsettir, en enginn þeirra var að sjá hniginn á efra aldur.

Eg veit ekki, hvernig það atvikaðist, að eg var alt í einu kominn inn í hópinn og farinn að ræða við þann manninn, sem kátastur var og hátalaðastur. Hann var á að gizka hálf-þrítugur að aldri, hár vexti og grannur, fríður sýnum, bjartur yfirlitum og fullur af fjöri og gáska. Ekki leið á löngu áður en hann vissi, að eg var Íslendingur. Fór hann þá að segja mönnum frá því, að hann hefði verið í Manitoba árið áður, og að hann hefði kynst þar nokkrum Íslendingum við járnbrautar-vinnu. Sagði hann nú hverja söguna á fætur annari um viðskifti sín og þeirra. Voru allar þær sögur svipaðar íslenzku þjóðsögunum af þeim Eiríki, Gísla og Helga (Bakkabræðrum). Virtust sumir þeirra, sem hlustuðu á, hafa mikla skemtun af þessu, enda sagði hinn ungi maður vel frá og áheyrilega.

Mér varð það undir eins ljóst, að þessi glettnisfulli, ungi maður var að reyna til að stríða mér með því, að segja þessar ótrúlegu, afkáralegu sögur. Eg vissi, eða þóttist vita, að þær væru allar ósannar. Mér rann í skap, og eg lét hann vita, að mér mislíkaði við hann. Og eg fór svo langt, að biðja menn að leggja ekki trúnað á þennan þvætting, sem eg væri viss um, að ætti sér engan stað. Og sjálfsagt hefi eg sagt margt óviturlegt. Enda gjörði það, auðvitað, vont verra. Hinn gáskafulli, ungi maður kom jafnharðan með nýjar og nýjar sögur, sem sumum af áheyrendum hans þóttu svo hlægilegar, að þeir ætluðu að springa af hlátri.

Eg fann það að lokum, að það mundi vera viturlegast fyrir mig, að steinþegja, og það gjörði eg. Og átti eg þó bágt með það.

En þá er minst varði, heyrði eg að sagt var í nokkuð dimmum rómi: "Ungi maður, þú hefir nú sagt drengnum svo margar kátlegar sögur af Íslendingum, að mér þykir nú hlýða, að sögur annarar tegundar séu sagðar af þeim. Eg kann eina góða, og skal eg segja hana með ánægju, ef menn vilja gjöra svo vel og gefa hljóð."

Allir litu nú þangað, er maður sá var, sem talaði. Hann sat út við borðstokkinn þar sem skugginn var mestur. Hann var að sjá mikill maður vexti og vel til fara. Í andlit hans sá eg ekki vel, vegna þess að hann hafði barðastóran hatt á höfði. En mér fanst, að eg hafa heyrt rödd hans áður.

Já, fyrir alla muni segðu okkur góða sögu af Íslending," sögðu nokkrir í hópnum og þar á meðal hinn glaðværi, ungi maður.

Og hinn dimmraddaði maður sagði þeim stutta sögu, þar sem hann sat í skugganum við borðstokkinn. — Hann sagði vel og skilmerkilega frá, að mér fanst, og talaði hægt og stillilega. Allir virtust hlusta á hann með mikilli athygli, einkum hinn ungi gleðimaður. — Eg man nú ekki nema aðal-inntakið úr sögunni, og er það á þessa leið:

Sumarið 1850 kom ungur Íslendingur á dönsku seglskipi til New York, og varð þar eftir af einhverjum ástæðum. Hann nefndist Erik Holt (eða Holtmann), og var vöxtulegur og vænn sýnum með ljóst hár og blá augu. Hann fékk von bráðar lífvænlega atvinnu hjá dönskum kaupmanni þar í borginni, komst brátt í góð efni, kvæntist góðri konu af sænskum ættum, bygði sér snotturt hús í útjaðri borgarinnar, eignaðist fljótt marga vini, og gekk alt að óskum. — En þegar minst varði, voru allar eigur hans teknar af honum upp í skuld. Fáum var það þó ljóst, á hvaða hátt hann hafði lent í þeim skuldavandræðum. En hvernig sem því var farið, þá stóð hann eftir öreigi með konu og tvö ungbörn, þegar skuldinni var að fullu lokið. Húsið og lóðina og alla innanhúss-muni hafði hann orðið að selja, og jafnvel yfirfrakkann sinn. Hann vildi alt til vinna, að ljúka þeirri skuld. — Nokkru síðar fór hann vestur til Californíu til að leita gulls, og hepnaðist honum það vel. Þar var hann í tvö ár. Og þegar hann kom austur aftur, byrjaði hann matvöruverzlun í allstórum bæ í Pennsylvaníu. Hann komst þar fljótt í gott álit, og honum gekk verzlunin mætavel. Hann kom sér upp skemtilegu heimili, setti börn sín á æðri skóla, þegar þau höfðu aldur til, gladdi margan fátækan, lánaði fáum, og skuldaði engum. "Mennirnir eru góðir," sagði hann, "en þeir gætu verið betri." Það var orðtak hans. Hann hafði jafnan unga menn í þjónustu sinni. Ef einhver þeirra kom ekki í tæka tíð í vinnuna að morgni, þá var dregið ögn af launum hans. En ef einhver þeirra vann lengur á kvöldin, en venjulegt var, þá fékk hann ávalt ríflega aukaborgun. — Einu sinni komu til hans tveir af helztu mönnum bæjarins í þeim erindum, að biðja hann að vera með í því, að

gefa miljónamæring nokkrum heiðursgjöf fyrir eitthvað, sem hann hafði afrekað. Íslendingurinn tók þeim fremur fálega, en lét þó eitthvað af hendi rakna. Nokkru síðar, þegar gjafalistinn var athugaður, kom það í ljós, að enginn hafði gefið eins litla fjárupphæð sem Erik Holt. Skömmu síðar komu enn þá tveir menn til hans og báðu hann að gefa eitthvað í sjóð, sem verið var að safna í, til styrktar sjúku og bláfátæku fólki. Hann sagðist skyldi senda þeim eitthvað í þann sjóð daginn eftir. Og þegar sá gjafalisti birtist í dagblaðinu, þá sást það, að enginn hafði gefið eins mikið og Erik Holt. Og svo liðu stundir fram. — En svo kom það fyrir einn góðan veðurdag fyrir rúmum tveimur árum, að roskinn maður, mjög vesaldarlegur og ræfilslegur, kom inn í verzlunar-búð Eriks Holt og spurði eftir honum. Þessum aumingja manni var sagt, að Mr. Holt væri inni í íveruhúsinu og væri ófrískur þann dag. — "Gjörið svo vel að segja honum, að hér sé kominn gamall maður, sem á brýnt erindi við hann," sagði gesturinn. — Einn búðarþjónanna fór nú yfir í íveruhúsið en kom að vörmu spori aftur með þau orð frá Mr. Holt, að hann vildi vita, hvað þessi ókunni máður héti, og hvert erindi hans væri. En gesturinn vildi hvorki segja til nafns síns né geta þess, í hvaða erindum hann væri. Bað hann búðarþjónana á ný að fara til Mr. Holts og segja honum, að mikið væri undir því komið, að hann kæmi fram í búðina og lofaði ferðlúnu gamalmenni að tala við sig fáein orð. — "Ef Mr. Holt kemur hingað fram í búðina til mín, þá mun hann fljótt kannast við mig," sagði gesturinn. — Að lokum lét Mr. Holt til leiðast, að ganga fram í búðina. Og þegar hann kom auga á hinn aumingjalega, tötrum-klædda mann, var auðséð, að honum varð bilt við. — "Og þú — hér!" sagði hann og leit stórum augum á gestinn. — "Eg gat ekki annað," sagði gesturinn. — "Vertu marg-velkominn!" sagði Mr. Holt og rétti honum hönd sína. — "Eg þakka!" sagði gesturinn og tók í hönd hans. — "Þú verður hér hjá mér í heila viku eða lengur," sagði Mr. Holt. — "Guði sé lof!" sagði gesturinn lágt, og rödd hans var klökk. — Og Erik Holt tók aftur í hönd þessa vesala förumanns og leiddi hann út úr búðinni og yfir í íveruhúsið. — Daginn eftir sáust þeir Mr. Holt og gesturinn á gangi úti í garðinum fyrir framan húsið, og þeir voru altaf að tala saman, eins og góðir bræður. En enginn af búðarþjónunum vissi, um hvað þeir voru að skrafa, því að þeir töluðu aldrei hátt. Og nú var gesturinn alt í einu kominn í þokkalegan búning, með hvítan kraga og prýðilegt hálshnýti, nýjan hatt og nýja skó. — Nokkru síðar gekk hann við fallegan staf og hafði úr í vasanum. Og eftir því, sem lengur leið, varð gesturinn æ unglegri og hraustlegri.

Svo leið heill mánuður. Þá var það einn fagran morgun, að Erik Holt fylgdi gesti sínum að járnbrautarstöðinni, keypti handa honum farbréf til New York, fékk honum dálítinn ströngul, sem nokkrir tíudollara seðlar voru í, og kvaddi hann vel og alúðlega. — Alt þetta sáu búðarþjónarnir. Þeir spurðu svo

son Eriks Holt að því, hver þessi gestur hefði verið. En þeir fengu aldrei að vita nafn hans. Alt, sem sonur húsbóndans sagði þeim, var þetta: "Þegar faðir minn var ungur og átti heima í New York, þá kyntist hann þessum manni og varð vinur hans. En þessi maður kunni ekki með fé að fara og lenti í botnlausum skuldum. Bað hann föður minn einu sinni, þegar hann var í mestu vandræðunum, að ganga í ábyrgð fyrir sig. Faðir minn varð við bón hans, og veðsetti hús sitt og lóðina og alla innanhúss-muni. Skömmu síðar strauk þessi vinur hans til Canada eða Mexico, og þá var alt tekið af föður mínum, sem hann átti. En nú kom þessi maður hingað til að friðmælast við okkur. Og þið hafið sjálfsagt séð, hvernig faðir minn tók honum."

Þannig er innihald sögu þeirrar, sem dimmraddaði maðurinn sagði þetta kvöld á skipinu. Og menn hlýddu á með eftirtekt. Og þegar sögunni var lokið, stóð maðurinn upp og gekk hægt og rólega fram þilfarið. Þá sá eg að hann var enginn annar en Aron Hassan, farandsalinn, sem komið hafði til nýlendunnar á Mooselands-hálsum sumarið áður. Hann var nú ekki með skegg á vöngum og höku, og hann var ekki í yfirhöfn. Hann var í ljósgráum fötum, sem fóru honum mjög vel. Ekki gat eg greint, hvort hann þekti mig, en mér virtist samt, að hann líta til mín með köflum á meðan hann sagði söguna.

Þegar hann var farinn frá okkur, sagði einn af mönnunum:

"Er annars nokkur siðalærdómur fólginn í sögunni, sem hann var að segja, þessi þarna?"

"Það er nú rétt eins og hver vill um það dæma," sagði ungi maðurinn gáskafulli, sem mér hafði þótt við um kvöldið.

Og svo var ekki meira um það talað. En mennirnir fóru aftur að ræða um Winnipeg og Rauðárdalinn.

Daginn eftir ætlaði eg endilega að reyna að hafa tal af Aron Hassan. En eg gat það aldrei. Að vísu sá eg hann stöku sinnum álengdar frammi á skipinu, en fékk aldrei tækifæri til að ávarpa hann. Og þegar skipið kom til Duluth, gætti eg að því, að hann var með þeim fyrstu, sem stigu á land. Eftir það sá eg hann aldrei. En eg hefi ávalt borið hlýjan hug til hans.

Landnemaljóð

Eftir Guðmund Friðjónsson

Tileinkuð Magnúsi Hinrikssyni að Churchbridge, Sask., í Canada

Magnús gaf Háskóla Íslands fjárfúlgu, og fleirum gaf hann fé. Höf þessa kvæðis frétti lát Magnúsar um vetrarsólhvörf og kvað kvæðið um jólin 1937.

Í ljósaskiptunum legg eg af stað
í landkönnun handan við fjörð.
Á víðáttu þeirri eg viðra minn hug,
er vísunda fóstraði hjörð—
sé landnema frónskan, er leggur á beð
hin litverpa, haustklædda jörð.

Þó minjum eg hampi um Magnús, eg veit,
að margur fór vestur um sæ
er harmþrunginn yfirgaf hérað og land,
með hjartslætti frændur og bæ—
og arfi, sem komið varð ekki í fé,
með eftirsjá kastaði á glæ.

En heitstrenging öðrum að hjálpræði varð;
með harðfengi ruddu sér braut,
er fangbrögðin þreyttu við frumskóga-bol
og fyrirmenn reyndust í þraut,
og létu ei bugast af lúa né gigt
unz lögðust í fóstrunnar skaut.

Eg fæ ekki kveðið þau landnemaljóð,
sem lýst geti frumherja-dáð.
Og því síður get eg um þegnskapinn ort,
er **þar** hefir takmarki náð.
Svo öreigi hefir í efnamann breyzt
og akarni í víðlendi sáð.

Um eitt er eg fær: eg get ánægju-bros
með auga og vörunum fætt,
er landnemi æfinni lýkur með því:
að **list** hefir á honum grætt,
og ljósin þau tendrað, sem loguðu dauft,
og **lífið** í kringum sig bætt.

Um húsfreyju landans er hávaði neinn.
En hulan er gegnum-sæ þó,
er dylur í fjarskanum drotningu þá,
er **djarfhuga** skjólfötum bjó,
sem veiðiskap stundaði í veðráttu grimd
á vatni — eða langt út í skóg.

Sú hliðskjálf er bygði 'ann, er hnipin af
því,
að **höfðingi** er farinn á braut;
á langfeðga vísu hafði lifað við það:
að leggja ei hendur í skaut
og beita kröftum við búanda störf,
unz birtu, að náttmálum, þraut.

Hve hamingja Þorfinns og heppnin 'ans
Leifs
var handgengin Magnúsi æ.
Og guðinn, sem heyrði, er gróðurnál spratt,
lætur glansa í hilling 'ans bæ —
og einnig hann sjálfan, er ekki gat fleygt
sinni arfleifð, að heiman, á glæ.

Hans vakandi áhugi á vaðbergi stóð
og vék eigi bókment á snið.
—Á Háva 'inum norræna hafði þá trú:
að **hann** veitti manndómi lið.
Og sæmdin, hans unnusta og síðarmeir frú,
á sæti við Magnúsar hlið.

* * *

Um Vínland hið góða eg flugleiðis fór;
það flýgildi arnsúginn dró,
og ljósgeislum varpaði á landnema kumbl,
sem lifði eins og stórmenni og dó,
og brosandi kveldfegurð birtist mér þar,
er blæju af ásjónu dró.

Í skáldfáki reyndi eg skeiðið í nótt;
hef' skeggrætt við Mey og við Svein.
Og svefns milli og vöku eg séð hefi það:
að sólhvarfa dýrðin er hrein
og kemur sér vel, þegar grípur oss grund,
"sem grær kringum Íslendings bein."

Ef gróandi, hvar sem er, græðir upp auðn,
og girðir um bæi með trjám—
já, þá er nú vel fyrir þjóðmenning séð,
er þrásinnis bograr á hnjám,
og sæmdinni vorri og sáluhjálp manns,
í salkynnum heiðríkju — blám.

Shakespeare á Íslandi

Eftir Dr. Stefán Einarsson

(Framhald frá fyrra ári)

IV.

Nú er spurningin, hvernig þeim þremenningunum tókst að þýða Shakespeare, en til þess að meta það, er gott að gera sér fyrst nokkra grein fyrir örðugleikum þeim, er þeir félagar, og þá einkum Steingrímur og Matthías, urðu að sigrast á í þýðingunum. Eiríkur stóð þeim að mörgu leyti betur að vígi: eigi aðeins hafði hann kunnugleik á ensku máli og á enskum háttum fram yfir þá, heldur höfðu þeir og brotið ísinn á undan honum. Hinsvegar galt Eiríkur kröfu sinnar um orðrétta nákvæmni, og þess að hvorki var hann, né heldur krafðist þess að vera talinn, í flokki skáldanna. Og loks naut hann ekki návistanna við "slordónana" fremur en Steingrímur.

1. Byrja má á því að gera sér grein fyrir örðugleikum formsins, og þá fyrst og fremst hinum lauskvæða hætti b l a n k v e r s e, sem hér í fyrsta sinn er feldur að íslenzkri tungu.[1] Líklega ber Steingrími heiðurinn af því að hafa innleitt háttinn (þó varla verði það sannað eftir prentuðum gögnum). En í formála fyrir **Storminum** gerir Eiríkur fyrst fræðilega grein fyrir honum og bendir á vandann, sem á því sé í íslenzku að fylgja honum.— Hátturinn er "fimm-fætt jambiskt mál (metrum) í fæti hverjum eru tvær samstöfur, hin fyrri stutt eða létt, hin síðari löng eða þung. . . í hverri línu verða þannig tíu atkvæði," en þó má auka léttri samstöfu í enda línunnar. Þessi létta enda-samstafa er miklu tíðari í þýðingunni en frummálinu. Auk þess hefst þýðingarlína miklu oftar á þungri samstöfu[1] en lína frummálsins:

Frumlína: U—U—U—U—U—(U)
Þýðingarlína: —UU—U—U—U—(U)

Bæði afbrigðin koma fyrir hjá Shakespeare; en það leiðir af byggingu íslenzkunnar, að þau verða þar miklu tíðari. Ástæðan er auðvitað sú, að þar sem mikill fjöldi orða í ensku eru einkvæð orð, þar hefir íslenzkan tvíkvæð orð að meiri hluta, sem geta auk þess orðið þríkvæð, að viðbættri beygingarendingu. Það eru endingar orðanna, sem lengja línuna; en stofn tvíkvæðra orða hefir ávalt áherslu og veldur því afbrigðinu í byrjun braglínu, ef tvíkvæð orð eru notuð þar.

Eiríkur er þess vel vís, að hinn lauskvæði háttur Shakespeares er breytilegur, og ræður hann til að líkja eftir tilbreytninni. Enginn íslenzkra þýðenda mun þó hafa gert

---

1) Þýðendur 18. aldarinnar, fyrst og fremst Jón Þorláksson, höfðu oftast þýtt undir einfalda innlenda hætti (fornyrðislag) og hélst siður sá langt fram á 19. öld, (Svb. Eg., Jónas Hallgr., Ben. Gröndal). Þessi gamla tíska var í samræmi við anda upplýsingarstefnunnar.

1) Eg taldi 14 dæmi á 5 síðum (um 145 línur) í **Storminum** (bls. 5—9). Þar á móti hefir Matthías aðeins 3 dæmi í 155 línum, **Macbeth** (bls. 13—17), en Steingrímur 10 á 155 línum í **Lear** (bls. 3—7).

það af ráðnum hug fyr en Guðmundur Björnsson.

Í einu atriði varð þessi lauskvæði háttur sérstaklega íslenzkur: hér voru stuðlar tveir í hverri línu. — Hinsvegar var höfuðstafur ekki notaður til að tengja jöfnu línurnar hinum ójöfnu eins og annars var siður í íslenzkri ljóðagerð; hneykslaði þetta suma, eins og Guðbrand Vigfússon; sama álit hefir dr. Jón Þorkelsson forni miklu síðar, er hann lýsir blank verse — "langur og þunglamalegur þulu-háttur, höfuðstafalaus, stuðlalaus, rímlaus. Það köllum vér rímleysu, bragleysu, ljóðleysu. . . Eftir íslenzkri braglist er það engin ljóðagerð, og þolist ekki á þeim bekk. Sú braglist hefir ekki heldur drepið hér mikið út frá sér. . ."[2] Þarna talaði íhaldssamur Íslendingur ári síðar en Guðmundur Björnsson hafði reynt að sýna mönnum bragsnild Shakespeares!

Annars er auðséð að stuðlasetningin er nokkuð á reiki og í sumum línum getur stuðla vantað, eins og t. d. sumstaðar í hinu fræga eintali Hamlets (To be or not to be), hjá Matthíasi.

Vér höfum orð Matthíasar (bréf til Stgr. 17. eða 18. okt. 1869) fyrir því að honum líkaði ekki alls kostar form Steingríms. "Breytingar mínar flestar [á Lear] verða ekki annað en lagfæring á formi, sem mér þykir sumstaðar alt of "stíft", því jambarnir hljóta að falla mjög nærri daglegum talanda, — svo eru þeir nú á öllum mentuðum málum, sem eg þekki; meining Sh[akespeares] er líka svo kostuleg, að hún má ekki bindast nema það allra minsta. Mín setning er: heldur að víkja frá orðum en að hafa flókið og stíft og tvírætt eða mjög "svulstigt." "

Því miður höfum við enn ekki álit Steingríms um **Macbeth**, en ráða má það af svari Matthíasar (28. mars 1871), að Steingrími hafi þótt þýðing Matthíasar nokkuð laus. Matthías hefir og sjálfur sagt frá því í vörn sinni fyrir **Óthelló** (í **Þjóðólfi** 2. febr. 1884), að hann hafi reynt að gera þýðingu sína eins stuttorða og frumritið, og hafi hann talið línurnar til þess. Telur hann, að íslenzkan fari nálægt því að leyfa svo stutta þýðingu, ef rétt sé á haldið, og standi hún að því leyti framar bæði sænsku og dönsku þýðingunum, enda sé Lembcke hinn danski að jafnaði langorðastur. Að þakka málinu þetta nær varla nokkurri átt, enda eru þeir Eiríkur og Steingrímur (í lausu máli a. m. k.) báðir langorðari en frumritið: **The Tempest** er 86 síður en **Stormurinn** 96! Séu þýðingar Matthíasar því eigi lengri en frumritin, þá er það hans eigin dygð að þakka, en ekki málinu.[1]

Um meðferð ljóðanna fara þeir þremenningarnir ýmsar götur. Ei-

2) **In memoriam centenariam** — Jón Þorláksson 1744—1819—1919. Rvík. 1919, bls. 243—44.

1) Í kvæðinu um "Queen Mab", **Romeó og Júlía**, I. þætti, 4 atriði, hef eg talið orðflokkana í enska frumritinu, ísl. þýðingunni og hinni ný-norsku þýðingu I. Aasens. Voru í 10 línum í enska frumritinu 52 einkvæð orð, 14 tvíkvæð, og 7 þríkvæð, alls 73 orð; í ísl. þýðingunni, 31 einkvæð, 21 tvíkvæð, 5 þríkvæð, 4 fjórkvæð; alls 61 orð; í norsku þýðingunni 38 einkvæð, 16 tvíkvæð, 5 þríkvæð, 2 fjórkvæð, 2 fimmkvæð, 1 sexkvætt; alls 64 orð. Þetta sýnir að nýnorskan er að formi nær enskunni en íslenzkan, eins og vita mátti.

ríkur fylgir frumhætti með örfáum undantekningum eins fast og unt er, þó hættir hinu létta ljóðformi til að stirðna í meðförum hans. Dæmi:

Full fathom five thy father lies;
Of his bones are coral made;—

The Tempest, Act I., Sc. 2.

Á fimm föðmum þinn faðir bú
Fékk; að kóral verða bein.

Hér er rétt þýtt, en brotalöm í öðru vísuorði. Sumt tekst Eiríki þó ágætlega með, eins og t. d. blessunarorð Juno og Ceres í IV. þætti, 1. atriði:

Honour, riches, marriage-blessing, o. s frv.

Heiður, auðsæld, hjúskapsblíða
Heilla-þroski langra tíða,
Eflist sífelt yndi meður!
Ykkur blessun Júnó kveður. o.s.frv.

Hér er skraut og íburður, sem Eiríki tekst mjög vel með.

Þeir fyrirrennarar Eiríks voru ekki svo natnir að fylgja frumhætti sem hann í ljóðunum. Þrátt fyrir hina marglofuðu lipurð sína tekst Steingrími sjaldan að fylgja frumhætti. Gott dæmi um það er vísan úr **Cymbeline**, sem áður er tilfærð, ásamt þýðingu Gísla. Og í ljóðunum í **Lear** fylgir hann ekki hætti í tveim af hverjum þremur. Venjulega lengir hann línurnar. Svo t. d. í

Have more than thou showest,
Speak less than thou knowest. . .

(Act I., Sc. 4.)

sem verður:

Eigðu meira en múgurinn leit,
Mæltu færra en hugur þinn veit, . . .

með alt annari hrynjandi og lengri línu. Hinsvegar er vísa fíflsins (í sama þætti) nær frumhætti og sæmilega þýdd að öðru leyti:

Fools had ne'er less grace in a year;
For wise men are grown foppish,
They know not how their wits to wear,
Their manners are so apish;

í þýðingu:

Svo bágt var oss fíflum ekkert ár
Við allri næringu töpum,
Því nú er í vitringum flónsku fár,
Svo flestir þeir líkjast öpum.

Oft þýðir Steingrímur vel, þótt hann haldi eigi hætti, eins og t. d. hundavísuna í III. þætti 6. senu:

Be thy mouth or black or white. . .

sem verður:

Hvort heldur svart eða hvítt er þitt trýni.

Fallegar eru og þýðingarnar á hinum frægu ljóðum úr **As you like it** (Act II. sc. 5. og 7.) sem hann kallar "Skóglíf":

Under the greenwood tree
Who loves to lie with me
And turn his merry note
Unto that sweet bird's throat,
Come hither, come hither, come hither!
Here shall he see
No enemy
But winter and rough weather.

í þýðingu:

Hver lágt und laufgum við
Vill leggjast mér við hlið
Og dilla hljóðum hám
Með heiðafuglum smám?
Kom hingað, kom hingað, til hlíða!

Óvini hér
Þú enga sér
Nema vetur og veðrið stríða.

Í næstu erindum "Næð, vetrarkólga! næð" er hætti brugðið á viðlaginu, en annars er það falleg þýðing.

Þá er komið að Matthíasi. Í **Macbeth** eru það einkum galdra-þulur nornanna í I. og IV. þætti og eintal Hekötu í III. þætti sem til greina koma, og er hætti víðast vel haldið í þeim.

Dæmi úr þulunum (Act IV. sc. 1.):

Fillet of a fenny snake
In the cauldron boil and bake. . .

þýðing, hárrétt að formi:

Snák úr djúpri leðjulaut,
Látum verða hrærigraut.

En þar sem Matthías víkur frá formi Shakespeares, þar bergmálar hann íslenzkar þjóðvísur, t. d.:

Sec. Witch:

By the pricking of my thumbs
Something wicked this way comes.
Open locks
Whoever knocks!

þýðing:

2. **norn:**

Aðsókn illa' eg finn,
Angrar þumal minn,
Hrökkvi' upp hurð og slá!
Hver sem dyr ber á.[1]

Í **Hamlet** heldur Matthías allvíða hætti í ferskeytlum Hamlets (í III. þætti) og Ópheliu (í IV. þætti) og má til þess nefna vísu eins og

Hamlet:

Why, let the strucken deer go weep,
The hart ungalled play;
For some must watch, while some must sleep:
Thus runs the world away.
(Act III., Sc. 2.)

þýðing:

Um skóginn hleypur hindin sár,
En hjörturinn leikur sér;
Einn hlær en öðrum hrynja tár
Sem heimsins gangur er.

En víða breytir hann hættinum,[1] og það stundum fullkomlega eins og í þessu dapra stefi Opheliu:

They bore him barefac'd on the bier;
(Act IV., sc. 5.)
Hey non nonny, nonny, hey nonny;
And in his grave rain'd many a tear:
Fare you well, my dove!

Þetta verður í þjóðkvæðastíl:

Á börunum þeir hann báru,—
Dim dim dó,
Og lauguðu leiðið tárum,
Og korriró.[2]
Vertu sæl, dúfa!

Betri þýðingu er ekki vel hægt að hugsa sér, og er hún þó hvorki orðrétt né bragrétt. En það er andi frumkvæðisins sem heldur sér fullkomlega. Annað dæmi svipað er þýðingin á stefi grafarans:

1) Svipaður er háttur tröllskessanna í sögunni af Gissuri á Botnum, **Ísl. þjóðs. og æfintýri,** I: 163:

Systir, ljáðu mér pott.
Það er ekki gott.
En hvað á að gjöra við hann?
Sjóða í honum mann.

1) Þar sem Steingrímur jók samstöfum í hátt styttir Matthías stundum, eins og í erindi Lucianus rétt á undan því sem hér var tilfært.

2) Sbr. söguna um "Nátttröllið", **Ísl. þjóðs. og æfintýri** I: 208—209.

A pick-axe, and a spade, a spade,
For and a shrouding sheet:
O, a pit of clay for to be made
For such a guest is meet.
(Act V., sc. 1.)

Þetta þýðir Matthías:

Reku, pál og hjúp um hold
heimtar lífs vors gáta,
og svo rúm hjá maðki í mold
mikið er ei að láta.

Ferskeytlan er ofurlítið breytt og ramíslenzk í eðli, en anda Shakespeares er náð eigi að síður.

Eftir þessi dæmi er það augljóst, hvað Matthías var að fara, þar sem hann talaði um að þýða fremur að anda en efni, og líka þar sem honum fanst Steingrímur of fjarri slordónunum heima, sem þrátt fyrir alt töluðu málið betur en "vér prófessorarnir". Engin af ljóðum Steingríms hafa þennan þjóðlega blæ. En þjóðsögur, þjóðkvæði og ferskeytlur Íslendingsins eru runnar Matthíasi í merg og bein.

2. Einn af verstu þröskuldunum í vegi íslenzkra þýðenda er sá hinn mikli munur, sem á er íslenzkri náttúru og erlendri, íslenzkum landsháttum og útlendum. Heimurinn veit, — svo er Dr. Johnson fyrir að þakka, — að það eru engir höggormar á Íslandi. En þetta er bara upphaf á löngum lista af hlutum lifandi og dauðum, sem ekki fyrirfinnast á Íslandi. Það kveður svo ramt að þessu, að Íslandi verður varla lýst fyrir útlendingum nema á neikvæðan hátt: engir skógar, engin tré (nema björk og reynir), engin ótamin landdýr, nema refir og mýs, — engar borgir (um 1860—70), engar steinhallir, enginn aðall, engir "peasants" (þ.e. bændur í niðrandi merkingu, nú: sveitakallar), engir hermenn, o. s. frv.

Hvernig á nú að þýða rit, sem er fult af umtali um þessa hluti svo, að það verði skiljanlegt á íslenzka tungu. Fer það ekki eins og þegar Eskimóar þýða "það guðs lamb" með "þeim guðs kóp", er burt ber heimsins synd? Því er til að svara að dæmi slíkra þýðinga finnast oft á íslenzku, eins og sennilega á öllum málum. En til allrar hamingju er íslenzk tunga miklum mun auðugri en landið; hún kann að nefna hluti út um heima og geima, sem hvergi koma nærri landinu sjálfu. Margt hefir hún geymt frá þeim dögum, er Íslendingar bjuggu í ríkari náttúru og nánara sambandi við granna sína, en síðar varð, alt fram á yfirstandandi öld. Svo er um heiti trjánna, sem eiga sér engan stað á landinu. Og hvað Matthíasi verður úr henni, þegar á herðir, má meðal annars sjá af þessu erindi úr særingum nornanna í **Macbeth** (IV. þáttur 1. atr.):

Snák úr djúpri leðju laut,
Látum verða hrærigraut,
Ferfætlu' auga, froska daus,
Flæðarmús og lindormshaus,
Góm úr hundi, höggorms tönn,
Ham af uglu—drýgjum önn:
Herðum grimma galdra þraut,
Gjörum stækan vítisgraut.
Gjörum snarpa snerru skottur,
Snarkaðu logi, sjóddu pottur.

Ekkert af dýrum þeim, sem nefnd eru í erindinu, er til á Íslandi, — nema hundurinn. Alt eru þetta þó gamal-kunnug heiti, nema helst "ferfætlan" (lizard, newt, eðla).

"Flæðarmúsin" er hér þýðing á sænska orðinu f l ö d e r m u s (þýzku F l e d e r m a u s, ensku b a t, sem nú er venjulega þýtt "leðurblaka"). Í eyrum Íslendinga er "flæðarmúsin" samt ekki b a t, heldur töfrakvikindi úr sjó (sbr. flæður[1]), sem er eins arðvænt eins og finnabrækur til fjársöfnunar. Á svipaðan hátt er ráð að leggja gull undir lindorm, til þess að gullið vaxi. Eins og menn muna, var þetta upphaf ormsins í Lagarfljóti. Það er víst óhætt að segja, að ef Matthías nær Shakespeare nokkursstaðar, þá gerir hann það í þesum særingum, enda stóðu Íslendingar ekki öðrum þjóðum að baki í göldrum og særingum. Mér finst jafnvel að Matthías hafi bætt um viðkvæði nornanna:

Double, double, toil and trouble;
Fire burn, and cauldron bubble.

Skottur Matthíasar eru enn galdralegri.

Annað ágætt dæmi um erfiðleika, sem Matthías sigrast þó á með prýði, er kvæðið um "Queen Mab"[2] — (**Rómeó og Júlía**, I. þáttur 4. atr.):

Þér hefur þá veitt heimsókn drotning Möbb,
Nærkona allra álfa; hún, sem kemur
Í mynd sem ekki' er stærri' en agatsteinn
Í fingurhring á hendi borgmeistara;
Hún ekur fram með ari sólargeislans
Þvert yfir nefið þeim sem liggja' í svefni;
Hjólrimar vagnsins eru' úr flugufótum,
En þak hans er úr engisprettuvængjum,
En aktaumar úr ormavefi spunnir,
Alt prýtt og stangað tærum tunglskins geislum;
Úr veggjatrítlu langleggjum er svipan,
En ólin er úr mjúkum myglu-þræði,
Vagnstjóri' er Mý, eitt lítið, gráklætt grey,
Svo langt um minni' en lítill ormur, kreistur
Úr latrar telpu þumli; kerran sjálf
Er gjörð af tómri hesluhnot af smiðnum
Íkorna eða meistaranum Meli,
Þeim æva-gamla Álfheims vagnasmiði.

Þrátt fyrir það, þótt hér sé um allan annan Álfheim að ræða en hinn íslenzka, þá er ekkert í þessari þýðingu, sem kemur ókunnuglega fyrir sjónir, nema ormurinn í þumli lötu telpunnar, sem er ensk þjóðtrú. Og ekki tekst Matthíasi síður með áframhaldið um athafnir drotningarinnar eins og t. d.:

Oft anar hún á embættismanns nef,
Og óðar dreymir hann sér nýjan titil;
Og stundum prikar hún með prestlambs rófu,
Í prófasts nös, svo karlinn dreymir óðar
Hann fái ný og betri brauðaskifti.

Hér verður t i t h e - p i g's t a i l að "prestlambs rófu" (sbr. "drottins kópur"), og sómir sér vel í þýðingunni. Þess má þó geta, að stöku

---

1) Þetta er auðvitað skýring alþýðunnar á þýzka orðinu. F l e d e r líktist f l æ ð a r-, og þurfti þá ekki fleiri skýringar, því margt er ilt í sjó.

2) M. B. Ruud hrósar með réttu þýðingu I. Aasens á báðum þessum kvæðum. Mér virðist Matthías jafnsnjall Aasen.

lína er lauslega þýdd, og á einum stað ("dýki 15 álna" fyrir healths (þ.e. bikara) five fathoms deep) misskilur hann alveg frumritið. En í heild sinni er þýðingin ágæt.

En svo geta örðugleikarnir orðið miklir, að ekki sé unt að sigrast á þeim. Dæmi um það er í skýrslu Hóratiós um veðmál þeirra konunga Noregs og Danmerkur. Þar segir svo í frumtextanum **Hamlet** (Act I. sc. 1.):

Hamlet (þ.e. Danakonungur) . . . .
Did slay this Fortinbras; who by a seal'd compact,
Well ratified by law and heraldry,
Did forfeit, with his life, all those his lands
Which he stood seized of, to the conqueror:
Against the which, a moiety competent
Was gaged by our king. . .

Þetta þýðir Matthías:

Hamlet. . . .
Vann Fortinbras, er samið hafði samþykkt
Og innsiglað og öllum lögum fullgilt
Að riddarasiðum réttum, misti því
Með lífi sínu, lönd þau öll, er átti,
í sigurherrans hönd. Því kóngur vor
Bauð sama veð af sinni hálfu í móti. . .

Hér er ekki rangþýtt. En auðkendu orðin eru úr (frönsku) lagamáli, og hafa alt annan blæ á sér en samskonar ensk orð úr daglegu tali. En Matthías þýðir einmitt með orðum úr daglegu máli: lands which he stood seized of= lands which he owned= "lönd, sem hann átti." Hér hefði átt við: "lönd sem honum höfðu verið skeytt, með öllum þeirra gögnum og gæðum," eða eitthvað á þá leið í lagamáls-stíl. Það er eigi aðeins að frásögnin tapi sér í þýðingunni, heldur missir líka Hóraz lærða fjöður úr hattinum sínum, fjöður, sem Shakespeare hefir eflaust ætlast til að hann bæri.

Á dögum Shakespeares var lagamálið mál í málinu. Íslenzk tunga hefir haft minna af slíku að segja, en þó má minna á kansellístílinn sem svipað fyrirbrigði. Kansellístíll hefði því helst átt að sjást í þýðingunni.

En úr því eg hefi minst hér á mismunandi stíltegundir, þá er bezt að víkja að því, sem hver þýðandi verður eflaust að taka afstöðu til: hvort þýða skal Shakespeare á því sem nær nútíðarmáli, eða hvort reynt skal að gefa í skyn fyrnsku þá sem á hann hefur fallið í þrjár aldir. Enskumælandi menn sjá hann ekki öðruvísi en í þessu fornlýsi, að sínu leyti eins og Íslendingar finna fyrnskubragð að sögum sínum, þótt þær væri daglegt mál 13. aldarinnar. Eg veit ekki, hvort íslenzku þýðendurnir hafa hugsað mikið um þetta atriði, nema Indriði Einarsson: hann tekur þann kostinn að þýða á sem einfaldast mál, til þess að auðveldara verði að leika. En yfirleitt hygg eg að íslenzku þýðendurnir hafi reynt að þýða Shakespeare eins og samtímamenn hans skildu hann, fremur en enskir nútíðarmenn; eg held ekki að þeir hafi reynt að fyrna þýðingarnar. Gott dæmi finst

í hinu fræga eintali Hamlets (Act III. sc. 2):

When he himself might his
quietus make
With a bare bodkin...

sem Matthías þýðir:

Ef sérhver mætti laga lífs síns
reikning
Með hnífnum sínum...

Bæði quietus og bodkin eru nú úrelt fornyrði, en á dögum Shakespeares þýddi bodkin ekki "(vasa)hnífur", heldur "rýtingur". Matthías fyrnir ekki þýðinguna, en hann gefur heldur ekki alveg orð Shakespeares. En meiningin heldur sér, og hugmyndin, að laga reikning lífs síns með vasahnífnum sínum virðist nálægt anda Shakespeares.

Eitt af því sem mest greindi tíma Shakespeares frá 19. öldinni var hið mismunandi viðhorf aldanna við kynferðismálunum. 16. öldin var eins klámfengin og 19. öldin var tepruleg. Að sjálfsögðu sér þessa vott í þýðingunum, eins og þegar Steingrímur þýðir codpiece, "kýll", með "brók" eða "heybrók", eða þegar Matthías þýðir: A bump as big as a young cock'rel's stone (í **Rómeo og Júlíu** I. þætti 3. atr.) með: Var eins stór kúla' og meðal hænu-egg. (Stone="testicle").

En yfirleitt má segja, að þýðendur gjöri skyldu sína í þessu efni, þótt sumstaðar verði þess vart, að þeir gjöri sér nokkra tæpitungu, þar sem Shakespeare er ómyrkari í máli.

Enn er ónefnt það atriði í stíl Shakespeares, sem mestum og verstum steinum veltir í götu þýðenda. Þetta eru orðaleikirnir, puns, sem kallaðir hafa verið brandarar á síðari tíma íslenzku. Orðaleikir hljóta ávalt að vera örðugir til yfirfærslu úr einni tungu í aðra, en þó hlýtur vandinn að vera tvöfaldur, ef þýða skal á mál, sem ekki hefir verið tamið við orðaleiki, eins og íslenzka 19. aldarinnar var. Það getur varla hjá því farið, að eftirleikurinn hefði orðið þeim Steingrími og Matthíasi auðveldari, ef Íslendingar hefðu þá þegar átt **Spegilinn** er nú síðustu 15 árin eða svo hefir speglað samvizku þjóðarinnar, góða eða illa eftir ástæðum.

Að öllu athuguðu er það meiri furða hve vel þeim Steingrími og Matthíasi hefir tekist að þýða orðaleikina heldur en hitt, þótt þeir stöku sinnum verði að spinna einn þráð aðeins, þar sem Shakespeare vindur tvo, eða þótt hinir þýddu brandarar sé sumstaðar nokkuð skrúfaðir eða bragðdaufir.

Dæmi úr **Lear Konungi** (I. þætti 1. atr.):

Kent. I cannot conceive you?

Glou. Sir, this young fellow's mother could: whereupon she grew round-womb'd...

í þýðingu Steingríms:

Kent. Hvernig þá? Þetta er of myrkt fyrir minn skilning.

Gloster. En móðir drengsins skildi hvað eg fór, enda þyknaði hún von bráðar undir belti...

Hér leikur Shapespeare á hina tvöföldu merkingu í conceive, 1) að skilja, 2) að fá getnað, og getur Steingrímur ekki leikið það eftir honum, en kemst þó mjög sæmilega frá þýðingunni.

Mörg dæmi um orðaleiki er að finna í **Rómeó og Júlíu**, t. d. í I. þætti 1. atriði. Í III. þætti 1. atriði hefir frumritið:

Tyb. Mercutio, thou consort'st with Romeo,—

Mer. Consort! what, dost thou make us minstrels?

Þetta þýðir Matthías:

Tíb. Þú ert víst samróma við Rómeó?

Merc. Samróma! Ætlar þú að gera okkur að fiðlurum.

Spurning Tybalts verður óeðlileg í þýðingunni (ætti að vera: M., Þú ert í slagtogi með R.!?), en Matthías er nauðbeygður, til þess að geta látið **Merc.** snúa út úr orðinu "samróma."

Margt fleira mætti til tína en þess gerist ekki þörf.

En þótt dregin sé frá öll dæmi, þar sem örðugleikar á þýðingu afsaka þýðendurnar, þá verður ávalt eftir röð af villum, sem slæðst hafa inn fyrir vankunnáttu, hirðuleysi eða sérvizku þýðandans.

Það mun vera leitun á slíkum villum í þýðingu Steingríms. Eiríkur Magnússon, sem var fundvís á villur, en að vísu aldavinur þýðandans, kallaði hana snildarþýðingu. Richard Beck telur hana "afbragð að nákvæmni, andagift og málfegurð."[1] Við samanburð hefi eg ekki getað fundið neina ónákvæmni, sem orð væri á gerandi.

Öðru máli gegnir um þýðingar Matthíasar. Í refsidóminum um **Óthelló** sannaði Eiríkur Magnússon það upp á Matthías, að hann hefði haft a. m. k. tíu ótvíræðar villur eftir hinni sænsku þýðingu C. A. Hagbergs. Auk þess færði Eiríkur sjálfur marga staði til, er hann taldi rangt eða losaralega þýdda. Illa misskilur Matthías t. d. orð Othellos í I. þætti 2. atriði:

Oth. Keep up your bright swords, for the dew will rust them.

Matthías: Nei hyljið sverðin, döggin deyfir bitið.

Eiríkur: Berið á lofti yðar björtu sverð, því ella drepur döggin á þau ryði.

Eiríkur hneykslast líka mjög á þýðingunni á þessum orðum Óthellós í V. þætti, 2. atriði:

Oth. Not Cassio kill'd. Then murder's out of tune,
And sweet revenge grows harsh.

Mathías: Nú, Cassio ekki [drepinn]: morðið missir þá
Sinn höfuðstaf, og hefndin verður skothent.

Eiríkur: . . . Þá er morðið hjáróma
Og hefndin sjálf in sæta verður rám.

"Hér er ekki nóg með því", — segir Eiríkur, — "að grundvallarhugmynd höfundar, sem er söngur, er steypt um, og grundvallarhugmynd önnur sett í staðinn eftir höfði þýðanda, sem er rím; — — heldur er Shakspeare látinn hafa komið fram á 16. öld á enskt leiksvið með líkingu, sem heimti hin þýðingarmestu kjarnyrði sín úr Háttatali Snorra Sturlusonar!" — Sjónarmið Eiríks er bæði skiljanlegt og sanngjarnt, en samt vildi eg ekki missa þessar línur úr þýðingu Matthíasar. Því þær eru ekki ein-

1) Sbr. "Aldarminning Stgr. Thorst. 19. maí 1831—19. maí 1931. Þýðingar Stgr. Thorsteinssonar", **Lögberg** 25. júní, 9. júlí 1931. (eftir **Vísi**).

ungis rammíslenzkar, heldur líka fyllilega í samræmi við anda Shakespeares. Svo mundi hann viljað ort hafa á íslenzku.

Eg gæti bætt við villu-dálk Matthíasar t. d. úr **Rómeó og Júlíu,** þar sem eg hefi fundið, að hann hefir stundum rangþýtt eftir Lembcke, sumstaðar þýtt rétt þar sem Lembcke skjátlaðist. En þess gerist engin þörf. Villurnar hrynja af þýðingu Matthíasar víðast hvar, eins og ryð af góðum málmi.

Margt hefir nú verið til tínt vandkvæða þeirra er hlutu að verða á vegi þýðendanna. Þó hefir ekki verið á það minst, sem kannske varðar mestu, það, hve ólík list Shakespeares var þeirri list, sem íslenzkan átti bezta að bjóða, eg á þar auðvitað við íslendingasögur. Að vísu eru íslendingasögur víða ekki ódramatiskari en Shakespeare. Þær eru efni í mikla harmleiki, enda hafa menn eins og Ibsen og Jóhann Sigurjónsson séð það og notað þær. En fátt getur samt ólíkara en list söguhöfundanna og list Shakespeares. Söguhöfundarnir eru fullir drjúgmæla (litotes, understatement), og menn verða að lesa dýpstu hugsanir þeirra og heitustu tilfinningar milli línanna. List þeirra líkist jarðeldi sem falinn er hálfstorknuðu hrauni, það glittir í glæður og eldstrauma undir skurninni. Aftur á móti er ekki til sú hugsun, frá hinum lélegasta brandara til hinna dýpstu spakmæla, né heldur sú tilfinning grunn eða djúp, að Shakespeare komi ekki orðum að henni. Og alt sem hann hugsar, lætur hann fara. Ef nokkur á það skilið að kallast expressionisti, þá er það hann. Hann er, í stuttu máli, eins og sígjósandi eldfjall, eilífur eldstólpi, hvæsandi og snarkandi og fullur með þrumur og eldingar.

Nú skyldi menn ætla að þýðendur brygðust helst þar sem Shakespeare gýs hæst, skrautlegast og af mestu afli tilfinninganna. Því er samt ekki svo varið. Það er t. d. engin skömm að þýðingu Steingríms á hinu fræga 2. atriði í þriðja þætti **Lears konungs,** þar sem hinn gráhærði öldungur býður hamförum náttúrunnar byrginn á heiðinni:

Lear.

Blás, blás! ríf hvoft þinn, ofsabylur, æddu!
Þér felli-stormar, steypihvolfur, grenjið,
Uns turnar sökkva, veðurvitar drekkjast!
Brennisteins-elding, bjarta, hugarsnara,
Sem blossar undan eik-kljúfandi skruggu,
Svíð hærukoll minn! Heimsins skelfir, þruma,
Slá hnöttinn flatan, bramla og brjót í sundur
Öll eðlis mót, og eyðilegg í skyndi
Hvern vísir til hins vanþakkláta mannkyns.

Og Matthías er síst verri, þar sem honum tekst upp. Eg hefi getað borið saman þýðingu hans á eintali Rómeós undir glugga Júlíu (í II. þætti 2. atriði) við þýðingar þeirra Försoms og Lembckes, sem Ruud hrósar mjög, og get eg ekki fundið að Matthías standi þeim að baki, nema ef vera skyldi, þar sem hann talar um "mánaflagðið" og þess

"skolbleikt skírleiksfat". Vandinn er hér, að Shakespeare gerir mánann að kvenn-persónu að enskum hætti, þvert á móti íslenzkri venju. Försöm fer kannske bezt út úr því með því að setja Díönu í stað mánans.

Eg hefi einnig getað borið hið fræga eintal Hamlets saman við fjórar danskar og norskar þýðingar, þar á meðal eina eftir Aasen á ný-norsku, sem Ruud lofar mjög. Matthías er ekki eins nákvæmur og hinn danski þýðandi Möller (1901), en Ruud finnur honum það til foráttu að of mikill nútíðarblær sé á þýðingunni. Það mun varla verða sagt um þýðingu Matthíasar. Auðvitað nær hún ekki til fulls hinum glitrandi blæbrigðum Shakespeares, en hana vantar þó hvorki alvöru, tign né mælsku:

Að deyja,—sofa—sofa—dreyma kannske?—
Hér kemur hængur. Því að hverja drauma
Menn dreyma kynnu í dauðasvefni þessum,
Er fargi holdsins hrundið af oss væri,
Það stöðvar hugann. Það er þessi uggur,
Sem gjörir vorar eymdir æfilangar.
Hver þyldi ella heimsins hróp og svipur,
Kúgarans álög, ofsamannsins skapraun,
Svívirtrar ástar sviða, dregin lögskil,
Valdsmannsins ofdramb, og þá storkun alla,
Sem hrakið sýnir hjartaprúðum dreng,
Ef sérhver mætti laga lífs síns reikning
Með hnífnum sínum? Hver er sá, er bæri
Slíkt farg, að strita og stynja langa æfi,
Ef óttinn fyrir öðru bak við dauðann, —
Þeim huliðsströndum, hvaðan enginn sneri, —
Ei teldi úr og léti oss kost þann kjósa
Að bera heldur bölið, sem vér höfum,
En flýja því í fang, sem enginn þekkir?

Benda má og á það hve vel Matthíasi tekst við andstæðuleik (antitheses) Shakespeares í ræðu konungsins í I. þætti 2. atriði **Hamlets**:

Og því er það, að þessi systir vor,
Er áður var, er orðin nú vor drotning;
Vér kjörum hana, eins og arfa þessa
Vors róstusama ríkis, svo að kalla
Með nauðgri gleði, grát' á öðru auga,
En von á öðru, oss til eiginkonu,
Með glaumi' í útför, erfisöng í brúðför,
Og sorg og gleði, vegið jafnri vog. . .

Hér verður að nema staðar.

Um þýðingar þeirra þremenninganna má segja í skjótu bragði, að þær hafa allar sér til ágætis nokkuð. Þýðings Eiríks er sennilega réttust, en þýðing Steingríms stendur henni ekki langt að baki í því. Hins vegar er Matthías syndugastur í þeim pósti. En Eiríkur er of mikill bókstafsþræll og verður því víða of stirður. Hér er Steingrímur hon-

um miklu fremri, en þó get eg ekki betur séð, en að honum fatist stundum hagmælskan. Og engum er það gefið eins og Matthíasi að íslenska Shakespeare í orðsins bókstaflegustu merkingu. Um það má deila, hvort þá sé þýtt vel, er manni heyrast íslenzkir þjóðkvæðatónar og rímna-stemmur úr þýðingunni. En um það verður ekki deilt, að sú þýðingin hlýtur að standa Íslendingum næst. Og Matthias einn kunni að þýða svo.

V.

1. Þögnin, sem varð um Shakespeare, eftir að síðasta leikrit Matthíasar kom úr 1887, varð löng. Menn realismans litu ekki við að þýða hann, — lengi vel. Þorsteinn Gíslason hefir þýtt "Vorvísur",[1] "mjög lauslega", en frumkvæðið er alls ekki eftir Shakespeare.

Stephan G. Stephansson orti ágætt kvæði um "Ræningjann" Shakespeare[2] 1903:

Hann líktist ei víking sem vofði
yfir strönd,
Hann vóg ei til fjár eða brendi—
Þó sópaði 'ann óheimilt Evrópu lönd
Með ófrómri ræningja hendi.

Sennilega besta Shakespeare-gagnrýni, á íslenzku!

Og 1916 þegar 300 ára dánarafmæli Shakespeares var hátíðlegt haldið á dánardag hans 23. apríl um England og allan hinn mentaða heim, þá var Matthías Jochumssyni boðið til hátíðarinnar, sem elsta þálifandi þýðanda Shakespeares. — Matthías gat ekki farið, meðal annars vegna stríðsins, en hann sendi flokk mikinn undir fornyrðislagi til Englands, og átti flokkurinn að koma í minningarriti um Shakespeare (**Book of Homage**). En heldur ekki kvæðið kom í tæka tíð, en það var prentað með enskri þýðingu eftir prófessor Israel Gollancz í **Times Literary Supplement**[1] og auk þess sérprentað í fjórðungsbroti undir titlinum: **1616—1916. On the Tercentenary Commemoration of Shakespeare.** Ultima Thule Sendeth Greeting. An Icelandic Poem by Matthias Jochumsson with translation into English by Israel Gollancz. Humphrey Milford. Oxford, University Press [1917] [11. bls.].

Er þetta upphaf að:

Heill þér Albion!
Ultima Thule
sendir salutem
Shakespeare's móður,—
sendir salutem
—sól og stjörnur
vitni séu—
veröld allri.

Annars verður að vísa mönnum í kvæðið sjálft, sem á ekta Matthíasar vísu í Völuspár stíl rekur kynni hans af Shakespeare og ræður Englendingum að hlíta viturra manna málum í styrjöldinni.

Og loks, rétt í stríðslokin kom ný og nýstárleg Shakespeare þýðing fram á sjónarsviðið, í **Skírni** (1918, 92: 89—108). Það var "Bálför Sesars" [**Julius Cæsar** Act III. Sc.

---

1) **Ljóðmæli** Rvík. 1920, bls. 227.
2) **Andvökur** I. Rvík. 1909, bls. 168—170.

1) Sjá **Óðinn** 1916, 12: 27—29 (William Shapespeare [grein]) og **Óðinn** 1925, 21: 7—8 og M. Joch, **Ljóðmæli** Rvík. 1936. bls. 162—164.

2] eftir Guðmund Björnsson (1864-1936) landlækni. Þessi fjölhæfi maður hugsaði meir um ljóðaklið í fornum og nýjum háttum en nokkur annar samtíðarmanna hans. Það sýnir bæði ritgerð hans um íslenzkan ljóðaklið og þá ekki síður ljóðakver hans **Undir ljúfum lögum** (Rvík 1918), sem kalla má háttatal tuttugustu aldarinnar á íslandi. Þar birti hann líka "Spásögn Antons yfir líki Cæsars" (**Julius Cæsar** Act III. Sc. 1) (bls. 144—145). En tilgang sinn með þýðingunni skýrir hann svo: "Andargift Shakespeares er heimskunn, málsnild hans er víðkunn, en bragsnild hans er lítt kunn: Þýðingar bera engan vott um neina rækt við þá miklu bragsnild þessa brezka meistara, sem lýsir sér í beztu leikljóðum hans, og — óhætt að segja — fremur óljósan vott um málsnild hans, um "mellifluous Shakespeare" "the sweet swan of Avon". Samkvæmt þessu afneitar þýðandi með öllu hinni orðréttu nákvæmni en lætur alt aðra nákvæmni sitja í fyrirrúmi: hann vill gefa "lifandi eftirmynd af m á l f æ r i, orðbragði, talsmáta höfundarins (diction) og hann vill sýna k v e ð a n d i höfundarins fullan sóma; þýðingar-brotið er ávöxtur af alllangri rannsókn á kveðandi Shakespeares, og á hún að sýna dæmi tilbreytninnar í frumhættinum, án þess þó að binda sig línu fyrir línu við hátt frumritsins.

Það er enginn efi á því að tilraun Guðmundar hefir heppnast. Menn lesi ræðu Brútusar í lausu máli og ræðu Antons í lauskvæði:

Eg tala bert,
Eg tala um það, sem engum ykkar dylst:
Sýni' ykkur sár Sesars, þá hljóðu munna,
Og fel þeim málstað minn: En væri' eg Brútus,
Og Brútus Anton, þá myndi hann Anton
Gera' ykkur ærða, og orka því að leggja
Sárum Sesars þau orð í munn, er myndu
Hvern stein í Róm til rimmu vekja og róstu.

Er skaði, að þýðandi skyldi eigi birta leikinn allan, ef honum hefir unnist tími að þýða hann. Snildin er auðsæ, og þýðingin er hin sléttasta, en fyrnskublær er enginn að henni.

Ræðu Brútusar, sem Guðmundur Björnsson þýðir í lausu máli eins og í frumritinu stendur, snýr Jónas A. Sigurðsson í ljóð: "Vörn Brútusar. Úr "Júlíus Sesar" eftir Shakespeare" (í **Tímariti Þjóðræknisfél. ísl.** 1923, 5: 69—70). En þótt vel sé ort, og stuðlar og höfuðstafir bindi tvær línur að íslenzkum sið, þá sýnir tilraunin, að ekki mundi fært að nota þennan daktýlska hátt til að snúa jömbum Shakespeares. Hrynjandin verður altof vélgeng til þess. Dæmi:

Heyrið með stilling þau rök er eg ræði,
Rómverjar, samlandar, vinir og menn!

2. En nú er komið að síðasta Shakespeare þýðanda íslands; það er Indriði Einarsson (1851—). Um hann get eg vísað til ritgerðar hér

í **Tímaritinu** (1935) og fyrst og fremst til æfisögu hans sjálfs **Séð og lifað** (Rvík 1936).

Indriði kom til Reykjavíkur 1865 og hlaut þá sína fyrstu vígslu til leiklistarstarfsemi, er hann heyrði og sá **Útilegumenn** Matthíasar. Á síðari árum sínum í skóla las hann Shakespeare í þýðingu Lembckes og varð þá einkum hrifinn af **Macbeth.**1) Sigurður málari þreyttist ekki á því að hvetja unga menn eins og Indriða til leikritagerðar eftir fyrirmynd söguleikja Shakespeares, sem hann mat mest.2) — Hann kom Indriða til að reyna við **Gísla sögu Súrssonar,** en Indriði gafst upp.

Í Kaupmannahöfn (1872—77) sá Indriði **Rómeó og Júlíu, Kaupmanninn í Feneyjum,** og **Cymbeline,** og kveðst hann seint gleyma Shylock Emils Poulsen.3) Indriði var í Edinborg veturinn 1877-78 og vanrækti ekki að ganga á leikhúsin.4) Hversdagslega sýndu þau bara Pantomimes til skemtunar, en stundum komu góðir leikflokkar frá London og léku Shakespeare. Þar sá Indriði **Macbeth** og **Hamlet,** vel leikna og **Rómeó og Júlíu,** stórhneykslanlega. Þessi Rómeó var kvenmaður, er lagði aftur augun, þegar hún átti að höggvast og drepa mann, og lét draga sig í talíu í stað þess að klífa uppá svalirnar til Júlíu!

Í Edinborg sá Indriði líka "hinn mesta leik", sem hann nokkru sinni komst í kynni við. Það var Henry Irwing, síðar aðlaður fyrir leikhússtjórn sína og leikment, í **Richard III.** Lýsir Indriði þeim leik nákvæmlega í endurminningum sínum (bls. 221-25).

Heima í Reykjavík varð Indriði eins og kunnugt er frömuður leiklistarinnar á margan hátt og samdi leikrit með rómantiskum og realistiskum blæ, sum þeirra bera nokkurn vott um kynni hans af Shakespeare, eins og **Nýársnóttin,** og **Dansinn í Hruna,** sem auk þess er ort undir hinum lauskvæða hætti Shakespeares. Eftir **Dansinn í Hruna** vissi Indriði um stund ekki hvað hann átti að taka sér fyrir hendur, en þá réð Emilía dóttir hans honum til að ráðast í að þýða Shakespeare.1) Tók Indriði þegar til starfa og settist við að þýða **Þrettándakvöld.**

Um reglur hans við þýðingarnar er þetta að athuga. Fyrst og fremst sneyddi hann hjá verkum, sem aðrir höfðu þýtt, öllum nema **Júlíus Cæsar.** Í öðru lagi vildi hann þýða "sæmilega rétt, sem getur verið full erfitt; enskan er miklu styttra mál en íslenzkan og hefur þar 100 eins atkvæðis orð, sem íslenzkan hefur tæpast 10. Af þessu verða lýsingarorð stundum að falla burtu í þýðingunni." Í þriðja lagi vildi hann þýða svo "að hægt væri að tala þýðinguna á leiksviðinu. Þar verða stuðlar og höfuðstafir erfiðasti hjall-

1) Aths. I. E. (**Séð og lifað,** bls. 110) um hinn stytta **Macbeth** getur tæpl. átt við þýðingu Lembckes, en Försom hafði áður þýtt **Macbeth** eftir hinni styttu þýðingu Schillers.

2) Af orðum I. E. í **Séð og lifað** bls. 116 mætti draga þá ályktun, að Sigurður hefði séð "Stories" Shakespeares á dönsku leiksviði, en svo var ekki.

3) **Séð og lifað,** bls. 147.

4) **Séð og lifað,** bls. 221.

1) **Séð og lifað,** bls. 441-446.

inn, því þeir rugla íslenzku orðaröðinni og gjöra versið þyngra í munni en stundum er hentugt að það sé.' En leikarnir, sem hann þýddi eru þessir:

1. **Þrettándakvöld**, Twelfth Night; or What You Will.
2. **Sem yður þóknast**, As You Like It.
3—4. **Henrik konungur IV. Söguleikur**, King Henry IV., First and Second Part.
5. **Kaupmaðurinn í Feneyjum**, The Merchant of Venice.
6. **Jónsvökudraumur**, A Midsummer Night's Dream.
7. **Vetraræfintýrið**, The Winter's Tale.
8. **Mikil fyrirhöfn út af engu**, Much Ado About Nothing.
9. **Júlíus Cæsar, Sorgarleikur**, — Julius Cæsar.
10. **Líf og dauði Richards konungs III**, The Tragedy of King Richard III.
11—13. **Henrik konungur VI. I.—III. partur**, King Henry VI. I.—III. Part.
14. **Cymbeline.**

Indriði þýddi flest af þessum leikritum fyrir leikhúsið íslenzka, nema helst Henrikana, sem hann bjóst ekki við að mundu verða leiknir. Ekki leið heldur á löngu þar til Leikfélag Reykjavíkur réðst í að sýna fyrsta Shakespeare sjónleikinn, **Þrettándakvöld**, undir leikstjórn Indriða Waage, dóttursonar Indriða.

Frumsýning leiksins var á afmælisdegi Shakespeares föstudaginn 23. apríl, og var til hennar vandað eftir föngum. Meðal annars gaf Leikfélagið út leikskrá[1] með ítarlegum ritgerðum um Shakespeare ("Svanurinn frá Avon"), um leikhús og leiksviðsútbúnað o. fl. á dögum Shakespeares og fyrir hans daga; auk stuttrar greinar um Engelbert Humperdinck, er setti músík við texta Shakespeares. Loks eru í leikskránni prentaðir "Söngvar úr "Þrettándakvöld" ".

Leiknum var tekið mjög vel og gekk hann í 14 kvöld þá um vorið.[2] Af leikendum dáðust menn helst að Indriða Waage sem Malvolio, Soffíu Kvaran sem Víólu og Ágúst Kvaran í hlutverki fíflsins (**Sunnudagsblaðið**, 2. maí 1926 eftir Áskel), aðrir nefndu til Brynjólf Jóhannesson sem Andrés Bleiknef og svo auðvitað hinn gamalkunna og ástsæla skopleikara Friðfinn Guðjónsson sem Tobbías Hiksta (Mbl. 25. apr. 1926).

Næsta ár hélt Leikfélag Reykjavíkur þrjátíu ára afmæli sitt hátíðlegt með leiksýningum dagana 22.—25. mars 1927, og var **Þrettándakvöld** einn af þeim leikjum, leikið 24. mars og 18. apríl með svipuðum

---

1) **Leikfjelag Reykjavíkur XXII.** Leikárið 1925—26, 5, 32 bls. Sama leikskrá var notuð næsta ár óbreytt nema að dagsetningu (XXIII. Leikárið 1926—27, 8) og hlutverkaskrá, hvorttveggja var límt inn í gömlu skrána.

2) Sjá **Morgunblaðið**, 21. apr. 1926 ("Merkur leikviðburður", eftir Al. Jóhannesson), 25. apr. 1926 ("Þrettándakvöld", eftir J. B.), og **Vísi** 21. apr. 1926 ("Fyrsta Shakespearesýning hér á landi," eftir E.), 28. og 29. apr. 1926 ("Þrettándakvöld, eftir Shakespeare," eftir G(uðbr.) J(ónsson), merk grein); sbr. og **Dagblaðið**, 23. apr. 1926; **Alþýðubl.** 26. apr. 1926; **Lögrétta**, 27. apr. 1926; **Vörður**, 1. maí 1926 (eftir A. Þormar).

útbúnaði og lítið eitt breyttri hlutverkaskrá.[1]

Loks var **Þrettándakvöld** leikið í þriðja sinn 12. maí 1933, þá 5 sinnum, svo það hefir alls verið 21 sinni á sviðinu.[2] Að því sinni var leikstjóri Brynjólfur Jóhannesson og hlutverkaskráin talsvert breytt.

Hinar góðu viðtökur er **Þrettándakvöld** fékk vorið 1926 hafa líklega valdið því að Leikfélagið réðst í að sýna **Vetraræfintýrið** veturinn eftir. Var frumsýning á 3. í jólum (26. des. 1926) og gekk leikurinn 16 sinnum alls.[3] Leikstjóri var enn Indriði Waage, og lék hann sjálfur Autolycus umrenning við góðan orðstír (af snild **Mbl.** af mikilli list **Vísir**). En þó kvað **Lögrétta** upp úr með það, sem ýmsir kunna að hafa hugsað þótt fáir segðu, að væri **Vetraræfintýrið** ekki eftir sjálfan Shakespeare, þá væri vafasamt hvort Leikfélagið hefði lagt sig í líma til að leika það á jólunum.

Eins og vísurnar úr **Þrettándakvöldi** voru prentaðar í þeirri leikskrá, þannig birti líka leikfélagið "Söngva úr "Vetraræfintýri"" í þessari leikskrá; og eru þessi kvæði það eina, sem mér er kunnugt um, að birst hafi á prenti úr leikritaþýðingum Indriða. Má af þeim nokkuð ráða um þýðingarnar: Þær virðast víðast sæmilega vel gerðar og allliprar, en hvergi sjást í þeim merki hins forna máls Shakespeares. Þýðandi hefir heldur ekki ávalt getað haldið frumkveðandi, sumstaðar hefir hann stælt fremur en þýtt, eins og t. d. stef fíflsins í **Þrettándakvöldi** (IV. þætti, 2. sýn.), sem er mjög lauslega stælt:

I am gone, sir, And anon, sir, I'll be with you again. In a trice, Like to the old Vice Your need to sustain.	Þá skal gá, herra, Þú skalt fá, herra, Pappírinn, penna, og blek.— Upp um skjá, herra Ef eg má, herra, Árann þinn út eg rek.

Einna lakast hefir honum tekist með vísur Autolycusar í **Vetraræfintýrinu** (IV. þætti 3. sýn.):

"When daffodils begin to peer
With, heigh! the doxy over the
dale. . ."
"Þá liljur hreykja ljósum hnapp—
líttu á, hvað stelpan er ástamóð—
o. s. frv.

Það er ekki einungis, að hann sleppi viðkvæðinu, "with heigh", sem er hinn fagnandi vorboði í hverri vísu frumkvæðisins, heldur er þýðingin líka víða óskýr að meiningu og stirðleg. En við slíku má auðvitað búast í hverri þýðingu, og jafnvel hinar bestu standa að einhverju leyti til bóta. Og Indriði hefir sýnt það í **Dansinum í Hruna** að hann kann að fara með lauskvæðan hátt, svo það eru allar líkur til þess að þýðingar hans séu að minsta kosti vel sæmandi.

3. Þótt ekki verði það talið með Shakespeare-þýðingum, er vert að geta þess, að Jón Rögnvaldsson hefir þýtt endursögn þeirra systkina Charles og Mary Lamb á **The Comedy of Errors** og birt í **Nýjum**

1) Sjá **Vísi** 21. mars og 16. apr. 1927, **Lögr.** 6. apr. 1927.

2) Sjá **Leikhúsið, Leikfjelag Reykjavíkur.** Leikárið 1932—33. Leikendaskrá 6. Bls. 20. Með stuttri grein "William Shakespeare" eftir H.

3) Sjá: **Leikfjelag Reykjavíkur** XXIII. Leikárið 1926—27, 4. Sjá ennfremur **Mbl.** 28. des. 1926 (J.B.), **Vörð** 30. des. 1926 (Kr. Alb.), **Vísi** 31. des. 1926 og 21. jan. 1927, **Lögréttu** 1. jan. 1927.

Kvöldvökum (1928, 21: 35-44) undir titlinum "Misgripin". Eftir sömu heimild hefir Lára Pétursdóttir þýtt "Kaupmanninn í Feneyjum", "Jónsmessudraum", "Ofviðrið", og "Vetraræfintýrið" og gefið út í bókarformi.[1] Eftir titilblaðinu að dæma mun vera von á meiru. Er þetta þýtt fyrir börn og unglinga.

Að lokum má í stuttu máli drepa á það, er til gagnrýni mætti telja og út hefir komið á íslenzku. Það er hvorki margt né mikilsvert. Minst hefir verið á kaflann í riti Gríms Thomsen um Byron. Þá má nefna stuttar athugasemdir, sem fylgdu þýðingunum á **Lear konungi, Macbeth** (eftir Bodenstedt, þýzkt skáld), **Hamlet**, og **Storminum**. Er grein Eiríks kannske einna merkust eins og hún er ítarlegust; hann telur grundvallar-hugmynd leiksins "sigur vísindalegrar mentunar yfir náttúrunni, siðferðislegrar mentunar yfir dýrslegu villings æði, og sannrar mannúðar yfir "margvitru" spiltra vélasnápa, sem af mentuninni hafi ekki þegið annað en ytri þunna gyllingu, þó í hárri stöðu standi." Auðséð er á þessu að hann telur persónur leiksins symbólskar, og svo gang leiksins; í því á hann sammerkt við enska gagnrýnendur á sama tíma. En hitt er og gaman að athuga, að hann hefir heimfært leikinn í huga sér upp á ástandið heima á Íslandi, eins og honum kom það fyrir sjónir. **Stormurinn** var, að hans áliti, orð í tíma talað til sumra "í hárri stöðu" heima þar.

Til gagnrýni mætti og telja margt það er Matthías skrifar Steingrími Thorsteinssyni um leikina, þótt hann á einum stað segist aldrei geta gagnrýnt, heldur en barn (2. maí 1871). Enda má segja að hann gagnrýni ekki, hann dáir. "Dæmalaus heros er sá maður [þ.e. Sh.] **Macbeth! Lear! Hamlet!**" (29. apr. 1862). . . "Ó, hvað dónarnir hjá Shakespeare eru dýrmætir dónar! . . . Þegar vofurnar hverfa þykir mér ætíð yndislegast í **Macbeth,** því þá er jafnvel blindum bersýnilegt, að andskotinn er laus." (30. mars 1867). "Gaman þætti mér — hér í eymd og einveru, kulda og Kjalarnessulti — að fást við flögðin og forynjurnar hans Shakespeares. Feikilegur jötunn hefir sá maður verið og þó svo fínn og "móderat" og "útspekúleraður" og "delikat"! (28. apr. 1869). Og þetta um Hamlet: "Mikill guðlegur mórall er í þeim sorgarleik. Mikill þrumulestur er það yfir mannsins spillingu! Þar er írónía, þar er húmor. Merkilegt er hvernig Sh[akespeare] fer með konur og kvennamóral, þ.e. skírlífið. Sá er siðavandur af alvöru. — En hvað er eg að bulla um þetta, óvitinn. Aldrei lærir maður auðmýktina betur, og að þekkja eymd sína í siðferðil[egu] og gáfnal[egu] tilliti en við fætur slíkra títana." (2. maí 1871).

Áður hefir verið getið greinarinnar í **Óðni** 1916 í tilefni af Shakespeare-afmælinu. Í þeirri grein er sagt nokkuð af grein Georgs Brandesar við sama tækifæri í **Politiken**, Khöfn. Önnur íslenzk blöð austan hafs og vestan fluttu og smágreinar út af afmælinu, þótt

1) **Shakespeare: Sögur.** Þýtt hefir Lára Pétursdóttir eftir útgáfu Charles & Mary Lamb. Með myndum eftir Arthur Rackham. 1. bindi. Reykjavík, Útgáfufél. Fróði, MCMXXXIII, 141 bls.

hér sé eigi getið. — Yfirleitt hefi eg ekki rekið mig á neitt merkara í blöðunum um Shakespeare en erindi Salóme Halldórsson, B.A., um "Kvenhetjur Shakespeare's," flutt í Fyrstu lútersku kirkju Íslendinga í Winnipeg 21. apr. 1911 (**Lögb.** 2. mars 1911). — En svo aftur sé vikið að afmælinu, má nefna grein þá er Finnur Jónsson skrifaði í tilefni þess og út kom í norska tímaritinu **Edda** 1916, 6: 185-188 ("Shakespeare i Island").

Ef eg man rétt kom Steinunn Anna Bjarnadóttir heim til Reykjavíkur vorið 1927 eftir nokkurra ára nám í London og flutti þá röð af fyrirlestrum um Shakespeare, sem ekki hafa þó verið prentaðir. Árið eftir kom í **Eimreiðinni** (1928, 34: 270-282) stutt grein um Shakespeare eftir Richard Beck. Er það eflaust hin besta yfirlitsgrein sem um skáldið hefir verið skrifuð á íslenzku.

VI.

Hugurinn hvarflar aftur til hins ágæta kvæðis Stephans G. Stephanssonar um ræningjann, sem

vóg ei til fjár eða brendi,—
Þó sópaði 'ann óheimilt Evrópu lönd
Með ófrómri ræningja hendi.

En þótt sönn sé lýsingin, þá á hún ekki við Shakespeare einan. Líkara þætti mér að hún ætti við flest stórmenni sögunnar. Þeir standa ávalt á herðum fyrirrennara og samtíðarmanna. Dæmi Snorra er íslendingum nákomnast. En lýsingin á ekki aðeins við einstaklinga, hún á líka við heilar þjóðir, fyrst og fremst þær sem menningarþjóðir eru kallaðar. Þær eiga menningu sína því að þakka að margir einstaklingar hafa lagst á eitt að draga í sjóð þeirra allan auð veraldar í föstum, lausum og andlegum aurum, — ekki sízt andlegu verðmætin.

Og eitt af því sem markar íslendinga sem menningarþjóð er einmitt sú viðleitni þeirra á blómaskeiðum bókmentanna eins og 13. og 19. öldinni að tileinka sér útlend menningarverðmæti með tungumála-námi, utanferðum og þýðingum. Þýðingar helgar, **Tristrans saga, Karlamagnúsar** og **Þiðrekssaga, Biblían, Paradísar missir, ódysseifs-kviða** og leikrit Shakespeares alt eru þetta ómetanleg andleg verðmæti, sem við eigum því að þakka að til voru menn er skildu, ekki einungis hin útlendu mál, heldur einnig gildi ritanna. Stundum hafa útlendingar rétt hjálparhönd, þannig var bæði **Paradísar-missir** og 2. útg. **ódysseifskviðu** kostuð af enskum áhugamönnum og íslandsvinum. Frægast og alkunnast er þó dæmi **Biblíunnar,** sem hið breska biblíufélag hefir gefið eigi aðeins íslendingum heldur og siðuðum og viltum þjóðum út um heim allan. Það er mikið mein að ekki skuli vera til Shakespeare-félag á borð við biblíufélagið; en Englendingar og Ameríkumenn hafa nú einu sinni bundið sáluhjálp sína við **Biblíuna** og úr því er víst ekki að aka. En hinu verður ekki neitað að íslendingar hafa sýnt Shakespeare eins mikinn sóma og ýtrast verður af smáþjóð krafið. Hann er til á málinu, tilbúinn til leiksýninga og tilbúinn til prentunar, hvenær sem fé fæst til.

Þjóðaréttarstaða Íslands

Eftir Dr. Jur. Ragnar Lundborg.

(Framhald frá síðasta ári)

Saga hennar verður ekki sögð í dag. Hún lifir í hjörtum þjóðarinnar. Þar lifir einnig minning þeirra, sem með mestri trúmensku hafa vakað yfir málum vorum. Hér skulu engin nöfn nefnd, nema þó aðeins eitt, sem sagan hefir lyft hátt yfir öll önnur á sínum breiðu vængjum, nafn Jóns Sigurðssonar. Hann var foringinn meðan hann lifði. Og minning hans hefir síðan hann dó verið leiðarstjarna þessarar þjóðar.

Í dag eru tímamót, í dag byrjar ný saga, saga hins viðurkenda íslenzka ríkis. Fyrstu drættina í þeirri sögu skapar sú kynslóð, sem nú lifir, frá þeim æðsta, konunginum, til þess sem minstan á máttinn. Það eru ekki aðeins stjórnmálamennirnir, er miklu ráða um mál þjóðarinnar, sem skapa hina nýju sögu, nei, það eru allir, allir sem vinna lífsstarf sitt með alúð og samvizkusemi auka veg hins íslenzka ríkis, og sú er skylda vor allra.

Hans hátign konungurinn hefir með því að undirskrifa sambandslögin, framkvæmt þá hugsun, sem vakti fyrir föður hans, Friðriki konungi 8., sem öðrum fremur hafði djúpan skilning á málum vorum. Og í gær hefir konungurinn gefið út úrskurð um þjóðfána Íslands, sem blakta á frá því í dag yfir hinu íslenzka ríki. Hlýr hugur hinnar íslenzku þjóðar andar til konungs vors. Fáninn er tákn fullveldis vors. Fáninn er ímynd þeirra hugsjóna, sem þjóð vor á fegurstar. Hvert þrekvirki, sem vér vinnum eykur veg fánans, hvort sem það er unnið á höfunum í baráttu við úfnar öldur, á svæði framkvæmdanna, eða í vísindum og fögrum listum. Því göfugri sem þjóð vor er, þess göfugri er fáni vor. Vegur hans og frami er frægð íslenzka ríkinu og konungi vorum. Vér biðjum alföður að styrkja oss til að lyfta fánanum til frægðar og frama. Gifta lands vors og konungs vors fylgi fána vorum. Svo drögum vér hann að hún."

Danskt herskip, er þá var komið inn á höfnina heilsaði með 21 skoti, og skipstjórinn hélt svohljóðandi ræðu:[1])

---

1) Skoðun hinna dönsku stjórnarvalda kemur fram í ummælum þáverandi utanríkisráðherra, síðar sendiherra í Stokkhólmi, **Erik Scavenius**: "Með dansk-íslenzku sambandslögunum frá 30. nóv. 1918 komst Ísland í tölu fullkomlega sjálfstæðra ríkja. Úrslit þessi áttu sér langa þroskasögu; ber sérstaklega að athuga, það sem gjörðist 1904, þegar íslenzkur ráðherra, er búsettur var í Reykjavík, tók við stjórn landsins. Í því innifólst raunverulegt sjálfstæði Íslands, sem stóðst eldraun heimsstyrjaldarinnar. Það var því eðlilegt, — hvort sem viðurkenning Danmerkur á fullveldi Íslands er skoðuð frá því sjónarmiði eða út frá kröfunni um sjálfsákvörðunarrétt þjóðanna — að Danmörk yrði við kröfum Íslendinga með samningnum 1918. Og gott er til þess að vita, að þetta er nú alment viðurkent í Danmörku, og kemur sú viðurkenning fram í því, að allir danskir stjórnmálaflokkar höfðu fulltrúa í dansk-íslenzku nefndinni". (Festskrift till firande av tusenminnet av islandska statens grundande; gefið út af Sænsk-íslenzka félaginu, Stockholm-Lund 1930, bls. 21).

"Sem fulltrúi Danmerkur á þessari hátíðlegu stundu vil eg taka það fram, að því 21 fallbyssuskoti, sem rétt nú, var, í virðingarskyni, skotið frá því skipi, sem eg hefi þann heiður að stjórna, var skotið samkvæmt skipun dönsku stjórnarinnar, og að það er sá skotafjöldi, sem ákveðinn er að alheimslögum, þegar heiðra skal fána fullvalda ríkis.

Af hálfu Danmerkur er það hinn fyrsti ytri, en mjög mikilvægi vottur þess, að það er einlægur vilji dönsku þjóðarinnar, að fullnægja sambandslögunum á sem samvizkusamastan hátt. Ísland og Danmörk eru enn þá tengd nánum böndum, sem tveir fullveðja, norrænir bræður, einkum og helst með persónu hans hátignar konungs vors. Og danska þjóðin er þess fullviss, að nú, þegar sérhver hugsun um danskt forræði er rifin burtu með rótum, muni þessir tveir norrænu bræður taka höndum saman í alúð og gagnkvæmu trausti til þess, að leysa úr hinum mörgu verkefnum, sem þessi merku tímamót, leggja bæði hinni íslenzku og dönsku þjóð á herðar."

Forseti sameinaðs alþingis, Jóhannes Jóhannesson, hélt svohljóðandi ræðu: "Oss er bæði ljúft og skylt að minnast sambandsríkis vors, Danmerkur, við þetta mjög svo hátíðlega tækifæri, þegar íslenzkur ríkisfáni er í fyrsta sinn dreginn að hún á þessu landi og fullveldi Íslands viðurkent í öllum málum þess. Oss er þetta því ljúfara og skyldara, sem Danmörk er fyrsta ríkið, sem viðurkent hefir fullveldi Íslands og hefir nú síðast sýnt oss þann mikla sóma og hið hlýja bróðurþel, að láta herskip bíða hér, eingöngu til þess að heiðra fána vorn við þetta tækfæri og láta í ljósi samúð sína við oss og samfagna oss á þessari stundu. Eg er þess því fullviss, að eg tala fyrir munn hvers einasta Íslendings, þegar eg nú læt í ljósi þá innilegu ósk og von, að Danmerkurríki megi eflast og blómgast, að óskir og vonir, sem því hafa verið hjartfólgnar um mörg ár, megi rætast og að bróðurþel og samvinna milli dönsku og íslenzku þjóðanna fari sívaxandi báðum til gagns og sóma."[1]

Hin alþjóða tilkynning Danmerkur (samkvæmt 19. gr. dansk-íslenzka samningsins), að hún hafi viðurkent Ísland sem sjálfstætt ríki, gjörðist þannig, að danska utanríkisráðuneytið, rétt eftir 1. des. 1918 bauð símleiðis sendiherrum sínum og ræðismönnum um allan heim, að tilkynna hlutaðeigandi stjórnum viðurkenningu Danmerkur á fullveldi Íslands. Öll símskeytin voru á þessa leið:[2] "Óskast tilkynt stjórninni, að danska stjórnin, samkvæmt sambandslögum frá 30. nóvember 1918, samþyktum af þingum Danmerkur og Íslands, viðurkennir Ísland sem fullvalda ríki. Danmörk og Ísland eru sameinuð undir sama konung, og hans hátign konungurinn hefir tekið nöfn beggja ríkjanna upp í embættisheiti sitt. Danmörk fer með utanríkismál Íslands, sem lýsir ævarandi hlutleysi sínu. Ríkisfáni Íslands er klofinn, og með rauðum krossi innan í hvítum krossi

1) Acta Isl. Lundb. A, hluti 22. bls. 68.
2) Acta Isl. Lundb. B, 1928, 4. sept., Sveinn Björnsson.

á bláum feldi. Verzlunarfáninn er hinn sami, en ferhyrndur og óklofinn. Ísland hefir engan gunnfána."

Hlutaðeigandi sendiherrar tilkyntu munnlega stjórnum landanna, þar sem þeir voru fulltrúar, skipun þá, er fólst í símskeytinu. Frá flestum landstjórnum komu svör ásamt hamingjuóskum.[1]

§11. Tímabilið eftir viðurkenningu fullveldisins

Eg kem aftur að þjóðaréttarsamböndum í næsta kafla, þar sem eg tek einnig til athugunar þjóðaréttarstöðu Íslands. Hér vil eg aðeins skýra frá því í nokkrum dráttum, hvernig Ísland hefir farið með hið, nú alþjóðlega viðurkenda fullveldi sitt. Ísland átti leiðtoga, þar sem forsætisráðherra Jón Magnússon var, sem lánaðist, að svo miklu leiti sem mögulegt var, að sameina flokkana, að minsta kosti um það að verja stöðu Íslands út á við. Þegar hann var orðinn æðsti embættismaður landsins, stýrði hann markvíst að fullu sjálfstæði landsins. Jafnframt sýndi hann altaf, að hann var vinur Danmerkur og danskrar menningar; og eftir að fullveldi Íslands 1918 var viðurkent af Danmörku, kom það ennþá fram, að hann vildi efla góða og ótvíræða samvinnu milli landanna.

Ísland gjörði sem bráðast þær breytingar á stjórnskipunarlögum sínum, er dansk-íslenzki sáttmálinn áskyldi, samdi lög um íslenzkan ríkisborgararétt og stofnaði íslenzkan hæstarétt. Árið 1919 var danskur sendiherra skipaður í Reykjavík og árið eftir íslenzkur sendiherra í Kaupmannahöfn.[2]

Árið 1928 lagði fyrverandi ráðherra Sigurður Eggerz þá spurningu fyrir stjórnina hver afstaða hennar yrði til uppsagnar sambandslaganna eftir 1943, þegar hægt yrði að segja þeim upp. Hann spurði hvort stjórnin sjálf ætlaði, að undirbúa þá uppsögn eða fela hana nefnd, og skipa svo fyrir, að Ísland tæki í sínar hendur meðferð allra utanríkismála sinna.

Forsætisráðherra Tryggvi Þórhallsson svaraði fyrirspurninni á þá leið, að stjórnin og stuðningsflokkur hennar — Framsóknarflokkurinn — teldi það sjálfsagt, að sambandslögunum yrði sagt upp, svo fljótt sem hægt væri að lögum; og stjórn og flokkur séu tilbúinn að vinna að því.

---

1)Tilkynning danska sendiherrans til þýzku stjórnarinnar var gjörð 11. des. og er prentuð hjá Heinrick Pohl og Carl Sartorius, "Modernes Völkerrecht", Munchen 1922, bls. 368.

2)Þegar rætt var um sendiherramálið á Íslandi, skrifaði eg eftir beiðni stutta grein, þ. 28. jan. 1920, í Reykjavíkurblaðið "Morgunblaðið" um sendiherrarjettindi alment, í sambandi við fulltrúaskipun Íslands til Danmerkur; sem seinna birtist samandregin í málgagni hinna dönsku stjórnarvalda, "Berlingske Tidende". Eg benti á, að Danmörk hefði sýnt Íslandi kurteisi, þar sem hún hafi fyrst sent þangað sendiherra, jafnan að virðingu við sendiherra Danmerkur í fullvalda ríkjum. Eftir alþjóðavenju yrði Ísland líka að senda fulltrúa til Kaupmannahafnar, er væri jafn að virðingu. Forsætisráðherra Íslands færi að vísu stundum til Kaupmannahafnar, til þess að halda íslenzkan ríkisráðsfund með konungi, en það væri í ríkisréttarlegum erindum, en aftur á móti hafi sendiherrann þjóðréttarlegt starf. (Acta Isl. Lundb. A, hluti 23, bls. 45.)

Sambandslögunum yrði að segja upp m. a. til þess, að ísland gæti tekið í sínar hendur utanríkismál sín.

Framsögumaður íhaldsflokksins taldi flokk sinn altaf hafa unnið með það fyrir augum, að lögunum yrði sagt upp, og telji það sjálfsagðan hlut. Alþýðuflokksmenn voru á sama máli og hinir flokkarnir, en foringi þeirra áleit auk þess, að jafnframt yrði að segja konungi upp.

Spyrjandinn þakkaði fyrir skýr og greinileg svör, er hann hafi fengið, en benti jafnframt á það í áliti Alþýðuflokksins, að uppsögn við konunginn kæmi málinu ekki við.1)

Sendiherra íslands í Kaupmannahöfn sagði, í tilefni af fyrirspurninni og umræðunum um hana, í samtali við danskt blað: "Menn verða að gjöra sér ljóst, að ummælin koma fram í umræðum um innanlandsmál. Foringi minnihlutaflokksins eins, Sigurður Eggerz, sem er í andstöðu við stjórnina, skorar á hana og foringja hinna stærri flokka, að láta í ljósi álit sitt, kjósendum til upplýsingar og almenningi, um það að hve miklu leyti þeir hafi sama markmið og flokkur hans. Hver önnur heiðarleg svör gátu þá stjórnin og flokksforingjarnir gefið, en þau, að þeir óskuðu, að í framtíðinni fari ísland með fullveldi sitt og sýni merki þess, út á við, því án þess skilja menn úti í heimi ekki altaf, að ísland sé fullvalda ríki. í því lágu engin vináttuslit við Danmörku, né heldur gefið í skyn, að Danmörk hafi eigi trúlega haldið sambandslögin; eigi heldur eftirsjá út af því að sambandslögin voru samþykt, sem líka Eggerz vann að sem ráðherra. í ummælunum liggja aðeins þær óskir, sem hver sjálfstæð þjóð hlýtur að bera í brjósti: að fá að vera sinnar eigin gæfu smiður. Samfara þessum óskum er engin sú hugsun falin, er veiki vináttusambandið milli þjóðanna. Yfirlýsing stjórnarinnar og flokksforingjanna á Alþingi munu líka sjálfsagt hafa þau áhrif, að jafnréttisstaða íslands við Danmörku verður eigi þýðingarmikið atriði í innanlandsmálum íslands. Og það er von mín og sannfæring, að þegar farið verður að ræða um hin raunhæfu mál eftir 12 til 15 ár, muni fullnægjandi lausn þeirra fást fyrir báða aðilja."2)

Árið 1929 stakk hæstaréttardómari, próf Einar Arnórsson (er sæti átti í íslenzku nefndinni frá 1918) upp á því í greinaflokki í Reykjavíkur blaðinu "Morgunblaðið",3) að ísland skyldi, í tilefni af þúsund ára hátíð alþingis árið 1930, taka utanríkismálin í sínar hendur. Þó var ekkert gjört í þá átt, né heldur viðvíkjandi annari uppástungu, sem fór fram á að sendiherra íslands í Kaupmannahöfn skyldi einnig vera sendiherra íslands í Noregi og Svíþjóð.

Sumarið 1930 var að viðstöddum Kristjáni konungi og fulltrúum fjölda erlendra ríkja haldin hátíð til minningar um þúsund ára stofnun alþingis. Gustav Adolf ríkiserfingi var m. a. fulltrúi Svíþjóðar. íslandi var veitt, með fulltrúa sendingunni, viðurkenning sem fullvalda ríki.

1) Acta Isl. Lundb. A, hluti 24, bls. 64. 2) Acta Isl. Lundb. A, hluti 24, bls. 68
3) Acta Isl. Lundb. A, hluti 25, bls. 35.

ANNAR HLUTI

HIN NÚVERANDI ÞJÓÐARÉTTARSTAÐA ÍSLANDS

§1. Fullveldi og sambönd ríkja.

Ísland er fullvalda ríki og hefir verið það síðan íslenzka lýðveldið var stofnað árið 930. Það hefir frá réttarfarslegu sjónarmiði allan þann tíma, ráðið innanlands- og utanríkismálum sínum án frumkvæða annara ríkja. Með þjóðhöfðingja landsins, konunginum, hefir íslenzkt réttarfar náð til erlendra ríkja. Fullveldi er hægt að takmarka á tímabili með sáttmálum við eitt eða fleiri erlend ríki, án þess að glata því. Ísland hefir gjört tvo slíka sáttmála, sem þýðingu hafa hafa haft fyrir alþjóðlega réttarstöðu landsins: Gamla Sáttmála frá 1263, sem gjörði Ísland að erfðakonungdæmi, og sáttmálann við Danmörku frá 1918. Samþykki einveldisins árið 1662 var ríkisréttarlegt ákvæði.

Lagalega skoðað hefir Ísland allan þann tíma, sem það hefir verið til sem ríki, verið fullvalda, en þó ekki ávalt raunverulega. Það hefir á vissum tímabilum, þegar aðeins er litið á þær aðstæður, sem fyrir hendi voru — sem sé frá stjórnmálalegu sjónarmiði — ekki einu sinni verið ósjálfstætt ríki. En Ísland hefir aldrei á neinu tímabili látið Gamla Sáttmála falla niður sem réttargrundvöll. Hvað eftir annað hafa Íslendingar gripið til þessa gamla samnings og hafa með því gefið til kynna ákveðinn ásetning sinn að lifa sjálfstæðu lífi. Með þrautseigju hafa þeir haldið fram rétti sínum og með því verndað hann; og hafa nú unnið sigur. Hin íslenzka sjálfstæðis tilfinning hefir aldrei dáið. Hún hefir aðeins á þeim tímum í sögu mannkynsins þegar aflið var réttinum yfirsterkara, ekki getað látið til sín taka. En nú hefir danska og íslenzka þjóðin fært heiminum sönnun fyrir hinum mennigarlega þroska sínum og gefið öðrum þjóðum ágætt fyrirdæmi um það hvernig úr ágreiningi milli tveggja þjóða er hægt að leysa, og verður að leysa, á grundvelli réttar en ekki ofbeldis.[1]

Þessar þjóðir sönnuðu heiminum það sem Herbert Kraus segir: að í alþjóðlegum viðskiftum milli ríkjanna þroskast réttartilfinningin í þá átt, sem krafa Kants stefnir að, þjóðmálin verða að lúta réttinum, sem menn hljóta að virða sem helgidóm, og geta þessvegna komist á það stig, sem verða þjóðinni til varanlegrar sæmdar. Aukin skilningur og almennari á réttarhugsjóninni út um heiminn, einnig í "stjórnmálunum", er stefna sú,

1) Þessa skoðun lét eg opinberalega í ljósi í ræðu, sem eg hélt í ágúst 1919 í konungshúsinu á Þingvöllum, þar sem eg var gestur alþingis. Sama skoðun kom fram í riti mínu "Die gegenwaertigen Staatenverbindungen", (Berlin 1921 bls. 30). Eg hefi einnig rætt um afstöðu Danmerkur og Íslands gagnvart alþjóðarétii í grein minni "Einige Gedanken zu den Tagesfragen". ("Niedersaachische Hochschulzeitung", málgagn stúdenta í Göttingen, Göttingen 1934).

sem vér nú getum greint með fullri vissu þótt þróun hennar, á vissum tímum, sé mjög hægfara, og hún orðið fyrir mörgum áföllum.[1]

Samkvæmt minni skoðun viðurkendi Danmörk fyrir sitt leyti sjálfstæði Íslands þegar við byrjun samninganna 1918, hún samdi við Ísland sem jafnrétthá an aðilja. Fjögra manna nefnd hinna dönsku ríkisþingmanna var skipuð af konungi; en fjögra manna nefnd hinna íslenzku alþingismanna af Alþingi.

Áður en eg kem að hinu réttarfarslega efni sáttmálans, vil eg benda á samskonar sambands-samninga milli ríkja, sem samkvæmt skoðun minni eru hendi nær.

I. **Óskipulögð ríkjasambönd.**

1. **Bandalag ríkja.** Þjóðréttarlegt, pólitískt samband milli ríkja, stofnað með sáttmála án sameiginlegs ríkisskipulags.

2. **Persónusamband.** Þjóðréttarsamband milli ríkja, er byggist á því, að svo vill til, að þjóðhöfðingi er hinn sami.[2]

II. **Skipulögð ríkjasambönd.**

1. **Landasamband,** þjóðréttarsamband milli fullvalda ríkja með sameiginlegum stjórnarvöldum. Löndin í slíku bandalagi eru hvert um sig þjóðréttarlegir aðiljar. Til landabandalaga tel eg líka þau ríkjasambönd (realunioner), sem byggjast á því, að þjóðhöfðinginn, vegna réttarfarslegs samkomulags, er framhaldandi sá sami.

2. **Sambandslönd,** ríkisréttarsamband milli jafnrétthárra, ófullvalda ríkja, sem öll í sameiningu mynda yfirríki. Ef það er fullvalda, stendur það í þjóðréttarsambandi við önnur fullvalda ríki, en ef yfirríkið er ófullvalda og þessvegna að sínu leyti annaðhvort sambandsríki bandaríkja eða samveldis, þá stendur það fyrir milligöngu yfirríkis síns í þjóðaréttarsambandi við erlend fullvalda ríki. Sambandsríki bandaríkja geta þó aðeins staðið í mjög takmörkuðu þjóðaréttarsambandi sín á milli og við erlend ríki.

3. **Samveldi,** ríkisréttarsamband milli yfirríkis, sem lagalega er fulltrúi fyrir alt samveldið, og eins eða fleiri undirríkja, sem ekki eru öll jafnrétthá og ófullvalda, og geta aðeins haft mjög takmörkuð þjóðaréttarsambönd sín á milli og við erlend ríki.

---

1) **Herbert Kraus,** Gedanken ueber Staatsethos im internationalen Verkehr, Berlin 1926, bls. 170.

2) Eftir minni skoðun er persónusamband mögulegt milli fullvalda ríkis og ríkis, sem háð er erlendu valdi og ófullvalda, og einnig milli ófullvalda ríkja. Hvað snertir hin fyrnefndu, kemst þjóðaréttarsamband á milli hins fullvalda ríkis og hins ófullvalda fyrir milligöngu yfirríkis hins síðara; hvað snertir hin síðarnefndu, fyrir milligöngu yfirríkisins eða yfirríkjanna. Persónusamband var t. d. mögulegt milli Svíþjóðar og stórhertogadæmisins Baden og milli þýzku bandaríkja, er voru konungsríki. Persónusamband milli fullvalda ríkis (t. d. keisaradæmisins Rússlands) og ófullvalda ríkis, er var því háð (t. d. stórfurstadæmisins Finnlands), gat átt sér stað. Þau mynduðu í heild samveldi.

§2. Hið réttarfarslega eðli dansk-íslenzka sáttmálans frá 1918.

Dansk-íslenzku sambandslögin (eftirleiðis, hvað samninginn snertir eða frá 2. hluta 1. gr. auðkend "Samn. 1918") er samningur milli tveggja ríkja rituð sem samhljóða lög. Það sézt af 1. og 18. gr., þar sem talað er um samning milli Danmerkur og Íslands.[1] Samningurinn er þrennskonar eðlis: þjóðaréttarsamningur, dönsk lög og íslenzk lög.[2] Slíkt er alls ekki óvenjulegt. Eins og Jellinek segir, eru engar ákveðnar reglur fyrir því, hvernig gjöra skuli samning milli ríkja.[3]

Sáttmálinn er þannig til orðinn: Hann er samningur milli fulltrúa beggja ríkjanna, frumvarpið er borið fram af stjórnum beggja landanna í þingum beggja landanna (á Íslandi samkvæmt íslenzkum stjórnskipunarlögum til þjóðaratkvæðagreiðslu), eftir þingsamþyktina staðfestur: í Danmörku með undirritun hins danska konungs, meðundirritun hins danska ríkisráðherra; á Íslandi með undirritun hins íslenzka konungs, meðundirritun íslenzka forsætisráðherrans.

Þvínæst voru lögin birt sem dönsk og íslenzk lög.[4]

Það kemur aldrei fyrir, að þjóðaréttarsamningar séu gjörðir nema milli ríkja. Með því að gjöra samninginn við Ísland 1918 hefir Danmörk viðurkent, að Ísland hafi verið ríki, þegar samningurinn var gjörður, og í tilbót: fullvalda ríki. 1. gr. sambandslaganna hljóðar svo: "Danmörk og Ísland eru frjáls og fullvalda ríki, í sambandi um einn og sama konung og um samning þann, er felst í þessum sambandslögum. Nöfn beggja ríkja eru tekin í heiti konungs." — Þar sem það er ómögulegt, að Ísland geti ákveðið með lögum, að Danmörk sé fullvalda ríki, (og hið sama gildir um Danmörku með tilliti til Íslands), er ekki hægt að taka orðin í 1. gr. öðruvísi en sem gagnkvæma viðurkenningu fullveldisins, eða með öðrum orðum — þar sem fullveldi Danmerkur var engum vafa bundið — sem viðurkenning þess frá hálfu Dana, að Ísland hafi sem fullvalda ríki gjört samning við Danmörku.

---

1) Nafnið á dönsku "Overenskomst", á íslenzku "samningur" er í 7. gr. notað um milliríkjasamninga.

2) **Knud Berlin** er einnig á þessari skoðun, Den dansk-islandske Forbundslov, Kaupmannahöfn 1920 (eftirleiðis auðkend með "Knud Berlin, Forb.") bls. 20.

3) Þessari skoðun fylgir m. a. **Einar Arnórsson,** er skrifar á þessa leið: Sambandsákvæðin eru að vísu í lagaformi og hafa verið samþykt á sama hátt, sem lög, á löggjafarþingum beggja landanna. En þrátt fyrir það eru þau til orðin með samningi milli beggja aðilja og verða því fyrst og fremst að skoðast sem samningur milli tveggja ríkja. — Sérfræðingar í þjóðarétti eru sammála um það, að í þessu efni sé form samningsins ekki aðalatriðið eða á hvern hátt hann sé samþyktur, heldur hvernig hann er til orðinn og efni hans. (Einar Arnórsson, Einige Bemerkungen ueber die völkerrechtliche Stellung Islands, in Acta Scandinavica Juris Gentium, 1931. Bindi 2:2, bls. 62, eftirleiðis auðkent með "Einar Arnórsson Völk"). Knud Berlin skrifar líka í Forb. bls. 15: "Með viðurkenningu Danmerkur á fullveldi Íslands urðu sambandslögin þjóðaréttarlega gildur samningur milli þessara tveggja ríkja, sem sé sáttmáli. Og hann ber því í framtíðinni að skoðast eingöngu sem sáttmáli milli landanna og ekki sem neitt annað."

4) Undir nafninu "dansk-islandsk Forbundslov" sem dönsk lög nr. 619 og undir nafninu "dansk-íslenzk sambandslög" sem íslenzk lög nr. 39, árið 1918.

Dönsku fulltrúarnir lögðu einnig áherslu á þetta; í athugasemdunum við sambandslögin skrifa þeir: "Danmörk og Ísland eru samkvæmt þessu frumvarpi fullkomlega jafnréttá, frjáls og fullvalda ríki. Þau eru í sambandi um sama konung og samning, er gjörður var af frjálsum vilja af báðum aðiljum." Það er því ekki minsti vafi á fullveldi Íslands.[1]

Þjóðréttarleg upptaka Íslands í ríkjatöluna gjörðist samkvæmt 19. gr. á þennan hátt: "Danmörk tilkynnir erlendum ríkjum, að hún hafi samkvæmt efni sambandslaganna viðurkent Ísland sem fullvalda ríki, jafnframt því að Ísland lýsi ævarandi hlutleysi sínu og hafi engan gunnfána". Í athugasemdunum við frumvarpið er þetta skýrt þannig, að "yfirlýsing Íslands um ævarandi hlutleysi byggist á því, samkvæmt efni sambandslaganna, að annað ríkið geti verið hlutlaust, þótt hitt eigi í ófriði". Íslenzka fullveldisnefndin hélt því alveg réttilega fram: "Af ákvæðunum í 19. gr. leiðir, að Ísland hefir rétt til að hefja stríð og semja frið (jus belli et pacis), þareð það réttarfarslega ræður yfir hlutleysi sínu."

Ennfremur hélt nefndin því fram, að Ísland væri ekki einungis fullvalda ríki samkvæmt skýrum orðum samningsins (1. og 19. gr.), heldur séu líka mörg sýnileg ytri merki þessa fullveldis, t. d. að Ísland "skuldbindi sig samkvæmt sínum eigin vilja en ekki annara. Það veitir (Danmörku) umboð til meðferðar utanríkismála sinna og hefir því sendiherrarétt og sáttmálarétt, því eigi mætti Ísland gefa umboð til meðferðar þessara mála, ef það ætti þau eigi sjálft."[2]

Eins og fyr er getið, stendur í 1. gr. að hin fullvalda ríki Danmörk og Ísland séu "í sambandi um einn og sama konung", og þar næst stendur "og um samning þann, er felst í þessum sambandslögum". Konungssambandið er ekki fólgið í hinum eiginlega samningi 1918. Engu frekar en Íslendingar gátu ákveðið með lögum, að Danmörk sé fullvalda ríki — gátu þeir ráðið því, að konungur Danmerkur sé konungur Íslands eða það gagnstæða; orðin "um sama konung" hljóta því að skoðast þannig, að þau slái þeirri staðreynd fastri, að bæði löndin hafi sama konung.

1. gr. virðist því ekki allskostar rétt samin. Upphafið hefði heldur átt að vera á þessa leið: "Danmörk og Ísland, sem eru frjáls og fullvalda, í sambandi um einn og sama konung, gjöra sín á milli þann samning, er hér fylgir", og þar á eftir ætti sem 1. gr. hið sjálfsagða ákvæði að koma: "Nöfn beggja ríkja eru tekin í heiti konungs." Sérstök yfirlýsing frá Danmörku, þar sem hún viðurkendi Ísland sem fullvalda ríki, hefði ekki

---

1)Þetta viðurkennir líka ritari dönsku nefndarinnar **Aage Funder** í riti sínu "Om Forslaget til dansk-islandsk Forbunslov" (Ugeskrift for Retsvæsen 1918), bls. 210 (eftirleiðis auðkent með "Funder").

2)Nefndarálit um frumvarp til dansk-íslenzkra sambandslaga frá meirihluta sameinaðra fullveldisnefnda, gefið út í "Sambandslögin, sérprentun úr Alþt. 1918", Reykjavík 1918 (eftirleiðis auðkent með: "Nefndarálit") bls. 25.

sakað, en var ekki nauðsynleg, þar sem upphaf samningsins 1918 bar með sér slíka viðurkenningu og hún er endurtekin í 19. gr.[1]

Þegar öllum samningnum frá 1918, samkvæmt 18. gr., verður sagt upp, — sem eg vík að síðar — þá verða aðeins þessi orð eftir af sambandslögunum: "Danmörk og Ísland eru frjáls og fullvalda ríki, í sambandi um einn og sama konung", sem sé, samkvæmt því, sem eg hefi áður sagt, einungis viðurkenningin á þeirri staðreynd, að ríkin hafi sama konung.

Funder heldur því líka fram,[2] að uppsögnin nái ekki til konungssambandsins. Knud Berlin er þar á annari skoðun;[3] en þó virðist mér, að honum hafi ekki tekist að færa rök að henni. Hann viðurkennir, að sambandslögin séu ekki skýr í þessu atriði og segir m.a.: "því ef konungssambandið er ekki þáttur í sambandssamningnum, sem er bindandi fyrir bæði ríkin, heldur einungis skilyrði fyrir samningnum — á sama hátt og Ísland og Danmörk sem frjáls og fullvalda ríki eru einungis skilyrði fyrir honum, þá stendur sambandið mjög veikum fótum jafnvel á því tímabili, sem samningurinn, samkvæmt 18. gr. sambandslaganna, er óuppsegjanlegur. Því að þá getur hvort ríkið sem er, hvenær sem vera skal án þess að brjóta samninginn, kipt fótum undan sambandslögunum með því, að fjarlægja þetta skilyrði þ. e. að stofna lýðveldi í staðinn fyrir konungdæmi."[4] Þetta er engin sönnun fyrir því, sem Knud Berlin vill sanna. Í 2—5 gr. er gjörður samningur, er sýnir það greinilega, að Danmörk og Ísland eru í konungssambandi sín á milli. Auðvitað er hægt að hugsa sér þann möguleika, að annaðhvort ríkið eða bæði verði lýðveldi; en sá möguleiki er hinn sami hvort sem konungssambandið í 1. gr. er liður sambandslaganna eða ekki. Það væri brot á sambandslögunum, en þyrfti ekki nauðsynlega að leiða til afnáms þeirra. Þó t. d. Danmörk yrði lýðveldi, myndi konungurinn ríkja eftir sem áður á Íslandi, og það er ekkert því til fyrirstöðu, að samningurinn stæði í öllum atriðum, nema um konungssambandið milli lýðveldisins Danmerkur og konungsríkisins Íslands. Ríkin geta af frjálsum vilja, áður en uppsagnarákvæðið getur komið til greina, samið um eitt eða annað atriði og gjört nýjan samning. Ef annar hvor aðiljinn bryti samninginn, áður en uppsagnarfresturinn er útrunninn, væri um samningsrof að ræða, sem gæti leitt til nauðungarráðstafana frá hinum aðiljanum.

Knud Berlin er heldur ekki svo viss um, að þær sannanir, er hann

---

1) Í nefndarálitinu er bent á, að íslenzku nefndarmennirnir hafi við byrjun samninganna stungið upp á því, að sérstakur samningur skyldi gjörður um konungssambandið og önnur grundvallaratriði sambandsins (nefndarálit bls. 23). Með því að dönsku nefndarmennirnir óskuðu, að sambandslögin yrðu í því formi, sem þau líka seinna urðu, féllust íslenzku nefndarmennirnir á það; þeir álitu, að það væri "aukaatriði, hvaða aðferð væri höfð um samþykt sambandslaganna, hvort þau væru í einu eða tvennu lagi, því að form ríkjasamninga er hvergi föstum reglum bundið".

2) Funder bls. 217. 3) Knud Berlin Forb. bls. 23. 4) Knud Berlin Forb. bls. 25.

reyndi að færa fram, séu í raun og veru í samræmi við orð 1. gr., því hann segir,[1] að "hin óskýru og villandi orð í 1. gr. verði að skiljast þannig: Danmörk og ísland eru í sambandi um sama konung og að öðru leyti í sambandi um þann samning, er felst í þessum sambandslögum." Eg get ekki séð, að það sé neitt óskýrt í orðum 1. gr., því þó greinin sé, eins og eg áður hefi haldið fram, óheppilega orðuð, þá eru þó orðin nógu skýr og ekki hægt að leggja í þau þá merkingu, sem Knud Berlin leggur í þau.

Þó samningnum verði sagt upp, hafa ríkin eftir sem áður sama konung, en um þetta konungssamband eru engin ákvæði í neinum núgildandi samningi milli ríkjanna.[2] Það hvílir upprunalega á "Gamla Sáttmála" og þar eftir á margra alda hefð.

Hér eftir skulu hinir ýmsu kaflar samningsins athugaðir.

§3. Konungssambandið

1. gr. samningsins frá 1918 (1. gr. 2. atriði í sambandslögunum) segir, að bæði ríkin séu tekin í heiti konungs. Funder álítur, að það verði að sjálfsögðu "talið eðlilegt af íslands hálfu, að nafn Danmerkur standi fyrst, þareð Danmörk er eldra og stærra ríki, en heiti konungs hlýtur að verða hið sama á íslandi sem í Danmörku."[3] Það var hægt að sjá það fyrir, að svo mundi ekki verða, þegar ísland var orðið sjálfstætt ríki. Heiti konungs er því eigi hið sama á íslandi sem í Danmörku; í Danmörku heitir hann: "Konge til Danmark og Island", á íslandi: "Konungur íslands og Danmerkur" o. s. frv. Með því kemur líka ríkisréttarlegur skilnaður íslands og Danmerkur fram í hinu ytra formi.

Konungserfðir eru þær sömu, sem ákveðnar eru í konungserfðalögunum 31. júlí 1853, 1. og 2. gr., sem sé erfðir í karlegg frá Kristjáni konungi 9. og Lovísu drotningu (§2). Konungserfðaákvæðum má ekki breyta nema með samþykt beggja ríkjanna. Ekkert var því til fyrirstöðu að ísland setti íslenzk konungserfðalög, er hefðu í sér fólgin ákvæði hinna fyrnefndu greina og segði fyrir hvernig íslenzk konungskosning skyldi fara fram. Hvað konungserfðalögin snertir hefir þetta líka verið gjört.[4]

---

1) Funder, bls. 211. 2) Knud Berlin Forb. bls. 27.

3) íslenzka fullveldisnefndin hélt fram í skýrslu sinni (nefndarálit bls. 27) að meiri hlutinn sé á sama máli og Gjelsvik og Lundborg, "að konungssamband íslendinga við Dani sé orðið til af hendingu en sé eigi umsamið eða umbeðið. Og er þá á það að líta, hvort frumvarp þetta gjöri það umsamið konungssamband, eða, hvort 1. gr. heyrir til þeim samningi, er felst í þessum sambandslögum eða ekki. Ef hún er eitt atriði samningsins, þá er eigi heldur nú samið um konungssambandið, og verður það því áfram að byggjast á því sama og áður. Er hér þá um hreint konungssamband að ræða, jafnvel í þessum strangasta skilningi. Enginn mun hafa freistast til að halda því fram, að fyrsta greinin sé eitt atriði samningsins, að minsta kosti eigi Danir. Þá félli líka konungssambandið undir ákvæði 18. greinar og væri þá uppsegjanlegt eftir 1940. Þá væri konungssamanbandið augljóst mál.

4) 3. gr. stjórnarskrár konungsríkisins íslands ákveður, að skipun konungserfða er sú, er segir í 1. og 2. gr. konungserfðalaga 31. júlí 1853. Konungserfðalögum má ekki breyta nema með samþykki alþingis."

í samningnum 1918 eru engin ákvæði um samvinnu Danmerkur og Íslands við konungskosningu. Það væri líka aukaatriði fyrir Danmörku, þótt í slík íslenzk konungserfðalög væru nú þegar tekin upp ákvæði, er settu aðrar reglur um konungserfðir, eftir lagalega uppsögn 2. gr. samningsins 1918. Það er engin ástæða til að ætla, að slíkt ákvæði muni verða sett, hér eftir, enda er það heldur ekki nauðsynlegt; en það hefir þó hugsanlega þýðingu að slá því föstu, að Ísland hefir rétt til að gjöra það, ef það óskar þess.

Í 3. gr. segir, að þau ákvæði, er gilda í Danmörku um trúarbrögð konungs og lögræði, svo og um meðferð konungsvalds þegar konungur sé sjúkur, ólögráður, eða staddur utan beggja ríkjanna, skuli einnig gilda á Íslandi. Ef Danmörk breytir þessari grein með sérstökum lögum, án þess að gjöra nýjan samning við Ísland, þá myndu hin nýju ákvæði ekki gilda á Íslandi.

Í 3. gr. eru ákvæði, sem hægt er að misskilja. Danmörk hefir engin ákvæði um meðferð konungsvalds, er konungur er staddur utan "beggja" ríkjanna. 8. gr. talar aðeins um "fjarveru" konungs, þ. e. dvöl hans utan Danmerkur. Eins og Knud Berlin heldur réttilega fram,1) hættir konungurinn að ríkja í Danmörku, er hann fer til Íslands, en á Íslandi ríkir hann, bæði þegar hann dvelur í Danmörku og á Íslandi.

Samanborið við önnur ákvæði 3. gr. skal það tekið fram að þetta er vissulega ekki í samræmi við anda og merkingu samningsins 1918, að þegar ríkisstjóri skal kosinn af öðrum en konungi, eða þegar danska ráðuneytið samkvæmt hinum dönsku lagafyrirmælum skal um tíma hafa stjórnina á hendi, skuli danska ríkisþingið kjósa ríkisstjóra fyrir Ísland og danska ráðuneytið fara með konungsvaldið fyrir Ísland (þar sem hin stjórnarfarslega ábyrgð hvílir auðvitað á íslenzku ráðherrunum). Knud Berlin telur slíkan möguleika hugsanlegan.2) En þó Ísland sem fullvalda ríki, geti látið binda sig á þennan hátt,3) þá er það alveg óhugsandi og ástæðulaust, að það, jafnvel þó eigi væri nema um stuttan tíma að ræða, mundi vilja veita Danmörku þvílík réttindi. Úr málinu er hægt að leysa með samningi milli Íslands og Danmerkur, en meðan enginn slíkur samningur er gjörður, ætti þetta að verða þannig í framkvæmdinni, ef svo ólíklega skyldi til takast að slíkt kæmi fyrir meðan 3. gr. er í gildi, að alþingi skipaði ríkisstjóra á Íslandi og íslenzka ráðuneytið færi með stjórnina.

Í 4. grein er því slegið föstu, að konungur geti ekki verið þjóðhöfðingi

---

1)Knud Berlin, Forb. bls. 45. 2)Knud Berlin, Forb. bls. 45.

3)4. gr. hinnar íslenzku stjórnarskrár frá 1920 er svohljóðandi: "Ákvæði þau er giltu 1. des. 1918 í Danmörku um trúarbrögð konungs og lögræði, svo og um meðferð konungsvalds, þegar konungur er sjúkur, ólögráður, eða staddur utan beggja ríkjanna, skulu einnig gilda á Íslandi." Vegna þess, að þessi grein er tekin upp í íslenzku stjórnarskrána, er stjórnarskrárbreyting nauðsynleg, ef svo færi, að 3. gr. yrði afnumin eða henni yrði breytt. Annars hefði hún ekki verið nauðsynleg.

í öðrum löndum án samþykkis danska ríkisþingsins og alþingis, og í 5. gr. stendur hið sjálfsagða ákvæði, að hvort ríkið fyrir sig ákveði borðfé konungs og konungsættarinnar.[1])

§4. Hinn íslenzki ríkisborgararéttur.

Í 6. gr. samningsins 1918 eru sett ákvæði um ríkisborgararéttinn:[2]) "Danskir ríkisborgarar njóta að öllu leyti sama réttar á Íslandi sem íslenzkir ríkisborgarar fæddir þar, og gagnkvæmt. Ríkisborgarar hvors lands eru undanþegnir herskyldu í hinu. Bæði danskir og íslenzkir ríkisborgarar hafa að jöfnu, hvar sem þeir eru búsettir, frjálsa heimild til fiskiveiða innan landhelgi hvors ríkis. Dönsk skip njóta á Íslandi sömu réttinda sem íslenzk skip, og gagnkvæmt danskar og íslenzkar afurðir og afrek skulu gagnkvæmlega eigi að neinu leyti sæta óhagkvæmari kjörum en nokkurs annars lands".

Því var haldið fram af ýmsum Dönum, að sameiginlegur dansk-íslenzkur ríkisborgararéttur hafi verið lögleiddur með 6. gr., m. a. heldur Funder því eindregið fram að:[3]) "Þegar íslenzkir ríkisborgarar njóta sömu réttinda sem danskir ríkisborgarar, þýðir það, að þeir njóta dansks ríkisborgararéttur í Danmörku." Undireins skömmu eftir að dansk-íslenzki samningurinn var samþyktur, hélt eg fram,[4]) að þessu væri ekki þannig farið, og að enginn tvöfaldur borgararéttur kæmi hér til greina. Líkri skoðun heldur Knud Berlin fram,[5]) og felst eg á hana í aðalatriðunum. Hann segir, að 6. gr. beri að skoða sem stuttorðan verzlunar- og vináttusamning. Í honum eru aðeins fólgin gagnkvæm ákvæði um "jafnrétti" fyrir danska og íslenzka ríkisborgara á Íslandi og í Danmörku á við sjálfa ríkisborgara hlutaðeigandi landa. Það er ekki sjaldgæft að ríki gjöri samning, er gefur ríkisborgurum þeirra í vissum atriðum gagnkvæm réttindi. Þetta hafði Danmörk gjört áður í mörgum verzlunar-, siglinga- og vináttusamningum. Eftir nákvæma rökfærslu kemst Knud Berlin að þessari niðurstöðu: "Íslenzkir ríkisborgarar fá því ekki fæðingarrétt í Danmörku, heldur aðeins, eins og 6. gr. 1. atriði segir, jafnrétti við innfædda Dani. Þeir eru því þrátt fyrir "jafnréttið" ekki danskir ríkisborgarar heldur íslenzkir. Og þetta gildir ekki, þrátt fyrir "jafn-

---

1)Hirðin danska og íslenzka eru aðskildar. Hirð Íslands konungs er aðeins einn konungsritari.

2)"Statsborgerret" á dönsku, "ríkisborgararéttur" á íslenzku, bæði orðin þýða það sama og fæðingarréttur.

3)**Funder,** bls. 213.

4)Internationell Politik, Stockholm 1918, bls. 21. Eg hélt því fram, að það sé engin sönnun fyrir því, sem ýmsir menn í Danmörku halda fram, að um sameiginlegan dansk-íslenzkan ríkisborgararétt sé að ræða, né heldur um tvöfaldan ríkisborgararétt eins og t. d. Hannoverar höfðu í Stóra-Bretlandi meðan persónusambandið hélst og þeir samkvæmt enskum rétti voru enskir ríkisborgarar.

5)**Knud Berlin** Forb. bls. 69.

réttið", danskir ríkisborgarar, hvorki frá þjóðréttar- eða ríkisréttarlegu sjónarmiði."[1]

Einar Arnórsson hefir skýrt málið greinilega.[2] Hann skrifar á þessa leið: "Jafnréttisákvæðin í 6. gr. hafa alt of oft leitt til misskilnings, að því leiti sem það hefir verið ranglega álitið, að Danmörk og Ísland hefðu sameiginlegan ríkisborgararétt. — Sambandslögin segja sjálf, bæði beint og óbeint, að hvort ríkið um sig hafi sína eigin ríkisborgara (6., 15. og 16. gr.) og sömuleiðis sína eigin löggjöf um ríkisborgararéttinn. Þar að auki er því stundum haldið fram, að munurinn á íslenzkum og dönskum ríkisborgararétti sé enginn, vegna þess að ríkisborgarar beggja landa hafi jafnrétti. Þrátt fyrir jafnréttið kemur þó munurinn á dönskum og íslenzkum þegnum greinilega í ljós. Danskur ríkisborgari er ekki skyldur að gegna herþjónustu á Íslandi, en það má kalla hann heim til að gegna herþjónustuskyldu sinni í Danmörku; en það verður íslenzkur ríkisborgari ekki. Danskur ríkisborgari er framseldur Danmörku, ef hann hefir drýgt glæp í Danmörku, en aftur á móti er íslenzkur ríkisborgari hvorki af þeirri né neinni annari ástæðu framseldur Danmörku. Íslandi ber engin skylda til, að taka á móti dönskum ríkisborgurum, sem reknir hafa verið úr landi erlendis, en aftur á móti verður það, að taka á móti sínum eigin ríkisborgurum þegar svo stendur á. Dönskum borgara, sem búsettur er erlendis, er ekki hægt að refsa á Íslandi fyrir samsæri, sem framin eru gagnvart því erlendis. Danskur ríkisborgari gæti ekki krafist styrktar af íslenzkum fulltrúum erlendis. Hið sama gildir um íslenzka ríkisborgara gagnvart dönskum fulltrúum erlendis, þó er sá munur, að danskir fulltrúar erlendis eru skyldir til að styrkja Íslendinga, vegna þess, að Danmörk samkvæmt sambandslögunum fer með utanríkismál Íslands."

§5. Utanríkismálin.

Ísland hefir samkvæmt samningnum 1918 umráð yfir utanríkismálum sínum, sem leiðir af fullveldi þess og hlutleysi (19. gr.). Þetta er skýrt tekið fram í 7. gr. og er svo komist að orði: "Danmörk fer með utanríkismál Íslands í umboði þess". Í samningnum 1918 er ekkert ákvæði, sem réttarfarslega hindrar það, að Ísland skipi sinn eigin utanríkisráðherra, enda í rauninni gjörir það líka þannig, að forsætisráðherra Íslands er utanríkismálaráðherra, þar sem hann ber stjórnarfarslega ábyrgð á utanríkismálunum. Með íslenzkum konungsúrskurði, 29. desember 1924, eru utanríkismál Íslands lögð í hendur hinum íslenzka forsætisráðherra.[3]

---

1) Ísland setti 6. október 1919 lög um hinn íslenzka ríkisborgararétt, sem voru í gildi frá 1. desember 1918.

2) **Einar Arnórsson,** bls. 74.

3) Í Almanach de Gotha, 1934, bls. 1105, stendur, að íslenzki forsætiráðherrann hafi á hendi meðferð utanríkismála og fjármála.

Þó þarf það ekki nauðsynlega að vera forsætisráðherra, sem hefir á hendi utanríkismál Íslands; það má láta annan ráðherra fara með þau. Í Reykjavík er sérstakt stjórnarembætti fyrir utanríkismálin. Þar að auki er þar þingnefnd sem hefir yfir þeim að segja.

Þar sem Danmörk hefir aðeins umboð fyrir Íslands hönd til að fara með íslenzk utanríkismál, eru fyrirskipanir um þau gjörðar heima. Ákvæðið í samningnum 1918 er samningsatriði, þar sem umboð til meðferðar vissra mála er gefið um ákveðinn árafjölda. Stjórn Íslands er umboðsgjafinn, og stjórn Íslands gefur fulltrúunum leiðbeiningar um, hvernig fara skuli með hlutaðeigandi mál.[1] Knud Berlin tekur það réttilega fram, að Ísland hafi sín eigin utanríkismál,[2] en hann misskilur 7. gr., er hann segir,[3] að Ísland geti ekki, meðan sambandslögin séu í gildi, "að réttu lagi stofnað sambönd við útlönd upp á eigið eindæmi," og að konungur Íslands geti heldur ekki í embættis nafni samtímis "komið fram fyrir hönd Íslands út á við og gjört samninga við önnur ríki, óviðkomandi Danmörku." Auðvitað getur Ísland gengið í sambönd við erlend ríki og gjört samninga við þau — það hefir líka komið fyrir við ýms tækifæri; en samkvæmt 7. gr. samningsins 1918 lætur það dönsku sendisveitirnar fara með fullveldisréttindi sín, í þessum málum.

Verzlunarmál sín felur það dönsku ræðismönnunum. Það er alls ekki óvenjulegt, að fullvalda ríki feli mál sín á þennan hátt sendisveitum og ræðismönnum annara ríkja. Luxemburg lætur t. d. samkvæmt samningi við Belgíu frá 1921, belgisku ræðismennina fara með mál sín í þeim löndum, þar sem stórhertogadæmið hefir enga sérstaka ræðismenn, og Spánn, sem engan sérstakan sendiherra hefir í Teheran, hefir gefið Frakklandi umboð til þess að fara með spænsk viðskifti í Persíu.[4]

Knud Berlin virðist,[5] að umboð það, er Ísland hefir gefið Danmörku til að hafa milligöngu í utanríkismálunum sé ekki sambærilegt við "hið algenga fyrirkomulag,að ríki gefi öðru ríki umboð til þess að fara með mál sín í útlöndum, þar sem það sjálft hefir engan sendiherra." Þegar svo stendur á, álítur hann að ekki sé annast um pólitísk mál ríkis þess sem umboðið veitir. Eg er fullkomlega sammála honum í þessu, en eg

1)Utanríkisráðherra Danmerkur er aðeins handhafi þess embættisumboðs í utanríkismálunum, sem Ísland samkvæmt 1. gr. samningsins 1918 hefir gefið Danmörku umboð til að fara með. Í íslenzka textanum stendur að Danmörk fari með utanríkismál Íslands "í umboði þess", "paa Islande Vegne" á dönsku. Sama orðið "umboð" er meðal annars í formála dansk-íslenzka samningsins frá 1930, sem setur reglur um sættagjörðir í deilumálum, þar sem sagt er um umboðshafana, að þeir hafi fengið gildandi umboð til þess að gjöra samninginn. Í íslenzka textanum eru orðin "með gildu umboði" notuð, í danska textanum orðin "med behörig Bemyndigelse".

2)**Knud Berlin**, Forb. bls. 34. 3)**Knud Berlin,** Forb. bls. 49.

4)Í íslenzku sjólögunum eru í staðinn fyrir orðin "danskur ræðismaður" orðin "íslenzkur ræðismaður, eða sá, er fer með vald hans í umboði Íslands".

5)**Knud Berlin.** En ny nordisk union, í "Statsvetenskaplig Tidskrift", Lund 1920, Band 23, bls. 92.

lagði jafnframt áherslu á, að danski utanríkisráðherrann annast ekki pólitísk mál Íslands, það umboð, er Ísland hefir gefið Danmörku, er til takmarkaðs tíma, og uppsegjanlegt samkvæmt samningnum 1918. Því að sem hvern annan þjóðréttarlegan samning, má afnema þennan samning með nýjum samningi milli ríkjanna.

Embættissvið íslenzka utanríkisráðherrans er að því leyti takmarkað, sem allar fyrirskipanir, til danskra sendiherra og ræðismanna hvarvetna erlendis, utan Danmerkur, eru gjörðar af danska utanríkisráðherranum, nema öðruvísi sé ákveðið. Eftir að íslenzki trúnaðarmaðurinn í danska utanríkisráðuneytinu hefir undirbúið þær, lætur danski utanríkisráðherrann þær ganga til sendiherranna og ræðismannanna dönsku,[1] Þetta mun líka gilda fyrir þá ræðismenn, sem samkvæmt 7. gr. eftir ósk Íslands verða settir á þeim stöðum, þar sem Danmörk áður hefir engan sendiherra eða ræðismann haft. Þessir síðastnefndu sendiherrar og ræðismenn munu — þótt Ísland beri allan kostnað á embættisfærslu þeirra — verða danskir embættismenn, og skipun þeirra verður vafalaust meðundirrituð af danska utanríkisráðherranum. Í ákvæðum 7. gr. er þess ekki getið að hlutaðeigandi embættismaður skuli vera Íslendingur.

Hið sama er að segja um þá ráðunauta, sem setja má við núverandi danskar sveitir og ræðismannaskrifstofur samkvæmt ósk íslenzku stjórnarinnar. Þeir þurfa heldur ekki að vera Íslendingar, en verða aðeins "að vera kunnugir íslenzkum málum".

Hér er því ekki um nein dönsk-íslenzk utanríkismál að ræða, heldur (dönsk og) íslenzk utanríkismál, sem Danmörk fer með, undir vissum kringumstæðum í umboði Íslands.

Ísland hefir til þessa aðeins við eitt tækifæri notað þenna rétt sinn, til að setja sérstakan "ráðunaut" við sendiherra sveitir danskar. Árið 1934 skipaði danska utanríkisráðuneytið, eftir beiðni íslenzku stjórnarinnar kunnan íslenzkan rithöfund, sem "ráðunaut" við dönsku sendisveitina í Oslo. Við sendisveitina hefir hann með höndum öll mál viðvíkjandi Íslandi. Öll hans bréf og tilkynningar eru skrifuð á íslenzku og send beint til stjórnarinnar í Reykjavík, og engin afrit eða þessháttar ganga til Kaupmannahafnar. Ráðunauturinn ráðfærir sig fyrst við hinn danska sendiherra og semur svo við hin norsku yfirvöld.[2]

Við danskar sendisveitir eru báðir fánarnir dregnir á stöng — hinn íslenzki og hinn danski.

---

1) Íslenzki stjórnmálamaðurinn, Bjarni Jónsson frá Vogi, einn af fulltrúum alþingis við samningsgjörðina við Danmörku 1918, hefir skrifað grein um utanríkismál Íslands í Reykvíska tímaritið "Dagrenning" (des. 1924), þar sem hann stingur upp á því, að Ísland skuli skipa sinn eigin utanríkisráðherra, sem við viss tækifæri, meðan dansk-íslenzki samningurinn sé í gildi, vinni með danska utanríkisráðherranum og gefi honum umboð.

2) Acta Isl. Lundb., B, 1. August 1934, Vilh. Finsen.

Aðferðin við að gjöra íslenzka samninga er venjulega þessi — eftir því sem íslenzki sendiherrann í Kaupmannahöfn, Sveinn Björnsson, hefir sagt mér;[1] íslenzka stjórnin ákveður að gjöra samning, dregur þá danska utanríkisráðuneytið upp samninginn, og þegar íslenzka stjórnin hefir samþykt orðalag hans, fær danski utanríkisráðherrann með konungsúrskurði, eftir beiðni íslenzka forsætisráðherrans eða á annan hátt, umboð frá íslenzku stjórninni til þess að fullgjöra samninginn. Síðan er hann í nafni Íslands undirritaður af danska utanríkisráðherranum, eða hlutaðeigandi sendiherra eða ræðismanni hjá hinu erlenda ríki. Þetta er venjan við samningsgjörð alla eða gjörninga við erlend ríki önnur en Danmörku.

Við önnur tækifæri t. d. þegar tollsamningurinn var gjörður við Spán og kjöttollssamningurinn við Noreg, voru fulltrúar hinnar íslenzku stjórnar látnir taka þátt í að undirbúa samningana er þvínæst voru undirritaðir af hinum hlutaðeigandi dönsku embættismönnum í nafni Íslands.[2]

Íslenzka stjórnarskráin ákveður, að konungurinn gjöri samninga við erlend ríki að fengnu samþykki alþingis.[3]

Ísland getur líka samið við útlönd án danskrar milligöngu, því í 7. gr. samningsins 1918 stendur: “Ef stjórn Íslands kýs að senda úr landi sendimann á sinn kostnað, til þess að semja um sérstök íslenzk málefni, þá er það heimilt í samráði við utanríkisráðherra” (hinn danska). Í skýringu við þetta atriði segir, að þetta ákvæði sé “ekki því til fyrirstöðu, að þegar sérstaklega brýn nauðsyn ber til, og ekki á svipstundu er unt að ná til utanríkisráðherra, þá getur íslenzka stjórnin sé hún neydd til að gjöra ráðstafanir gjört þær, eins og þegar hefir átt sér stað á tímum heimsstyrjaldarinnar”; þó sé það bundið því skilyrði, að danska utanríkisráðherranum verði svo fljótt sem unt er skýrt frá öllum slíkum ráðstöfunum. Þessir samningafulltrúar, sem þannig geta verið skipaðir til langvarandi embættisstarfa, eru íslenzkir embættismenn, og standa beint undir íslenzku stjórninni. Ísland hefir þegar í mörg ár haft sérfræðing í fiskimálum sem fulltrúa á Spáni og Ítalíu með aðalaðseturstað í Barcelona.

Ef Ísland vill gjöra samning við erlent ríki, er ekkert því til fyrirstöðu, að konungur Íslands (íslenzka stjórnin) sendi samninganefnd þangað — líkt og tíðkanlegt er í alþjóðlegum viðskiftum.

Samningar milli Danmerkur og annara landa, er gjörðir hafa verið fyrir 1918 og hafa verið birtir, eru að svo miklu leyti, sem þeir taka til Íslands, gildandi fyrir það, (samningur 1918, 7. gr.).

Ísland hefir frá 1918 til 1934 gjört nálægt 20 samninga í það heila

---

1) Acta Isl. Lundb., B, 4. sept. 1928, Sveinn Björnsson.

2) **Einar Arnórsson**, Völk. bls. 79.

3) Stjórnarskrá konungsríkisins Íslands 1920, 17. gr.

(sumpart verzlunarsamninga, sumpart samninga um gjörðardóma í þrætumálum), við Bandaríki Norður-Ameríku, Danmörku, Finnland, Stóra-Bretland, Noreg, Svíþjóð og Spán. Ísland hefir samþykt Kellogg-Briand samninginn og hefir tekið þátt í fjölda alþjóðlegra samninga af ýmsu tagi. Síðasti samningurinn var gjörður við Spán um síldarverzlun 1934.

Það leiðir af því, sem fyr er sagt, að utanríkismál Íslands geta verið alveg fráskilin utanríkismálum Danmerkur. Hér mætti færa fram nokkur dæmi. Þegar samið var í Haag 1931 um breikkun á landhelgi frá 3 upp í 4 sjómílur, greiddi íslenzki fulltrúinn atkvæði með því, en hinn danski á móti. Ísland hefir lýst ævarandi hlutleysi sínu (samningur 1918, 19. gr.), svo ef Danmörk skyldi lenda í stríði, þá nær það ekki til Íslands. Danmörk gekk í Þjóðabandalagið 1920, en Ísland stendur ennþá utan við það.

Við ýms tækifæri hefir það komið til mála, að Ísland gengi í Þjóðabandalagið.[1] Árið 1919 tilkynti Ísland Þjóðabandalaginu, að það hafi engan her og lýsi hlutleysi sínu. Jafnframt gjörði það fyrirspurn um, hvort þetta hindraði inngöngu þess í Þjóðabandalagið. Í svari Þjóðabandalagsins er það tekið fram, að þetta sé engin hindrun.[2] Þó hefir Ísland ekki ennþá sótt um upptöku. Málið var rætt á alþingi; en samkomulag náðist ekki um það, og var það þá látið falla niður og ákvörðunum frestað, m. a. af fjárhagslegum ástæðum. Menn voru hræddir um, að kostnaður yrði miklu meiri en hann, eins og síðar kom í ljós hefði í rauninni orðið. Enn hefir engin ákvörðun verið tekin í þessu efni[3]

Ásgeir Ásgeirsson forsætisráðherra hefir tjáð mér það bréflega að eftir hans áliti muni þess lengi að bíða, að Ísland gangi í Þjóðabandalagið. Sem ástæðu fyrir því færði hann fram, að fjárhagsástandið yrði fyrst að batna, áður en Ísland gæti tekið að sér þau útsvör, er fylgdi því að standa í Þjóðabandalaginu.[4]

Ísland hefir þó tekið þátt í fundum nokkurra nefnda Þjóðabandalagsins, sem því hefir verið boðið að taka þátt í.

Sem dæmi samninga milli Íslands og erlendra ríkja má nefna samningana við Spán, Danmörku og Svíþjóð. Hinn fyrstnefndi er saminn á frönsku[5] (traite de conciliation, de reglement judiciaire et d' arbitrage entre l'Islande et l'Espagne) og byrjar á þessa leið:

---

1) Málið hefir verið vandlega athugað. Í umboði stjórnarinnar dvaldi **dr. Björn Þórðarson** 1928 um tíma í Genf og birti grein sína um það í "Andvara". M. a. hafði hann rætt málið við aðalritarann Sir Eric Drumond, er var fyrir sitt leyti þess hvetjandi að Ísland gengi í Bandalagið. Skoðanir hans voru birtar í blaðinu "Dagur" á Akureyri (janúar 1930) og ræddar þar. Einar Arnórsson skrifaði, í desember 1930, fræðandi grein um málið í Reykjavíkurblaðið "Morgunblaðið" (Acta Isl. Lunb., A, hluti 25, bls. 47, 89) og aðra í ársrit háskólans fyrir árið 1932—1933.

2) Einar Arnórsson, "Þjóðabandalagið", í "Skirnir", Reykjavík 1931, bls. 108.

3) Acta Isl. Lundb., B, 1928, 5. mars, Sveinn Björnsson; 1930, 24. sept. Jón Dúason, 1931, 19. des., Erik Scavenius, 1934, 27. júlí, Sveinn Björnsson.

4) Acta Isl. Lundb., B, 1932, 1. sept. Ásgeir Ásgeirsson.

5) Samningar um jöfnun deilumála með dómi og gjörðardómi milli Íslands og Spánar.

"Hans hátign konungur Íslands og Danmerkur og hans hátign konungur Spánar, sem óska að styrkja þau vináttubönd, er tengja saman Ísland og Spán og jafna deilur þær, er kynnu að rísa milli landanna í samræmi við hin hágöfugu fyrirmæli þjóðréttarins, hafa ákveðið að gjöra samning sín á millum í þessum tilgangi og hafa skipað til þess fulltrúa sína: Hans hátign konungur Íslands og Danmerkur: Monsieur Peter Rochegune Munch, Docteur des lettres, utanríkisráðherra Danmerkur, hans hátign konungur Spánar: Monsieur Vicente Guterrez de Aguera, sinn sérstaka umboðsmann og sendiherra í Danmörku, sem með gildu umboði hafa komið sér saman um þær ráðstafanir er hér segir. . . ."

Samningur sá, er gjörður var á Þingvelli 1930 milli Íslands og Svíþjóðar um friðsamlega lausn deilumála hefst þannig, (á sænsku og íslenzku: "Hans hátign konungur Íslands og Danmerkur og hans hátign konungur Svíþjóðar, sem óska eindregið að styðja þá viðleitni að jafna á friðsamlegan hátt milliríkjadeilumál, hafa með það fyrir augum, komið sér saman um, að gjöra samning um friðsamlega lausn deilumála, sem kunna að rísa milli Íslands og Svíþjóðar, og hafa útnefnt sem fulltrúa sína til þess að gjöra slíkan samning: Hans hátign konungur Íslands og Danmerkur: Forsætisráðherra Íslands Tryggva Þórhallsson, og hans hátign konungur Svíþjóðar: Sendiherra sinni í Kaupmannahöfn Oskar Anton Herman Ewerlöf, sem með gildu umboði hafa orðið ásáttir um eftirfylgjandi ákvæði . . ."

Og samningurinn milli Danmerkur og Íslands frá 1930 um aðferðina við úrlausn deilumála byrjar með þessum inngangi:

"Hin Konunglega íslenzka og hin Konunglega Danska Ríkisstjórn, sem óska eindregið að styðja að því, að deilumál milli landanna verði útkljóð með gjörðardæmi hafa með það fyrir augum, komið sér saman um að ákveða með samningi aðferðina við að leysa úr slíkum deilumálum, sem kynnu að rísa milli Íslands og Danmerkur, og hafa útnefnt sem fulltrúa sína:

Hin Konunglega íslenzka Stjórn: Herra Forsætisráðherra Tryggva Þórhallsson.

Hin Konunglega Danska Stjórn: Herra Ríkisráðherra Th. Stauning, sem með gildu umboði hafa orðið ásáttir um það sem hér fer á eftir . . ."

Sá fyrsti hinna ofannefndu samninga er sýnishorn af þeim samningum, er gjörðir eru fyrir milligöngu Danmerkur; hinn annar, þeirra, sem gjörðir eru án milligöngu danskra stjórnarvalda, og sá þriðji, þeirra, sem gjörðir eru milli Danmerkur og Íslands. Textinn er tekinn eftir íslenzkri heimild, og eins og sést á honum, er Ísland samkvæmt kurteisis venju nefnt fyrst í íslenzka textanum, og einnig í heiti konungs.

Samkvæmt 15. gr. samningsins 1918 ákveður hvort landið fyrir sig, hvernig fara skuli með hagsmunamál ríkisborgara sinna í öðrum löndum.

Til þess má hafa sendiherra og ræðismann. Danmörk hefir sendiherra í Reykjavík, og ísland hefir sendiherra í Kaupmannahöfn. í öðrum löndum hafa ekki verið útnefndir ræðismenn af íslands hálfu.[1])

Danski sendiherrann í Reykjavík er útnefndur af konungi með meðundirritun danska ríkisráðherrans. Það mun vera afar sjaldgæft, að forsætisráðherrann en ekki utanríkisráðherrann, meðundirriti skipun sendiherra eða slíkra fulltrúa. Þetta mun eiga rót sína að rekja til hinnar röngu skoðunar Dana á því að utanríkisráðherrann sé sameiginlegur fyrir Danmörk og ísland, og afstaðan hin sama og var á millum Svía og Norðmanna á tímum sænsk-norska ríkjasambandsins 1814 til 1905. Danski utanríkisráðherrann er einungis danskur embættismaður; hann hefir, eins og áður er sagt, aðeins umboð frá íslandi, til að hafa á hendi meðferð vissra íslenzkra mála, er íslenzka stjórnin ákveður. — Að íslenzki sendiherrann í Kaupmannahöfn sé útnefndur með meðundirritun íslenzka forsætisráðherrans, er aftur á móti alveg eðlilegt, þar sem hann er sá íslenzkur ráðherra, er ber stjórnskipulega ábyrgð á utanríkismálum íslands, og fyrirskipanir um þau mál koma beint frá honum.

Embættisbréf fyrsta danska sendiherrans á íslandi, sem hann fékk forsætisráðherranum í hendur 16. ágúst 1919, í opinberri heimsókn hjá forsætisráðherra, hljóðar svo:

Herra Forsætisráðherra!

Hérmeð hefi eg þann heiður, að tilkynna íslenzku stjórninni og yður, að sá, er ber yður bréf þetta, Herra Johannes Erhardt Böggild, riddari Dannebrogsorðunnar, hefir þ. 4. ágúst 1919 eftir uppástungu minni, samkvæmt 15. gr. hinna dansk-íslenzku sambandslaga, verið útnefndur af hans hátign konunginum sem fulltrúi dönsku stjórnarinnar á íslandi með umboði sendiherra hjá íslenzku stjórninni. Eg bið yður að veita Herra Böggild öll þau réttindi og fríðindi, sem fylgja stöðu hans.

Um leið og eg læt í ljósi ánægju mína yfir því, að sjá þau þjóðréttarsambönd komast á á milli landanna, sem sambandslögin hafa lagt grundvöllinn að, vona eg, að hér sé fundið áhrifamikið ráð til þess að styrkja vináttuna milli þjóðanna, og eg er sannfærður um, að Herra Böggild mun skoða þetta sem tilgang embættisfærslu sinnar. Eg er sannfærður um, að hin íslenzka stjórn muni taka á móti þessum fyrsta danska fulltrúa með fullu trausti og muni sýna honum fulla samúð, er hann snýr

---

1) **Funder** skrifar bls. 217, að það leiði af 7. gr., að ísland geti ekki útnefnt sendiherra eða alræðismann í Kaupmannahöfn. Hann álítur, að formaður hinnar dönsku sendisveitar í Reykjavík, og hinnar íslenzku í Kaupmannahöfn, hljóti því, að nefnast stjórnarfulltrúi eða eitthvað þessháttar. Þessi skoðun, ritara hinnar dönsku samninganefndar, er sönnun þess, að dönsku fulltrúarnir hafa á vissan hátt misskilið þann samning, sem þeir sjálfir stungu upp á, að gjörður yrði. Skoðun Funders var líka virt að vettugi, með því, að danskur sendiherra var skipaður í Reykjavík.

sér til hennar í framkvæmd þeirra starfa, er danska stjórnin felur honum á hendur.

Virðingarfylst o. s. frv.
Zahle.

Tveim dögum síðar heimsótti íslenzki forsætisráðherrann aftur danska sendiherrann opinberlega og rétti honum svohljóðandi bréf:

Háttvirti Herra Ríkisráðherra!

Íslenzka stjórnin hefir með stórum fögnuði og fullu trausti tekið á móti handhafa bréfs yðar frá 4. þ. m., Herra Johannes Erhardt Böggild, riddara af Dannebrogsorðunni, sem fulltrúa dönsku stjórnarinnar á Íslandi með umboði sendiherra, og mun veita Herra Böggild öll þau réttindi og fríðindi, sem fylgja stöðu hans.

Íslenzka stjórnin hefir hinar sömu innilegu óskir fram að bera sem þér, að vinátta eflist milli þjóðanna, og þér megið vera sannfærður um, að íslenzka stjórnin muni á allan hátt veita hinum danska fulltrúa hið fullkomnasta liðsinni.

Virðingarfylst o. s. frv.,
Jón Magnússon.[1]

Árið eftir skipaði Ísland sendiherra í Danmörk.[2] Embættisbréf hans var á þessa leið:

Herra Utanríkisráðherra!

Eg hef þann heiður að tilkynna yður, að handhafi þessa bréfs, Herra Sveinn Björnsson, hefir þ. 16. ágúst 1920 eftir tillögu minni, samkvæmt 15. gr. sambandslaganna, verið útnefndur sem fulltrúi íslenzku stjórnarinnar í Danmörku með fullu sendiherra umboði.

Eg leyfi mér að vænta þess, að danska stjórnin veiti Herra Sveini Björnssyni öll þau réttindi og friðindi, sem fylgja stöðu hans. Íslenzka stjórnin hefir með mikilli ánægju tekið á móti hinum danska fulltrúa, og gleðst stórlega yfir því að sjá hið þjóðaréttarlega samband, sem sambandslögin hafa lagt grundvöllin að, komast á milli landanna, með útnefningu hins íslenzka fulltrúa. Það er von mín, að vinátta og góð samvinna milli þjóðanna styrkist við þetta og eg er sannfærður um, að Herra Sveinn Björnsson mun vinna að þessu takmarki.

Eg er sannfærður um, að danska stjórnin muni veita móttöku hinum íslenzka fulltrúa með fullu trausti, og muni sýna honum fulla samúð er

1) Acta Isl. Lundb., A, hluti 23, bls. 8, Nationaltidende 1919, 26. águst.

2) Ragnar Lundborg: La situation du ministre d' Islande á Copenhague (Bulletin de l' Institut juridique international, juillet 1935), La Haye 1935.

hann snýr sér til hennar í framkvæmd þeirra starfa, sem íslenzka stjórnin felur honum á hendur.

Virðingarfylst o. s. frv.,
Jón Magnússon.

Sendiherra Íslands í Kaupmannahöfn er útnefndur af konungi Íslands og Danmerkur, og sendiherra Danmerkur í Reykjavík af konungi Danmerkur og Íslands.

Embættisbréf íslenzka sendiherrans var fengið í hendur utanríkisráðherranum en ekki ríkisráðherranum. Íslenzki sendiherrann í Kaupmannahöfn skipar sömu stöðu sem sendiherrar annara landa. Hann nýtur venjulegs sendiherra friðhelgis og annara slíkra réttinda,[1] og hið sama er að segja um danska sendiherrann í Reykjavík. Þegar erlendu sendisveitirnar koma sameiginlega fram, er íslenzki sendiherrann fremstur að virðingu, sem fulltrúi eins af ríkjum konungs. Í þessu efni ræður þó embættisaldur samkvæmt almennri venju.[2]

Ísland hefir sendiherrarétt, (jus legationum) án takmarkana, virkan og óvirkan, eða þann rétt, sem hvert fullvalda ríki hefir, til þess að senda fulltrúa til erlendra ríkja og veita fulltrúum þaðan móttöku. Hinn virki sendiherraréttur kemur ekki sízt fram í því, að Íslandi, með uppsegjanlegum samning við Danmörku, getur fengið hinu danska ríki í hendur meðferð íslenzkra mála í öðrum löndum en sjálfri Danmörku. Ísland gæti auðvitað ekki látið af hendi slíkan rétt né seinna ef til vill endurheimt hann, nema það hefði þenna rétt.[3]. Enginn mun heldur mótmæla því, að hið fullvalda ríki Ísland hafi óvirkan sendiherrarétt þ. e. rétt til að taka á móti fulltrúum erlendra ríkja. Þar sem hinn íslenzki konungur venjulega býr í Kaupmannahöfn, mun það verða venja, að erlendir sendiherrar þar séu einnig taldir sendiherrar Íslands konungs.[4] En það er

1) Acta Isl. Lundb., B, 1932, 29. júlí, Sveinn Björnsson.

2) Acta Isl. Lundb., B, 1934, 6. ágúst, danski sendiherrann í Stokkhólmi E. Reventlov greifi. Í hinum danska "rikiskalender" 1934 er íslenzka sendiherranum skipað efst meðal erlendra sendiherra í Danmörku.

3) Við ýms tækifæri hafa merkir Íslendingar haldið því fram, að Ísland þurfi nauðsynlega, að hafa sérstaka sendiherra og ræðismenn. Sigurður Eggerz, fyrverandi ráðherra skrifaði t. d. í Morgunblaðið þ. 12. maí 1934, (Acta Isl. Lundb. A, hluti 26, bls. 8), langa grein um "sjálfstæðismálið," þar sem hann bendir á, að Ísland þurfi að hafa sendiherra í Englandi og á Spáni og einnig sameigilegan sendiherra fyrir Þýzkaland og Norðurlönd. Sem konsula erlendis mætti velja ríkisborgara hlutaðeigandi landa. Kostnaðurinn við meðferð íslenzkra utanríkismála mundi með því verða tiltölulega lítill.

4) Íslenzki trúnaðarmaðurinn í danska utanríkisráðuneytinu, J. Krabbe, lét það í ljósi í bréfi til mín, að það væri — þar sem konungur altaf veitir sendiherrum erlendra ríkja móttöku — alveg sjálfsagt, að þeir sendiherrar, sem tekið yrði á móti eftir 1. des. 1918, verði líka veitt móttaka af konungi sem konungi Íslands (Acta Isl. Lundb., B, 1932, 27. okt., Krabbe). Í brezka landasambandinu hafa ríkin hvorttveggja virkan og óvirkan sendiherrarétt. Frekari upplýsingar um þetta eru í grein minni "Brezka Þjóðabandalagið" bls. 166. — Stóra Bretland og Hannover höfðu á árunum 1714—1837, þegar þau voru í persónusambandi, hvort sína sendiherra og ræðismenn.

ekkert því til fyrirstöðu, að ríki, sem hafa stórra hagsmuna að gæta á Íslandi, skipi sérstaka sendiherra í Reykjavík, sem konungurinn veiti móttöku sem konungur Íslands.[1] Í 9. gr. samningsins 1918 er ákvæði um, að skipun myntarmálanna skuli vera sú sama, er gilt hafi fyrir bæði ríkin til þess tíma, meðan skandinaviska myntarsambandið standi. Nú er komin sú breyting á það, að Ísland slær sína eigin mynt, og nú eru hvorki danskir peningar á Íslandi né íslenzkir í Danmörku löglegur gjaldmiðill. — Hæstiréttur í Danmörku átti að vera æðsti dómstóll í íslenzkum málum, þar til Ísland stofnaði sérstakan hæstarétt (10. gr.). Strax árið eftir að samningurinn var gjörður stofnaði Ísland sinn eigin hæstarétt.

Vernd hinnar íslenzku landhelgis átti samkvæmt 8. gr. samningsins 1918 að vera í höndum Danmerkur og undir dönskum fána, þangað til Ísland ákvæði, að taka þær að nokkru, eða öllu leyti í sínar hendur og á sinn kostnað. Nú hefir Ísland sjálft 3 vopnuð skip til gæzlu fiskiveiðanna við strendur landsins.[2]

Í 12. grein samningsins 1918 var ákveðið, að önnur mál er varði bæði ríkin, svo sem samgöngumál, verzlunarmál, tollmál, siglingar, póstmál, síma- og loftskeytasambönd, dómsmál o. fl. skuli verða ráðstafað með sérstökum samningum milli ríkjanna, sem líka hefir verið gjört við ýms tækifæri.

Það var þó harla ónauðsynlegt, að setja þetta í samninginn. Milliríkjamál eru altaf afgreidd með samningum.

Samkvæmt 14. gr. var fjárhagsmálunum milli Íslands og Danmerkur ráðið til lykta þannig, að Danmörk greiddi 2 miljónir kr. úr ríkissjóði í tvo menningarsjóði. Í nefndarfrumvarpinu er bæði ríkin veittu forstöðu, 1908, hafði Danmörk boðist til að greiða Íslandi í það heila 1.5 miljónir króna, án þess þó að viðurkenna með því réttarkröfu Íslands til þessa fjár. En 1918 var 14. gr. rökstudd með því, að samkomulag sé fengið um það, að "öll skuldaskifti milli Íslands og Danmerkur, sem menn hefir greint á um, hvernig til væru komin, eigi að vera á enda kljáð.[3]

Knud Berlin finst það sanngjarnt, að Ísland var árið 1918 leyst frá allri hlutdeild í dönsku ríkisskuldunum, þar sem "Ísland, sem ósjálfstæð hjálenda, hafði engin áhrif haft á ákvarðanir um hin sameiginlegu út-

---

1) **Einar Arnórsson**, Völk. bls. 68.

2) Ár hvert kemur þó, eins og áður, danskt strandvarnarskip. Danmörk hefði haft rétt til ,að hætta við strandvarnirnar, þegar Ísland eignaðist sín eigin strandvarnarskip. Það varð að samkomulagi, að engin breyting skyldi gjörð vera fyrst um sinn, meðan Ísland ekki óskaði þess. Þegar það kemur fyrir verður danska strandvarnarskipið kallað heim.

3) Danska einokunarverzlunin, sem gjörði fjárhag Íslands mikið tjón, hefir verið rannsökuð nákvæmlega í ritinu: "Einokunarverzlun Dana á Íslandi 1602—1787" eftir Jón Aðils; þýtt hefir á dönsku Friðrik Ásmundsson Brekkan, Kaupmannahöfn 1927.

gjöld".[1] Rökfærsla hans er í hæsta máta einkennileg, því — eins og hann sjálfur segir — þá er það sjaldgæft, að nýtt ríki, sem myndað er út úr landssvæði annars ríkis, sleppi alveg við það, að taka á sig hluta ríkisskuldanna. Sú staðreynd, að ísland í samningnum 1918 þurfti ekki að skuldbinda sig til að greiða þann hluta hinna dönsku ríkisskulda, er svaraði til fólksfjölda þess, sannar frekar en hitt, að ísland var engin "ósjálfstæð hjálenda" heldur sjálfstætt ríki, sem Danmörk þegjandi viðurkendi á þenna hátt. En aðal ástæðan var sennilega sú, að báðir aðilar óskuðu að komast að einhverri niðurstöðu og vildu ekki eiga á hættu að alt strandaði á fjármálaágreiningi er lengi hafði legið við borð.

§6. Dansk-íslenzka nefndin og gjörðardómsnefndin.

16. gr. samningsins 1918 ákveður: "Stofna skal dansk-íslenzka ráðgjafarnefnd, sem í eru að minsta kosti 6 menn, annar helmingur kosinn af ríkisþingi Danmerkur og hinn helmingurinn af alþingi Íslands. Sérhvert lagafrumvarp, sem varðar nánari meðferð mála þeirra, er um ræðir í sambandslögum þessum, og lagafrumvörp um sérmál annarshvors ríkisins sem einnig varðar hitt ríkið og stöðu og réttindi þegna þess, skal hlutaðeigandi stjórnarráð leggja fyrir nefndina til álita áður en þau eru lögð fyrir ríkisþing eða alþingi, nema það sé sérstaklega miklum vandkvæðum bundið. Nefndinni ber að gjöra tillögur um breytingar á þeim frumvarpsákvæðum, sem hún telur koma í bága við hagsmuni annarshvors ríkisins eða þegna þess. Nefndin hefir ennfremur það hlutverk, annaðhvort eftir tilmælum stjórnanna eða af eigin hvötum að undirbúa samning lagafrumvarpa, er miða að samvinnu milli ríkjanna og samræmi í löggjöf þeirra, og að taka þátt í samvinnu um sameiginlega löggjöf á Norðurlöndum.

Nánari fyrirmæli um tilhögun og starfsemi nefndarinnar setur konungur eftir tillögum frá stjórnum beggja landa."

Knud Berlin kallar dansk-íslenzku ráðgjafarnefndina sameiginlega stofnun (organ),[2] þ. e. sambandsstofnun en það er rangt. Nefndin er þjóðréttarlega samninganefnd og ekkert annað. Á þeim grundvelli getur hún verið til mikils gagns,[3] en hún er aðeins ráðgefandi og hefir engan rétt til að veita ákvæðum sínum lagagildi. Þar að auki eru aðeins stjórnarfrumvörp lögð fyrir nefndina, og þó ekki einu sinni altaf, því, þegar "það ekki er miklum vandkvæðum bundið" — orð sem má leggja út á marga vegu — er það ekki nauðsynlegt. Einka frumvörp þarf ekki að

---

1)Knud Berlin, Forb. bls. 98. 2)Knud Berlin, forb. bls. 35.
3)Eg er alveg á sama máli og meirihluti nefndar þjóðarþingsins, er telur dansk-íslenzku nefndina geta aukið "nytsama þekkingu og eflt norræna einingu."

leggja fyrir nefndina, enda er það auðvitað ekki hægt fyr en þau eru lögð fyrir löggjafarþingið.[1)]

Í nefndaráliti sínu telur fullveldisnefndin dansk-íslenzku nefndina ekki nauðsynlega, en að hún geti heldur ekki unnið neitt ógagn.[2)] Hún get orðið Íslandi til gagns á þann hátt, að hún fái vitneskju um, "hvort sambands ríki vort í löggjöf sinni eða öðrum ráðstöfunum taki ákvarðanir sem eru ólöglegar og skaðlegar fyrir oss." Þar að auki heldur nefndin því fram, að dansk-íslenzka nefndin hafi ekki til meðferðar frumvörp, er lögð séu fyrir þingið af alþingismönnunum. Þetta sé "fyrst og fremst ljóst af orðum greinarinnar og í öðru lagi af því, að það sé ómögulegt að ákvörðun greinarinnar geti tekið til framvarpa, er borin eru fram af einstökum mönnum, þar sem stjórnin hvorki getur ákveðið um flutning þeirra eða meðferð á alþingi."

Funder álítur, að sambandsnefndin hafi nú, eftir að danska ríkisráðið hefir ekki lengur á hendi meðferð íslenzkra mála, það sérstaka hlutverk að vinna, að vaka yfir því, að engar ákvarðanir verði teknar af öðru ríkinu, sem skaði hitt eða hagsmuni borgaranna.[3)]

Og Zahle ríkisráðherrann danski hélt því fram í þjóðþinginu, að sambandslögin hafi með dansk-íslenzku nefndinni sett á fót stofnun, sem get komið í staðinn fyrir ríkisráðið.[4)]

Forsætisráðherra Íslands, Jón Magnússon lét í ljósi þá skoðun á nefndinni, að hún komi eingöngu stjórninni við, en ekki alþingi. "Hún hefir ekkert vald, er aðeins ráðgefandi og eg held því, að það geti komið að því, að nefndin fái nóg af, að gjöra samþyktir, ef hún sér, að ekki er tekið tillit til þeirra."[5)] Knud Berlin álítur, að ef Ísland haldi áfram að vera óvinveitt nefndinni, muni hún ekki geta komið í staðinn fyrir ríkisráðið eins og óskað hafi verið af Dana hálfu, og þar að auki sé þýðing nefndarinnar til að undirbúa lög mjög vafasöm á meðan að Íslendingar setja í hana eingöngu lærða lögfræðinga en enginn af hinum dönsku nefndarmönnum sé lögfræðingur.[6)]

Nefndin kemur saman árlega, til skiftis í Kaupmannahöfn og Reykjavík. Hún tengir Danmörku og Ísland ekki saman ríkisréttarlega heldur er aðeins sem liður í sambandinu milli ríkjanna. Slík nefnd gæti vel haldið áfram, eftir afnám samningsins 1918, og gæti orðið fyrirmynd líkrar nefndar, sem t. d. yrði sett til samvinnu milli allra norrænna landa

1) Knud Berlin, Forb. bls. 105. 2) Nefndarálit bls. 31. 3) Funder bls. 21

4) Folket. Forh. 13. 11. 1918, bls. 1513. Ríkisráðherrann hélt því jafnframt fram, að Danir gætu "varla gjört neina athugasemd við það, að framvegis legði ráðherrar sérmál Íslands fyrir konung utan ríkisráðs, ef Íslendingar álitu það, undir hinu nýja fyrirkomulagi, í samræmi við heiður og hagsmuni landsins, að ráðherrar þeirra hefðu ekki lengur sæti í ríkisráðinu". Það er erfitt að skilja, hvað danski ríkisháðherrann hefir átt við með "sérmálum", þar sem öll mál sjálfstæðs ríkis eru sérmál. Og eftir að Danmörk hafði viðurkent fullveldi Íslands, var það óhugsandi, að íslenzkir ráðherrar gætu átt sæti í stjórnarráði erlends ríkis.

5) Knud Berlin, Forb. bls. 108. 6) Knud Berlin, Forb. bls. 108.

Gjörðardómur sá, er stofnaður var samkvæmt 17. gr. samningsins 1918 er millirík jagjörðardómur til að jafna deilur, er kunna að rísa milli hinna tveggja fullvalda ríkja. Í honum eru 4 menn kosnir af æðstu dómstólum landanna, 2 af hvorum, Ef ágreiningur skyldi rísa um skilning á ákvæðum sambandslaganna, sem stjórnirnar geta ekki jafnað með sér þá skal skjóta málinu til þessa gjörðardóms, sem sker úr ágreiningnum og ræður afl úrslitum. Ef atkvæði eru jöfn, skal úrskurður falin oddamanni, sem samkvæmt 17. gr. sænska og norska stjórnin skipa á víxl.

Eins og fyr greinir gildir þessi aðferð einungis um túlkun sambandslaganna. Ef einhver deila annars efnis kynni að rísa milli ríkjanna, sem ekki yrði jöfnuð með fulltrúa samningum, hafa þau auðvitað rétt til að kjósa hvaða gjörðardómara sem þau vilja.[1])

Árið 1930 gjörði Ísland samning við Danmörku, Noreg og Svíþjóð um friðsamlega lausn allra deilumála (sbr. §5.). Samningarnir voru allir nærri því samhljóða. Réttardeilum, sem rísa milli ríkjanna og heyra undir þau mál, sem nefnd eru í 36. gr. 2. atriðis ákvörðunarinnar um milliþjóða dómstóla, og ekki er hægt að útkljá með milligöngu sendiherra, skal samkvæmt ákvæðum fyrnefndrar ákvörðunar vísað til milliþjóða dómstóls. Samningaðilarnir skuldbinda sig þá líka til, að vísa öllum öðrum ágreiningi, utan við þessi deilumál, til gjörðardóms. Áður en ágreiningsatriðið er lagt fyrir slíkan dómsstól, skulu aðilarnir reyna að ná samkomulagi þannig, að þeir leggja það fyrir sáttanefnd, sem sérstaklega er skipuð til rannsóknar á málinu og sáttaumleitana.

Í danska-íslenzka samningnum 1930 er ákveðið, að þetta skuli vera gjört eftir að dansk-íslenzka nefndin hafi haft málið til meðferðar. Einnig skal meðferð deilumála, sem samningsaðiljar, samkvæmt öðrum gildandi samningum milli þeirra, verða að útkljá með dómi eða gjörðardómi (sbr. sérstaklega 17. gr. hinna dansk-íslenkzu sambandslaga), vera í samræmi við ákvæði nefnds samnings.

Samningarnir gilda í 20 ár, og verði þeim ekki sagt upp í síðasta lagi áður en sá frestur er útrunninn, þá gilda þeir í önnur 20 ár. Eftir það skulu þeir ætíð skoðast sem framlengdir á ný fyrir 20 ár, ef þeim er ekki sagt upp að minsta kosti 2 árum fyrir lok síðasta framlengingar frests.

§7. Endurskoðun og uppsögn dansk-íslenzka samningsins.

Eftir lok ársins 1940 getur bæði ríkisþing og alþingi, hvenær sem er krafist þess, að samið verði um endurskoðun samningsins 1918 (18 gr.). Takist engir samningar um það innan þriggja ára eftir að frumvarpið er borið upp, þá geta bæði alþingi og ríkisþing tekið ákvörðun um, að sá samningur er felst í sambandslögunum skuli vera upphafinn. Til þess,

---

1)Þetta gildir vafalaust líka um deilur um ákvæði samningi, er gjörðir voru samkvæmt samningnum 1918.

að ákvörðunin sé gild, verða að minsta kosti ⅔ beggja deilda ríkisþingsins eða sameinaðs alþingis, að hafa greitt atkvæði með henni, og þvínæst þarf hún að vera staðfest með atkvæðagreiðslu þeirra kjósenda, sem hafa kosningarrétt við almennar kosningar til löggjafarþings landsins. Ef það kemur í ljós við slíka atkvæðagreiðslu, að minsta kosti ¾ atkvæðisbærra kjósenda hafi tekið þátt í atkvæðagreiðsunni og að minsta kosti ¾ greiddra atkvæða hafi verið með uppsögn samningsins, þá er samningurinn úr gildi numinn.

Það kemur greinilega fram í 18 gr., að samningurinn 1918 er ekki Sambandssamningur, heldur samningur til ákveðins tíma milli tveggja fullvalda ríkja, sem er uppsegjanlegur af hvoru fyrir sig. Funder telur hinn skilorðsbundna meirihluta í uppsagnarákvæðunum auka erfiðleikana við uppsögn samningsins.[1] En í raun og veru er þessi erfiðleiki mjög lítill, þar sem samningurinn setur engar reglur um það, hvernig atkvæðagreiðslan skuli fara fram. Eins og íslenzka fullveldisnefndin líka heldur fram, hefir Ísland fult vald yfir tilhögun atkvæðagreiðslunnar, og getur því ákveðið, hve margir kosningarstaðir skuli vera í hverju sveitar- eða bæjarfélagi, til þess að allir geti kosið. Það má líka láta kjósendurna greiða atkvæði á heimilum sínum eða þar sem þeir dvelja. Þá má líka láta atkvæðagreiðsluna fara fram á fleirum en einum degi, svo að kjósendur geti til skiftis komist að heiman. Enn er hægt — ef alt þetta telst vera ófullnægjandi — að lögbjóða kosningaskyldu eða setja háar sektir við vanrækslu á atkvæðagreiðslu, eða réttindamissi, sem dæmi eru til í ýmsum löndum.[2]

Knud Berlin heldur því fram — og eg er honum sammála — að samninginn sé hægt að fella úr gildi ekki einungis á þann hátt, sem ákveðið er í 18. gr., heldur einnig sem milliþjóðasamning á grundvelli annara ákvæða, er gilda alment um þjóðréttarlega samninga, sem sé með gagnkvæmum samningi um, að fella hann úr gildi.[3] Áður en sá frestur er útrunninn, sem ákveðinn er í samningnum 1918, er hægt að afnema samninginn eða breyta honum með nýrri ákvörðun beggja ríkja; en eftir að fresturinn er útrunninn með ákvörðun annars hvors ríkisins.

§8. Staða Íslands meðal þjóðanna.

Eg hefi staðhæft, að Ísland sé fullvalda konungsríki. Það var viðurkent svo af Danmörku 1918. Fullveldi þess og hlutleysi hefir verið kunngjört erlendum ríkjum, sem hafa samþykt það opinberlega eða með þögninni. Ekkert réttarband tengir ríkin saman — og ekkert nema persóna konungs (homo plures sustinens personas). Konungurinn sem konungur Danmerkur er valdalaus á Íslandi, því að þar ríkir hann eingöngu sem konungur Íslands.

---

1) Funder, bls. 218. 2) Nefndarálit, bls. 32. 3) Knud Berlin, Forb. bls. 112.

Samningurinn 1918, sem nú er í gildi milli Íslands og Danmerkur, gæti að undanteknum 1. og 5. gr., staðist, þótt bæði ríkin eða annaðhvort þeirra væri lýðveldi. Ekkert er því til fyrirstöðu, að Ísland jafnvel undir þeim kringumstæðum, með frjálsri ákvörðun fengi Danmörku til meðferðar einhvern hluta af utanríkismálum sínum, eða að Íslendingar og Danir nytu "jafnréttis" í hlutaðeigandi löndum. Þá gætu undir sömu kringumstæðum dansk-íslenzka nefndin og gjörðardómurinn staðist. Eða svo tekið sé annað dæmi: Raunverulega er ekkert því til fyrirstöðu, að Norðurlönd gjöri samninga um slíkar nefndir, um jafnrétti fyrir hlutaðeigandi ríkisborgara, og að skift sé til meðferðar utanríkismálunum á milli þeirra. Með því væri þó ekki stofnað skandinaviskt ríkjabandalag, heldur aðeins bandalag.

Ísland er í bandalagi við Danmörk — bandalagi í þeirri merkingu, sem eg legg í orðið. Það er í þjóðréttarlegu samningsbundnu stjórnmála sambandi, en sérstætt að stjórnarfari. Konungurinn er ekki stjórnarvald. Hann er eins og áður er sagt, alt önnur réttarpersóna á Íslandi en í Danmörku. Utanríkismálin eru ekki sameiginleg, því Ísland setur hinn danska utanríkisráðherra og þá embættismenn, sem undir hann eru gefnir, til að framkvæma fyrirskipanir sinnar. Stríð og friður eru ekki sameiginleg mál. Danmörku ber hvorki skylda né réttur til að verja Ísland, ef á það yrði ráðist. Ísland hefir opinberlega látið tilkynna erlendum ríkjum ævarandi hlutleysi sitt.[1] Sökum dansk-íslenzku nefndarinnar og gjörðardómsins, sökum ágreinings um túlkun sambandslaganna 1918 er Ísland í nokkru nánara sambandi við Danmörku en við önnur ríki, sem það hefir gjört samninga við um friðsamlega jöfnun deilumála, svo sem Spán (1929), Svíþjóð (1930), og Noreg (1930). En nefndin og gjörðardómurinn eru þjóðréttarlegar, en ekki ríkisréttarlegar stofnanir.

Einar Arnórsson andmælir þeirri skoðun minni, sem lýtur að því, að sambandið milli Íslands og Danmerkur sé bandalag: "Ragnar Lundborg kallar sambandið bandalag (Staatenallianz), sem auðvitað er rangt, þar sem í stríði hvorki er um sóknar- eða varnarbandalag að ræða".[2] Einar Arnórsson hefir auðsjáanlega ekki veitt flokkun minni á ríkjasamböndum eftirtekt. Eftir henni tekur hugtakið "bandalag" nákvæmlega yfir dansk-íslenzka sambandið. Bandalagið milli Danmerkur og Íslands er gjört til 25 ára. Það er uppsegjanlegt á hvora síðuna sem er með þriggja ára uppsagnarfresti frá 1940. Ef uppsögnin er þá ekki gjörð, má þá gjöra hana hvenær sem er á næsta þriggja ára fresti. (Samningur 1918, 18. gr.)

---

1) Ísland hefir engan her. Einungis lögreglan í Reykjavík er vopnuð, að meðtöldum 100 varamönnum og skipshöfnum strandvarnarskipanna. Árið 1925 var frumvarp um lögregluskyldu borið upp á alþingi, en var ekki samþykt. Fyr eða síðar verður þó sennilega að stofna íslenzka lögregludeild. — Erlend herskip heilsa ekki með skotkveðju, þegar þau koma inn á íslenzka höfn, þar sem þeim er fyrirfram tilkynt, að kveðjum af því tagi verði ekki svarað á Íslandi.

2) Einar Arnórsson, Völk. bls. 73.

Með bandalaginu við Danmörku gekk Ísland í óskipulagt bandalag við hið danska ríki. Þannig er einnig farið sambandsafstöðu ríkjanna hvors til annars, þar sem Ísland er eingöngu í persónusambandi við Danmörku. Þjóðhöfðinginn er af tilviljun hinn sami. Eg hefi þegar skýrt þetta í hinu réttarsögulega yfirliti mínu; þegar litið er til samningsins 1918, þá er aðeins um persónusamband milli Danmerkur og Íslands að ræða. Konungssambandið er ekki liður í þessum samningi. Konungserfðir eru hinar sömu í báðum ríkjunum samkvæmt konungserfðalögunum frá 1853, 1. og 2. gr. Þar er þó ekkert ákveðið um það, hvað gjöra skuli, ef konungsættin deyr út og kjósa skal nýjan konung. Þá getur Danmörk kosið annan konung en Ísland. Að konungskosning þurfi fram að fara fyrir 1943 er ósennilegt; en á því ári getur Ísland afnumið alveg hin sameiginlegu konungserfðalög. Að samningurinn 1918 muni verða endurskoðaður virðist mega ráða af fyrirspurn er gjörð var á alþingi 1928 og svari forsætisráðherra við henni, og ummælum helztu leiðtoga þingsins.

Einar Arnórsson álítur, ef eg skil hann rétt, að sambandsafstaða Danmerkur og Íslands, hvors til annars, hafi skapað nýtt réttarhugtak nokkuð sem er mitt á milli persónu- og ríkjasambands.[1] Knud Berlin segir, að "sambandið milli Íslands og Danmerkur sé hægt að nefna ríkjasamband, að minsta kosti svo lengi sem sambandssamningnum er ekki sagt upp, en eftir þann tíma, jafnvel þó konungssambandinu verði haldið áfram, beri að skoða það sem hreint persónusamband."[2]

Axel Möller, Heilborn, Kunz, Remertz, og Waldkirch[3] hallast að skoðuninni um ríkjasamband, en v. Liszt, Strupp, Schuecking-Wehberg, Vanselov og Regelspergler m. a. að skoðuninni um persónusamband.[4]

---

1)Einar Arnórsson Völk, bls. 72. — Í riti sínu "Þjóðréttarsamband Íslands og Danmerkur bls. 30 telur hann sambandið vera ríkjasamband.

2)Knud Berlin, Forb. bls. 38. Sömu skoðunum heldur hann fram í riti sínu "Dansk-islandsk Forbundslov for Domstolene" í "Ugeskrift for Retsvæsen" frá 18. jan. 1930, segir hann: "Ísland og Danmörk, síðan 1918, er ekki lengur hægt að skoða sem eitt konungsríki, eða ríki heldur eingöngu sem tvö fullvalda ríki í persónu — eða ríkjasambandi."

3)**Axel Möller,** Folkeretten I, Kaupmannahöfn 1925, bls. 87; **P. Heilborn,** Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie I, bls 595; **Josef Kunz,** Die Staatenverbindungen, Stuttgart 1929 bls. 414; **E. v. Waldkirch,** Das Völkerrecht, Basel 1926, bls. 128.

4)**v. Liszt,** Das Völkerrecht, herausgegeben von **M. Fleischmann,** Berlin 1925, bls. 7, 97; **W. Schuecking** und **H. Wehberg,** Die Satzung des Völkerbundes 1919, Berlin 1924, bls. 254; **Karl Strupp,** Theorie und Praxis des Völkerrechts, Berlin 1925, bls. 10; **E, Vanselov,** Völkerrecht, Berlin 1931, bls. 64; og **Gustave Regelspergler,** L'Islande nouvel Etat indépendant i "Revue des sciences politiques", 15. júní 1920, Paris, bls. 414. — Remertz heldur því fram í riti sínu "Die staatsrechtliche Stellung Islands" bls. 57, að Ísland sé eftir 1918 í ríkjasambandi við Danmörku. Í grein sinni "Island und Danemark" í Nordische Rundschau, Heft 3, 1928, bls. 130 álítur hann, að sambandslögin 1918 séu "nýmyndun á sviði ríkis- og þjóðréttar" og virðist þetta samband vera næst því að vera ríkjasamband. Hann segir: "En það er auðsætt, að dansk-íslenzka sambandið er harla ólíkt hinu fyrverandi austurrísk-ungverska og sænsk-norska ríkjasambandi og þessi mismunur hefir orðið til þess, að nokkrir ríkisréttarfræðingar telja sambandið eingöngu persónusamband. Þannig telur Ragnar Lundborg það vera persónusamband í sambandi við ríkjabandalag."

Anzilotti hallast hvorki að skoðunum um ríkja- eða persónusamband, heldur segir hann, að sambandið milli Íslands og Danmerkur hafi ýms sérkenni, sem gjöri það frábrugðið hinum sögulegu fyrirmyndum ríkjasambanda, sem sé ríkjasambands Svíþjóðar og Noregs og Austurríkis og Ungverjalands.[1] Ef skoðun hans á persónusambandi og ríkjasambandi er athuguð, kemur það í ljós, að hann skoðar sambandið milli Danmerkur og Íslands frekast sem persónusamband. Því hann segir: "Í persónusambandi er þjóðhöfðinginn einungis sú persóna (qui plures sustinet personas), sem kemur fram sem stjórnarvald hvors ríkisins út af fyrir sig, en í ríkjasambandi er þjóðhöfðinginn hinsvegar sameiginlegt stjórnarvald, þ. e. framkvæmandi sameiginlegra fyrirmæla hinna sameinuðu ríkja.[2]

Skoðun mín á stöðu Íslands er í fáum orðum þessi: Ísland er þjóðréttarlega viðurkent, fullvalda konungsríki er hefir allar ríkisréttarlegar stofnanir fráskildar Danmörku. Ísland er í sambandi við Danmörku með samningnum 1. desember 1918, en samningur þess er uppsegjanlegur af samningsaðilunum hvorum um sig. Samband þetta svarar því ekki til bandaríkjum, heldur til bandalags milli ríkja. Og að lokum, með því að svo stendur á að konungur Íslands er hin sama persóna sem konungur Danmerkur, þá standa bæði ríkin í persónusambandi hvort við annað.

---

1) **D. Anzilotti,** Lehrbuch des Völkerrechts, Berlin-Leipzig 1929, bls. 145.
2) Sama rit, bls. 142.

Nýárskveðja til Íslands

Eftir Prófessor Richard Beck

Dísir ársins unga,
Ísland, hollar reynist þér;
hagsæld fólki' og fróni
flytji það í skauti sér.
Vestan ber þér vindur
Vínlandsbarna ástarhót;
ættarstofninn sterki
stendur þar á traustri rót.

Smjör

Eftir Guttorm J. Guttormsson

Þórólfur smjör í fylgd með Hrafna-Flóka
Forðum, að heimild yngri sagna bóka,
Sá það er hinn ei sá, né heldur skildi,
Sannleik á bak við tjöld og innra gildi.

Þá var það fyrst að boðskap nokkur birti:
Betur að færi, meðhald síður skyrti
Landið að héti vel, þótt vetrar sigðum
Veifði það undir jökulhjálmi skygðum.

Sagði hann vera líkt um land og manninn,
Lagði það út og færði heim um sanninn;
Mannkostir eru meira en yzta húðin,
Megin landkostir — það er innri skrúðinn.

Greini eg mikinn merg í foldarbeini,
Mælti hann þá, og líf í hverjum steini,
Vegna hins innra auðs, sem mest eg dái,
Innveitult drýpur smjör af hverju strái.

Ýmsum fanst blandað auglýsinga geipi
Orðaflóð hans, er sjóða lét á keipi
Hinsvegar ljóst að honum mundi skrumið
Henta til þess að landið yrði numið.

Þegar hann Norðmenn heimanfarar fýsti,
Fegraði og glæsti sérhvað er hann lýsti,
Þess er ei getið öld hann væri æstri
Ofan hrópaður samt með pípublæstri.

Landið þeir tóku að leiðsögn hans að byggja,
Landnám í andans heimi sér að tryggja.
Það sem þeim veitti frelsið, andans fjörið,
Frækleik og ráð með dáðum — það var smjörið.

Síðan er það að segja um þeirra arfa:
Saman til anda — jafnt og líkams þarfa
Eilífðarnóg, af alheims-víðum diski
Eta þeir smjör við lífsins harða fiski.

Traustir máttarviðir

Eftir Guðrúnu H. Finnsdóttur

Hafliða á Grund hefði orðið þungt um mál og ómögulegt að tala skipulega, ef hann hefði átt að segja hugsanir sínar upphátt, þar sem hann stóð og horfði yfir gullinn hveitiakurinn sinn. Hver hugsunin rak aðra, hann hugsaði um fortíð og framtíð jöfnum svifum. Stríð, fátækt, skuldir og vonleysi þessara síðustu þurka ára láu nú að baki honum, en framtíðin — gullinn akurinn — brosti við honum.

Hafliði gjörði sér ekki beinlínis grein fyrir því, að gleði hans og feginshugur fyltu sálu hans lofsöng, að hann kvað í huga sér þakkar og gleðisöngva guði gróandans fyrir þá gnægð, er jörðin bar nú í skauti sínu. Það var því líkast að himin og jörð hefðu tekið höndum saman, í sumar, til að bæta fyrir gróðurleysi undanfarinna ára.

Viðskifti við veður og vinda verða þeim stundum að ægilegum sorgarleik, sem lifa á því að yrkja jörðina. Þurkatíð, frostnótt eða haglél koma fyrirvaralaust. Varnarlausir standa þeir menn, er stríða við náttúruöflin sjálf í þessu stórfelda glæfraspili akuryrkjunnar, þar sem menn eiga alt á hættunni sumarið út.

Hafliði var ör og æstur, næstum því ölvaður af gleði yfir unnum sigri í þetta skiftið, — hver taug var strengd og stemd eins og strengur í hljóðfæri. Engir nema þeir, sem rækta jörðina, skilja hvaða seiðmagn fylgir því, hve mikla gleði og fullnæging jörðin gefur þeim börnum sínum, sem skilja hana, sem unna henni, sem eigi rupla með höndum eyðileggingarinnar forðabúr hennar. Sú fullnæging, er því fylgir að vaka yfir og vernda gróðurinn, veitist þeim einum, sem það gjöra. Og þeirra eru líka vonbrigðin og sársaukinn, þegar umhyggja og vinna verða að engu. Þegar jörðin liggur gróðurlaus, skrælnuð og brunnin, sundur sprungin í sárum og byrjar að blása upp, þá verður mönnum, sem elska landið, eins og Hafliði gjörði, þungt um hjartaræturnar. Honum hafði fundist að hann skrælna upp líka, missa fótfestu og vera að tapa af sjálfum sér í lífsbaráttunni. Landið sem hafði fóstrað hann og fætt frá barnæsku var honum heilög jörð. Þar var líf hans og æfistarf, þar var sál hans samgróin moldinni og hverju strái.

Nú var alt þakið gróðri, garðar, akrar og engi svo vel sprottið, að hann mundi varla annað eins. Jörðin var þrungin af gróðrarmagni og frá henni drakk hann í sig nýtt afl, aukinn kjark og framtíðarvonir.

Hafliði hélt af stað heimleiðis í hægðum sínum. Ef hitinn hefði verið skaplegri og loftið ekki svona kvasandi og þungt, hefði hann hlaupið við fót, svo létt var honum í skapi. Í huga sér óskaði hann þess að veðrið yrði ögn svalara næsta dag, því að í býtið með morgninum ætlaði hann að byrja á hveitislættinum. Nú var

alt tilbúið — móðnað hveiti, menn og vélar.

Leið Hafliða lá dálítinn spöl meðfram þjóðveginum. Gljáandi bifreiðar þutu fram og aftur, fullar af fólki, sem var að ferðast og leika sér, leita sér að skemtun og tilbreytingu á þessum bjarta, fagra sunnudegi, sem nú var liðinn fram yfir miðaftan. Hafliði var niðursokkinn í hugsanir sínar og gaf umferðinni engan gaum, frekar en þeir honum, er fram hjá fóru, þar sem hann gekk einn sér hávaxinn, aldraður, þreytulegur og útitekinn á slitnum og upplituðum fatatötrum. Engan þeirra grunaði, er framhjá þeystu að þeim gaf að líta sjón, sem sjaldan mætir mannlegum augum — hamingjusaman mann, sem í dag var óskabarn guðanna, konungum auðugri. Allar óskir hans voru að rætast vonum framar, iðja hans og úthald voru að bera ávöxt hundraðfaldann.

Þórhildur húsfreyja sat í skugganum norðan undir íbúðarhúsinu, og hamaðist við að afhýða baunir. Hún gaf bónda sínum auga við og við, og skildi vel hvernig honum mundi vera innanbrjósts. Henni var kunnugt um að þarna gekk hugprúður maður og göfugur, sem nú hafði aftur tekið gleði sína og öryggi. Hún var líka þakklát fyrir það að sjá lífsbjörg þeirra spretta upp úr ökrunum, en hún var engu síður fegin að vita Hafliða aftur rólegan og vongóðan yfir afkomunni.

Þórhildur hafði aldrei skilið til fulls þessa tilbeiðslu eða dýrkun, sem Hafliði hafði á landinu. Það var honum ekki eingöngu lifibrauð. Hún hafði oft séð hann grípa hnefafylli af mold og velta í lófa sér eins og hann héldi þar á einhverju dýrmæti, svo hafði hann látið moldina renna hægt út um greipar sér, líkast því að hvert korn væri lifandi og honum ástfólgið. Hún hafði oft haft gaman af að gefa gætur þolinmæði hans og nákvæmni á vorin þegar hann var að hlynna að og hjúkra nýgræðingunum og vaka yfir þeim eins og verndarandi.

Baunirnar hrundu úr hýðinu fagurgrænar eins og slípaðir smaragðar. Þórhildur var orðin þreytt á að höndla garðávexti, hreinsa þá og sjóða niður á þessu sumri. En skortur síðast liðinna ára var harður skóli, nú þoldi hún ekki að hugsa til þess að nokkuð af grænmetinu færi til spillis og þó mundi hún tæplega eftir, að hafa áður átt önnur eins kynstur af samskonar matarforða. Og enn átti hún eftir mikla vinnu til að lúka öllu því, sem eigi var hægt að geyma með öðrum hætti yfir veturinn.

Þórhildur velti í lófa sér og skoðaði í krók og kring stóra og þroskalega baun, hnöttótta og safamikla, er hvergi sást misfella á. Hún brosti með sjálfri sér. Hafliði hafði á réttu að standa. Moldin var undursamleg og leyndardómsfull. Jörðin bar á örmum sínum alt líf, og það var ekki heiglum hent, að stæla eftir og ná öllum þeim litum og formfegurð, sem hægt var að finna í einum litlum matjurtagarði. Sumt af því litskrúði og formfegurð hafði hún flutt inn í búrið sitt, þar sem skáparnir voru fullir af gulum, rauðum og grænum ávaxtaflöskum, sem glóðu eins og gimsteinar og geymdu lífefni sumarsins.

Á yngri árum hefði Þórhildi þótt það fyrirsögn, ef einhver hefði spáð því, að hún fyndi fegurð í matardöllunum í búrinu. Á þeim árum leitaði hún eftir fegurð á öðrum sviðum. Með fullorðins árunum breytist oft útsýnið, þegar þroski manna verður sá, að innri sjónin skapar ytra umhverfi.

Þórhildi hafði fyrir löngu síðan dreymt barnalega drauma um skáldskap. Henni var í blóð borið, eins og flest öllum Íslendingum, að geta rímað, og fyrir og um fermingaraldur lærði hún utan að heilar kvæðabækur, og orti svo í anda þeirra kvæði, sem hún var sjálf hrifin af. Flest af þeim kvæðum hennar voru annaðhvort barnaleg og óþroskuð sorgarljóð, því hugsanalífið var þokukent, eða íslenzk náttúruljóð um það, sem fyrir augun hennar bar, þá og þá stundina. Hún mundi núna skýra mynd af íslenzku vorkvöldi, rétt um sólarlagið þegar lág þoka æddi inn yfir landið. Auðvitað hafði hún reynt að festa það, sem fyrir augun bar, í bundnar línur og ljóð. Þórhildur hló með sjálfri sér, hún mundi en slitring af þessum vísum sínum, fyrstu vísuna alla:

Upp úr djúpi dalsins
dimmgrá þoka stígur,
tifar á tindum fjallsins
títt hún rís og hnígur,
vefur landið ljósa
loðnum gráum böndum,
alt til fjarstu ósa
út með vog og ströndum.—

Og svo hafði hún haldið áfram. Þokan varð að gullnu hafi þar, sem bólaði á sólroðna fjallatindana. Þar, sem loguðu á ljósum öldum leiftur aftanroða. — — Svo fluttist hún vestur um haf og annað umhverfi skapaði nýjan hugsunarhátt. Nokkrum árum síðar giftist hún Hafliða, og þess hafði hana aldrei iðrað, en hússtjórn og bústjórn, barnauppeldi og ýmsar annir út á við, lífið umhverfis hana, heimtaði alla krafta hennar, tíma og athygli. Og glöð og óbág mætti hún þeim kröfum.

Einstöku sinnum á einverustundum kom þó íslenzka unglingsstúlkan í huga hennar, hún horfði á Þórhildi ásökunaraugum, sem sögðu: "Þú hefir brugðist mér, kviksett mig á kistubotni ásamt gulnuðum blöðum."

Þórhildur hafði æfinlega litið undan þessum ásökunaraugum, litið undan og með hægð ýtt litlu stúlkunni, með æskulanganirnar, til hliðar í huga sér. Í seinni tíð höfðu þessi spyrjandi augu elt hana á röndum og hún vissi að erfiðleikar síðari ára, áttu sinn þátt í því. En oftast nær var hún samt sannfærð um, að í hamingjusömu heimilislífi, heilbrigðu og glöðu starfi, hefði hún fundið fullnægingu drauma sinna.

Þar sem hún sat núna og starði út yfir landið, skildi hún að með björtu augum litlu stúlkunnar, sem reyndi að yrkja endur fyrir löngu, sá hún fegurðina umhverfis sig. Aftur sá hún gullið haf þar sem vestangolan leið yfir akrana og sveigði kornið í hægum bylgjum, lengra til lá línakur, sem blikaði eins og blátt stöðuvatn. Sólin var að verða kvöldsett og stafaði í örmjórri skýjarönd, er lá eins og purpuralit umgjörð langt út við sjóndeildarhringinn.

Gaman hefði hún haft af því að

hafa tungu og tækni, til að yrkja margþætta kliðkviðu, vefa í ljóð þennan sólhýra dag, hitamóðuna, vestan vindinn og kornstanga gullið, vefa það saman við sigurgleði Hafliða og heitann og þungann hjartslátt jarðarinnar. — — En nú var hún orðin tungustöm og ryðguð í ríminu, og öldruðu augun hennar hvörfluðu til Hafliða og sáu að þar, sem hann var og börnin þeirra, var nú hennar heimur, bæði í veruleika og draumum. Hún lyfti upp hendinni, og athugaði aftur litla hnöttinn fagurgræna, og alt í einu hugsaði hún sér, að hún héldi þarna á smámynd af jörðinni sjálfri í lófa sínum. Hún sá lönd og höf, borgir og bæi, sveitir og héruð iðandi af lífi og starfi, hún sá börnin sín hverfa út í þröngina, og leggja sinn skerf til lífsins og áframhaldsins. Þau voru kvæðin hennar, gædd lífi og sál.

Þórhildur reis rösklega á fætur, það var komið fram að kvöldmatartíma og um margt þurfti að hugsa fyrir morgundaginn.

Þá um kvöldið, að öllum búverkum loknum, var gengið snemma til náða á Grund, því í birtingu daginn eftir áttu menn að taka til starfa.

Nokkru eftir miðnætti hrökk Hafliði upp af lausum og órólegum svefni við þrumuhljóð í fjarska og í sömu svipan brá fyrir snöggum glömpum, sem lýstu upp svefnstofuna með sterkri, gegnum smjúgandi, grænblárri birtu frá eldingunum.

Þau hjónin þutu á fætur og gátu með naumindum lokað gluggum og hurðum, um leið og óveðrið skall á. Hinn ægilegasti þrumustormur æddi yfir landið, alt lék á reiðiskjálfi, himinn logaði og leiftraði af eldingunum, er tvístruðust og flugu eins og risavaxnir fleinar. Þrumugnýrinn svo ógurlegur, að líkast var sem himinn og jörð væru að rifna. Alt skalf og nötraði og óyndislegur hvinur kvað úti fyrir. Regnið fossaði og rauk með öldugangi. Í slíku óveðri, sem þessu, þegar þrumuguðinn ferðast í stormskýjunum miskunnarlaus og tryldur, finna menn vanmátt sinn, og þeim verður það sama og öðrum skepnum, að leita skjóls og standa þar í höm.

Þau Hafliði og Þórhildur staðnæmdust við gluggann í borðstofunni, að deginum til var þaðan gott útsýni yfir akrana. Nú huldi nóttin og óveðrið alt, þrátt fyrir blossandi leiftrin, er loguðu og þutu í svörtum æðandi skýjabólstrunum. Steinþegjandi störðu þau út í nóttina, út í hamslaust þrumuveðrið. Það var brothljóð í húsinu, sem skalf og nötraði við hverja stormhviðuna, er skall á því, skalf og stundi undan ofsa stormsins.

Þórhildur stundi líka, henni var þungt niðri fyrir, en hún vildi ekki láta Hafliða vita um hve hrædd hún var í raun og veru við þetta veður, ekki einungis skaðann og skemdirnar, sem það vafalaust hafði í för með sér, heldur þrumuveðrið sjálft, hún fyrirvarð sig fyrir hugleysið, en hún hafði aldrei getað vanist þrumustormi. Skömmu eftir að hún var gift Hafliða og byrjuð búskapinn höfðu þau hjónin verið að vinna í stórum jarðeplagarði æði langt frá bænum. Þá skall á, áður en þau varði, hellirigning með eldingum og þrumum. Og til að hlífa sér fyrir regninu hafði hún hlaupið í skjól undir stærðar tré, sem var þar skamt

frá. Hafliði, sem var staddur lengra burtu, hafði grenjað í hana að koma undan trénu og komið hlaupandi í áttina til hennar. Óviljug að fara úr skjólinu hafði hún samt hlýtt og hljóp á móti honum, en hún var ekki komin nema dálítinn spöl frá trénu þegar eldingu sló í það. Hún hafði orðið svo hrædd að hún hafði staðið skjálfandi á beinunum, og eins og þrumulostin og grátið án þess að koma upp nokkru orði. Hafliði hafði orðið svo hræddur að hann var hás og hastur í máli þegar hann komst til hennar og vítti hana fyrir heimskuna að hlaupa undir tréð í þrumuveðri. Þegar þau voru komin heim hafði hann sagt henni gamla Indíána munnmælasögu á meðan þau voru að jafna sig: Þrumuveður orsakaðist þannig, að voðalegur risavaxinn eldgammur flaug með ógurlegum hraða í loftinu. Stormurinn stafaði frá vængjasúgnum og eldingarnar voru fjaðrir, sem hann feldi á svifhröðu fluginu. Þær drápu alt líf, sem fyrir þeim varð, nema skjaldbökuna, því hún hjúfraði sig undir skelinni, sem ekkert vann á. Þegar gammurinn var floginn hjá, linti eldingunum og óveðrinu og sólin skein aftur í heiði, þá fór skjaldbakan aftur á kreik eins og ekkert hefði í skorist, rak höfuðið út í sólskinið, og hélt áfram sinni hægu göngu. En menn og skepnur, og trén, sem stóðu stolt og há og buðu öllu byrginn, voru brotin og brend og höfðu fallið fyrir fjöðrum gammsins. — Nei, hún gat aldrei losað sig alveg við óttann af þrumuveðri.

Alt í einu var eins og drægi ofboðlítið úr veðrinu og þrumurnar voru að fjarlægjast. Þórhildi létti fyrir brjósti. Þetta veður var þá að líða hjá, en rétt í sama bili skall haglið á húsinu, lamdi það utan eins og grjóthríð. Þarna var síðasta áfallið! Alt yrði eyðilagt með þessu voðalega hagléli. Það fór hrollur um Þórhildi og hún kreisti fingurnar í stömum köldum lófunum. Þarna var það að ské, sem hún hafði undir niðri óttast, síðan þau vöknuðu við þrumuhljóðið, hún hafði ekki viljað leyfa sér að hugsa um hagl, heldur reynt að hafa hugann á því, hve hrædd hún var við eldingarnar, til að forðast þann óttann sem lá eins og bjarg á huga hennar að svona mundi veðrið enda — með hagli og algjörðri eyðileggingu á ökrunum.

Það var aumt að vera þannig settur, að ein óveðursnótt gæti komið mönnum á vonarvöl, komið á kné dugnaði, ráðdeild og sjálfstæðisþrá. Hana langaði til að hrópa hástöfum út í storminn, með þessari voldugu innri rödd, sem knýr mennina til að etja kappi við ofurefli. Hana langaði til að fara út og berjast við eitthvað, sem hún gæti fest hendur á, en það festa engir hendur á hagli og hvassviðri.

Þórhildur hafði hvað eftir annað séð andlit Hafliða þegar eldingaglömpunum brá fyrir, festulegt, kjarklegt og alvarlegt, þar sem hann stóð grafkyr og þögull og horfði út í veðrið. Hún sá líka inn í hug hans og hjarta. Hún vissi svo vel, að þegar honum var þungt í skapi mundi hann sízt æðrast, en bera það með þögninni. Hann vildi ekki láta upp skátt þann beyg, sem hann bar í brjósti núna. Hún fann að hugsanir þeirra reikuðu á sömu

sviðum, og hún skildi hvað þessi ósigur var honum þungur, hún skildi vonbrigði hans yfir því að geta ekki staðið við loforð sín eins og ærlegur maður, borgað skuldir og skatta og verið sjálfbjarga. Hún vissi að það var andlegur dauði fyrir Hafliða að verða svikari, að geta ekki lifað eftir þeim mælikvarða, sem trúmenska hans, drengskapur og hugsjónir heimtuðu. Hafliði hafði lánstraust, en hvað lengi, ef hann gat ekki staðið í skilum? Og svo yrðu þau að krjúpa í duftinu, missa jörðina og enda þannig búskapinn. Skríða í duftinu, hún hataði að þurfa að krjúpa og skríða — eins og þeir, sem eru upp á aðra komnir, verða að gjöra — nei, einhvernveginn urðu þau að reyna að bjargast af, bíða eftir að betur viðraði — eins og skjaldbakan. — Vísdómur sögunnar var óneitanlegur, það var þýðingarlaust að deila við blind náttúruöfl. Eina ráðið var að standa af sér storminn. Hún fór í huga sér að telja fram það, sem þau höfðu til að lifa á yfir veturinn. Þau áttu næga matbjörg fyrir sig, og þessar fáu skepnur, sem þau áttu, voru feitar undan sumrinu og í góðu standi og meir en nóg af fóðri fyrir þær. Klæðlaus voru þau, og alt var af sér gengið og þurfti aðgjörðar á einhvern hátt, en þau gátu lifað í vetur, beðið næsta árs, skriðið undir skelina.

Þórhildur hrökk saman, ísmoli sprengdi rúðuna í glugganum, sem þau stóðu við. Hún leit snögglega til Hafliða og sá við gráa morgunskímuna andlit hans og augu. Hún kannaðist við þetta augnaráð, það tilheyrði þeim, sem höfðu beðið ósigur og urðu að sjá á bak draumum sínum. Hvað gat hún sagt til að láta hann finna samúð sína og skilning, láta hann vita, að hún stæði með honum, ekkert væri henni fjarr skapi en það að láta yfirbugast eða leggja árar í bát, þótt eldur og ís hefðu gengið um garð og sporin yrðu eyðilegging og dauði — eyðilegging á lífsbjörg þeirra og dauði vona þeirra.

Vonleysis og þreytutár stóðu í augum hennar og hún brá handarbakinu snögglega upp að augunum, áður en tárin hryndu. Hafliði greip þegjandi um hönd hennar og þrýsti henni og vermdi í lófa sínum, Þórhildur svaraði með hlýju, sterku handtaki, og án þess að gjöra sér beinlínis grein fyrir því að hún hugsaði upphátt, sagði hún:

“Það verður góð uppskera næsta ár, öll él birta upp um síðir.”

Hafliði bar hönd hennar upp að vörum sér og hún fann að þær titruðu. Eftir andartak svaraði hann hrærður:

“Eg var að hugsa um það sama, — héðan fer eg ekki fyr en eg er dauður, ef eg fer þá.” Svo hélt hann áfram og nú var röddin styrk: “Þú hefir sterka hönd Þórhildur, það er lífskraftur í henni, það hefi eg lengi vitað. Eg var einu sinni næstum því dauður, en hin hlýja hönd þín slepti mér ekki. Eg fann ást þína í handtakinu núna engu síður en þá.” Þórhildur gat engu svarað, en tárin runnu hægt niður kinnar hennar. Hafliði hélt áfram hægt og rólega, en eins og þreyttur maður talar: “Þú manst sjálfsagt eftir því þegar eg lá veikur hérna um árið, að þá sagðir þú mér frá

því síðar, að þú hefðir haldið eina nóttina, að eg væri dáinn, þar sem eg lá í dái og þú sast við rúmið mitt og hélst í höndina á mér. Eg hefi stundum haldið það sama. Þegar eg hefi hugsað um þá nótt, það getur hafa verið draumur eða óráð, en mér fanst eg vera að hverfa, fjara út, deyja — leysast upp og hverfa — en þó ekki alveg, þá var líkast því að lífsstraumur færi um mig frá einhverjum krafti, sem héldi mér uppi. Eg greip í þetta strá, það var hönd þín og það afl, sem kallaði mig til baka, til lífsins varst þú. Ást okkar var þá sterkari en dauðinn. Við ættum nú að hafa hugrekki til að mæta þessari óveðursnótt, ef við leggjum saman krafta okkar þar til veðrinu slotar."

Nótt

Eftir Jón Kernested

Ó, nótt, ó, nótt! í þinni djúpu þögn,
Í þinni miklu alheims kyrð og ró:
Á mannleg tunga nokkra sanna sögn,
Er sýnt þig geti á tímans djúpa sjó?
Það held eg ei. Minn hug það lengi sló.

Þín djúpa þögn, þín dimma næturkyrð,
Þitt dauðamók og alheims draumasafn,
Hvað á þó stað hjá lífsins ljúfu hirð
Eins lærdómsríkt? En hefir ekkert nafn.
Og þar af stendur straumur tímans jafn.

Alt faðmar nóttin töfrarík og traust,
Með tign og hvíld, sem enginn skilið fær.
Úr greipum þeim hún lætur ekkert laust
Unz ljósið snertir hana og morgunblær
Og dagur frjáls í djúpi tímans hlær.

Skáldið Jón Runólfsson

Eftir Prófessor Richard Beck

Engum stendur það nær heldur en oss íslendingum vestan hafs, að hlúa að minningu þeirra manna, sem hafa á lofti haldið merki íslenzkra bókmenta hér í landi. — Ekki leikur neinn vafi á því, að Jón skáld Runólfsson á heiðurssess á þeim bekk, því að hann auðgaði íslenzkar bókmentir að mörgum fögrum ljóðum og snjöllum þýðingum. Ljóðagerð hans er því þannig vaxin, að verðugt er, að taka hana til ítarlegri athugunar en gert hefir verið fram að þessu.

I.

Tveir menn, er báðir þektu Jón Runólfsson vel, skildu hann og kunnu að meta hann, hafa rakið æfiferil hans all nákvæmlega á prenti og lýst honum persónulega. Verður hér því stiklað á steinum í sögu hans, nema að því leyti, sem hún er samanofin kvæðum hans; en þeim lesendum, sem meira vilja vita um ævi hans en hér verður skráð, vísa eg til nefndra ritgerða um skáldið.[1)]

Jón Runólfsson var Austfirðingur í ættir fram, fæddur að Gilsárteigi í Eiðaþinghá í Suður-Múlasýslu 1. september 1856. Var hann af merku fólki kominn í báðar ættir.[2)] Barnungur fluttist hann með foreldrum sínum að Snjóholti í Eiðaþinghá og ólst þar upp. En það er til marks um bráðþroska hans, að hann varð sýsluskrifari sextán ára gamall, enda fylgdi það honum til daganna enda, að hann skrifaði prýðisfagra hönd.

Ekki var hann þó sýsluskrifari að því sinni nema í þrjú ár. Útþrá og æfintýra brann honum í brjósti; einnig mikill vesturferðahugur í íslendingum á þeim árum, ekki sízt á Austurlandi. Fór Jón vestur um haf árið 1879 og settist um hríð að í Minneota, Minnesota; vann hann þar við ýmislegt, meðal annars í prentsmiðjunni þar í bæ, "og fékk þar fyrstu undirstöðu í enskri tungu og enskum bókmentum" (J. M. B.). Var honum sem ungu skáldi það hinn mesti gróði, að komast undir áhrif þeirra auðugu og fjölþættu bókmenta, og mun frekar vikið að því í sambandi við Tennyson-þýðingar hans.

Til Winnipeg fluttist Jón 1883 og dvaldi næsta áratuginn á ýmsum stöðum í Canada og Bandaríkjunum. Þó hann væri að kalla mætti óskólagenginn — hann stundaði aðeins nám á kvöldskóla í Winnipeg kafla úr einum vetri[1)] — fékk hann kennaraleyfi í Manitoba; hefir honum sýnilega notast vel hin stutta skólaganga, en þó öllu fremur verið

---

1) "Jón Runólfsson, skáld", eftir J. Magnús Bjarnason, **Óðinn**, jan.-ágúst, 1929, bls. 23—26; og "Jón Runólfsson, skáld (1856—1930)", eftir G. J. Oleson, **Heimskringla**, 4. apríl, 1934.

2) Smbr, grein J Magnúsar Bjarnasonar, bls. 23.

1) Smbr. grein G. J. Olesons í **Heimskringlu.**

búinn að afla sér af sjálfsdáðum góðrar undirstöðumentunar, sem hann síðan hélt áfram að byggja ofan á með víðtækum lestri íslenzkra og erlendra bókmenta. Hann varð barnakennari í Mikley í Nýja Íslandi haustið 1899 og varð barnakenslan síðan að öðrum þræði æfistarf hans.

Tvisvar ferðaðist Jón til Íslands, fyrsta sinni 1903 og dvaldi þar í fjögur ár. Öðru sinni hvarf hann heim til ættjarðarinnar 1913 og var þá nærri árlangt í Reykjavík. Áður en hann lagði af stað í heimförina, héldu landar hans í Winnipeg honum kveðjusamsæti. En stuttu áður hafði hann ferðast um bygðir Íslendinga vestan hafs og lesið upp kvæði sín við ágætar viðtökur. Ekki rættist sá draumur skáldsins, að fá að líta ættjörðina augum þriðja sinni, og þráði hann það þó mjög; einkum langaði hann mikið til að sækja Alþingishátíðina 1930, en það komst eigi í framkvæmd. Hann andaðist 12. september það ár.

Jón Runólfsson var gáfaður maður á marga lund, miklu fjölhæfari heldur en alment gerist, en eigi gæfumaður að sama skapi. Hann var ör í lund og tilfinninganæmur, en jafnframt að miklu leyti einstæðingur og olnbogabarn; hneigðist hann til vínnautnar, eins og margir aðrir skáldbræður hans íslenzkir, sem átt hafa að búa við svipuð kjör, og gekk hann ekki altaf sigrandi af hólmi í viðureigninni við Bakkus. Sætti Jón því æði hörðum dómum og var misskilinn af ýmsum samferðamönnum sínum á lífsleiðinni. Þó voru margir í þeirra hópi nógu djúpskyggnir og samúðarríkir til þess að geta skilið hann og kunna að meta skáldgáfu hans. Meðal þeirra voru dr. Jón Bjarnason, er hvatti hann til ljóðagerðar; séra Hjörtur J. Leó, er sjálfur var prýðilega skáldmæltur; og Sveinn kaupmaður Thorvaldson, er kostaði útgáfu kvæða Jóns og reyndist honum á annan hátt hinn ágætasti stuðningsmaður. Á hinn bóginn var skáldið svo skapi farinn, að stuðningur og góðgerðir þessara og annara vina hans féllu eigi í grýtta jörð hjá honum; þakklæti hans til þeirra er rist fögrum rúnum í kvæðum hans.[1]

II.

Frumort kvæði Jóns Runólfssonar eru ekki sérstaklega mikil að vöxtum; það er auðvitað enginn mælikvarði á skáldskapargildi þeirra, þó að stærð ljóðabóka virðist fram á þennan dag ganga æði mikið í augu sumra lesenda. Bæði var það, að Jón vann, eins og flest önnur íslenzk skáld, að ljóðagerð sinni við óhæg kjör, og eigi síður hitt, að hann var með afbrigðum vandvirkur á kvæði sín. Þar við bættist, að ýms ljóð hans glötuðust, að því er mönnum honum gagnkunnugum segist frá. (Smbr. grein J. M. Bjarnasonar).

Nærri öll kvæði Jóns, þau sem varðveizt hafa, er að finna í kvæðabók hans **Þögul leiftur** (Winnipeg,

---

1) Smbr. kvæðin "Taktu í hönd mér" (til Winnipeg-vina hans), "Til séra Jóns Bjarnasonar" og "Til frú Margrétar Thorvaldson, — Annars er Jóni sem manni lýst með nákvæmni og samúð í **Heimskringlu**-grein G. J. Olesons. P. S. Pálsson, skáld, bregður einnig upp glöggri mynd af lífskjörum hans í minningarkvæðinu um hann, "Vertíðarlok", **Norður-Reykir**, bls. 77—79.

1924). Nafnið er prýðilega valið, því að ljóð skáldsins hafa ekki hátt um sig, en þar bregður víða fyrir "þöglum leiftrum" hins sanna skáldskapar. Þau brjótast eigi fram sem fossandi elfur um gljúfraþröng; þau streyma fram hægt og hljóðlega eins og lindin. Þorskabítur (Þorbjörn Bjarnarson) skáld lýsti þessvegna kvæðum Jóns með næmum skilningi í þessum vísum til hans:

"Leiftrin hljóðu listaþrá
lýsa, er hróður varðar.
Minna ljóðin ljúfar á
lindir móðurjarðar.

Sem að hjala hljótt og blítt
heima í valaranni,
oft er svala þóttu þýtt
þyrstum smalamanni."1)

Jóni verður þá einnig óvenjulega tíðrætt um lindina í bókstaflegri eða táknrænni merkingu, og yrkir um hana eitt sitt fegursta og ljúfasta ljóð (**Þögul leiftur,** bls. 88—89). Ekkert kvæði hans lýsir þó betur sérkennum ljóðagerðar hans og lífsskoðun hans heldur en hið gullfallega kvæði "Mig heilla þær hægstrauma lindir", sem hefir að einkunnarorðum ritingarorðin "Guð var ekki í storminum, Guð var í hinum blíða blæ":

"Mig heilla þær hægstrauma lindir
í haglendið iðgræna, bjarta.
Mig lýr þessi brimsjóa bræði,
sem brýtur mér sífelt við hjarta.
Mig langar úr útlegð. Eg engan
á að, sem mér vinarhönd réttir.
Eg þrái nú blíðviðris blæinn,
er beljanda stormsins fer eftir.

Seg ekki, að allt sé lífið,
ein eilíf, hvíldarlaus senna,
fórn ástríðna tindrandi tundra,
sem taugarnar spenna og brenna.
Hvort spegla' ekki heiðvötnin hæðir
guðs himins í einskærum friði?
og líða þau eigi að ægi
fram engið með lífsöngva niði.

Eins þrái' eg í heiðlindum hugar:
frið himins að spegla eg megi,
og til liðsinnis stundum þeim standa,
sem stríðandi finna hann eigi.
Ó, fagnandi' eg eitt sinn kem utan,
og útlegðartárin mín sjatna,
og hvíli í haglendi grænu
við hægstreymi lifandi vatna."

Kvæði þetta ber því ótvírætt vitni, að Jón er **lýriskt** skáld; öll bestu kvæði hans eru ljóðræn og persónuleg; þessvegna yrkir hann tiltölulega fá tækifæriskvæði. "Hann söng þegar tilfinningin knúði hann og þá frá hjartans grunni," segir G. J. Oleson í grein sinni um hann, og það er hárrétt athugað. Þau kvæði Jóns, sem ljóðrænust eru og heilsteyptust að efni og formi, bera þess öll merki, að þau eru ekki árangurinn af neinni "aktaskrift", heldur knúin fram af sterkri innri þörf; í þeim slær hjarta skáldsins og þau spegla lífsreynslu hans, sem oft var beisk og sár; þessvegna eru viðkvæmni og tregi löngum undirtónn þeirra, hyggjuhiti og undirstraumur djúpra tilfinninga. Í tölu þeirra kvæða hans, auk hinna framannefndu, eru "Móðirin út með sjónum", "Frostnótt", "Hillingar", "Andvaka" og "Skipaflotinn minn".

"Hillingar á Sahara" er, ef til vill, að öllu samanlögðu, snildarlegasta kvæði Jóns, hnitmiðað að orðavali, táknrænt, svo að lífsferð margs

---

2) **Vestan um haf,** Reykjavík, 1930. bls. 76.

mannsins og allra mannanna barna að meiru eða minna leyti blasir þar við sem í skuggsjá; hér er einnig heitur undirstraumur mannlegrar viðkvæmni:

"Fagurtyrnd og fannhvít skín
fyrirheitna borgin mín
handan vötnin blóðlit, breið,—
beina pálmar minni leið.

Þarna' að síðstu, sagði eg þá,
sjá eg takmark lífsins má.
Þarna' er andans hugþreyð höfn
handan þessa blóðgu dröfn.

Ógnir mér ei aftrað fá
endamörkum þeim að ná.
Engin tálman, engin neyð,
ótal pálmar vísa leið.

Skeiðið þreytt til enda er—
eyðimörkin sama hér
glóðheit, skrælþurr, skjóllaus, ber:
skefur sand í augu mér."

Lífið hafði, eins og fyr segir og ljóst er af þeim kvæðum Jóns, sem að ofan er vitnað til, verið honum næsta mikil öræfaganga — Saharaför, þar sem glóðheitur sandur skar iljar vegfarandans og skóf í augu hans. Í einstæðingsskap var skáldið því oft samúðarþurfi, eins og fram kemur í kvæðinu "Taktu í hönd mér", sem hann las upp í samsæti því, er vinir hans í Winnipeg héldu honum áður en hann lagði upp í Íslandsferðina 1913:

"Taktu í hönd mér; þess hef eg þörf;
mjer þorrinn er hugur lítt.
Hið sanna er hjer, að manni sem mjer
vex megin við handtak hlýtt.

Um dal hef eg gengið dáinnar þrár
dulur og fár við menn,
og hælis leitað, en það var ei þar,
og því er mjer hugþungt enn.

Einum er trú og öðrum von
ylsól á vegum skír;
en þinnar handar eg þarfnast og,
að þróttur mjer vaxi nýr."

En þó vonbrigði og sársaukinn, sem fylgir þeim í spor, legðust oft sem farg á Jón, hafði hann lært þann mikla sannleika á pílagrímsför sinni um hjarn og hrjóstur lífsins, að sífeld og fullkomin ánægja með hlutskifti sitt er hvorki ákjósanleg né vænleg til hins æðsta þroska. Þennan sígilda sannleika — sem þorra manna sést svo auðveldlega yfir í hamingjuleit sinni — færir Jón í snjallan ljóðabúning í kvæðinu "Nei, ánægð, sál mín, ei þú skyldir vera":

"Nei, ánægð, sál mín, ei þú skyldir vera
að öllu. Vit, að hitt mun sönnu næst,
að sjálfs ánægju síst þeir merkið bera,
er sigur-fjalla brattann klífa hæst.

Því sjálfsánægja á skylt við mettan maga,
er metur jafnvel dýrast svefnsins náð;
en afreksverkin hafa heims um daga
í hvíldarlausri framsókn verið háð.

— — — — — —

Met þitt, en vertu' ei ánægð þó með öllu,
því óhægð sálar til er heilbrigð, góð,
sem innblæs þrá með andans ráði snjöllu
að inna af hendi gagnsemd landi og
þjóð.

Svo þegar friðlaus hugþrá sú vill svifta
þig sjálfsánægju, hrygð þá enga ber;
því það er andans rödd þér upp að lyfta
til iðju: en þar er — guð í sjálfum
þér."

Hér lýsir sér hugsjónaást og umbótahugur, því Jón var bjartsýnn eiginlega, þrátt fyrir öll skipbrotin, sem hann beið um ævina. Sú bjartsýni talar t. d. sínu máli, svo

eigi verður um villst, í niðurlagi kvæðisins "Mig heilla þær hægstrauma lindir", sem vitnað var til hér að framan. Í því kvæði má einnig lesa ljósu letri þá innilegu trúarhneigð, sem skáldinu bjó í brjósti og miklu víðar glæðir kvæði hans ljósi og yl. Þá bera sálmaþýðingar hans henni eigi síður fagurt vitni. Jón var því enginn fylgjandi efnishyggjunnar; musteri trúarskoðana hans var hinsvegar eigi reist úr rammgjörðum máttarviðum flókinna erfikenninga; hitt mun sanni nær, að kjarna trúarlegrar afstöðu hans og horfs við lífinu sé að finna í vísunni:

"Fjölmörg er kirkjunnar kredda
og kenning um líf og hel.
En allt það sem við á og — vantar
í veröld, er — bræðraþel."

Og skáldið, sem sjálfur var samúðarþurfi um aðra fram og fann svo átakanlega til skortsins á bræðraþeli manna á meðal, átti víðfeðma samúð með mönnum og málleysingjum, einkum með þeim af mannanna börnum, sem máttarminnstir voru og berskjaldaðastir stóðu fyrir stormum lífsins. Hann yrkir eitthvert hjartnæmasta og fegursta kvæði sitt um "Móðurina út með sjónum", sem syngur við smásvein sinn í sjómannakofanum, full kvíða um örlög eiginmanns síns úti á stormæstum sænum, þar sem:

"Brimveldið blátt
rífst við blindhríðarmátt
um fiskimanns fjör
og fisljettan knör."

Börnin áttu einnig hinn einlægasta aðdáanda og talsmann þar sem Jón var, eins og ljóslega sést af kvæðunum "Perla lífsins" (um bróðurdóttur hans) og "Andrea litla". Dýravinur var hann og er kvæði hans "Rauðbrystings hreiðrið" (sbr. **Sameiningin**, okt. 1927) fullnægjandi sönnun þess; á það vel heima í lesbókum þeim, sem ætlaðar eru börnum og unglingum, því að þar er bæði skáldlega og mannúðlega með efni farið.

En samúð Jóns náði út fyrir ríki manna og dýra. Hann yrkir snilldarkvæði, "Frostnótt", um brumhnappinn, sem hélufrostið kyssti kossi dauðans, svo að hann stendur eftir kalinn á stöngli sínum, einn og fyrirlitinn, en blómaskrúð og annar gróður jarðar hlæja við augum allt um kring. Skáldið skilur örlög þessa einstæðings, því að hann hafði sjálfur fundið kuldanepju andúðar og skilningsleysis nísta sig inn að hjartarótum; því segir hann um kalinn brumhnappinn:

'Hann angar ei, hann engan blóma ber;
hans blómtíð hvarf sem hugþreyð sýn í draum,
og samt hann finnur lífsins ljúfa straum,
er logar heitt og um hans stöngul fer.

Kom, vinur smár, og hníg að hjarta mér,
því hver veit nema böl þitt vel eg kenni;
þótt hjarta mitt í loga lífsins brenni,
það líka snortið kossi dauðans er."

Eðlilegt er það, að umbótaelskum mönnum og samúðarríkum verði gjarnt til ádeilu, er þeir standa andspænis misréttinum og óheilindunum í mannlífinu. Þessa gætir einnig í kveðskap Jóns, þó ekki væri hann sérstaklega ádeiluskáld; en mein-

yrtur gat hann verið og hittinn, þegar hann vóg í ljóði að hræsni og hégómadýrkun, einkum í lausavísum sínum. Gott dæmi slíks er stakan "Mannkærleiksmaðurinn":

"Ef náungann sjer hann í nauðum staddan,
svo nakinn og svangan, sem enginn lét
gladdan,
hann fer o'n í vasann — hann verður svo
frá sér —
og vatninu snýtir úr nösunum á sjer."

Í öðrum vísum hans er gamanið græskulausara, svo sem í stökunni "Aumingja Stjana" sem víðfleyg er orðin, og mun, eins og fleiri slíkar vísur hans, lifa lengi á vörum manna.

Skal þá snúið upp öðrum fleti á skáldskap Jóns. Vikið var að því, að hann hefði eigi ort margt tækifæriskvæða; í ljóðsafni hans eru þó nokkur prýðisgóð kvæði af því tagi, t. d. "Til séra Jóns Bjarnasonar" og þá ekki síður "Stefjabrot um Einar Jónsson" (myndhöggvara). Er auðsætt, að skáldið hefir kunnað að meta þennan djúgúðuga hugsuð og sjáanda meðal íslenzkra listamanna; fyrirtaks tilþrif eru sérstaklega í lokaerindi kvæðisins:

"Því efst upp að Sökkvabekks helgum
hörgum
hans hugsjónir flugu og sókndjörf þrá
sem hvítir fálkar að himinbjörgum,
er heiðblámann fleygustu vængjum
slá;
en valfleyg hugsjón, í þrá við þrautir
og þyngstu búsifjar, ryður sjer brautir.
Nú stendur hann eins og stuðlabjörgin
og stöpull frægðar og sæmd vors
lands,
því myndirnar sínar hann hjó við hörginn
er í hugsjá andans hann sá,
og lifa í listverkum hans."

Í þessu kvæði Jóns rennur aðdáun hans á hinum haukskyggna íslenzka listamanni og ást skáldsins á Íslandi í einn farveg. "Fjallkonan tignprúð á stuðlabergs stóli, með stjarnfjallað skautið hvítt sem mjöll", er honum nálæg þegar hann yrkir um óskmög hennar. Ekki hafa henni heldur verið sendar margar þýðari eða fegurri kveðjur heim um haf heldur en "Zefýrus" Jóns. Sökum fegurðar hennar er ættjörðin honum "undramynd — sem í heiðblámans ljósofnu silki vefst", en menningarlega er hún honum "vegsamlegt sjálfstæðis fordæmi". Í sama kvæði ("Minni Íslands", 1921) eru þessi fögru erindi:

"Morgun þróandi lífs, morgun freistandi
framtaks,
morgun fullveldis skín og þig vekur með
koss;
hann þig kallar, mín þjóð, fram til sýslu
og samtaks,
að til sæmdar, en skammar, ei verði
slíkt hnoss.
Vit, að sjálfstæði næst með að rækja
sinn rjett —
og með ráðsnjallri starfshyggju takmarkið sett.

Þú ert móðir vor ástkær og umhugsun
tíðust,
þú, vor ættjörð, og — best þess, er
hjartað fær dreymt;
og oss þykir sem sjertu sú fjallborgin
fríðust,
þar sem frelsisins hjarta frá öndverðu'
er geymt.
Tak nú, móðir vor ástkærust, **sjálfráð**
þinn sess
meðan sólsetursbörnin þín kveða þér
vers."

Ættjarðarást Jóns hafði því auðsjáanlega ekki kulnað við það, að hann dvaldi nærri hálfa öld fjar-

vistum Íslandi, og kunni hann þó einnig að meta brezka og kanadiska menningu; en hann var trúr uppruna sínum og ættarerfðum, og var sér glöggt meðvitandi þroskaáhrifa þeirra, því að hann segir í "Minni Nýja Íslands" (1915):

"Vor erfðataug úr þjóðlífs þeli spunnin
gaf þrótt að vinna skógatröllin ill;
nú manndáð slíkri morgunsól er runnin,
vor móðurbyggð, það sjái hver sem
vill.—
Og taug sú var, en atvik eigi,
er oss til sigurs bar með þig á framvegi."

Kvæði hans og kvæðabrot, sem tekin hafa verið upp í ritgerð þessa, bera það einnig með sér, að Jón var prýðisvel að sér í íslenzku máli og íslenzkri bragfræði, og vandur bæði að málfari og ljóðformi kvæða sinna. Hann er enginn mærðarmaður í kveðskap sínum og ekki hnýtur lesandinn þar oft um bragargalla, enda var skáldið gæddur næmum fegurðarsmekk. Sannleikurinn er sá, að Jón samræmir yfirleitt orð og efni prýðisvel, en sá er aðall góðra skálda. Hann hefði heldur aldrei orðið jafn ágætur ljóðaþýðari og raun ber vitni, ef hann hefði eigi verið hagur á íslenzkt mál og bragfimari en almennt gerist. Á nú við að gera þýðingar hans að umtalsefni.

III.

Nærri helmingur ljóðabókar Jóns eru þýðingar af erlendum úrvalskvæðum og sálmum. Á því sviði hefir hann verið stórvirkastur íslenzkra skálda vestan hafs, og það sem mestu varðar, góðvirkur að sama skapi. Ekki fæst hann heldur við nein smámenni í skáldahópnum, þegar til þýðinganna kemur, því að hann þýðir merkiskvæði eftir norsk, kanadisk, ensk og amerísk höfuðskáld. Á þýðingum þessum er í heild sinni sá vandvirknisbragur, nákvæmni í hugsun, orðavali og bragarháttum, að þær einar saman skipa Jóni á bekk góðskálda, og á sumum þeira er hreinasta snilldarhandbragð. Meðal þeirra er "Nykurinn" (Nökken) eftir Welhaven (2. og 3. erindi er þó slept í þýðingunni) og hið stórbrotna kvæði "Draumur konu Pílatusar" eftir Edwin Markham, skáldöldung Bandaríkjanna; en til þess að njóta til fulls hvors um sig, frumkvæðisins eða þýðingarinnar, verða menn að lesa þau í heild sinni.

Þá þýðir Jón að öllu samanlögðu ágæta vel kvæði Ibsens "Málmneminn" (Bergmanden), en það kvæði er auk skáldlegs gildis síns merkilegt fyrir það, hversu skæru ljósi það varpar á andlegan þroskaferil Ibsens.[1]) Beri maður saman eftirfarandi erindi kvæðisins og þýðinguna á þeim, verður það augljóst, að efni, máli og blæ er prýðilega haldið:

"Dybt i fjeldets öde nat
vinker mig den rige skat,—
diamant og ædelstene
mellem guldets röde grene.

Engang sad som gut jeg glad
under himlens stjernerad,
traadte vaarens blomsterveje,
havde barnefred i eje."

— — — — — — —

"Inst í fjallsins eyðinótt
öll mig seiðir kostagnótt:

1) Smbr. H. Koht, **The Life of Ibsen**, Vol. 1, bls. 73—75

demantsurð og eðalsteinar
innan um gullsins rauðu greinar.

Undi eg gleði æskumanns
undir stjörnum himna ranns,
ljek á vorsins blómstig bjarta,
barnsins frið eg átti í hjarta."

Góðar eru einnig þýðingarnar á kvæði Björnstjerne Björnsons "Duldar ástir" (Dulgt kjærlighed), "Örin og ljóðið" eftir Longfellow og "Vestigia" (Sporin) eftir kanadiska ljóðsnillinginn Bliss Carman. Niðurlagserindi síðastnefnds kvæðis er þannig á enskunni og íslenzkunni:

"Back to the world with quickening start
I looked and longed for any part
In making saving Beauty be . . . .
And from that kindling ecstasy
I knew God dwelt within my heart."

"Er heim kom, tók mig hugsun ný:
eg hlutdeild mætti eiga í því,
að Fegurð verði frelsun þjóð,
og fann við hita af andans glóð,
að guð var sjálfs míns sálu í."

Hvergi tekst Jóni sem ljóðaþýðara þó jafnbetur heldur en í Tennysonþýðingum sínum. Kemur þar vafalaust til greina, að hann hafði þaullesið kvæði hins andríka og ljóðhaga breska lávarðar og dáði hann mjög. Það mun því eigi ólíklega til getið, að Tennyson hafi haft nokkur áhrif á Jón í þá átt, að glæða fegurðarsmekk hans og efla þá viðleitni hans, að fága sem mest ljóð sín.

Ágætlega þýðir Jón þessi kvæði Tennysons: "Systurnar", "Brandi veginn báru þeir" (Home they brought him), og nákvæmlega er einnig hugsunin þrædd í hinu snilldarlega smákvæði "Baldursbrá" ("Flower in the crannied wall"):

"Í sprungu veggjar bjart og bert,
mitt blóm, þig les eg glaður,
—með rótum hjer eg held á þjer.
mitt hvítast blóm, en skildist mjer,
hvað alt með rót þú ert,
þá vissi eg gjör hvað væri guð og
maður."

Stórvirki Jóns í þýðingum er þó söguljóðið áhrifamikla og fræga **Enok Arden** eftir Tennyson. Er það hvorki áhlaupaverk né við hæfi klaufa í ljóðagerð, að snúa jafn hefluðu og kjarnyrtu kvæði á íslenzku, svo að andi þess og svipur glatist eigi í flutningnum; en það hefir Jóni yfirleitt tekist, þó að finna megi orðalag eða ljóðlínur, sem betur mætti fara. Þýðandinn vann einnig að þessu afreksverki sínu í allmörg ár, í hjáverkum, en bar að loknu verki þann ávöxt úr býtum, að auðga íslenzka þjóð að ritverki, sem veruleg prýði er að í næsta fjölskrúðugum þýðinga-bókmenntum hennar.

Freistandi væri, að sýna lesendum með ítarlegum dæmum, hversu vönduð og snjöll þýðing þessi er, en nægja verður, rúmsins vegna, lýsingin á eyðieyjunni þar sem Enok er árum saman skipbrotsmaður:

"Alt upp á gnýpu fjallið skógi skrýtt
hann hefjast sá, og rjóður þess og rinda
liðast um brattann eins og braut til himins,
beinvaxinn kókos krónum fjaðra djúpa,
skordýr og fugla líða hjá sem leiftur,
vafjurtir langar gullinbjöllum glitra,
vefjast um stofna tigulegra trjáa
og teygja álmur alt að ægi fram
og—miðrar jarðar dýrð og geislaglóð;
sem slíkt hann sá, en það, sem helst hann
hefði
óskað að sjá, hann aldrei litið fjekk:
mannlegrar sálar vinlegt viðurlit,
nje þreyða mannsrödd heyrt;

Hér er óneitanlega mælska og myndagnótt. En um þýðinguna ætla eg að segja megi — og eg hefi margborið hana saman við frumritið — með sanni, svipað og merkistímarit enskt sagði um frumkvæðið endur fyrir löngu: Með því að lesa svo vandað og fagurt ritverk einu sinni eða tvisvar, er höfundinum beinn órettur gerður.

Umræddar þýðingar Jóns sína vel, að hann hefir verið handgenginn skáldskap ýmsra hinna fremstu ljóðsnillinga Norðurlanda og hins enskumælandi heims; frumsamin kvæði hans bera því einnig vitni, engu síður en þýðingar hans, að hann hefir eigi verið ókunnugur í íslenzkum ljóðaheimi að fornu og nýju. Sá einn nær slíkum sprettum úr íslenzku máli, er drukkið hefir djúpt af þeim lindum þess, sem tærastar eru og upprunalegastar.

Loks er að geta sálmaþýðinga Jóns, sem stórmerkar eru og miklu lofsorði hefir verið lokið á af smekkvísum mönnum og fróðum í þeirri grein bókmentanna. Um þýðingar þessar fór dr. Björn B. Jónsson meðal annars svofeldum orðum: "Eru sálmarnir níu, alt úrvals sálmar. Frábærlega vel þýddur er hinn mikli sálmur Newmans "Lead, Kindly Light". Sálmurinn frægi eftir Heber, "From Greenland's Icy Mountains", er svo vel þýddur, að hann er engu síðri í þýðingunni en á frummálinu, og kemur það fyrirbrigði sjaldan fyrir. Allra snildarlegust er þó þýðingin á hinum dýrlega páskasálmi Grundtvigs, "Páskamorgun"."1) — þetta er ekki ofmælt.

1) Sameiningin, des. 1924, bls. 368.

Þessi lofsöngur upprisunnar er einn af áhrifamestu sálmum hins danska skáldjöfurs, og er þá mikið sagt. Fögnuður og hrifning brjótast þar fram í fossaföllum hrynjandi málssnilldar, sem samsvarandi guðmóður lyftir til flugs. Það er sambærileg mælska og flug í þýðingunni, eins og þessi vers hennar sýna:

"Páskamorgun mannskynssorga,
mannkynssorga þerrar tár,
lífi manna ljóssins sanna,
ljóssins sanna morguns-ár.
Páskamorgun mannkynssorga,
mannkynssorga þerrar tár.

Gull í mundu gefur stundin,
gefur stundin þessi oss:
ljóssins hjarta, lífsins bjarta,
lífsins bjarta sigurhnoss.
Gull í mundu gefur stundin,
gefur stundin þessi oss."

— — — — — — —

Þó greinargerð þessi fari allfljótt yfir sögu, ætti hún að færa flestum heim sanninn um það, að Jón Runólfsson var merkilegt ljóðskáld, einn af þeim andans mönnum íslenzku þjóðarinnar, utan landsteina hennar, sem ríkulega hefir greitt henni fósturlaunin. Eigi hefir honum verið neinn bautasteinn reistur, nema sá, er hann meitlaði í stuðlamál sín, og hverju skáldi er æskilegasti minnisvarðinn. Hitt má ekki minna vera en vér, sem séð höfum undan handarkrika hans nýja heima opnast fyrir oss, fléttum honum minnissveig og þakklætis og leggjum á legstað hans. Slík ræktarsemi yngri kynslóðar við þá eldri er eigi aðeins makleg og fögur; hún felur í sér fræ aukins menningarþroska og andlegs langlífis.

Einar Jónsson myndhöggvari

Erindi flutt á þjóðræknisþingi 1938.

Eftir séra Sigurð Ólafsson

Hinn þjóðlegi arfur vor Íslendinga hefir farið stórum vaxandi hina síðari áratugi. Breytingin er mikil, ef framsóknin er tekin til greina er átt hefir sér stað síðan um aldamót, eða stuttu fyrir þann tíma. Með þessu er nú alls ekki við það átt, að nýjustu bókmentir Íslendinga hafi hvarvetna sett ný met, þó að um sumar greinar þeirra, eigi það við. Ekki er það þó ætlun mín að betri ljóð hafi ort verið á síðari tímum, en þau er stórskáld vor ortu á öldinni sem leið, eður fyrr á tímum; heldur hitt, að á síðustu 30—40 árum hefst ný listaöld á Íslandi, er aldrei hefir átt sinn líka, í sögu þjóðarinnar. Listræni á mörgum sviðum, er Íslendingum arfgeng og í eðlið borin, en hefir þroskast í kyrþey og á þjóðlegan hátt, og fundið útrás hjá þjóðinni öldum saman: í listaskrift, fögrum bókstöfum, fágætri smíði, í saumi, glitvefnaði og hannyrðum, útskurði í tré og annari margbreytilegri tækni sem er hvorttveggja í senn, frumstæð og fágæt, ef með sanngirni er tekin til greina einangrun og afstaða sú er fyrri tíða fólk átti við að stríða.

Listhæfnin birtist nú á mörgum sviðum; aukin tækifæri síðari áratuga hafa veitt henni framrás. Tónlistin á sér nú marga túlkendur. — Tónlistarskóli er nú starfræktur á Íslandi. Íslenzkir söngmenn fara sigurfarir víða um lönd. Skurðlistin, sem ávalt hefir lifað með þjóðinni, endurhefst með Stefáni Eiríkssyni hinum oddhaga, af Jökuldal, og lærisveinum hans, þektastur þeirra mun vera listamaðurinn Ríkarður Jónsson, er hefir sett ný met með listhæfni sinni á ýmsum sviðum. Hið sama mun og mega segja um málaralistina. Listfengi á því sviði hefir oft á umliðnum öldum, þrátt fyrir allar hindranir átt sér stað.

Á vorum dögum hófst Ásgrímur Jónsson þar fyrstur handa, stuttu fyrir aldamót, mun hann og enn að verki. — Þórarinn B. Þorláksson var meðal hinna fyrri málara, og mótaði spor íslenzkrar listar með hugðnæmum landslagsmyndum sínum. — Frumlegastir meðal málaranna íslenzku munu þeir Jóhannes Kjarval og Jón Stefánsson nú taldir að vera, Einnig Eggert Guðmundsson, auk margra annara. Munu þeir allmjög sjálfstæðir taldir í túlkun sinni og brautryðjendur hver á sína vísu. — Aftur á móti er ekki hægt að segja að myndhöggvara listin hafi verið tíðkuð á Íslandi, áður fyr, eins og sumar aðrar listir voru. Hér er því um nýtt landnám listarinnar að ræða, að því er Íslendinga snertir, að því ógleymdu að hinn frægi Albert Thorvaldsen var af íslenzku bergi brotinn.

Óhætt mun því að fullyrða að Einar Jónsson listamaður frá Galta-

felli sé frumhefjandi íslenzkrar höggmyndalistar, og sá sem langmest ber á, í þeirri grein á Íslandi, enda hefir hann nú starfað í þeim víngarði óslitið í full 40 ár. Einnig málar hann og gerir dráttmyndir. Ýmsir aðrir íslenzkir hæfileikamenn eru einnig starfandi á sviði höggmynda-listarinnar meðal Íslendinga, svo sem Nína Sæmundsson, er getið hefir sér frægð víða um lönd, Guðm. Einarsson frá Miðdal, og ýmsir fleiri, þótt ekki kunni eg að nafngreina þá.

Manni hlýnar um hjartarætur við það, að hugsa um Íslending, er unnið hefir sér aðdáun og frægð með starfi sínu, og markað hefir með list sinni óafmáanleg spor í tímans sand, langar mig því að tala um Einar Jónsson og list hans. — Tek eg sérstaklega til meðferðar þrjár standmyndir eða lágmyndir, eina dráttmynd og eitt af málverkum hans. Flestar þessar myndir eru meðal þeirra er minna hefir borið á, og eftir því sem eg bezt til veit, hefir ekki opinberlega verið um þær ritað, utan eina þeirra.

Nú treysti eg góðvilja ykkar og ást á því sem íslenzkt er, til þess að virða þessa tilraun mína á betri veg, því ekki tala eg sem listdómari eða gagnrýnandi; til þess brestur mig flest skilyrði. Orð mín eru töluð frá sjónarmiði alþýðumannsins, og út úr hjarta náttúrubarnsins, sem dáist að fegurð, en finnur sig þó ekki þess umkominn að gjöra glögg skil aðdáun sinni.

Einar Jónsson hefir ávalt heillað huga minn, en sú aðdáun mín, "úr fjarlægð", óx við að sjá listasafn hans í Hnitbjörgum og kynnast nokkuð hans sanngöfuga anda. — Hann á, að eg hygg, fáa sína líka meðal núlifandi samlanda sinna, jafnt að skáldlegum frumleik, kyngimagni listar og máttugum kennara og spámanns hæfilegleikum samfara göfgvi andans, er hann beitir í þágu listarinnar. En hann hefir farið einförum í túlkun listar sinnar og framan af árum mun hann lengi hafa verið misskilinn vegna þess.

Áður en eg tala sérstaklega um fyrgreindar myndir vil eg kalla fram nöfnin á sumum stærri myndunum hans, og bið ykkur nú að koma með mér í anda að Hnitbjörgum og litast um í örfá augnablik. Manni verður strax starsýnt á myndina hans **"Útlagar"**, hún er stórfeld mynd, sem greypist óafmáanlega í huga manns; útilegumaðurinn ber konu sína látna til bygða til greftrunar í vígðum reit. Barn þeirra ber hann einnig sér við brjóst. Vonleysis og hörkusvipurinn á andltii útlagans, eggjagrjótið sem hann gengur á, með byrði sína, hin ægilega fjallasýn að baki, gjörir myndina örlagaþrungna. Framundan honum er héraðið þar sem hann er ófriðhelgur. Þetta er mynd sem manni verður starsýnt á og gjarnt um að hugsa, þegar hún er horfin sjónum. Eg vík þá að annari stórfeldri mynd, **"Minnismerki Snorra Sturlusonar"**, stórfeld mynd, margbrotin og kenningarík, sem ekki er mitt meðfæri að lýsa. **"Fornlistin"** er önnur athyglisverð mynd, einkar fögur og í klassískum stíl. Gyðjan fagra er táknar fornlistina, heldur á Medúsa höfði sér við brjóst. — Merkingin mun sú að þeir sem of

mjög á hana stara eiga það á hættu að verða að steingjörfingum í túlkun listar sinnar. Myndin virðist mér birta það mjög svo berlega, hve rót-tækur og þrunginn guðmóði veg-söguþorsins að Einar er, og hve fjærri skap hans er, öll eftirstæling eða útþynning á hugsunum annara manna.

"Alda Aldanna" er ein af hinum stórfeldu myndum hans. Lengi hef-ir hún í smíðum verið, frá árunum 1894—1905. Aldan sogast sem ský-strokkur í hvirfingu upp úr djúpi hafsins í konu líki og hún dregst upp úr djúpinu, upp til himins. — "Seidd af sogandi þrá". Snildina telur dr. Guðmundur Finnbogason vera í því fólgna "hvernig að lista-maðurinn samþýðir vaxtarlag og hreyfingu hafsveifsins og konunnar, svo að líkami hennar er lifandi í-mynd löngunarinnar að hefjast hærra og verða því íturskapaðri sem ofar kemur í loftið og ljósið."

Eg vek athygli á myndinni **"Dög-un"**, (1896—1906) það er þjóðsagan forna um tröll sem nemur konu burt úr bygð, en dagar uppi á fjöllunum og verður að steini. Meðal glæsi-legustu stærri mynda á safni Einars eru myndirnar af Ingólfi Arnarsyni og Þorfinni Karlsefni. Andi æfin-týra og frjálsmennsku hvílir yfir þeim. — Búningurinn einkar fagur og viðeigandi. **"Samvizkubit"** er ó-gleymanleg mynd af manni er kvelst af óttalegu sálarstriði. Minningarn-ar sækja að honum og hrópa inn í eyru hans því, er hann helzt vildi gleyma; og opna augu hans er lokast vildu við ásakandi atburðum hins liðna. **"Í Tröllahöndum"**, er fágæt og þjóðleg mynd, bygð á þjóðsögu. **"Guðmann ungi"**, verður fangi hjá tröllunum Vana og Steingerði. — **"Glíman"**, er stór og vegleg mynd, táknar baráttuna milli hins illa og góða í sálu manns. **"Minnismerki Hallgríms Péturssonar"**, er stórfelt og margþætt listaverk, sem eitt og útaf fyrir sig er efni í langt erindi.

Nú vil eg þá nema staðar og at-huga ofurlítið nánara þær myndir, sem eru umtalsefni mitt. Þá verður myndin **"Öreigar"**, frá árinu 1904 fyrst fyrir okkur; hún er stand-mynd úr bronzi; kona og maður leiðast. Konan styður sig við hlið mannsins. Maðurinn leiðir einnig litla stúlku sér við hönd. Öll merki eymdar og vonleysis eru hér sýnileg bæði í fasi, framkomu og klæðaburði þeirra; en einnig í svip þeim sem yfir persónunum hvílir. Svo talandi mælsk er myndin í þögn sinni, að hún eltir mann löngu eftir að hún er horfin sjónum. Ósjálfrátt koma fram í huga orð Gests heitins skálds Pálssonar í "Betlikerlingunni":

"Hver skýra kann frá þrísund
og plágum öllum þeim,
sem píslarvottar gæfunnar
líða hér í heim."

Samúð listamannsins með oln-bogabörnunum, skilningur hans á kjörum þeirra, — skygni hans á bennimarki fátæktarinnar sem þau eru stimpluð með, samfara leikni hans að lýsa áhrifum örbirgðarinn-ar eru fágæt og ógleymanleg. Hann skilur til hlítar þær rúnir sem fá-tæktin ristir á æfikjör manna. — Einari Jónssyni skilst það, að margt af því sem aflaga fer í mannheimi: sorgir lífs og gæfubrestur þess eiga

beinlínis og óbeinlínis rót sína að rekja til fátæktar og margþættrar eymdar, sem henni eru samfara meðal mannanna.

Næsta myndin sem eg bið ykkur að dvelja huga við um litla stund er lágmyndin **"Morgunn"**, nr. 37. — Þetta er Gyðju eða konu mynd. Hún horfir djarft með sjónfránum augum mót árdagssól. Báðar hendur réttir hún fram mót nýjum degi. Dreglum klæðis er hún sveipuð yfir vinstri armlegg, fellur endi dregilsins um öxl og háls hennar, myndar hann þannig boga. Í faðmi sér heldur hún á mannlegri veru — barni er stendur við vinstri arm hennar í boga dregilsins og horfir hátt mót austri. Við hægri armlegg gyðjunnar stendur fálki og horfir sjónfráum augum til dagsins nýja.

Það er útþráin og eftirvæntingin sem mér virðist lýsa sér í svip þeirra allra. Ef til vill er þetta táknræn mynd af sjálfu mannlífinu. Þrotnir að þreki og kröftum ganga menn oft grátnir að beði að aftni dags. En svo koma græðihendur svefnsins. — Með nýjum degi mæta menn önnum og ábyrgð annars dags, öruggir og endurhrestir væntandi mikils af tækifærum hans. Nýjar vonir vakna til flugs. Hugfangnir og heillaðir hefja menn vegferð lífsins á ný, og skapa sér bjartar vonir um daginn sem er nýrisinn úr sæ.

Ef til vill á fálkinn á myndinni, að tákna þá svifhæð sem er einkenni göfugs anda. — Oft hefir svifhæðin auðkent hinn íslenzka anda. Einangrun er í svifhæðinni fólgin, en einnig styrkur hins innri máttar.

Íslendingurinn, þótt hann sé alheimsborgari, að sumum lyndiseinkunnum til, er þó oft seinn að selja af hendi, að ófyrirsynju, andans óðul þau, er hann hefir að arfi tekið. Hann heldur oft í forn verðmæti ættbálksins. Þótt leiðir hans liggi fjarri fósturjarðarströndum, í dreifingu Vesturálfu, í Norður eða Suður Ameríku — alt í frá Höfðaborg í Suður-Afríku að heimsskautsbaug, einkennir útsýn anda hans og hugsjóna hans hann frá öðrum mönnum. Hann finnur oft yl og styrk sinni eigin sál í umhugsun um sögu, söngva og sérkenni ferða sinna, að fornu og nýju. Þannig frelsast hann frá hversdagsleik þeim — og hópsálar einkennum sem of mjög gætir í samtíð vorri, hvert helzt sem að litið er. — Þessu næst bið eg yður að "á", um stund, við aðra mynd Einars, sem er af sama flokki mynda hans og framhald þeirrar er nú var um getið. Þessi mynd heitir **"Kvöld"**.

Alt viðhorf myndarinnar ber á sér einkenni aftansins. Hér getur að líta ljúfa mynd af konu, er lýtur að höfði barns, sem hún heldur sér í faðmi, og hvílist það við brjóst hennar. — Þreyta, hvíld og öryggleiki barnsins er öllum augljós sem virða mynd þessa fyrir sér. Dökk dragtjöld eru baksýn myndarinnar. **Móðirin** hygg eg að tákni vernd alföðursins góða. **Salartjöld** húmsins færast nær svo rökkrið hylji þreytta barnið, eftir leiki og annir umliðins dags. Athuguð í heild, boðar myndin ljúfa kvöldkyrð, og andar aftanfriði að sálu manns. Hún minnir á dýrð guðs og nálægð hans, er hefir löngum birst Íslands börnum eftirminnilegust í aftanskini sólarlagsins, í gullþiljum þeim er léku að aftni

dags á fjörðum og vogum — í kveldglóð er gyllti snævi þakta fjallatinda í fjarlægð. — Aftanfriður andar djúpt og rótt á myndinni. Nálægðin eilífa talar til manns. — Það er eins og maður sjái uppréttar hendur guðs, er blessa gjörvalla tilveruna. Í hug koma orð Stephans G. Stephanssonar skálds, í hans undursamlega kvæði, **Við verkalok:**

"Er sólskins hlíðar sveipast aftanskugga
Um sumarkvöld,
Og máninn hengir hátt í greinar trjánna
Sinn hálfa skjöld.
Er kveldkul andsvalt aftur kæla tekur
Mitt enni sveitt,
Og eftir dagsverk friðnum nætur fagnar
Hvert fjörmagn þreytt.

— — — — —

Því hjarta mitt er fult af hvíld og fögnuð,
Af frið' mín sál.
Þá finst mér aðeins yndi, blíða, fegurð
Sé alheims mál.
Að allir hlutir biðji bænum mínum
Og blessi mig.
Við nætur gæsku-hjartað, jörð og himinn
Að hvíli sig."

Báðar þessar myndir "Morgunn" og "Kvöld" minna á fögnuðinn, tilbeiðsluna og lotninguna yfir dýrð morgunsins og friði aftansins, sem er **mjög áberandi sérkenni okkar elzta íslenzka fólks, og er jafnan máttug lyftistöng, í sálu Íslendingsins eftir því sem að æfiárin fjölga.**

Frá þessum hugleiðingum snúum við okkur um örlitla stund að sérkennilegri mynd af alt öðru tagi en þær, sem lítillega hefir verið um rætt. Þetta er dráttmyndin "**Hrosshófurinn**", og er frá árunum 1910—1915.

Vítt steinlagt svæði blasir við sjónum. Það gæti verið stræti, nema fyrir það, hve ótakmarkað að vídd til það virðist að vera. Mann grunar að þetta svæði sem hér er sýnt, tákni mannheiminn. Til vinstri handar á myndinni, og fyrir steinlagða sviðinu er stór og ægilegur hrosshófur sem stígur til jarðar, en við það þyrlast upp aur og óhreinindi. Nærri beint í vegi fyrir næsta fótspori liggur kvenvera, hún verður fyrir aurkastinu. Hún fórnar upp höndum í varnarleysi sínu. Hættan sem hún er stödd í, er öllum augljós, hættan sú, að merjast undir hófnum — að ofan á hana verði stigið. Manni virðist sem listamaðurinn sé hér gæddur augum sjáandans. — Myndin getur táknað hvaða órétt sem er, þar sem að gengið er á rétti lítilmagnans og þess, sem varnarlaus er. Virkilega er mynd eins og þessi tekin út úr hversdagslífinu. Sakleysi er oft fótum troðið. Í hug koma starfshættir auðvaldsins í mannheimi; málefni verkalýðsins og þeirra sem að minna mega sín hafa oftast verið og eru enn of oft, að vettugi virt. Myndin getur einnig verið túlkun og táknmynd nútíma ásigkomulagsins meðal þjóðanna. Hinn vægðarlausi hrosshófur sem ætlar að fótum troða varnarleysið er nútímamynd. Mörg getur merkingin verið. Hver og einn getur dregið sínar ályktanir fyrir sig.

Að síðustu bið eg ykkur að athuga málverk, sem listamaðurinn hefir gefið nafnið "**Vordraumur**". Öll er myndin þrungin af vorsins ljúfa blæ. Við augum blasa grænar grundir er fara hækkandi er ofar dregur, að heiðadrögum með bláfjöll í fjarska. Ofan af hæðunum beggja vegna við græna sviðið falla lækir

er léttir stökkva stein af steini. Svo sameinast þeir og verða að einum farvegi. Á bökkunum beggja vegna vaxa blóm, með breytilegri litfegurð. Í fjarlægð til annarar handar getur að líta borg eina. Fyrir miðju sviði myndar ofanvert við lækinn eru hamrahlið, en inni á grasvöllunum á bak við þau situr æskufólk og lætur sig dreyma um framtíðina.

Vegurinn upp til fjalla sézt óljóslega, en á heiðinni getur að líta **ungann vegfaranda sem stefnir hærra og hærra og hærra — áleiðis til fjallanna.** Þokuslæðingur virðist að vera á ofanverðri heiðinni, en í fjarska sjást hamraborgir líkastar veglegu musteri með purpuralit, en heiðblámi lofts og ómælis fjarlægð að baki. Í huga koma orð St. G. Stephanssonar:

"Langt út í heimi á eg höfuðból
Í hyllingum sá eg það blána.
Í allsnægta landinu austan við sól,
Í áttina vestur af mána."

Þessi mynd **"Vordraumur"** er frjó til umhugsunar fyrir okkur fullorðna fólkið. Margt skorti á, í æsku vorri. Fábreytileg var æskan vor margra, bæði heima á ættlandinu, en einnig á landnámstíð Vestur-Íslendinga. En eðli Íslendingsins er oft dulrænt, djúptækt og draumkent. Við sem nú erum fullorðin, minnumst þess að við lifðum oft í bernsku, í slíkum draumaheimi og þeim, sem skáldið hér lýsir. Í einangrun og önnum, við smalamensku eða önnur störf við unglinga hæfi, heima eða hér vestra, vorum við sæl og glöð, og gleymdum ýmsu sem að var, í útþrá og draumum. Ónumdu löndin í heimi andans voru mörg. Við þráðum að þreyta göngu á brattann, inn í blámóðu hins óþekta, inn á undralönd draumsjónanna, er lýstu ungum sálum. Okkur, sem nú erum fullorðna fólkið virðist stutt síðan að við horfðum á purpuralituð fjöll í fjarska, og sáum svani síðla á sumarkvöldum fljúga upp til heiðavatnanna, hátt yfir sveitum. Útþráin hreyfði sér í ungum huga, en á vörum voru orð skáldsins:

"Undrandi stari eg ár og síð,
upp yfir fjöllin háu."

Æskan á ávalt sína drauma. Íslenzk æska hefir jafnan verið auðug af útþrá og draumum. Eitt af starfi félags vors, er að hlynna að fögrum æskudraumum og hjálpa til þess að þeir nái að rætast. Sú er hugljúf ósk mín að æskan vor hér vestra, eigi ávalt útþrá og drauma, samfara starfsþrá og framsóknardug. En við, sem nú eigum æskunni á bak að sjá, glötum þó ekki hyllingum og draumsjónum hennar, en eigum jafnan mitt í önnum og dægurþrasi — draumaheim — "fólginn friðarblítt, í fylgsnum sálar inni."

Hér skal þá staðar nema, með tilfinningu um það, að Einar listamaður Jónsson er máttugur lærimeistari sem flytur og túlkar með list sinni táknrænan sjálfstæðan og andlegan boðskap, sem er auðug gullnáma hverjum hugsandi manni.

Vildi eg óska að tök væru til þess að gjöra listaverk hans kunnari meðal Vestur-Íslendinga, en enn á sér stað, helzt að listmyndabækur hans, ættu hefðarsæti á hverju íslenzku heimili hér í álfu. Um leið og eg nú lýk máli mínu, minni eg á eftir-

tektaverð orð Mr. R. Rapecowl, er ummælin að finna í tímaritinu Review of Reviews, 1915: Einar Jónsson er öllu öðru fremur teiknari hinna andlegu verðmæta og framsóknar, andans, úr viðjum efnisheimsins. Leit hans er eftir andlegum verðmætum fremur en að sýna jarðneska fegurð. Hann má með sanni kalla skáldið, sem vefur vef hugsjónanna í stein og bronze, eða sjáandann sem opinberar andlegan sannleika úr goðasögnum og líkingamáli.

Lokaorð dr. Guðmundar Finnbogasonar í skýringum hans á myndum Einars, er fylgja hinni fyrri bók listmynda hans, eru á þessa leið:

"Eg hefi reynt að sýna, að andi Einars sverji sig í áttina til fornskálda vorra, er dróttkvæðin kváðu og kenningarnar mótuðu, hugmyndafar hans sé svipað þeirra. En sjálfstæði hans, einræni og landnámshugur er og sömu ættar. Honum kippir í kynið til forfeðranna sem vér erum svo hreyknir af, einmitt vegna þess að þeir fóru hver sinnar leiðar — voru landnámsmenn og sjálfseignarmenn."

Um tilgang listar sinnar kemst Einar sjálfur þannig að orði fyrir löngu síðan:

"Það er ósk mín að geta flutt gleði og ljós til annara með list minni. Ef það lukkast, þá er ósk mín uppfylt og takmarki náð, annars ekki. Það er æðsta mark listarinnar: Græða en ekki meiða, gefa en ekki taka." — Að því göfuga hlutverki hefir hann staðfastlega unnið, með list sinni, í full 40 ár.

— — — — —

Hinn þjóðlegi arfur vor Íslendinga er undursamlega margþættur. Vart höfum vér enn að fullu áttað oss á þeirri undra auðlegð í listaverkum, sögum söngvum og sérkennum, lyndiseinkennum og skapgerð. Hlutverk hvers samfundar vors, sem Þjóðræknisfélag, er að glöggva skilning vorn á þessum verðmætum, og selja hann smámsaman í hendur vorri yngri kynslóð, svo að hún, eins og vér, geti með þakklæti og hrifningu sagt:

"Sá er beztur sálargróður
sem að vex í skauti móður."

Tvö Kvæði

Eftir Jónatan Þorsteinsson

Jónatan Þorsteinsson, um eitt skeið bóndi á Vatnshömrum í Borgarfirði, var meðal hinna ágætustu alþýðuskálda á sinni tíð. Hann var fæddur 8. apríl 1852 og dáinn 1895. Eftir hann eru margar prýðilega kveðnar vísur, er urðu brátt héraðskunnar. Systir hans, er heima á hér í bæ — Guðríður ekkja Árna Jónssonar smiðs, hefir sýnt Tímaritinu þá góðvild að leyfa því að flytja nokkur erindi eftir hann að þessu sinni, er skrifuð hafa verið upp úr litlu ljóðakveri, er hún á eftir hann.—Ritstj.

8. APRÍL 1892

Þá er eg kominn á þenna dag
Þreyttur á holdi' og sálu,
Eftir kaldan auðnuhag
Á lífsbrautum hálu.

Allur lurkum laminn og sár
Lífs í stimabraki
Fjörutíu aldurs ár
Eg hefi nú á baki.

Alt af fékk eg á því skil,
Er það skoðun hinna,
Að eg finni ekkert til
Óhappanna minna.

Einnig beri höfuð hátt
Helzt til lyndisglaður
Gefi mig við þjarki þrátt
Og þykist vera maður. — — —

Stórlætið sem í mér er
Örðug þó sé glíman
Hefir ætíð hamlað mér
Að hníga fyrir tímann .

Við að falla í heimi hér
Hölda lamast kraftur;
Það er fátt sem þyngra er,
En það að standa' upp aftur.

Mörg þó hafi mæðu-ský
Á mína lífsbraut svifað,
Ekki sé eg eftir því
Að eg hefi lifað.

Mér hefir fallið löngum létt
Líf með kærum vinum;
Séð hefi' eg margan sólskinsblett
Og sett mig þar með hinum.

Eg hefi' reynt að standa um stund
Stoltur og ekki lotinn,
Senn, fyrir fult og fast, að grund
Fell þó krafta þrotinn,

Skuggaleg þó skýjatjöld
Skyggi' á sólu mæra
Hverf þú dagur, komdu kvöld
Kyrðarsæla og væra.

VERTU' EKKI AÐ GRÁTA

Vertu' ekki að gráta þó sjáirðu ei sól,
Þá sær er dimmur og himinn gránar,
Við skýið hinnig sem hana fól,
Senn hlær hún aftur og loftið blánar.

Vertu' ekki að gráta þó blikni blað,
Og bær þinn skjálfi þá hretið lemur;
En vertu hraustur og hugsa um það,
Senn hlýnar aftur, þá vorið kemur.

Vertu' ekki að gráta þó níðdimm nótt
Sé nöpur og löng, og stjörnur skoða
Þér banni élin; nei blunda rótt
Unz birtir aftur af morgunroða.

Nokkur orð

um landnámið í Álftavatns- og Grunnavatnsbygð.

Eftir Séra Guðmund Árnason

Ýmsir halda, að það hafi verið fremur tilviljun en nokkuð annað, sem réði því, hvar íslenzkir landnemar settust að, þegar þeir voru að leita bústaða á landnámsárunum. En auðvitað er það ekki rétt á litið. Jafn mikilsverðir atburðir og landnám eiga sér ákveðnar og eðlilegar orsakir.

Hver var orsökin til þess að landsvæði það, sem venjulega er nefnt Álftavatns- og Grunnavatnsbygð, var numin af Íslendingum?

Það hefir stundum verið sagt um þessar bygðir líkt og húskarl Ingólfs sagði forðum, þegar húsbóndi hans settist að þar sem hann fann öndvegissúlur sínar reknar af hafi: "Til lítils fórum vér um góð héruð, ef vér skulum byggja útnes þetta." Honum leizt ekki á Seltjarnarnesið. Og mörgum, sem komið hafa í þessar bygðir, hefir ekki litist á þær; þær hafa verið sagðar kostarýrar, og margan hefir furðað á því að menn skyldu ekki geta fundið frjórra og betra land ótekið í Manitoba fyrir rúmum fimtíu árum.

En hvað sem sagt hefir verið og hvað sem hverjum lízt, er það söguleg staðreynd, að þarna námu íslenzkir menn land og settust að fyrir meira en fimtíu árum; þarna bygðu menn sín fyrstu hús úr bjálkum úr skóginum og héldu eflaust að landskostir væru ekki svo afleitir, þó að þá líklega hafi grunað, að þeir væru annars staðar til betri.

Um landgæði yfir höfuð er það að segja, að það getur margt komið til greina, þegar um þau er rætt, margt fleira en frjósemi jarðarinnar, þó að hún sé mikilsverð. Það er ekki sjálfsagt að fólki líði æfinlega bezt þar sem jarðvegurinn er frjósamastur; og ekki hefir sú orðið raunin á alls staðar hér í landi nú á síðari árum. En út í þá sálma ætla eg ekki að fara.

Hvers vegna fóru þá þeir, sem settust að í þessum bygðum, einmitt þangað en ekki eitthvað annað?

Tildrögin voru ofur einföld, í stuttu máli þessi:

Mjög skömmu eftir að Íslendingar fóru að flytjast til Manitoba, settust nokkrir þeirra að í Winnipeg. Winnipeg var smár bær á þeim árum, og þar var lítið um atvinnu. En svo kom hinn mikli fjörkippur í bæinn, þegar hann komst í járnbrautar-samband við Austur-Canada. Íbúatalan margfaldaðist á stuttum tíma, atvinna varð nóg, einkum við húsabyggingar, og fasteignir komust í hátt verð. Þetta var hið svokallaða fyrsta "boom" í Winnipeg. Margir Íslendingar settust þar að þá. En uppgangurinn varaði ekki lengi í það sinn. Eftir nokkur ár var bærinn "flatur" eins og vindlaus hjólbarði. Menn urðu að fara og leita sér atvinnu annars

staðar. Talsverð atvinna var við járnbrautarlagningu í Vesturlandinu, því stöðugt var haldið áfram með Canada-Kyrrahafsbrautina, og unnu margir við það, en samt var atvinnuleysi talvert mikið, og hugir margra snérust að landtöku og búskap. Íslendingar í Winnipeg ræddu mikið um það um þessar mundir, hvar heppilegt mundi vera að stofna til nýrrar, íslenzkrar nýlendu. Í eldri íslenzku bygðunum, svo sem í Minnesota, Argyle-bygðinni og Dakota-bygðinni var land að mestu tekið, og engin tiltök fyrir marga að flytjast þangað. En hins vegar var nóg af óteknu landi lengra vestur og norður á bóginn.

Ráðagerðir þessar komust svo langt árið 1886 að tveir Íslendingar úr Winnipeg voru sendir út af örkinni, til þess að leita að nýlendusvæði, — þeir Frímann B. Anderson og Björn Líndal. Björn er enn á lífi, háaldraður, í Winnipeg, en Anderson er nýlega látinn á Íslandi, eftir eitt hið æfintýralegasta líf, sem nokkur Vestur-Íslendingur hefir lifað. Þeir lögðu fyrst leið sína vestur í land, til Moose Mountain og Qu'Appelle-dalsins. En einhverra hluta vegna leizt þeim ekki vel á sig þar. Komu þeir aftur til Winnipeg og leituðu nú í aðra átt og ekki eins langt og fyr.

Um þetta leyti og fyr voru miklar ráðagerðir með að leggja járnbraut frá Winnipeg til Hudson's-flóans. Byrjað var á verkinu, og var undirstaða brautarinnar að minsta kosti lögð út til Grunnavatns (Shoal Lake) og eitthvað norður með suðurendanum á því. En af einhverjum ástæðum var hætt þarna og aldrei komist lengra. Var ætlunin, að brautin lægi norður með Manitoba-vatni að austan verðu, og mun brautarstæðið hafa verið mælt út alllangt norður. Einhverjir fóru strax að hugsa um að nema land á því svæði, sem brautin átti að leggjast um, norðvestur frá Winnipeg. Bygð náði þá ekki lengra í þá átt en til Stonewall eða eitthvað lítið eitt þar norður fyrir, um tuttugu mílur frá Winnipeg. Landið á milli Grunnavatns og Manitobavatns var ónumið að heita mátti. Grunnavatn var all-mikið vatn á þeim árum, þó að það megi heita þornað upp nú. Þeir Anderson og Líndal lögðu nú leið sína út þangað, til að kanna landið. Leizt þeim vel á það. Þar var nóg gras og skógur og fiskur í vötnunum.

Strax og þeir komu aftur úr þessari ferð, buggust nokkrir menn til að fara út í hið nýja nýlendusvæði og taka þar "lönd". Það var vorið 1887 sem fyrstu íslenzku landnemarnir fluttust út þangað.

Að vísu var landið ekki með öllu óbygt, þegar þeir komu þar út. Talsverður slæðingur af kynblendingum var til og frá meðfram vötnunum og líka var þar nokkur bygð hvítra manna. Eitthvað fjórum árum áður höfðu nokkrir Englendingar tekið sér bólfestu austur af þar sem Clarkleigh-járnbrautarstöðin er nú, og var bygð þeirra kölluð Seamobygð. Lengra norður með Manitobavatni, í Scotch Bay mun og hafa verið komin einhver hvítra manna bygð. Í St. Laurent var komin kaþólsk kirkja og dálítið þorp fyrir löngu, þótt íbúarnir þar væru flestir kynblendingar af frönskum stofni

annars vegar. Það er talið að St. Laurent þorpið sé hundrað ára gamalt eða vel það. Á Oak Point var Hudson's-flóa félags verzlun, og einu sinni voru landamæri Manitobafylkis að norðanverður þar, og beint þaðan austur í Winnipeg-vatn. Þá leit Manitoba út eins og frímerki á kortinu. Frá St. Laurent lá vegur, ef veg skyldi kalla, norður með vatninu, víst alla leið til Fairford. Var vegur sá í daglegu máli kallaður Missions-braut, sjálfsagt af því að hann lá frá kaþólsku trúboðsstöðinni (mission) í St. Laurent. Vegur þessi var ekkert annað en troðningar eftir uxa- og hestafætur; hann lá þvert yfir allar keldur, nema þar sem mátti rekja sig á milli þeirra eftir bölunum; og keldurnar voru ófærar altaf þegar blautt var og þær voru ekki lagðar hestheldum ís. — Fyrstu árin eftir að Íslendingar fóru að nema þarna land voru þurkaár og því sæmilega fært um jörðina hvar sem var, en síðar komu bleytuár, og þá dró af gamanið, hvað ferðalög snerti.

Mönnum brugðust algerlega vonirnar um járnbrautina. Næstu fimtán árin, eða þangað til járnbraut var lögð til Oak Point, urðu þeir að sækja allar nauðsynjar sínar til Stonewall og Winnipeg. Var það seinlegt og erfitt ferðalag, tók marga daga hvora leið. Venjulega ferðuðust margir saman. Ber flestum, sem tóku þátt í því ferðalagi, saman um að oft hafi verið glatt á hjalla og skemtun góð á áningarstöðunum á kvöldin. Þessi sama leið er nú oft farin á tveimur klukkustundum með bíl, þegar vegir eru góðir, og með járnbrautarlest á ekki fullum þremur.

Eg vil nú geta nokkurra þeirra, sem tóku "lönd" á þessu svæði fyrstu tvö eða þrjú árin; það er ómögulegt að geta þeirra allra.

Þeir, sem fyrstir fóru, voru þessir: Árni Frímann, Hinrik Jónsson (handarvani), Ísleifur Guðjónsson og Jón Sigfússon. Allir þessir menn ílentust þar, nema Hinrik, sem fluttist burt aftur innan skamms og nam land í Saskatchewan, sem þá var í North West Territories. Fyrsta "landið", nam Jón Sigfússon, það var við þjóðveginn, skamt fyrir sunnan Lundar. Strax sama árið komu þeir Halldór Halldórsson, Jón Metúsalemsson og Jón Sigurðsson. Skúli Sigfússon, sem þá var unglingur, var í för með Jóni bróður sínum. Næsta ár á eftir komu Árni Reykdal, Högni og Eiríkur Guðmundssyni, Sigurður Sigurðsson, Stefán Björnsson, Pétur Runólfsson, Árni Jónsson, Eiríkur Magnússon og sonur hans Júlíus, Björn Jónsson, Hallgrímur Ólafsson, Bergþór Jónsson, Guðmundur Bjarnason, Jóhann Þorsteinsson, Jón Líndal og Jósep Líndal. Fleiri komu og þetta ár, sem staðnæmdust ekki nema stuttan tíma. Allir þessir mega teljast með fyrstu landnámsmönnum; margir fleiri komu síðar, innflutningur í bygðina hélzt fram yfir aldamót.

Flestir þessir menn settust að nær Manitoba-vatni, eða í Álftavatnsbygðinni, eins og hún var nefnd. Bygðin fékk nafn sitt af smávatni einu, Swan Lake, sem nú mun vera horfið eins og svo mörg önnur smávötn, sem hafa næstum eða alveg horfið eftir því sem landið

hefir þornað. Nú í seinni tíð er sjaldan talað um Álftavatnsbygð, heldur er bygðin öll meira og meira kend við Lundar. En Lundar var upprunalega nafnið á heimili Halldórs Halldórssonar og póstafgreiðslustaðnum, sem þar var. Að réttu lagi hefði nafnið átt að vera Lundir, sem er fleirtalan af lundur, trjálundur, en það er efalaust merking orðsins. Þesskonar smávegis málfræðisvillur skifta auðvitað litlu máli. Margir landnámsmennirnir nefndu heimili sín íslenzkum nöfnum og haldast þau við enn í daglegu máli, eins og t. d. Geysir, Laufás, Borg, Hofteigur o. s. frv. Eitt bæjarnafnið er dregið af frönsku nafni, Allard, en svo hét sá, sem fyrstur bjó þar; á íslenzku varð bæjarnafnið Allorstaðir. Þegar járnbrautin var lögð áfram norður frá Oak Point til Gypsumville, 1911 og 12, færðist póstafgreiðslustaðurinn af heimili Halldórs til þorpsins, sem myndaðist við járnbrautarstöðina og nafnið fylgdi honum. Næsti póstafgreiðslustaður fyrir sunnan, var Mary Hill, lagður niður fyrir fáum árum.

Grunnavatnsbygðin, eða eystri bygðin var upprunalega við norðurendann á Grunnavatni (Shoal Lake) og suður með því báðum megin. — Vatnið var mjóst norðast og má nú heita alveg þornað þar. Suðurhluti þess, sem var miklu breiðari, er fyrir sunnan íslenzku bygðina. Þó byrjaði ekki landnámið þar, heldur nokkuð norðar, og var sú bygð kölluð Síbería. Mun það nafn svo til komið, að einhver nefndi bygðina svo í spaugi. Ekki féll mönnum vistin í Síberíu vel, enda var engin von til þess, því að þar voru vatnsflóð mikil á vorin og sumrin úr smávötnum, sem þar var fult af; en afrennsli var lítið og skógur þéttur, svo að vatnið stóð uppi. Þess vegna fluttust allir, sem þar voru, burt eftir tvö eða þrjú ár suður að norðurendanum á Grunnavatni, og þar myndaðist varnaleg bygð, sem lengi var fráskilin vestri bygðinni, Álftavatnsbygðinni. Seinna, þegar fólki fór meira að fjölga, bygðist upp bilið á milli bygðanna og mátti þá heita að óslitin íslenzk bygð væri vestan frá Manitoba-vatni og austur fyrir Grunnavatn, meira en tuttugu mílur. Norður og suður náði hún viðlíka langt að austanverðu, en að suðvestan, þar sem Seamo-bygðin var og suður undir Oak Point og langt austur þaðan, var gríðarstórt skarð í hana. Nafnið Grunnavatnsbygð heyrist nú örsjaldan.

Fyrstu landnemar í Austur-bygðinni — fyrst Síberíu og svo hinni eiginlegu Grunnavatnsbygð — voru Ísleifur Guðjónsson, Jakob Crawford, Sveinbjörn Sigurðsson, Þorlákur Eiríksson, Sveinn Sveinsson, Bessi Tómasson, Guðmundur Einarsson, Jón Hannesson, Þorgils Ásmundsson, Kristján Sigurðsson, Nikulás Snædal og ef til vill einhverjir fleiri, sem eg kann ekki að nefna. Björn Líndal nam land í Grunnavatnsbygðinni og sömuleiðis Árni Frímann. Ennfremur voru í Síberíu Björn Þorsteinsson og Jakob Jónsson, sem þó bygðu ekki heimili fyr en þeir fluttu suður að vatninu og sömuleiðis Þorsteinn Hördal, og Björn sonur hans. Allir þessir menn settust að í bygðinni fyrir fult og alt, nema Jakob Crawford, sem

hvarf þaðan fljótt burt aftur. Smám saman bættust aðrir við. Höfðu sumir þeirar farið vestur í land til Þingvalla-bygðar og komið þaðan aftur; aðrir komu beina leið frá Íslandi, eða höfðu haft lengri eða skemmri dvöl í Winnipeg. Upp úr aldamótunum var mikill flutningur fólks inn í bygðina frá Mikley og úr Ísafoldarbygðinni í Nýja-Íslandi, sem þá lagðist í eyði að heita mátti vegna flóða. Hér verður að sleppa að nefna þá, sem síðar komu, enda eru mér nöfn margra þeirra ekki kunn.

Eins og í flestum eða öllum íslenzkum bygðum í Canada, hefir margt fólk fluzt burt aftur úr þessum tveimur bygðum, fleira þó úr Grunnavatnsbygð. Sumir fóru burt eftir stutta dvöl, aðrir eftir að hafa búið þar árum saman. En mestur varð burtflutningurinn eftir stríðið, því að þá seldu margir bændur "lönd" sín og bú afturkomnum hermönnum. En eins og kunnugt er, gekk flestum hermönnum búskapurinn fremur illa og fóru þeir flestir eða allir burt aftur. Hafa sum hin gömlu landnámsheimili alveg lagst í eyði og hús á þeim hafa verið rifin eða flutt burt í heilu lagi, en á sumum er aðkomið fólk, enskt, þýzkt og af fleiri þjóðflokkum. Hefir flest af því flutt inn í bygðina á síðastliðnum tíu til fimtán árum. Sem dæmi um fækkun Íslendinga í bygðinni má geta þess, að við Hove-pósthús, sem er syðst í Grunnavatnsbygð, eru nú aðeins fjórar íslenzkar fjölskyldur búsettar, en þar voru um eitt skeið ekki færri en fimtán íslenzk heimili. Nokkuð sama má segja um alla bygðina við Grunnavatn, þó að hvergi hafi verið eins mikil fækkun og við Hove-pósthúsið. Miklu minni hefir burtflutningurinn verið í vesturhlutanum, en samt nokkur þar líka.

Þorpin tvö, Lundar og Oak Point, hafa að miklu leyti bygst upp af fólki, sem áður hefir búið út um bygðina, og verður auðvitað ekki með sanni sagt að það fólk sé flutt burt úr bygðinni. Í Lundar-þorpinu munu vera milli fjörutíu og fimtíu íslenzkar fjölskyldur, sem áður hafa búið til og frá um bygðina eða alist upp í henni að einhverju leyti, og á Oak Point munu þær vera um tuttugu. Við lauslega talningu telst mér svo til, að í allri bygðinni, að Lundar og Oak Point meðtöldum muni nú vera um eitt hundrað sextíu og fimm íslenzk heimili. Geri maður ráð fyrir, að það séu til jafnaðar fimm manneskjur í fjölskyldu, þá verða átta hundruð tuttugu og fimm manneskjur á þessum heimilum. Eg skal taka það fram, að eg hefi talið með heimili, sem eru hálfíslenzk, þ. e. a. s. þar sem annaðhvort maðurinn eða konan er ekki af íslenzku bergi brotin. Aftur er nokkuð af einhleypu fólki, sem ekki kemur til greina í þessari talningu. Það mun því láta nærri að frá 850 til 900 Íslendingar séu heimilisfastir í allri bygðinni. Hvort þeir hafa nokkurntíma verið fleiri, veit eg ekki; bygðin sjálf var fjölmennari en hún er nú, en þá var Lundar ekki til, og mjög fáir Íslendingar búsettir á Oak Point.

Íslendingar hafa aldrei búið einir út af fyrir sig í þessum bygðum; þeir hafa frá byrjun landnámsins verið í nágrenni við enskt fólk og

kynblendinga, einkum franska. — Samblöndun við þessa aðra þjóðflokka með giftingum hefir þó verið næsta lítil fram að þessu. Sambúðin mun yfir höfuð hafa verið góð og friðsamleg; en ekki verður sagt, að áhrifin frá þessum nágrönnum hafi verið Íslendingunum til mikils gagns, því að andlegu atgjörfi eru nágrannarnir tæplega hlutgengir á borð við landann; er það ekki sagt þeim til lasts heldur sem óhrekjandi staðreynd.

Fjöldi ungs fólks sem alist hefir upp í bygðinni, hefir horfið burt úr henni í atvinnuleit. Er margt af því nú í Winnipeg og stundar alls konar vinnu þar. Margt er einnig í Chicago og í borgunum vestur á Kyrrahafsströndinni. Hlutfallslega margt fólk úr þessari bygð hefir gengið á hærri skóla; margir hafa orðið kennarar við alþýðuskóla og að minsta kosti sex íslenzkir læknar eru uppaldir þar. Ýmsir menn, sem síðar urðu nafnkunnir stunduðu kenslu í þessari bygð á sumrin á námsárum sínum, og má af þeim nefna þá bræður Þorvald og Þorberg Þorvaldssyni úr Nýja-Íslandi. Þrír íslenzkir þingmenn, sem átt hafa heima í þessari bygð hafa setið á fylkisþingi Manitoba, einn þeirra, Skúli Sigfússon, lengur en flestir aðrir þingmenn í Manitoba.

Það væri freistandi, að segja nokkuð um atvinnuvegi og menningarmál bygðarinnar, en það mundi taka alt of langan tíma að gera því nokkur veruleg skil. Aðal atvinnuvegurinn hefir frá byrjun verið kvikfjárræktin, einkum nautgriparækt, enda er landið langbezt til þess fallið. Einnig hefir fiskiveiði í Manitoba-vatni á vetrum verið stunduð af miklu kappi af mörgum bygðarbúum. Má segja, að í þeirri atvinnugrein hafi Íslendingar skarað fram úr öllum öðrum, sem hana hafa stundað. Á fyrri árum fóru menn oft að heiman tíma og tíma, einkum vor og haust, helzt til Winnipeg eða í hveitiræktarhéruðin sunnar í fylkinu og "unnu út" sem kallað er. En eftir því sem búin stækkuðu og efnahagurinn skánaði lögðust þær ferðir niður; nú fara engir burt í atvinnuleit nema einhleypir menn.

Þess má geta að í bygðinni er eitt hið elzta lestrarfélag, sem til er meðal Íslendinga í Vesturheimi; það er næstum fimtíu ára gamalt, var stofnað skömmu eftir að fyrstu landnemarnir settust þar að. Þetta félag á nú um þúsund bindi og hlutfallslega margt af þeim eru fræðibækur af ýmsu tæi. Einn af stjórnendum þess um fjölda mörg ár, og sá, sem sá um innkaup á bókum, var Björn bóndi Þorsteinsson að Otto. Ber bókasafnið þess vott að greindur maður og fróðleiksgjarn hefir valið bækur í það. Tvö önnur lestrarfélög eru starfandi, en þau eru bæði yngri. Ef til vill er það nokkuð réttur mælikvarði um menningu hverrar bygðar, hvaða bækur eru keyptar og lesnar.

"Til lítils fórum vér um góð héruð, ef vér skulum byggja útnes þetta," sagði húskarlinn forðum. En þar á nesinu reis síðar upp höfuðborg landsins. Hér skal engu spáð; aðeins mint á það, að landgæðin eintóm eru ekki einhlýt í þróun bygða og landa.

ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGIÐ 20 ÁRA

(Framhald frá bls. 16)

forseti efni fundarins og benti á tillögur þrjátíu manna nefndarinnar er birtar höfðu verið í blöðunum. Bauð hann fulltrúum að taka til máls og láta skoðanir sínar í ljósi, en áður en til fundarstarfa væri tekið bað hann fulltrúa að rita nöfn sín í bók er borin var um fundarsalinn.

Strax sem skrásetningu var lokið hófust allfjörgugar umræður, er margir tóku þátt í. Gekk svo fram eftir kveldi, að fulltrúar þrengdust á ræðupall til að skýra frá niðurstöðum funda þeirra er haldnir höfðu verið hjá þeim, og leggja fram álit sitt um hversu haga skyldi félagsstofnuninni. Komu fram stórhuga og mjög ósamróma skoðanir um þetta, sem von var, því málið var lítt hugsað og menn voru ekki búnir að átta sig á möguleikunum til að sniða alt sem fullkomnast og stærst. Vildu sumir láta reisa volduga byggingu, er vera skyldi miðstöð alls íslenzks félagslífs, — bókhlaða, lestrarstofa, skrifstofa, upplýsingarstofa og fleira.

Þó sitt sýndist hverjum, voru allir ræðumenn samt nokkurnveginn sammála um aðalefni fundarins að stofna allsherjar Þjóðernisfélag meðal Íslendinga hér í álfu. Var sú tillaga samþykt í einu hljóði. Var þá kosin tíu manna nefnd til að semja uppkast að lögum fyrir félagið. Hlutu þessir kosningu: Séra Rögnv. Pétursson, séra K. K. Ólafsson, Thorl. Thorfinnsson, séra Jón Jónsson Dr. Jón Árnason, Ásgeir I. Blöndahl, Jóhannes Einarsson, Stefán Einarsson, S. D. B. Stephansson, Philip Johnson(?).

Með því að orðið var áliðið kvelds, er verki þessu var lokið, var fundi frestað til kl. 2 síðd. daginn eftir.

Strax um morguninn tók laganefndin til starfa. Var nú á eftir henni rekið, því aðal verkefni fundanna, var að ganga frá gjörðum hennar og samþykkja lög fyrir hið nýstofnaða félag. Eftir nokkra umhugsun kom nefndin sér saman um að nota sér til leiðbeiningar, "Lög hins íslenzka Bókmentafélags" (Tíunda útgáfa, Khöfn. 1890), og "Nefndarálit" þrjátíu manna nefndarinnar, er að framan getur, og hafa það úr hvorttveggja, er hentast þætti. Varð það til þess að lögin voru flokkuð í fjóra "kafla" og var fyrsti kaflinn **um nafn og tilgang félagsins.** Upp á nafni vildi nefndin ekki stinga, en leggja það undir vilja þingsins. Var nú frumvarp hennar að fyrsta kafla, tilbúið er þing kom saman eftir hádegið. — Skýrði formaður nefndarinnar frá því, að nefndin hefði ekki viljað gefa félaginu nafn heldur leggja það undir vilja fulltrúanna, og mæltist til, að beðið væri með það þangað til öll lögin væri afgreidd. Um tilgangsgreinina (2. gr.), eins og henni sé nú framvísað, hafi nefndin öll orðið sammála. Eftir all-langar umræður var fyrsti kafli samþyktur án breytinga. Var þá annar kafli lesinn (um stöðvar og stjórn félagsins) og lagður fyrir þing. Allsnarpar umræður urðu um þriðju

grein, en að lokum var þó frumvarpið samþykt án breytinga. Var þá dagur að kveldi kominn og fundi frestað til kl. 8 e. h.

Er fundur var settur var framvísað fyrstu 4 greinum þriðja kafla (um lögun félagsins). Urðu allsnarpar umræður um 3. og 4. grein, að lokum voru þær samþyktar með stórum meirihluta. Umræður voru leyfðar jafnt gestum sem fulltrúum. Snerust ræður um ákvæðin um "Auka-félaga" og upptöku ungmenna í félagið. Var fundi að lokum frestað til kl. 10 næsta morguns.

Er fundur var settur næsta dag lagði nefndin fram niðurlagsgreinar þessa kafla (5—9), er voru samþyktar án breytinga. Aðal umræðurnar snerust um 5 gr. (Stofnun deilda). Með þessari grein hafði nefndin gjört tilraun til að sameina tvær andstæðar skoðanir er komu í ljós hjá nefndarmönnum, um fyrirkomulag félagsins. Vildu sumir að það væri sambandsfélag hinna ýmsu bygðarlaga er stofnsettu hjá sér "heimafélög", er svo kysu fulltrúa á ársþingið. Vakti fyrir þeim svipað fyrirkomulag og tíðkast innan hinna ýmsu bræðrafélaga og kirkjufélaga hér í landi. Með þessu fyrirkomulagi var fyrir það bygt að einstaklingar gætu staðið í félaginu og skildist mönnum brátt, hve stórkostlega það myndi hnekkja útbreiðslu þess. Aðrir vildu að félagið bygði eingöngu á einstaklingum, en hafnaði hinu fyrirkomulaginu. Var nú reynt að sameina báðar þessar skoðanir, með þessari 5. grein, hlynna að stofnun deilda, þar sem því yrði viðkomið, án þess þó að réttur deildarfélaga yrði á nokkurn hátt skerður innan sjálfrar félagsheildarinnar, en að félagið sjálft væri eitt og óskift, og annað og meira en félagsstjórnin, — það væri félag íslendinga, einstakra manna og kvenna, út um allar sveitir, er viðurkendi jafnan rétt hvers og eins hvar sem þeir væri búsettir.

Lausu fyrir hádegi lagði nefndin fram síðasta kafla laganna (IV. kaflann) og var hann til umræðu er fundi var frestað til kl. 2. Er komið var saman upp úr hádeginu var brátt gengið frá þessum hluta laganna, og þvínæst lögin öll borin upp og samþykt, eins og þau höfðu verið lesin nema fyrsta greinin, — því eftir var að ákveða nafn félagsins. Var fyrst stungið upp á að nefna það "Þjóðernisfélag íslendinga í Vesturheimi." Var því andæft fyrir þá sök að félagsskapurinn kynni að verða litinn tortryggnis augum af hérlendum mönnum, er myndu misskilja nafnið og álíta að íslendingar væri að taka sig út úr í þjóðfélaginu. Alt þurfti að varast, og ekki mátti byrja félagsskapinn með því að sá steinn yrði lagður í götu hans. Að lokum var stungið upp á að nefna félagið **Íslendingafélag**, og var það að síðustu samþykt, þó menn væri ekki ánægðir með nafnið, þar sem ýms félög höfðu áður heitið því nafni og átt skamma æfi.

Var þá gengið til embættiskosninga og þessir kjörnir:

Forseti: Séra Rögnv. Pétursson.
Vara-forseti: Jón J. Bíldfell.
Ritari: Dr. Sig. Júl. Jóhannesson
Vara-ritari: Ásgeir I. Blöndahl
Gjaldkeri: Ásm. P. Jóhannsson
Vara-gjaldk.: Séra Albert E. Kristjánsson

Fjármálaritari: S. D. B Stephansson
Vara-fjárm.rit: Stefán Einarsson
Skjalavörður: Sigurbj. Sigurjónsson

Var þá rætt um verkefni félagsins á komandi ári og "Nefndarálit 30 manna nefndarinnar." Kom öllum saman um að útbreiðslustarfið yrði að sitja fyrir öllu öðru verki. Var borin upp tillaga þess efnis að fulltrúar, er til fundarins voru kosnir, sem og aðrir gestir, er þingið hefðu setið, og kost vildi gefa á því, skyldu skoðaðir sem hinir fyrstu félagsmenn undir lögunum. Var tillagan samþykt í einu hljóði. Þá var talað um útgáfu tímarits, fyrirlestra ferðir, stofnun deilda, o. fl., en samþykt að fela hinni nýkjörnu stjórnarnefnd framkvæmdir allra þeirra mála. Ennfremur var samþykt að veita félaginu "Jón Sigurðsson, I.O. D.E." alla aðstoð við að koma út "Minningarriti íslenzkra hermanna" er það hafði með höndum.

Var svo þingi slitið kl. 7 e. h.

Fyrstu verk nefndarinnar voru að koma á stofnun deilda og leita samþykkis fulltrúanna, er þingið höfðu setið um að breyta nafni félagsins. Fyrsta deildin var stofnuð í Winnipeg, deildin "Frón", 2. maí 1919 og skrifuðu sig inn 120 manns; þá næst var stofnuð deildin "Fjallkonan" í Wynyard, deildin "Ísland" við Brown og svo hver af annari.

Þó nafnið "Íslendingafélag" væri samþykt á stofnfundinum fundu allir til þess, að það var óþjált og gaf hvorki til kynna tilgang né stefnu félagsins. Var forseta því falið að skrifa öllum fulltrúunum og leita samþykkis þeirra með að breyta nafninu (sbr. fundarbók, 2. apr. 1919). Stungið var upp á að félagið héti "Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi". Tveim vikum síðar (16. apríl) hafði forseti fengið svar frá 32 fulltrúum, voru 30 með nafnbreytingunni en 2 á móti. Var þá ákveðið af félagsstjórninni að breyta nafninu, (**sbr. fundarbók, 26. apr. og 16. maí 1919**). Ennfremur var þá ákveðið að láta prenta lögin með áorðinni breytingu og útbýta þeim meðal félagsmanna og annara er vinna voru að útbreiðslu félagsins.

STJÓRNARSKRÁ
Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi.

I. KAFLI.
Nafn og tilgangur.

1. gr. Nafn félags þessa er: Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi.

2. gr. Það er tilgangur félags þessa:

(a) Að stuðla að því af fremsta megni, að Íslendingar megi verða sem beztir borgarar í hérlendu þjóðlífi.

(b) Að styðja og styrkja íslenzka bókvísi í Vesturheimi, bæði með bókum og öðru eftir því sem efni þess framast leyfa.

(c) Að efla samúð og samvinnu milli Íslendinga vestan hafs og austan og kynna hérlendri þjóð hin beztu sérkenni þeirra.

II. KAFLI.
Stöðvar og stjórn félagsins.

1. gr. Félag þetta á samkomustað og lögheimili í Winnipeg í Manitoba-fylki í Canada.

2. gr. Félagið kýs 9 embættismenn er skipa stjórnarnefnd þess: Forseta, vara-forseta, skrifara, vara-skrifara, fjármálaritara, varafjármálaritara, féhirðir, vara-féhirðir og skjalavörð.

3. gr. Engan má kjósa til embættis, sem eigi er Íslendingur, eigi þekkir Ísland og sögu þess né talar og skrifar íslenzka tungu.

4. gr. Sérhver embættismaður er skyldur að gjöra grein fyrir embættisfærslu sinni, þegar félagið óskar þess, eða hann skilur við embætti. Afhendingar embættis skulu fara fram skriflega.

5. gr. Forseti skal sjá um að lögum félagsins sé hlýtt og að sérhver félagsmanna gegni skyldum sínum við félagið; hann kveður til fundar, setur þá og stýrir þeim; hann birtir á fundum skrifleg frumvörp félagsmanna og bréf til félagsins og það annað er honum þurfa þykir; hann safnar atkvæðum og segir upp úrskurði félagsmanna; hann skal skýra ársfundi hverjum frá athöfnum félagsins og fjárhag, svo skal hann ásamt fjármálaritara og féhirði sjá, um sjóði félagsins, sem óhultast þykir; hann skal rita samþykki sitt á sérhverja kröfu til félagsins áður en gjalda megi; hann ráðstafar bókum til prentunar með aðstoð skrifara, og hefir yfirleitt alla yfirumsjón með öllum gjörðum félagsins.

6. gr. Skrifari skal bóka alt, sem fram fer á félagsfundum og hafa bréfabók; hann skal semja og rita félagsbréf með ráði stjórnarnefndarinnar, er ábyrgjist þau, veita viðtöku þeim bréfum, er til félagsins koma, lesa þau og afhenda forseta, en forseti les þau á næsta fundi. Hann skal afhenda fjármálaritara nafnatölu félagsmanna, jafnskjótt sem þeir gjörast félagar, og skýra honum frá hvað hver skuli gjalda; hann skal og annast um prentun ritgjörða félagsins með umsjón forseta.

7. gr. Fjármálaritari skal innheimta öll gjöld félagsmanna og kvitta fyrir; hann skal og halda nákvæma bók yfir nöfn, heimilisfang og reikninga þeirra við félagið; hann skal og jafnóðum afhenda féhirði gjöld félagsmanna gegn kvittun, er hann geymir og leggur fram til yfirskoðunar árlega, ásamt skýrslu um starf sitt. Þessari skýrslu láti hann fylgja skrá yfir ógoldin árstillög félagsmanna, svo bezt verði sénn hagur félagsins.

8. gr. Féhirðir skal taka við gjöldum félagsmanna frá fjármálaritara, kvitta fyrir þau og hirða vandlega, borga þá reikninga, er forseti hefir skriflega samþykt, bóka það alt og gjöra grein fyrir hvenær sem forseti eða félagsmenn æskja þess. Hann skal gjöra aðalreikning á hverjum tólf mánuðum við lok fjárhagsársins, sanna hann með kvittunum og láta fylgja honum skuldalista félagsins; hann skal og tilgreina hverja útgjaldagrein til hverra þarfa henni sé varið.

9. gr. Vara-embættismenn skulu gegna öllum hinum sömu skyldum, í frávikningu, forföllum eða fjarvist embættismanna, sé þeir kvaddir til að gegna embættum þeirra.

10. gr. Skjalavörður skal geyma öll handrit, bækur og skjöl félagsins, sem embættismenn eigi þurfa að hafa sér við hönd; hann skal hafa

sölu-umboð á ritum og útgefnum bókum félagsins og annast um að þau sé höfð á boðstólum á sem flestum stöðum meðal Íslendinga hér og annarsstaðar; hann skal senda reikning yfir rita og bókasöluna, innheimtar og óinnheimtar skuldir og aðrar tekjur og skal sá reikningur fylgja reikningi féhirðis. Á ársfundi skal hann leggja fram skrá yfir bækur félagsins, seldar og óseldar.

11. gr. Kjósa skal tvo menn á ársfundi félagsins, til að yfirfara reikninga fjármálaritara, féhirðis og skjalavarðar. Þeir skulu hafa lokið starfa sínum svo snemma, að reikningar sé að öllu bunir undir úrskurð félagsins á ársfundi. Verði ágreiningur um reikning sker félagið úr með atkvæðafjölda og skulu þeir, forseti og skrifari, síðan gefa kvittunarbréf, fyrir reikningunum.

12. gr. Embættismenn og varaembættismenn skulu hafa starf sitt á hendi árlangt og eigi lengur, nema þeir hljóti endurkosningu félagsmanna.

III. KAFLI.
Um lögun félagsins

1. gr. Félagsmenn eru: Heiðursfélagar, félagar og auka-félagar, en þó hafa félagar einir atkvæðisorð á fundum.

2. gr. Heiðursfélaga skal kjósa eftir verðleikum; sé þeir réttir félagar, eiga þeir atkvæðisrétt. Heiðursfélagar borga eigi tillag framar en sjálfir vilja.

3. gr. Aukafélagar eru þeir, sem hvorki tala né rita íslenzka tungu, en annaðhvort eru tengdir Íslendingum eða eru af íslenzkum ættum komnir. Sækja mega þeir um upptöku í félagið og skyldir að greiða sama árstillag sem réttir félagar.

4. gr. Félagar geta þeir einir gjörst, sem tala, rita eða lesa íslenzka tungu og orðnir eru fullra 18 ára eða eldri. Þeir skulu greiða $2.00 í félagssjóð á ári hverju og hafa atkvæðisorð á félagsfundum. Senda skulu þeir til forseta félagsins, skrifaða beiðni um upptöku í félagið, ásamt árstillagi sínu og hljóti umsókn þeirra meðmæli þriggja manna í félagsstjórninni, skulu þeir færðir á nafnaskrá félagsmanna og hafa þá öðlast full félagsréttindi.

Nú óskar skylduliđ félagsmanna, eða önnur ungmenni eftir upptöku í félagið; sé þau yngri en 18 ára að aldri, en fái að öðru leyti fullnægt hinum ákveðnu inntöku skilyrðum, skal heimilt að veita þeim upptöku í félagið gegn 25c árstilagi; þó skal börnum yngri en 10 ára að aldri veitt upptaka í félagið gegn 10c árstillagi.

5. gr. Heimafélag skal stofna, þar sem því verður við komið og tíu eða fleiri félagsmenn eru og óska eftir að hafa samband sín á meðal, til þess að vinna að tilgangi félagsins. Eigi mega þó lög eða reglugjörðir þessa heimafélags koma í bága við grundvallarlög þessi. Við stofnun heimafélags, skal þó eigi réttur, og eigi heldur skyldur félagsmanna breytast á nokkurn hátt í félaginu.

Nú sækir einhver um upptöku í heimafélag, er eigi er félagsmaður; skal þá stjórn heimafélagsins vera heimilt að veita honum upptöku, en tilkynni það jafnskjótt forseta fé-

lagsins; er þá umsækjanda þar með veitt upptaka í félagið.

6. gr. Stjórn heimafélags skal heimta saman öll gjöld, eður árstillög, félaga sinna og gjöra greið skil til fjármálaritara samkvæmt lögum þessum. Þó skal henni heimilt að halda eftir ¼ árstillagsins, heimafélaginu til styrktar og uppihalds.

7. gr. Félagar skulu hafa goldið árstillög sín fyrir hver árslok; hafi þeir eigi goldið skal krefja þá bréflega; gjaldi þeiri eigi á öðru ári, skal krefja þá enn bréflega, og ef þeir hafa þá eigi goldið innan árs, skulu þeir vera úr félaginu.

8. gr. Nú vill einhver félagsmanna segja sig úr félaginu, þá skal hann tilkynna forseta það bréflega, en forseti skýri frá því á fundi og skrifari bóki það. Þó skal úrsögninni fylgja skýlaus kvittun þess efnis, að félagsmaður sé skuldlaus við félagið.

9. gr. Gjörist meðlimur brotlegur við grundvalalrlög þessi, svo að félaginu geti stafað hætta af, má víkja honum úr félaginu. Þó skal mál hans hafa verið nákvæmlega rannsakað ,og tillaga verið borin upp þess efnis, af félagsstjórninni á ársfundi félagsins. Hljóti tillagan samþykki tveggja þriðju hluta félagsmanna á fundinum, skal sakborningi vísað burt úr félaginu.

IV. KAFLI.

Fjárhagur, fundir, lagabreytingar o. fl.

1. gr. Fjárhagsár félagsins skal fylgja réttu ári og talið vera frá nýári til nýárs, og skulu fjáramálaritari, féhirðir og skjalavörður hafa afgreitt skýrslur sínar til yfirskoðunarmanna eigi síðar en við miðjan janúarmánuð ár hvert, svo að yfirskoðun hafi náð fram að fara fyrir aðalfund félagsins.

2. gr. Félagsmenn skal kalla til fundar með auglýsingum, er birtar skulu í öllum íslenzku vikublöðunum í Winnipeg, með mánaðar fyrirvara, þegar um aðalfund ræðir, en með þriggja vikna fyrirvara, ef um aukafund er að ræða, og skal í þeim skýrt aðalefni þeirra mála, er forseti ber upp fyrir fundi.

3. gr. Aðalfund skal félagið eiga í febrúarmánuði ár hvert, á þeim tíma er félagsstjórnin ákveður. Þar skulu lagðar fram þær skýrslur og kosið í þau embætti, sem lög þessi fyrirskipa. Á fundunum skal alt fara fram á íslenzku; þó skal útlendum mönnum eða auka-félögum svarað á þá tungu, er þeir skilja. Þá er lögmætur fundur, þegar 25 eru á fundi, þeirra, sem atkvæði eiga.

4. gr. Forseti kveður menn til aukafunda, þegar hann álítur nauðsyn til bera; en skyldur er hann til þess, þegar tíu eða fleiri félagsmenn krefjast þess.

5. gr. Afl skal ráða úrslitum með félagsmönnum, þar sem eigi er öðruvísi ákveðið með atkvæðagreiðslu; forseti ræður á hvern hátt atkvæði sé gefin; atkvæði forseta sker úr, þegar jafnmargir eru saman.

6. gr. Breyting má gjöra á lögum þessum á hverjum aðalfundi félagsins, með því að breytingin hafi verið borin upp og rædd á aðalfundi félagsin árið áður."

— — — — — — —

Eins og við mátti búast, komu fram ýmsar ósamhljóða raddir gagnvart stofnun félagsins, meðan

á undirbúningi stóð. "Smekkurinn sem kemst í ker, keiminn lengi á eftir ber." Áhrifin sem hervinslan hafði haft á skoðanir manna voru ekki strax afrokin. Meðal andmælenda ritaði einn vestan af Kyrrahafsströnd á þessa leið:

"Í Bandaríkjunum er nú litið tortryggnis augum á allan slíkan félagsskap. Það hefir komið til orða að banna með lögum allann slíkan flokkadrátt, afnema útlend tungumál í alþýðuskólum og messuhöld og aðrar samkomur skuli fara fram á hérlendu máli eingöngu.

"Með þetta og fleira fyrir augum fæ eg ekki séð, hvað knýr svo marga góða landa til að krefjast framkvæmda í þessu máli, einmitt þegar verst gegnir." **(Hkr. 26. marz 1919)**

En raddirnar urðu fleiri með, en móti, og þeirra manna er ítök áttu í hugum almennings, og má þar til nefna: St. G. Stephansson, Jón frá Sleðbrjót, Þorskabít, Óla Pétursson, Jónas J. Hunfjörð, Magnús frá Fjalli, ritstjóra þriggja íslenzku blaðanna, 30 manna nefndina og fl.

Einna drjúgust liðveizla barst þó hinu nýstofnaða félagi að heiman fyrir forgöngu ýmsra mætra manna í Reykjavík, er flestir höfðu annaðhvort komið vestur eða þektu þar til. Þegar fréttirnar bárust um undirbúning með að stofna allsherjar þjóðræknisfélag vestan hafsins, þá gengust nokkrir menn fyrir því að koma á fót samskonar félagi í Reykjavík. Helztir meðal þeirra munu hafa verið, Einar H. Kvaran, Sigurbj. Á. Gíslason, Guðm. Finnbogason, Þorst. Gíslason, Tryggvi Þórhallsson, Sveinn Björnsson, Benedikt Sveinsson, Jón biskup Helgason og fleiri. Boðuðu þeir til fundar í Templarahúsinu 7. apríl; var fundarstjóri kosin séra Kristinn Daníelsson, skrifari Guðm. Finnbogason. Eftir langar umræður er tillaga borin upp og samþykt, um "að stofna félag til að efla samhug og samvinnu meðal Íslendinga vestanhafs og austan." Var nefnd manna kosin til að semja frumvarp til laga, (Lögin birt í Hkr. 18. júní 1919), og boða til stofnfundar. Frá þessu öllu segir skýrt í **"Lögréttu"** 16. apríl. — Allir töluðu ræðumenn af mikilli samúð með hinni nýju þjóðræknishreyfingu vestan hafsins, þó fáir mæltu af jafnmiklum skilningi sem Einar H. Kvaran, eins og búast mátti við og þessi orð hans benda til:

"Þegar á herðir tekur okkur sárt hverjum til annars, og viljum hver annars sæmd og gagn. Eins er um Vestur-Íslendinga. — — — Það sýnir meðal annars, hið nýstofnaða Þjóðræknisfélag þeirra. Stofnun þess er afar merkilegur viðburður. Mennirnir hafa ekki fyrir neinum eigin hagsmunum að gangast. Um ekkert er að tefla fyrir þeim nema hugsjónina eina. Og leiðtogarnir eru menn úr öllum flokkum, pólitískum og kirkjulegum. Þetta eru menn sem virðist greina á um alt milli himins og jarðar — nema það að sýna ræktarsemi til Íslands. Væri það ekki illa farið, ef svo gæti virzt, sem okkur þætti það einskis vert?" **("Lögrétta" 16. apr. 1919).**

— — — — — — —

Frá fyrirætlan félagsins var stjórn Þjóðræknisfélagsins skýrt

með eftirfylgjandi bréfi, dagsettu 11. apríl, er henni barst í hendur snemma í maí:

Reykjavík, 11. apríl 1919

Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi, Winnipeg.

"Kæru landar.

Það hefir verið oss mikil gleði að lesa í vestanblöðunum um ráðstafanir yðar til að stofna öflugt Þjóðræknisfélag meðal Íslendinga vestanhafs. Þér hafði þar reist það merkið er allir Íslendingar, jafnt austan hafs sem vestan, hefðu fyrir löngu átt að fylkjast um. Vér undirritaðir boðuðum allmarga málsmetandi menn þessa bæjar á fund 7. þ. m. til þess að ræða um stofnun félags, með því augnamiði, að efla samhug og samvinnu meðal Íslendinga vestan hafs og austan. Voru allir þeir er fundinn sóttu (40) mjög fylgjandi slíkri félagsstofnun, og fólu oss að semja frumvarp að lögum fyrir félagið og undirbúa stofnun þess að öðru leyti. Meðal þeirra manna er heitið hafa fylgi sínu, má telja ráðherrana alla, alla ritstjóra blaðanna hér í Reykjavík og flesta þingmenn er náðst hefir til.

Jafnskjótt og félagið verður komið á stofn og stjórn þess kosin, mun yður verða tilkynt nákvæmlega um alt sem hér að lýtur. Er það tilætlan vor forgöngumannanna, að sem nánust samvinna geti orðið með félagi voru og þjóðernisfélagi yðar Vestur-Íslendinga, og vonum vér að þér getið þar orðið sama hugar og vér.

Komið hefir til orða, að æskilegt væri að félagið gæti sent mann við og við vestur til að flytja fyrirlestra um Ísland og íslenzkar bókmentir í samráði við Þjóðræknisfélag Vestur Íslendinga. Er góð von um, að styrkur gæti fengist hjá Alþingi til þess, og væri æskilegt, áður þess yrði leitað, að fá álit Þjóðernisfélagsins um það mál.

Með beztu kveðjum.

Virðingarfylst,

Benedikt Sveinsson, Einar H. Kvaran, Guðm. Finnbogason, Sigurbj. Á. Gíslason, Sveinn Björnsson, Tryggvi Þórhallsson, Þorsteinn Gíslason."

Bréfi þessu var strax svarað af félagstsjórninni, er lét ánægju sína í ljósi yfir því að mega eiga von á samvinnu jafn mætra manna og þeirra er að félagsstofnuninni stæðu í Rvík. Eindregið var óskað eftir að maður væri sendur vestur ef tök væri á.

Félagið var svo stofnað skömmu síðar, og nefnt **"Íslendingur"**. Sótti það um styrk frá Alþingi til að kosta mann til vesturfarar. Veittar voru kr. 8,000. Fyrir kjöri varð séra Kjartan Helgason prófastur í Hruna í Árnessýslu. Fullyrða má að engann, öllum jafngeðfeldari mann, en hann hefði verið unt að velja. Er vestur kom hertók séra Kjartan strax hjörtu allra þeirra manna er honum kyntust, með ljúfmensku sinni og innileika, víðsýni og lærdómi — en þeir voru margir. Séra Kjartan kom til Winnipeg sunnudaginn 26 okt. Hafði hann nokkra viðdvöl í bænum áður en hann lagði upp í fyrirlestraferðir vestur um íslenzku bygðirnar. Heimsótti hann svo að segja hverja íslenzka bygð í álfunni; messur flutti hann í íslenzku kirkjunum hvar sem því varð

við komið og á sífeldu ferðalagi var hann allan veturinn. Veturinn var með kaldasta móti, og snjóasamur, en hann lét engar torfærur hamla ferðum sínum. Honum var hvarvetna velfagnað þar sem hann kom, og flaug orðstír hans á undan honum bygð úr bygð. Tvisvar heimsótti hann Íslendinga í Alberta og dvaldi síðara skiftið hjá St. G. Stephanssyni. Orti Stephan til hans kvæði (Andv. IV. bls. 121) fyrir hönd barnanna í bygðinni, er þau fluttu honum á kveðjusamsætinu er bygðarbúar héldu honum.

Þá orti Káinn til hans kvæði og með fyrsta erindinu mælti hann fyrir munn allra Íslendinga:

"Nú er til vor kominn Kjartan
prestur,
Kennimaður heima á Fróni mestur,
Sjaldan hefir hingað komið vestur,
Hugðnæmari vetursetu gestur."
(Kviðl. bl. 66)

Í Winnipeg var hann kvaddur með almennri samkomu í Good Templar húsinu á annan í páskum um vorið, er hann fór alfari þaðan, (**Hkr. 7. apríl 1920**). Var honum þar afhentur sjóður kr. 5,000 gjöf frá Íslendingum vestan hafs, og skrautritað ávarp. Að loknu kveðjusamsætinu, sátu nokkrir menn með honum veizlu að heimili Árna Eggertssonar fram til morguns, að honum var fylgt ofan á járnbrautarstöðina.

Verk séra Kjartans urðu félaginu happadrjúg. Með þeim var lögð undirstaðan að þeim vinsældum og hollustu sem félagið hefir eignast og átt að fagna fram til þessa dags. Margir mætir menn hafa vestur komið — og eru að koma með hverju ári — er lagt hafa trausta steina í grunninn, og eru verk þeirra merkjanleg í sögu félagsins, en séra Kjartan var hér á upphafs árunum, þegar mest reið á að samtökin yrðu sem traustust og almennust.

Framhaldandi sögu félagsins er ónauðsynlegt að rekja að þessu sinni, enda hafa heimildir hennar, að mestu leiti, verið birtar, hér í ritinu, með þingbókinni, ár frá ári. Þó skal gjörð grein fyrir helztu störfum þess, en í sem styztu máli.

III.

"Hvað er þá orðið okkar starf"—
í 20 sumur?

Eins og "Nefndarálitið" ber með sér voru það einkum fjögur málefni er falla voru þá í vanrækslu vegna áhrifa stríðsins, er félagið átti að láta sig varða. En þau voru: að sjá börnum fyrir uppfræðslu í íslenzkri tungu, svo sem kostur væri á; að efla samheldni meðal Íslendinga vestan hafs og samvinnu við heima þjóðina; gefa út tímarit; hvetja Íslendinga til þess að verða sem beztir borgarar í hérlendu þjóðlífi og á þann hátt efla hróður hinnar íslenzku þjóðar út á við. Hvert eitt þetta fól í sér fjölda atriða er kröfðust mikillar vinnu, enda hafa þessi mál lengst af verið höfuðmál á þingum og í starfsemi félagsins.

Þegar félagið var stofnað hafði kensla í íslenzku farið fram í tvo vetur á laugardögum undir umsjá Good Templara. Tók nú félagið við skólanum. Jafnframt vistaði það umferðakennara er sögðu börnum til í heimahúsum eina stund á viku.

Var viðleitni þessari vel tekið. Strax í byrjun lagði félagið mikið fé til þessa verks, sem sjá má af því, að árið 1922 eru $555. greiddir í kennaralaun, 1923 $535.00, 1924 $610, o. s. frv. Alt í alt með þeim styrkjum sem veittir hafa verið til samskonar kenslu út um sveitir, er félagið búið að verja rúmum $6,000.00 til þessa máls og eru þá ótaldar þær gjafir, sem skólahaldinu hafa verið veittar, svo sem húsaleiga, ókeypis kensla o. fl., er nemur að sjálfsögðu annari eins upphæð. Síðari ár hefir það gefið út skólablað, fyrir börn og hefir verk alt að frátekinni prentun verið gefið.

Þá hefir félagið lagt rækt við samvinnumálið. Hefir það stundum verið aðal viðfangsefnið, árum saman, eins og til dæmis skipulagning Heimfararinnar til Alþingishátíðarinnar 1930. Var það mál tekið á dagskrá 1927 fyrir beiðni hátíðanefndarinnar á Íslandi, og að því starfað í 3 ár. Árangurinn varð sá, að 356 manns fóru samskipa til Íslands. Stjórninni íslenzku var afhentur húsbúnaður upp á $4,475.40, er skift var upp á milli ungmennskóla landsins, og sjóðsafgangur $3,242.39 var gefinn Háskóla Íslands er nemur nú rúmum kr. 20,000. Þá heyrði undir þenna starfslið stofnun Canada námssjóðsins; $25,000 veiting úr ríkissjóði, er gjörð var fyrir málsflutning Þjóðræknisfélagsins og félagsstjórninni var tilkynt 22. febr. 1933 — með símskeyti frá Ottawa.

Inn á við hefir samvinnan jafnan verið góð og farið vaxandi með ári hverju. Strax á fyrstu árunum voru deildir stofnaðar, er með höndum höfðu ýms þjóðleg fyrirtæki svo sem Íslendingadagshald, miðsvetrarmót, sjónleikjasýningar, fyrirlestrahöld um íslenzk efni, móttökur við gesti, er frá Íslandi komu og ferðuðust um landið, á vegum félagsins. Má þar til nefna þessa: séra Kjartan Helgason, Próf. Svb. Sveinbjörsson, Próf. Á. H. Bjarnason, Einar H. Kvaran, St. G. Stephansson, Próf. Árna Pálsson. Próf. Sigurð Nordal, fröken Halldóru Bjarnadóttur, og nú síðast, Jónas alþingim. Jónsson. Milli $9—$10,-000 hefir verið safnað, í gjöfum og inngangseyri, til þess að greiða ferðakostnað og önnur útgjöld þessara góðu gesta. Í rithöfundasjóð hefir verið safnað töluverðu fé til styrktar og viðurkenningar íslenzkum skáldum og rithöfundum vestan hafs. Þá hefir félagið tekið sinn fulla þátt í opinberum hátíðahöldum og lagt fram fé úr sjóði, til þess að þátttaka Íslendinga, í þessum efnum, gæti orðið þeim sem virðulegust. Má þar til nefna fimtugs afmæli Winnipeg-borgar, sextugs afmæli hins canadiska ríkis, fimtugs afmæli Nýja-Íslands, sextugs afmæli Þjóðminningar hátíðarinnar í Milwaukee o. fl. Í ýms þjóðleg fyrirtæki hefir félagið lagt fé og vinnu, í landnema minnisvarðan á Gimli og minnisvarða skáldsins St. G. Stephanssonar, (þó framkvæmdir og verk alt við síðari minnisvarðann væri unnið af einum félagsmanni, hr. Ófeigi Sigurðssyni við Red Deer). Félagið hefir stutt að íslenzkri söngkenslu, unglinga og barna, bæði utan og innan Winnipeg, sent tvívegis fulltrúa á allsherjar Þjóðræknisþing Norðmanna í Canada, (Camrose, Alta., 1924, séra

Jónas A. Sigurðsson; Swift Current, 1937, Thorv. Pétursson); haldið uppi í tvö sumur leikfimiskenslu og kostar kennara til þess; styrkt íslenzkar sérsýningar, er haldnar hafa verið á þjóðernamótum í stórbæjunum New York (1921) og Chicago (1926). Um nokkurra ára skeið var starfandi kvennanefnd innan félagsins, er vann að því að koma fátækum bæjarbörnum í sumardvalir á góðum ísl. heimilum út um land. Var verk þetta töluvert umfangsmikið en vinsælt og hefði því verið haldið áfram, nema vegna þess að "Samband íslenzkra kvenfélaga" kom þá upp "sumarheimili" fyrir börn, er létti þessum starfa af félaginu. — Verðlaun hefir félagið veitt fyrir vísindalegar ritgerðir um íslenzk efni, og styrkt íþróttalíf yngri Íslendinga með fjárveitingum til "Hockey"-félaga þeirra og verðlauna bikar sem þau keppa nú um árlega (drykkjarhorn Alþingishátíðarinnar 1930).

Ef til vill má þó segja að mesta verkið hafi gengið í það að svara allskonar fyrirspurnum um íslenzkar bækur, söguheimildir, siðu og háttu þjóðarinnar. Hefir forstöðunefnd félagsins verið einskonar upplýsinga skrifstofa um þessi efni. Þetta hefir krafist töluverðrar vinnu, sem fer sí-vaxandi með ári hverju, og er það vottur þess að íslenzkum málum er meiri gaumur gefinn en áður var. Til kynningar íslenzkri þjóð út á við lagði félagið $1,016.28 til prentunar Íslandssögu (History of Iceland) er samin var og gefin út á ensku af Próf. Knut Gjerset í Decorah, Iowa, 1924.

Loks er að geta þess sem félagið hefir nú með höndum í samvinnu við "Sýningarráð Íslands í Heimssýningunni í New York 1939," en það er að safna $2,500 til þess að láta gjöra afsteypu af eirlíkani Leifs Eiríkssonar er Bandaríkjaþjóðin gaf Íslendingum 1930. Verður afsteypa þessi gefin í vináttu og virðingarskyni Bandaríkjaþjóðinni að lokinni sýningunni. Er það löngun Íslendinga hér í álfu, að mynd þessari verði komið fyrir á þeim stað í höfuðborg landsins, þar sem áletranin, er Congress Bandaríkjanna lét greipa á fótstall myndarinnar blasi við augum alinna og óborinna um komandi tíma: "Leifr Eiricsson, a son of Iceland, discoverer of Vinland in 1000 & c." Er nú rúmur mánuður síðan farið var á stað með fjársöfnun þessa og eru fengnir þrír fimtu hlutar upphæðarinnar og því allar líkur til að hitt hafist saman.

Margt fleira en hér er vikið að, hefir félaginu verið fengið að starfa en fátt vakið jafn almenna eftirtekt sem hið svonefnda **Ingólfsmál.** Íslenzkur mannvesalingur, er Ingólfur heitir Ingólfsson var sakaður um morð. Fór réttarhald fram með skjótum hætti svo að á almanna tilfinningu hvíldi, að hann hefði ekki notið sæmilegrar varnar í málinu. Hann var dæmdur til dauða og átti að framfylgja dóminum innan skamms tíma. Aldrei hafði neitt slíkt hent Íslending áður, og varð mönnum því þetta leiðara umhugsunarefni sem þeir virtu það meira fyrir sér. Loks kvaddi stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins til almenns borgarafundar í Winnipeg 19. des. 1924, til að íhuga málið og hvert komið skyldi til varnar sak-

borningi ef ske mætti að líflátsdóminum yrði breytt. Var fundur þessi fjölmennur. Var málið mikið rætt og að síðustu Þjóðræknisfélaginu falin öll forusta. Vistaði félagsstjórnin þegar Hjálmar A. Bergman málafærslumann, til þess að taka að sér málaleitan við ríkisstjórnina um að breyta dóminum, og efndi samstundis til almennra samskota. Varð almenningur vel við áskorun nefndarinnar. Hafðist saman á skömmum tíma $4,111.50. Dóminum var breytt, í lífstíðar fangelsi. Frekari linun fékkst ekki, og var því látið við það sitja. Málakostnaður nam $3,228.83.

Að máli þessu var hent góðlátt gaman; íslendingar færu berserksgang ef leiða ætti einhvern þeirra í gálgann; þá ósvinnu hefði þá aldrei hent! Málið varð þeim til sæmdar, það sýndi sig að þeir gætu fylgst að einir og óskiftir, þegar þörf væri á, þó þá greindi á um margt, og var það samborgurum þeirra "holl og heilnæm kenning."

Ýmislegt fleira, en nú er talið, hefir félagið framkvæmt, er eigi verður greint frá að þessu sinni. Tímariti hefir það, haldið úti í þessi 20 ár, og vakið ungmenna hreyfingu sem verður félagsmálunum mikill styrkur er fram líða stundir. — —

Þetta "er þá orðið okkar starf," í 20 sumur. En einhver vill svo máske spyrja: "Höfum við gengið til góðs götuna fram eftir veg?" Fullnaðar úrskurður á því fæst ekki, fyr en með dómi sögunnar, er kveðinn verður upp á sínum tíma, en á meðan, má benda á þetta: Félagið hefir innbyrðis og út á við vakið traust á íslenzku þjóðerni; landráðakæran í garð frjálsrar og drengilegrar íslenzkrar lífskoðunar hefir horfið. Sjálfur ríkisstjóri Canada hefir vinsamlegast gefið kost á því að vera kjörinn konunglegur heiðursverndari félagsins. Út frá þessu sjónarmiði svörum vér því spurningunni hiklaust játandi.

Tvær vísur

Eftir Jónatan Þorsteinsson

Við H. D., þingmann Mýramanna

Pólitík þín er glamrandi grey
Og gjörn á að tvístra og elta,
Blessaður hleyptu' henni heimanað ei
Á hlaðinu láttu 'ana gelta.

Úr bæjarrímu

Varmalækur frjófgað fær
Féð, hjá Jakob kænum.
Auðurinn vex, en grasið grær,
Í götunni heim að bænum.

Frumsamið og þýtt

Eftir Margrét A. Björnsson

LEGEND

Where no woods are he lies

To wind-song and moan
No one replies—
Trolls turn to stone
Maidens in woods who wander alone
Seeking their lovers with soft Dryad eyes—
None hears their cries
Nor wind-song nor moan

In the woods now none wander but I.
Where are the maids with the soft Dryad eyes?
"Deep in the troll-hills the maidens are stone"—
Where is the place my dearest one lies?
"Under the woods
Where no woods are—
Where no sob is, nor wind-song nor moan."

Where no woods are he lies—
When wind-song and moan die away
And the woods decay
I'll find the place my dearest one lies
And softly open his lonely eyes—

When the woods decay
And wind-song and moan die away.

NÚ FINN EG ANGAN

(From the Icelandic of Davíð Stefánsson)

The fragrance of old flowers returns—I seem
To see the ruins of the city gleam,
And ghosts of song recur as in a dream,
Your breast's warm glory stirs again in me.

I am the keeper of your memory
And old dim worlds that glimmer hauntingly.
Your rich soul men and angels sanctified.

And when you smiled, I was purified—
Your breast still calms me in the tumultuous hour.

You were my globe, my harp, my flame, my flower.

TIL ERU FRÆ

(From the Icelandic of Davíð Stefánsson)

There are seeds whose fate it is to fall
Aborted to the earth, nor bloom at all.
They're rather like a ship with no port near,
Or meadows which in oceans disappear;
Or soaring Hope, its pinions rudely sundered—
A young mouth's trembling rubies still unplundered;
The aching breast of love unsatisfied
Or those whose aspirations are denied.

That song is done which death in life contains—
And little child, who ever child remains.

Nítjánda ársþing Þjóðræknisfélagsins

Nítjánda ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi var sett af forseta félagsins, dr. Rögnvaldi Péturssyni, kl. 10 f. h. 22. febrúar 1938 í efri sal Goodtemplara hússins í Winnipeg. Fyrst var sunginn sálmurinn nr. 646 og svo bæn flutt af séra Jakob Jónssyni frá Wynyard. Þá las ritari, hr. Gísli Jónsson, þingboð, samhljóða því er auglýst var í blöðunum. Þá las forseti eftirfarandi símskeyti frá Hermanni Jónassyni, forsætirsáðherra Íslands:

Reykjavík, 21. feb. 1938
Til forseta Þjóðræknisfélagsins,
45 Home St., Winnipeg Man.

Við setning ársþings Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi sendi eg þingheimi og samlöndum vestan hafs hugheilar kveðjur frá Íslandi, með þökkum fyrir heillaríkt starf og ósk um gæfu og gengi á ókomnum árum.

Hermann Jónasson,
forsætisráðherra

Flutti hann svo ávarpt sitt til þingsins sem fylgir:

Ávarp forseta

Heiðruðu þingmenn og gestir!

Það er orðinn viðtekinn siður hjá oss við þingsetningu ár hvert, að forseti skýri frá því helzta sem gerst hefir í sögu félagsskaparins og þá líka í stuttu máli frá þeim atburðum, er í víðtækari eða þrengri merkingu hafa stutt að gengi hans eða verið honum til tafar. Skal nú reynt að fylgja þessum sið og skýra frá því helzta sem félagslega hefir á daga vora drifið, því sem félagsstjórnin hefir leitast við að gera eða látið ógert af því sem henni var fyrir sett á síðasta þingi.

Nú þegar vér setjum ársþing þetta, hið nítjánda, er viðhorfið innan hins canadiska þjóðlífs, og út um heim, svipað því sem það var fyrir ári síðan, og almenningi engu hagstæðara yfirleitt. Hinu sama fer fram og þá var að gerast, ófriði og ósátt innbyrðis og út á við meðal þjóða á Austur og Vesturlöndum, sem enginn kann um að segja hvern enda hefir. Ætla eg ekki að segja þá sögu, sem öllum er kunn og öllum er óhugðarefni. Þjóðabandalagið er að engu orðið, hafi það þá nokkurn tíma verið nokkuð, eða annað en framhald hinnar gæfusnauðu friðarráðstefnu þar sem fjögur heimsveldin réðu lofum og lögum meðan þau gátu komið sér saman en slitu svo í sundur á milli sín þegar hagsmuna vegirnir skildust. Eftir því sem nú er á dagnin komið, eru allar líkur til að skoðanir þeirra senatóranna Cabots og Borah hafi verið réttar og Bandaríkja þjóðinni verið gæfa mikil, að eiga engan félagsskap með því. Áreiðanlega réð lengi fram eftir, að ráðstefnum þess, hlutdrægni og hefnigirni, sem sýndi sig í daufheyrslu við málstað minnihluta þjóðernanna í nýríkjunum sem sett voru á stofn, og skiftum þess við fámennari þjóðirnar. Voru þá úrskurðirnir tíðum miðaðir við laun eða refsingu eftir því hvernig á stóð. Má þar til dæmis taka Transylvaníu málið, Slésíumálið og Álandseyja málið.

Nokkrir eru þó enn sem halda því fram, að hefði Bandalagið náð að eflast hefði það orðið friðinum til eflingar og stutt lög og rétt í viðskiftum milli þjóðanna. En öllu fremur byggist skoðun sú á von en vissu, eins og stofnað var til þess í upphafi.

Lýðríkin helztu, nú sem stendur, eru Norðurlönd, fyrst og fremst, og þá brezka ríkið og Bandaríkin það eru með öðrum orðum ríki hinna nordisku þjóða. Eimir eftir hjá þeim af hinni fornu lífsskoðun, trúnni á frelsi einstaklingsins, á réttinn til að velja og hafna, vera sinnar "lukku smiður," sem var meginþáttur hinnar fornu siðspeki, hlýta ekki athafnabanni og ófrelsi, og vera í engu sjálfráður um eigin kjör og sýslan, eiga hvorki kost á að hugsa eða standa, eftir eigin vild. Afdala karlinn og kerlingin réðu búi sínu, afdalnum og geitahjörðinni, og þegar forystu geitin "Gæfa" hvarf þeim þá sendu þau son sinn að leita að henni og gafst vel, í stað þess að fá forráð sín í hendur forsjármanni er ráða skyldi "gæfu"-leit

þeirra. Það er þessi afstaða, þetta viðhorf við lífinu, þessi lausn á vandamálunum, sem lagt hefir grundvöllinn að lýðréttindunum og varðveitt þau fram á þenna dag. Að fá öðrum alveldis umboð sitt að gæfuleitinni, er nokkurn veginn hið sama og að missa einstaklings eðli sitt, hætta sjálfur að vera sjálfur. Þú, sem það gerir, lifir ekki lengur, heldur lifir hann í þér sem hið skilyrðislausa vald hefir fengið til að steypa upp hugsanir þínar og fyrirskipa þér lífsins veg.

Mönnunum hefir verið líkt við gras, og það er sönn líking. Þeir eru "sem gras, er skjótt hverfur." Grasið grær njóti það regns og sólar, það þroskast, móðnar, útendir æfiákvörðun sína. Sólin er heit, regnið er svalt, en hitinn og kuldinn næra það. En sé það fært á þann stað þar sem sólin nær eigi til þess með hinum steikjandi geislum sínum, undir skugga trjánna, þar sem regndroparnir falla aflvana af trjágreinunum niður á það breytist vöxtur þess. Það verður gelgju gult, það missir allan lífrænan lit, verður afllaust og nýtur hvorki eða neytir krafta sinna.

Eins og yður er kunnugt, er fyrsti liðurinn í stefnuskrá félagsskapar vors þessi: "Að stuðla að því af fremsta megni að Íslendingar megi verða sem beztir borgar í hérlendu þjóðlífi." Var á þetta minst á síðasta ársþingi og vil eg enn minna á það. Með ýmsum hætti er hægt að sýna sig nýtan borgara eftir almennum mælikvarða, en í því efni, sem öðrum er það sérstaklega eitt sem auðkennir einstaklinginn sem hinn ágætasta borgara, en það er starf hans í þjóðfélaginu ef það er af réttu tagi; — það eru áhrif þau sem hann hefir á samtíð sína, og það sem hann leggur henni til á andlega og verklega vísu. Það gjald, er oss auðfengið og vér vel að því komin. "Gull og silfur eigum vér ekki," og það er jafnvel kannske svo ástatt fyrir sumum að vér eigum erfitt með að svara hinum venjulegu opinberu kröfum borgar og sveita, en vér eigum öll, einn sjóð, nægilegan til þess að svara þessu öllu, sjóð sem aldrei þrýtur en vex því meir sem af honum er tekið. Sjóður þessi er þjóðararfur vor, viðhorf hinna norrænu þjóða, skoðun þeirra og útlegging á lífinu. Einn fyrsti og stærsti þátturinn í norrænni menningu er krafan um frelsi og frjálsræði einstaklingsins. Án þess frelsis nær einstaklingurinn ekki fullum þroska, hversu sem að honum er hlúð af hinum sterka armlegg ríkisins. Honum fer eins og grastorfunni esm færð er úr sólunni undir skugga trjánna.

Með þessum arfi getum vér goldið vora æðstu borgara skyldu, ekki sízt eins og nú stendur og eg hefi drepið á. Þar sem nú er um völdin togast og um frelsið barist, þá látum áhrifa vorra gæta út frá voru arfgenga sjónarmiði, að vernda einstaklingsfrelsið, innan þeirra þjóðfélaga sem vér búum með. Fyrst og síðast metum allar stefnur eftir þeim þroska meðölum sem þær veita einstaklingnum, og látum það ekki um oss spyrjast að oss sé svift af fótum með neinum fagurmælum eða flotgjöfum. Eigum engan þátt í undirmálum eða launsvikum við frelsið, því það er dýrmætast og hefir verið dýrustu verði keypt af öllum eigum mannkynsins. Hinni canadisku þjóð, bandaríkjaþjóðinni er eigi meiri styrkur að öðru, eigi sízt á þessum tímum, en að hver einasti einstaklingur, leggist á eitt til að varðveita mannréttindin innan þjóðlífsins.

* * *

Þá er að snúa sér að sjálfum félagsmálunum, og gerðum nefndarinnar á síðastl. ári og hvarflar manni þá fyrst í huga missir mætra og góðra vina — félagssystkina — er kvödd hafa verið burt á þessu liðna ári. Meðal þeirra eru þessir einkum: Halldór J. Egilsson í Swan River; Jón Halldórsson í Langruth; frú Ólöf Martha Skaptason, Halldórsson í Winnipeg; Philip Johnson að Lundar; frú Hallfríður Sigurðsson að Wynyard; Kristlaugur Andrésson, Árborg; Joseph Stefánsson í Winnipeg; Elías Geir Jóhannsson að Gimli; Ólafur læknir Björnsson í Winnipeg; Gunnl. Ólafsson í Winnipeg; Magnús Hinriksson við Churchbridge; Jón Janusson í Foam Lake; Eyjólfur S. Guðmundsson í Tacoma; Grímur Ólafsson við Ross, Minn.; Jón Skúlason við Geysir; Gunnar

Hermannsson við Leslie; Þorgeir Simonarson við Blaine; Kristín Ásmundsson í Calgary; Sigurður Oddleifsson í Winnipeg; Runólfur Halldórsson í Selkirk; Árni Tómasson við Brown, Man.

Eftir alla þessa er skarð, suma svo stórt að það verður aldrei fylt í íslenzku þjóðlífi vestan hafs. Með þakklæti minnumst vér samvinnunnar við þessa vini og velgerða þeirra í garð íslenzkra mála, og vottum ættingjum þeirra og aðstandendum innilegustu samúð vora og hluttekningu.

Útbreiðslumál

Allmörg mál voru nefndinni falin af síðasta þingi og hefir verið reynt, eftir því sem ástæður hafa leyft að gera þeim einhver skil.

Eins og að undanförnu eru útbreiðslumálin aðal viðfangsefni félagsins.

Á þessu síðastl. ári hefir félagatalan aukist að drjúgum mun. Félagsdeild hefir verið stofnuð að Mountain, N. D., og eru hér staddir á þingi fulltrúar hennar, er á sínum tíma skýra frá útbreiðslustarfinu þar syðra. Nokkrar fyrirlestraferðir hafa verið farnar í erindum félagsins og eru þessar helztar að telja. Í júní mánuði kaus nefndin Þorvald Pétursson til þess að flytja erindi og kveðju félagsins á allsherjar þjóðræknisþingi Norðmanna er haldið var í Swift Current. Var erindi þetta birt í "Hkr." nokkru síðar. Þá hefir forseti félagsins heimsótt tvær deildir, "Fjallkonan" í Wynyard og "Brúin" í Selkirk og flutt hjá þeim erindi. En lang afkastamestur hefir vara-forsetinn dr. Richard Beck verið eins og áður, við fyrirlestrahald og ritgerðir er hann hefir samið á ensku máli og birt í ýmsum tímaritum. Veit eg að hann gerir grein fyrir þessu starfi sínu, síðar á þinginu, og verður þá að maklegleikum þakkað það.

Samvinnumál við Ísland

hafa að nokkru færst í aukana á þessu ári. Eins og þingheimur mun minnast stóð það til við síðastl. áramót félagsins, að hingað kæmi heiman af ættjörðinni forseti "Sambands Norðlenzkra kvenna," og ritstýra kvennablaðsins "Hlín", fröken Halldóra Bjarnadóttir og ferðaðist hér um bygðir Íslendinga. Talaðist svo til þá að félagið í sameiningu með íslenzkum kvennasamböndum og félögum tæki á móti þessum velkomna gesti og ráðstafaði ferðum hennar. Kaus þingið tvær konur í þessa móttökunefnd, þær Guðrúnu H. Finnsdóttur Jónsson og Kristínu Björnsdóttur Johnson, er munu leggja fram skýrslu um það starf hér á þinginu.

Þá var þess farið á leit af stjórn Íslands við forseta félagsins, að hann flytti þá beiðni stjórnarinnar við félagið að stjórnin óskaði eftir aðstoð þess og samvinnu um íslenzka sýningu sem í ráði var að haldin yrði á alþjóðasýningunni í New York 1939. Ritaði ríkisráðið félaginu bréf þess efnis, er lagt verður fram síðar, er mál þetta kemur fyrir þing, til umræðu.

Þá var þess ennfremur farið á leit við stjórnarnefnd félagsins af Landkynningarskrifstofu Íslands, að félagið aðstoði hana í því efni að ná í sem flest af því sem ritað er í hérlend blöð um land og þjóð, svo að auðveldara verði að kynna sér álit útlendra ferðamanna á landinu og þjóðinni og hnekkja þeim ósannindum og leiðrétta þann misskilning er þar kynni að koma fram. Vildi eg mæla með því að þessari kvöð yrði sérstakur gaumur gefinn. Það myndi krefjast dálítils starfs en lítilla peninga. Til eru félög bæði hér í landi og í Bandaríkjunum, sem nefnast "Clipping Bureaus" — (Blaðklippufélög) sem hafa með höndum svona lagað verk, að safna upplýsingum og blaða úrklippum um sérstök mál fyrir litla þóknun. Er mér sagt að þau setji 5c fyrir úrklippuna. — Verður væntanlega skipuð nefnd í þetta mál sem og hin önnur er að samvinnumálinu lúta, er þá gerir þinginu frekari grein fyrir öllu saman.

Enn komst til tals, við fyrv. ráðh. Jónas Jónsson á síðastl. sumri, að Alþingi og stjórnarráðið myndi í nálægri framtíð fara að athuga möguleika á mannaskiftum milli Íslendinga austan og vestan hafsins. Þá var og rætt um það hvort hann myndi taka boði félagsins ef til kæmi að koma vestur hingað og ferðast

um meðal landa sinna hér. Tók hann þessu ekki fjarri og má svo fara að þessi ráð takist ef vel er á haldið. Gæti það orðið mikill styrkur þjóðræknismálum vorum og orðið til að auka skilning frænda vorra hiema á þessum "týndu kynkvíslum Israels."

Útgáfumál

hafa verið þau sömu sem ráð var fyrir gert á síðasta þingi — **"Tímaritið"** sem nú er full prentað, og barnablaðið **"Baldursbrá"**. Hinir sömu starfsmenn, og voru í fyrra, hafa verið við bæði ritin, og þeir sem unnið hafa að útgáfu Baldursbrár hafa gefið verk sín að öllu leyti. Verður lögð fram skýrsla síðar á þinginu af ráðsmanni Baldursbrár, Mr. B. E. Johnson.

Minjasafn og Minnisvarðamál

Fram að þinglokum í fyrra, hafði sérstök milliþinganefnd mál þessi með höndum en þá voru þau falin stjórnarnefndinni. Um minnisvarðamálið er það að segja, að því er lokið hvað snertir Þjóðræknisfélagið. Verkið er borgað og minnisvarðinn afhentur Gimli-bæ. Ritari-féhirðir minnisvarðanefndar mun gera lokaskil fyrir þessu máli tímanlega á þinginu.

Aftur á móti er minjasafnsmálinu litlu framar komið en var á síðasta þingi. Tekið hefir verið á móti nokkrum gjöfum og mun safnvörður gera grein fyrir þeim síðar. Enn er safnið ekki orðið það, að stjórnarnefndin hafi álitið tiltækilegt að fara að búa um það á fjöllistasafni bæjarins þar sem því er fyrirhugaður staður í framtíðinni. Á það því hér við sem svo margt annað sem með höndum er haft að "betur má ef duga skal," ef safn þetta á að verða það sem vér öll óskum eftir, fyrirrennurum vorum hér í landi til sóma og góðrar minningar.

Fræðslumál

Fylgt hefir verið hinu sama fyrirkomulagi með þau sem á undanförnum árum og nefndarfrumvarpið ætlaðist til er samþykt var á síðasta þingi. Skólar hafa verið haldnir í Winnipeg, að Mountain, N. D., í Selkirk og víðar. Kennarar hafa unnið kauplaust, en lítilfjörlegur styrkur hefir verið veittur af félaginu til kenslubóka og húsaleigu. Verður mál þetta betur skýrt síðar af nefnd þeirri er kosin verður hér á þinginu til þess að athuga það.

Fjármál

Frá fjárhag félagsins þarf eg ekki að skýra því féhirðir mun leggja fram prentaða skýrslu yfir útgjöld og eignir félagsins. Þó langar mig til að fara um það nokkrum orðum og þá benda fyrst á það að þetta síðastl. ár hefir að öllu samantöldu verið hagstæðasta árið í sögu félagsins. Á þessu ári hafa safnast yfir $2,000.00 í auglýsingum í Tímaritið fyrir framúrskarandi dugnað auglýsinga safnendanna Jóns J. Bíldfell og Ásm. P. Jóhannssonar. Er upphæð þessi rúmum $200.00 meiri en í fyrra. Svo kemur Tímaritið til að kosta félagið öllu minna en í fyrra, þó það sé heilli örk stærra. Að vísu er það félaginu hagur að fá prentun þess gerða, með ári hverju, fyrir lægra og lægra verð, en álita mál er það frá þjóðræknislegu sjónarmiði, hvort sá hagnaður er að öllu leyti æskilegur, því verðsparnaðurinn kemur niður á íslenzku blöðunum, sem árið um kring gefa félagsskapnum dálkarúm og auglýsingar, sem ef reiknað væri til verða, skiftir mörgum hundruðum dollara. Þau hafa fært prentunar tilboð sín altaf niður, þangað til þau nú nema tæpast vinnukostnaði. Viðhald og rekstur blaðanna er þjóðræknisstarf og sízt hið veigaminsta, má því félagið naumast við að veikja það á nokkurn hátt.

Þá hafa félagagjöldin innheimst á þessu liðna ári frábærlega vel, auk þess sem nýir félagar hafa stutt að því að auka þau. Er þetta ágætu starfi fjármálaritara hr. Guðmanns Levy að þakka, hjálparmanna hans og fjármálaritara Fróns hr. Gunnbjörns Stefánssonar. Er því bæði meira líf og fjör með félaginu en verið hefir.

Og svo síðast á árinu, hefir félaginu hlotnast höfðingleg dánargjöf er kemur til að nema alt að $1,700,000. Þessi rausnarlega gjöf er veitt félaginu skilmálalaust af hr. Elías Geir Jóhannssyni á Gimli, er

andaðist hér á almenna sjúkrahúsinu 20. sept. s. l. Skifti hann upp eignum sínum milli ýmissa félagsstofnana íslenzkra, er sýnir hugsun hans og innræti sem Íslendings. Hann var maður fáskiftinn, hafði sig lítið frammi, en sístarfandi, sannur og trúr, orðheldinn og einlægur. Vona eg og treysti því, að gjöf þessi haldi uppi heiðri hans og minningu meðal landa hans hér á vesturvegum.

Féhirðir mun leggja fyrir þingið fyrirspurn og bendingu hvort eigi sé hyggilegt að ráðstafa sjóðum félagsins, er nú liggja sem næst arðlausir á banka, á hagkvæmari hátt en hingað til hefir verið gert. Legg eg til að þingheimur athugi nákvæmlega þær bendingar er hann kann að gefa.

Rithöfundasjóður

hefir staðið nokkurn veginn í stað á þessu ári. Yfirlit yfir eignir hans er birt í féhirðis skýrslunni. Auka hefði þurft við hann eftir því sem kraftar kynnu að leyfa, því engu fé er betur varið en því sem lagt er til íslenzkra höfunda og bókmenta hér í álfu.

Söfnun ísl. sagna og munnmæla

Nokkuð hefir verið unnið að þessu máli á árinu. Milliþinganefnd hefir það með höndum og leggur formaðurinn, séra Sigurður Ólafsson væntanlega fram skýrslu yfir það hvað nefndinni hefir orðið ágengt með söfnun rita og sagna af þessu tagi.

Félagsskapur ungra Íslendinga

Hreyfing hófst hér á þinginu í fyrra meðal yngri Íslendinga hér í bæ að stofna þjóðræknisfélagsskap sín á meðal hliðstæðan við Þjóðræknisfélagið. Hefir máli þessu skilað áfram svo, að stofnuð er nú deild er tekin hefir verið upp í Þjóðræknisfélagið og er félagatal hennar birt í þessa árs hefti Tímaritsins. Þá mun og lögð verða fram skýrsla af formanni deildarinnar er skýrir frá þessari félagsstofnun greinilegar en hér er sagt.

Framtíðarhorfur

Út frá þeim vegaskilum sem vér stöndum við, fæ eg ekki annað séð en að félagsskapur vor eigi bjarta framtíð fyrir höndum. Skilningurinn er að verða almennari á starfi og köllun hans, hugir manna eru að sameinast um hann, og hendur eru oss réttar nú, æ fleiri og fleiri yfir hafið. Ekkert ætti heldur að vera oss hugstæðara en í sameiningu að rifja upp fyrir oss æfi og líf þjóðar vorrar og eftir fremstu getu útfæra sögu hennar hér á vesturvegum.

Vér höfum mist frá oss mæta stuðningsmenn og höldum áfram að missa ágæt félagssystkyni með ári hverju. En þau hafa þá líka skilið eftir hjá oss ljúfar minningar og fagrar menjar, sem oss er gott að eiga. Til dæmis má nefna hinn góðkunna og vitra bændaöldung Magnús Hinriksson við Churchbridge er andaðist á þessu hausti 4. dag nóvember mánaðar. Hann var stofnandi og sem næst verndari deildarinnar "Snæfell" í Þingvallabygð. Fyrir rúmu ári síðan gaf hann háskóla Íslands $1,000 á tuttugasta og fimta afmælisdegi skólans og nú með erfðabréfi sínu gefur hann $3,000.00 er leggjast skulu í sjóð til þess að koma á fót kennaraembætti í íslenzkum fræðum við háskóla Manitoba-fylkis. Hann bar jafnan heiður og sóma hinnar íslenzku þjóðar fyrir brjósti, og sjálfur var hann þjóð sinni til sæmdar, og virðingar um sína daga.

Á þessu síðastliðna ári tók ríkisstjóri Canada, Tweedsmuir lávarður, þeim tilmælum nefndarinnar að þiggja kjör sem konunglegur heiðursverndari félagsskapar vors (Honorary Royal Patron). Í því máli gekk Dr. J. T. Thorson á milli nefndarinnar og landstjórans. Þökkum vér landstjóranum þá virðingu sem hann sýnir félagi voru með þessu og þjóð vorri yfirleitt. Vér árnum honum allra heilla, sem og stjórn hans og þessu fósturlandi voru, sem verið hefir oss "örugt vígi" í lífsbaráttunni í 65 ár.

Vil eg svo enda þetta mál mitt með því að bjóða yður öll velkomin á þetta nítjánda ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi. Eg óska og vona að þessir dagar, sem vér erum stödd hér á þessu þingi verði yður ánægjulegir og til varanlegrar gleði.

Það er holt að hafa átt
Heiðra drauma vökunætur

Séð með vinum sínum þrátt
Sólskins rönd um miðja nátt
Aukið degi í æfi þátt
Aðrir þegar stóðu á fætur.

Rögnv. Pétursson

Dr. Richard Beck gerði tillögu og B. E. Johnson studdi að forseta sé greitt þakklætis atkvæði fyrir þessa ágætu skýrslu og starf hans á árinu. Reis þingheimur úr sætum með lófaklappi.

Ritari gaf munnlega skýrslu um fundarhöld nefndarinnar. Hefðu 14 fundir verið haldnir á árinu. Helmingur í heimahúsum nefndarmanna og hinir í Jóns Bjarnasonar skóla.

Í kjörbréfanefnd voru þá skipaðir af forseta, J. J. Bíldfell, Thorsteinn J. Gíslason og Dr. R. Beck.

Voru þá fjárhagsskýrslur félagsins lesnar af Árna Eggertsyni féhirði, Guðmann Levy fjármálaritara, S. W. Melsted skjalaverði og B. E. Johnson ráðsmanni Baldursbrár.

Eru skýrslurnar sem fylgir:

Reikningur féhirðis

yfir tekjur og gjöld Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi frá 15. febr. 1937 til 15. febr. 1938.

TEKJUR:

15. febr. 1937:

Á Landsbanka Íslands	$ 1.80
Á Royal Bank of Canada	1,659.36
Á Can. Bank of Commerce	1,211.14
Frá Fjármálaritara	397.63
Gjöf í Rithöfundasjóð	7.00
Fyrir gamlar auglýsingar	159.04
Fyrir auglýsingar, 1936 og 37	1,682.50
Borguð húsaleigu skuld	18.00
Borgaður ferðakostnaður	20.00
Burðargjöld endurborguð	11.04
Bankavextir	13.89
	$5,181.40

GJÖLD:

15. febr. 1938:

Til ísl. kenslu deildin "Brúin" og Riverton	$ 46.25
Skólahúss leiga, Winnipeg	75.00
Fundarsalsleiga (ársþing)	58.00
Ritstjóralaun við Tímaritið	100.00
Ritlaun	147.55
Leikhús aðgöngumiðar til skólabarna	40.75
Prentun 18. árg. Tímaritsins	528.76
Umboðslaun á auglýsingum	456.87
Ábyrgðargjöld embættism.	8.00
Gjöld til stjórnar og lögfr.	8.00
Veitt úr Rithöfundasjóði	25.00
Útbreiðslumál og ferðakostn.	113.96
Fjárveiting til Ungmennafél.	25.00
Símar og hraðskeyti	1.90
Burðargjöld undir Tímaritið	40.23
Prentun og skrifföng	38.25
Auglýsingar (Þingboð)	24.00
Styrkur til barnablaðsins "Baldursbrá"	105.00
Jón Leifs meðl. gjöld	7.10
Veitt til bókakaupa Bókasafn.	35.00
Starfslaun fjármálaritara	40.39
Kostnaður við að taka á móti gestum	23.75
Frímerki og símskeyti, féh.	5.40
Blómsveigur	10.00
Leiga á slaghörpu	10.00
Veitt í mentasjóð Pearl Pálmason	50.00
Til myndastyttunnar á Gimli	40.00
Veitt til söngmála	50.00
Endurgjöld á auglýsingum	37.50
Bankaávísun endursend	6.00
Víxilgjöld á bankaávísunum	3.71
Á Landsbanka Íslands	1.80
Canadian Bank of Commerce	1,350.57
Royal Bank of Canada	1,667.66
	$5,181.40

Árni Eggertson

15. febr. 1938. Yfirskoðað og rétt fundið,
G. L. Jóhannsson, S. Jakobsson

Yfirlit yfir sjóði félagsins

15. febr. 1937:		
Byggingarsjóður	$ 31.07	
15. febr. 1938:		
Vextir	.30	
		$ 31.37
15. febr. 1937:		
Ingólfssjóður	867.31	
15. febr. 1938:		
Vextir	4.33	
		871.64
15. febr. 1937:		

Leifs Eiríkssonar myndastyttusjóður 67.09
15. febr. 1938:
Vextir .33
67.42

15. febr. 1937:
Rithöfundasjóður 144.33
Innborgað á árinu 7.00
15. febr. 1938:
Vextir .75
152.08
Útgjöld 25.00
127.08

15. febr. 1938:
Peninga inneign félagsins $1,922.52

Samtals $3,020.03

Árni Eggertson

Skýrsla fjármálaritara yfir árið 1937

Inntektir:

Frá meðlimum aðalfélagsins	$ 219.00
Frá deildum	177.90
Frá sambandsdeildinni "Vísir"	7.00
Seld Tímarit til utanfélagsm.	22.25
	$ 426.15

Útgjöld:

Póstgjöld, fjárm. og skjalav.	$ 21.22
Skriffiöng, umbúðir o. fl.	2.65
Sölulaun af seldum Tímaritum	4.65
Afhent féhirði	397.63
	$ 426.15

Guðmann Levy

Ársskýrsla Baldursbrár

frá 1. okt. 1936 til 1. okt. 1937

Inntektir:

Áskriftargjöld, 314	$ 157.00
Fyrsti og annar árg. seldir, 8	4.00
Frá Þjóðræknisfélaginu	139.00
Vextir á banka	.21
Í sjóði frá fyrra ári	3.38
	$ 303.68
Á banka	13.04

Útgjöld:

Prentun borguð	$ 231.26
Prentun óborguð	19.08
Umslög fyrir blaðið, póstgj. og vélritun	63.10
Sölulaun, Mrs. Jódís Sigurðsson	8.90
	$ 322.34
	316.72
Í skuld	$ 5.62

B. E. Johnson, ráðsmaður

Ársskýrsla Skjalavarðar

Tímarit óseld í Winnipeg:

5286	eint af I.—XVII. árg. Tímaritsins hjá skjalav.	
10	eint. umboðsmönnum	
5296	eint. 30c að jöfnuði, að frádregnum áætluðum sölukostnaði	$1,588.80
93	eint. af XVIII. árg. hjá skjala og umboðsm.	46.50
5389	Alls í Winnipeg	$1,635.30

Tímarit á Íslandi:

1097	eint. hjá G. S. Hofdal og Stgr. Arason samkvæmt skýrslu þeirra og reikningi yfir Tímarit.	
322	eint. send fyrir nýár s. l.	
1429	Alls hjá ofangreindum	$ 613.65
	Áætlaður sölukostnaður	252.65
		$ 379.00
6818	Óseld Tímarit í Winnipeg og hjá Hofdal og Arason	$2,014.30

Aðrar eignir undir umsjón skjalavarðar:

Svipleiftur samtíðarmanna, 134 eint. samkv. síðustu skýrslu	100.50
Bókaskápar, ritvél, o. fl.	65.00
Bókasafn hjá deildinni "Frón" sbr. síðustu ársskýrslu	656.63
Samtals	$2,836.43

Yfirlit yfir XVIII. árg Tímaritsins:

Upplagi þessa árgangs (1,000 eint.) hefir verið útbýtt þannig:

Til deilda félagsins 420

Til meðlima	202
Til auglýsenda	146
Til heiðursfélaga, rithöf., bókasafna o. fl.	48
Til utanfélagsmanna (seld)	16
Til umboðssölu á Íslandi	75
	907
Eftirstöðvar hjá skjalav. fjármálaritara og umboðsm.	93
Samtals	1000

Skrá yfir óseld Tímarit í Winnipeg og á Íslandi:

1. árg.	728	10. árg.	474
2.	537	11.	465
3.	167	12.	621
4.	336	13.	328
5.	271	14.	359
6.	437	15.	334
7.	405	16.	304
8.	306	17.	289
9.	243	18.	168

Hjá bókasölum á Íslandi samkv. skýrslu frá Hofdal og Arason	46
Samtals	6818

—Winnipeg 16. febr. 1938.

S. W. Melsted, skjalavörður

Ari Magnússon gerði athugasemd á mati á óseldum ritum og einnig á launum ritstjóra. Gerði hann tillögu að laun ritstjóra væru færð í $1.00 á ári og mat rita á hendi lækkað. Forseti benti á að þessi tillaga gæti ekki komið til greina nú, því um væri að ræða afgreidda reikninga frá fyrra ári, en gæti komist að þegar útgáfumál yrðu rædd fyrir komandi ár.

G. Levy gerði tillögu og G. Johnson studdi að fjárhagsskýrslum félagsins sé vísað til væntanlegrar fjármálanefndar. Samþ.

Fjármálaritari Guðmann Levy, gat um tvær nýjar deildir er hefðu verið stofnaðar á árinu: sambandsdeild yngri Íslendinga í Winnipeg og deild að Mountain, N. D., með 30 félögum. Gerði Mr. Levy tillögu og Gísli Jónsson studdi að þessum delidum sé veitt upptaka í félagið og forgöngumönnum þakkað vel unnið starf. Samþ. með almennu lófaklappi.

Bað þá forseti um skýrslur frá deildum. Séra Jakob Jónsson las skýrslu frá deildinni "Fjallkonan" í Wynyard, sem fylgir:

Skýrsla frá þjóðræknisdeildinni "Fjallkonan" í Wynyard Sask. fyrir árið 1937.

Deildin hefir haldið 5 almenna fundi og nokkra nefndarfundi á árinu.

Meðlimatala hefir hækkað á árinu, aðallega við það, að 14 menn frá Mozart-bygð komu sér saman um að ganga í félagið í einum hóp. Nota þeir bókasafn deildarinnar með þeim hætti, að þeir fá allmargar bækur í einu og eru þær til útláns hjá Mr. Jens Elíassyni, póstmeistara í Mozart. Er þar því í rauninni um að ræða sérstaka útlánsdeild frá safni félagsins.

Bókasafninu er vel við haldið og var það mikið notað á árinu, en lítið aukið sökum þess, hve bygðin er peningalítil eftir uppskerubrest þann, er varð í fyrra. Bókavörður er Ólafur Hall. Varð hann 75 ára á s. l. ári og var það tækifæri notað af deildarinnar hálfu til að sýna honum viðurkenningu fyrir margra ára óeigingjarnt starf, sem unnið er með sérstakri reglusemi. Þeim hjónum, Mr. og Mrs. Hall var haldið samsæti, sem deildin stóð að ásamt ýmsum vinum og sveitungum.

Íslendingadagur var haldinn í Wynyard 2. ágúst, svo sem venja hefir verið. Fóru þar fram ræðuhöld á íslenzku og ensku, upplestur, söngur, boltaleikur og dans. Fór skemtunin hið bezta fram, þó að aðsókn væri mun minni en undanfarin ár. Var því aðallega um kent, að árferði var óvenjulega vont og að þreskivinna hófst miklu fyr en vant var. Íslenzki kirkjukórinn í Wynyard og kvenfélagið "Framsókn" inntu af hendi mjög þakkarvert starf í þágu dagsins, auk ýmsra einstaklinga.

Ásamt báðum íslenzku kvenfélögunum í Wynyard átti deildin fulltrúa á nefnd, er kosin var til þess að taka á móti frk. Halldóru Bjarnadóttur og aðstoða hana við sýningar og samkomur. Frk. Halldóra hafði samkomu í Wynyard, og var aðsókn að henni betri en dæmi eru til á seinni árum um nokkrar samkomur aðrar en Íslendingadaginn. Móttökunefndin átti

þátt í því að koma frk. Halldóru í samband við önnur íslenzk félög í Vatnabygðum og Churchbridge, þar sem vér álítum, að starf frk. Halldóru hafi orðið til þess að vekja athygli og áhuga fjölda manna, bæði Íslendinga og annara, á íslenzkum heimilisiðnaði, finnum vér ástæðu til að láta í ljósi þakklæti deildarinnar og ánægju.

Í haust eð var heimsótti forseti Þjóðræknisfélagsins, Dr. Rögnvaldur Pétursson, deildina, hélt samkomu í Wynyard, þar sem hann flutti fyrirlestur um Íslandsferð þeirra hjóna. Gaf hann deildinni ágóðann af fyrirlestrinum. Verðskuldar hann þökk, bæði fyrir ágæta ferðasögu og þann velvildarhug til félagsins, sem hann sýndi með gjöfinni.

Ýms mál hafa komið til umræðu á fundum, sem ekki hefir orðið tími eða tækifæri til að sinna, þannig að til framkvæmda kæmi, þótt áhugi sé vaknaður. Má þar til nefna námskeið í íslenzku og tilhlutun um, að haldið verði áfram að safna til landnámssögu bygðarinnar.

Deildinni er það vel ljóst, að starfið á liðnu ári hefði getað verið meira og fjölskrúðugra, og fer svo jafnan, að góð málefni lenda í undandrætti oftar en vera skyldi. En þótt svo sé, teljum vér, að þau fáu málefni, sem deildin hefir aðallega með höndum, gefi henni tilverurétt sem aðila að íslenzku starfi í bygðinni, ásamt öðrum þeim stofnunum, sem eru á vegum Íslendinga.

Wynyard, Sask., 19. febr. 1938.

Virðingarfylst,

Jakob Jónsson, forseti
G. G. Goodman, ritari

A. P. Jóhannsson gerði tillögu og S. Vilhjálmsson studdi að skýrslan sé viðtekin. Samþ. Ritari Gísli Jónsson las þá eftirfarandi skýrslu frá deildinni "Iðunn" í Leslie:

Skýrsla frá deildinni "Iðunn" í Leslie, Sask.

Háttvirti forseti, stjórnarnefnd og þingheimur, kæru Íslendingar:

Þó að þjóðræknisdeildin "Iðunn" sendi að þessu sinni engan fulltrúa á þjóðræknisþingið, má það ekki skiljast svo að hún hafi minni áhuga fyrir þjóðræknismálum yfirleitt, og starfsemi þjóðræknisþingsins, en hún hefir haft á undanförnum árum, ekki heldur er það beint af því að deildin sé í fjárþröng, því hún mun standa allvel fjárhagslega eftir því sem aðstæður eru til. Aðal ástæðan fyrir því að enginn fulltrúi mætir á þessu þingi er sú, að framtíðarhorfur eru bágar eins og nú er ástatt, og ýmsar erfiðar kringumstæður draga úr framkvæmdum og félagslífi þenna vetur fremur en verið hefir áður.

Að því er deildina snertir má og geta þess að starfskraftar hennar hafa mínkað að miklum mun við það að fólk sem henni hafði tilheyrt um mörg ár og lagt drjúgan skerf til skemtana á samkomum, auk þess að vinna félagsskapnum alt er það mátti til heilla og hagsbóta — flutti alfarið burtu úr þessu bygðarlagi s. l. vor. Þetta áminsta fólk voru tvær fjölskyldur, önnur þeirra, Helgi Steinberg og kona hans og börn fluttu vestur að hafi. Helgi var lengi aðalbókavörður deildarinnar og forseti hennar um skeið. Deildin gekst fyrir því, að þeim hjónum var haldið myndarlegt kveðjusamsæti þ. 10. apríl s. l. Var það bæði fjölsótt og skemtilegt.

Hin fjölskyldan, Lárus B. Nordal, kona hans og dóttir, fluttu til Gimli, Man. Þau hjón, Lárus og Rósa, höfðu búið hér við Leslie, með mikilli rausn yfir 30 ár, áttu þau því og eiga ítök í hugum margra hér vestra; þau tilheyrðu deildinni frá því hún var stofnuð og tóku þátt í félagsmálum. Lárus er skáldmæltur og skemti oft á samkomum með því að lesa upp kvæði sín. Dóttir þeirra hjóna, Anna Nordal, skemti fólki með söng og hörpuslætti, er því mikil eftirsjá að þessu fólki, og hefir mjög sneiðst um við brottför þess úr þessari bygð.

Deildin gekst einnig fyrir því, að veglegt kveðjusamsæti var haldið að heimili þeirra hjóna, þ. 10. maí s. l. Var þar margt manna saman komið víðsvegar að úr bygðinni. Margt var þar sagt og sungið, fólki til skemtunar, þó lá það í loftinu að kveðjan var söknuði blandin, enda skygði það á að hin glaðlynda húsmóðir var veik, og hafði verið það lengi.

öllu þessu burtfarna samferðafólki þakkar "Iðunn" af heilum hug, góða samvinnu og alúð alla.

Þá misti deildin einn af sínum beztu mönnum, þar sem Jón Janusson var. Við fráfall hans mætti segja, að—

"Það brast um bygðina alla
í brosin okkar flótti."

Kallið kom nokkuð óvænt, Jón hafði verið samferðamður okkar hér í austurenda bygðarinnar yfir 30 ár, og þótt hann ætti ekki neinum sérstökum vinsældum að fagna, var hann maður mikils metinn. Duldist það engum sem áttu kost á að kynnast honum, að þar var meiri en miðlungsmaður á ferð. Í raun réttri var hann sannur Íslendingur, "Þéttur á velli og þéttur í lund", var fastur í skoðunum, unni íslenzkum fræðum og íslenzkum háttum. Hann var meðlimur deildarinnar nokkur undanfarin ár, og ötull starfsmaður hennar, hafði nokkurn hluta bókasafnsins með höndum til útlána í Foam Lake bæ og grendinni, sá um innheimtu iðgjalda, o fl Leysti hann þau störf af hendi með hinni mestu reglusemi. Deildin vottar ekkju hans og aðstandendum innilega samhygð.

Þá er að minnast athafna deildarinnar. Meðlimir hennar eru nú sem stendur 42. Það má heita allgott eftir því sem ástæður eru nú. Sex starfsfundir hafa verið haldir á árinu. Þeir hafa verið allvel sóttir þegar tekið er tillit til þess að margt af félagsfólki býr of fjarri til þess að geta sótt fundi hingað til Leslie. Áhugi nokkur virðist þó koma fram á fundum, með það, að halda í horfi þó móti blási, og hafast eitthvað að, með þeirri von að góður vilji reynist sigursæll.

Tvær skemtisamkomur hafa verið haldnar þetta ár, önnur í júlí í sumar, hin í október. Þær voru báðar vel sóttar. Við Leslie-búar eigum því láni að fagna, að mega kalla séra Jakob Jónsson frá Wynyard, til að skemta á okkar samkomum, bæði með upplestri, og með því að flytja erindi sem oftast eru bæði fræðandi og skemtandi, erum við honum sérlega þakklát fyrir það hvað hann hefir reynst okkur hjálplegur í hvívetna.

Einnig sýndi séra K. K. Ólafsson okkur þá góðvild (og hefir oftar gert) að vera á prógrami á samkomu þeirri sem haldin var í haust. Og á sömu samkomu flutti Dr. J. A. Bíldfell frá Wynyard ágætan fyrirlestur um Baffin Ísland og sýndi myndir. Þótti það góð skemtan og nýstárleg. Deildin þakkar þessum mönnum innilega, ágæta skemtun.

Bókasafnið er eins og áður, lánað út frá fjórum stöðum. Aðalabókavörður er Th. Guðmundsson, Leslie; útistöðvar eru Foam Lake, Kristnes, Hólar og Elfros. Býsna mikið er lesið af bókum þenna vetur, svo sem að undanförnu, og alla fýsir að fá nýjar bækur; það hefir því verið keypt talsvert af bókum þetta ár, þó ekki fáist hér sumar þær bækur sem eftirsóknarverðar eru og mestur fengur í. Þykir mörgum fremur léttvægt innihald þeirra bóka sem hingað berast vestur um haf. Er þó að líkindum kostur góðra bóka heima á Fróni.

Að endingu sendir þjóðræknisdeildin "Iðunn" þjóðræknisþinginu hugheila kveðju, óskandi þess að starfsemi þingsins megi nú og í allri framtíð, miða til blessunarríkra framkvæmda og samvinnu, meðal Vestur-Íslendinga — og að Íslendingar megi fyrir áhrif þjóðræknisfélagsins og þess beztu manna, stíga þau auðnuspor til framsóknar hér í Vesturheimi, sem aðrar þjóðir gjarna vildu stigið hafa.

Með kærri kveðju og vinsemd.
Leslie, Sask., 15. feb. 1938.
Anna Sigbjörnsson, ritari

Var skýrsla þessi viðtekin samkv. tillögu frá Dr. R. Beck, og ritara.

Lagði þá kjörbréfanefnd fram álit sitt er fylgir:

Skýrsla kjörbréfanefndar

Kjörbréfanefnd vill fyrst benda á að allir góðir og gildir félagar í deildinni "Frón" hafa full þingréttindi; einnig góðir og gildir félagar í aðalfélaginu. Fulltrúar, með formleg umboð, eru staddir á þinginu frá eftirfarandi deildum: Frá deildinni "Brúin" í Selkirk, Mrs. Ásta Erickson, með 18 atkvæði, og Bjarni Dalman, með 19 atkvæði; frá deildinni "Fjallkon-

an" í Wynyard, Árni Sigurðsson með 18 atkvæði og séra Jakob Jónsson með 20 atkvæði; frá hinni nýstofnuðu deild að Mountain og Garðar, N. Dak., Kristján Indriðason með 13 atkvæði og Þorlákur Þorfinnsson með 10 atkvæði; frá deildinni "Ísland", Brown, Man., Thorst. J. Gíslason með 14 atkvæði; auk þess eru þrír góðir og gildir félagar deildarinnar "Ísland" staddir hér á þinginu og fara sjálfir með atkvæði sín.

Á þjóðræknisþingi í Winnipeg 22. febr. 1938.

J. J. Bíldfell
Thorst. J. Gíslason
Richard Beck

Guðmann Levy gerði tillögu og J. Húnfjörð studdi að álitið sé viðtekið eins og lesið. Samþ.

Dagskrárnefnd

J. J. Bíldfell gerði tillögu og Á. P. Jóhannsson studdi, að forseti skipi 3 menn í dagskrárnefnd. Samþ. Skipaði forseti í nefndina: B. E. Johnson, Á. P. Jóhannsson og Dr. R. Beck.

Var þá eftirfarandi skýrsla frá deildinni "Ísland" að Brown, Man., lesin af Thorsteini Gíslasyni:

Skýrsla deildarinnar "Ísland" fyrir árið 1937

Deildin hafði 6 fundi á liðnu ári; fundir þessir voru mjög vel sóttir og eins aðlaðandi eins og hægt er að búast við í svo fámennri bygð. Mjög oft kom unga fólkið fram á þessum fundum til að skemta.

Vara-forseti Þjóðræknisfélagsins, Dr. Beck, ásamt hr. F. Stephensson, hr. E. P. Jónsson og hr. Jóhanni Beck, heimsóttu okkur á s. l. sumri og voru á fundi deildarinnar. Dr. Beck hélt þar snjalla og hrífandi ræðu um íslenzkt mál og menning. Einnig tóku til máls Mr. E. P. Jónsson og Mr. J. Beck og töluðu báðir vinsamlega og vel.

Deildin studdaði að því að saga bygðarinnar yrði skráð. Þann starfa tók að sér Mr. Jóhannes H. Húnfjörð. Fyrsti þáttur þessarar bygðarsögu kom í Almanaki Ólafs Thorgeirssonar 1937 og annar þátturinn nú í ár 1938.

Sunnudagaskóli bygðarinnar hefir ætíð farið fram á íslenzku og stuðlað að viðhaldi málsins okkar.

Sjóð á deildin mjög lítinn, og ekki heldur er hún skuldug.

Embættismenn deildarinnar fyrir þetta ár (1938) eru þessir: Jón S. Gillis, forseti; Jón B. Jónsson, ritari; Jónatan Thomasson, fjármálaritari; Thorst. J. Gíslason, féhirðir.

22. febrúar 1938.

Thorsteinn J. Gíslason

Dr. R. Beck gerði tillögu og B. E. Johnson studdi að skýrslan sé viðtekin. Samþ.

Ritari las þá skýrslu frá deildinn "Snæfell" í Churchbridge, sem fylgir:

Hagskýrsla deildarinnar "Snæfell"

Starfsemi deildarinnar hefir hvorki verið margbrotin né róttæk þetta síðastliðna ár. Fámenni og áhugaleysi veldur því, að alt verður að vera í fremur smáum stíl, hér hjá oss. Þó höfum við reynt að halda í horfinu, og ekki lagt árar í bát.

Starsfundir hafa verið haldnir þrír á árinu, og tvær skemtisamkomur. Var hin síðari í sambandi við komu frk. Halldóru Bjarnadóttur hingað. Deildin lagði drög fyrir það að fá hana til að koma með muni þá er hún hefir haft til sýnis, hér vestra, og sýna þá hér. Var víst einróma álit þeirra er sáu, að sýningin væri fjölbreytt og munirnir smekklegir, og prýðisvel unnir. Og virtist sýningin fyllilega benda til, að heimilisiðnaður sé ekki aldauður á ættlandi voru.

Á síðastliðnu ári lézt einn af stofnendum, og helztu styrktarmönnum þessa félagsskapar, Magnús Hinriksson. Minnir æfisaga Magnúsar sál. á æfintýrin fornu, um karlssoninn úr kotinu sem aflaði sér fjár og frama í konungsgarði, og flestir sveitungar Magnúsar hygg eg að mundu vilja taka undir það sem séra Jakob Jónsson sagði í líkræðu eftir hann, að með honum sé í val hniginn íslenzkur höfðingi, í þess orðs beztu merkingu.

Vottar deildin hér með ekkju hans og

öðrum aðstandendum hluttekningu sína og samúð.

Mestu af tekjum deildarinnar hefir verið varið til að auka og endurbæta bókasafnið.

Félagatalan mun hafa komist niður í 16 á síðasta ári, en á aðalfundi, er haldinn var 5. febr. s. l. taldi deildin 20 gilda meðlimi. Stjórnarnefnd: forseti, Björn E. Hinriksson; ritari, Einar Sigurðsson; féhirðir, Gísli F. Gíslason. Bókaverðir: G. J. Markússon og G. C. Helgason.

Churchbridge, Sask., 10 febr. 1938.

Vinsamlegast,

Einar Sigurðsson, ritari

Tillaga J. J. Bíldfells og B. Dalmans að skýrslan sé viðtekin og þökkuð. Samþ.

Vara ritari gaf þá lokaskýrslu um Landnema Minnisvarðann á Gimli. Í sjóði frá fyrra ári voru $28.42 en ógoldin reikningur að upphæð $81.75 frá Gunnari J. Johnson. Hafði Þjóðræknisfélagið greitt $40.00 úr sjóði í viðbót við peninga þá er voru eftir í minnisvarða sjóðnum, og fengið kvittun að fullu fyrir skuldinni frá G. Johnson. Væru nú allar skuldir borgaðar og minnisvarðinn afhentur Gimli-bæ, sem mundi hafa eftirlit með honum framvegis samkvæmt aukalögum sérstaklega sömdum í þá átt.

Einnig gaf vara-ritari skrá yfir muni er gefnir höfðu verið í minjasafnið á árinu og eru þeir þessir og gefendur:

Mrs. ÁSTA NORDAL, Hólar, P.O., Sask.:

1. Rjómaskeið úr silfri úr búi séra Hákonar Espólíns.
2. Signet úr silfri úr búi séra Hákonar Espólíns.
3. Skotthúfa með gullhólk er átti Ingibjörg, seinni kona Hákonar Espólíns.
4. Húfuprjónar úr silfri, er áðurgreind Ingibjörg átti.
5. Signet úr kopar er var eign Árna Torfasonar.
6. Skotthúfa með silfurhólk er var eign Sigríðar Hákonardóttir Espólíns.

MAGNÚS MAGNÚSSON, Winnipeg:

Sylgja og hringja.

JÓN JÓNSSON, Selkirk:

Gömul byssa, einhleypt.

Afhent af séra Sigurði Ólafssyni, Árborg:

Kopar mortél og stautur.

Er hér var komið var nær hádegi og gerði Á. P. Jóhannsson tillögu og R. Beck studdi að fundi sé frestað til kl. 1.30. Samþykt.

ANNAR FUNDUR

Settur kl. 1.45. Fundargerð frá fyrsta fundi lesin og samþykt, með tillögu frá Th. Thorfinnsson og Á. P. Jóhannsson.

Séra Guðmundur Árnason bað um fyrir hönd Rithöfundasjóðsnefndar, að mega leggja fram skýrslu síðar á þinginu.

Eftirfarandi skýrsla frá Dagskrárnefnd var þá lesin og samþykt.

Skýrsla Dagskrárnefndar

Nefndin leggur til að fylgt verði auglýstri dagskrá blaðanna sem er þessi:

1. Þingsetning; 2. Skýrsla forseta; 3. Kosning kjörbréfanefndar; 4. Kosning dagskrárnefndar; 5. Skýrslur embættismanna; 6. Skýrslur deilda; 7. Skýrslur milliþinganefnda; 8. Útbreiðslumál; 9. Fjármál; 10. Fræðslumál; 11. Samvinnumál; 12. Útgáfumál; 13. Bókasafn; 14. Kosning embættismanna; 15. Ólokin störf; 16. Ný mál; 17. Þingslit; að því viðbættu að beiðni frá Landkynningar skrifstofu Íslands um söfnun á blaðagreinum á ensku sem sérstaklega snerta Ísland, sé vísað undir 11. lið dagskrárinnar—samvinnumál.

Á þjóðræknisþingi 22. febrúar, 1938.

B. E. Johnson
Á. P. Jóhannsson,
Richard Beck

Útbreiðslumál

Dr. Richard Beck gerði tillögu, S. Vilhjálmsson studdi að þessi liður dagskrár sé settur í 3 manna nefnd er forseti skipi. Samþ. Tilnefndi forseti þessa: séra Guðm. Árnason, séra Jakob Jónsson og Kristján Indriðason, Mountain, N. Dak.

Fjármál

Séra Guðm. Árnason og Mrs. M. Byron að 5 manna fjármálanefnd sé skipuð af forseta. Samþ. Forseti skipaði: Á. P. Jóhannsson, Guðmann Levy, Th. Thorfinnssson, Bjarna Dalman og Bjarna Sveinsson.

Fræðslumál.

J. J. Bíldfell og B. Dalman að forseti skipi 3 manna nefnd í þetta mál. Samþ. Tilnefndi forseti: Dr. R. Beck, Th. Gíslason og J. J. Bíldfell.

Samvinnumál.

Dr. R. Beck og J. J. Bíldfell að forseti skipi 5 manna nefnd í þetta mál. Samþ. Setti forseti í nefndina: séra Jakob Jónsson, J. J. Bíldfell, Á. P. Jóhannsson, Dr. R. Beck og Árna Eggertsson.

Útgáfumál.

J. J. Bíldfell og F. Hjálmarsson að skipuð sé af forseta, 3 manna nefnd í málið. Samþ. Tilnefndi forseti: S. W. Melsted, Mrs. B. E. Johnson og Á. P. Jóhannsson.

Bar þá forseti fram nýtt mál. Var það áskorun frá Guðmundi Jónssyni frá Húsey, þess efnis að Þjóðræknisfélagið takist á hendur að semja heildarsögu landnáms Íslendinga í Vesturheimi. Er áskorunin sem fylgir:

Áskorun.

Í síðasta blaði Lögbergs er áskorun frá S. Guðmundssyni til Þjóðræknisfélagsins, um að "hefjast nú handa, og fá einhvern færan mann til að semja heildarsögu landnáms Íslendinga hér í landi. Er þeirri áskorun sérstaklega beint til Þjóðræknisþingsins, sem háð verður í þessum mán.

Allir sem unna íslenzku þjóðerni mundu vera þessu hlyntir. En það er spursmál hvort slíkt mundi vera framkvæmanlegt svo í góðu lagi væri, eins og nú standa sakir. Þetta er stórmikið verk, sem þarf mikinn undirbúning, og honum hygg eg að enn sé ábótavant.

Landnámsþættir þeir er Ólafur sál. Thorgeirsson og Dakota saga Þorstínu Jackson hafa safnað eru stærstu heimildirnar sem eg þekki, en þar eru ekki enn "öll kurl komin til grafar", ekki einu sinni úr öllum nýlendum. Svo mun enn vera ógjört að semja ágrip af sögu landa þeirra er hafa sezt að í Winnipeg og öðrum stórbæjum. Að vísu hafa þeir ekki numið lönd á sama hátt og bændur, en þeir eiga engu að síður merkilega sögu sem landnemar.

Eg vil því leyfa mér að bæta því við áskorun hr. S. Guðmundssonar að skora á þjóðræknisþingið sem í hönd fer, að gjöra nú víðtækar tilraunir til að safna öllu því sem hægt er, þessu máli til stuðnings, bæði í Winnipeg og annarstaðar.

Eg býst við að mér verði svarað því af mörgum, að þetta sé orðið of seint. Það hefði þurft að vera byrjað fyrir mörgum árum. Nú væru flestir hinna eldri manna dánir og afkomendur þeirra farnir víðsvegar. Að vísu er þetta rétt, að það er verra viðfangs nú en áður. En "betra er seint en aldrei" og ennþá mætti bjarga mörgum fróðleik ef margir hjálpuðust að. Þeir eru nokkrir lifandi ennþá gömlu mennirnir, bæði í Winnipeg og til og frá út um bygðirnar, sem gætu gefið mikilsverðar upplýsingar. um sveitunga sína, þá sem dánir eru. Einnig mætti fá mikinn fróðleik í þessa átt úr íslenzku blöðunum okkar. Þar er mesti fjöldi af æfiminningum hinna eldri manna, og í mörgum þeirra er ættfærsla og getið æfiatriða hinna látnu og niðja þeirra.

Að tína þetta saman, væri ókleift verk fyrir einn mann, sem ætti að semja heildarsögu Íslendinga. En mikið mætti enn undirbúa, ef vel valdir menn væru fengnir til að safna því sem hægt væri og draga það saman.

Íslendingar munu hvergi vera eins margir í einum bæ eða nýlendu, hér í landi, eins og í Winnipeg. Þar eru líka langflestir mentamenn meðal þeirra eftir mannfjölda. Það er því ekki vanvirðulaust fyrir þá, að þessi flokkur landa skuli vera sá eini hér í landi, sem ekkert hefir reynt að safna gögnum í þessa átt. Þar er Þjóðræknisfélagið mannflest, og hefir stærstum flokki ritfærra manna á að skipa. Það ætti að vera metnaðarmál

fyrir Þjóðræknisfélagið að vinna að þessu máli.

Eg endurtek því þá áskorun til Þjóðræknisþingsins sem nú fer í hönd, að það taki þetta mál á dagskrá, og til röggsamra framkvæmda.

Vogar, 12. febrúar, 1938.

Guðm. Jónsson frá Húsey"

Létu menn í ljósi að nauðsyn væri á að eitthvað væri gjört í þessu máli, og tóku til máls í þá átt, Richard Beck, séra Jakob Jónsson, J. J. Bíldfell og séra Guðm. Árnason. Gerði séra Guðm. Árnason tillögu og R. Beck studdi að 5 manna nefnd sé kosin til að íhuga málið. Samþ. Voru kosnir Dr. R. Beck, séra Jakob Jónsson, séra Guðm. Árnason, J. J. Bíldfell og dr. Sig. Júl. Jóhannesson.

Undir nýjum málum var þá lesið bréf frá Haraldi Guðmundssyni, menta- og atvinnumála ráðherra Íslands, til Þjóðræknisfélagsins í sambandi við þátttöku Íslendinga í alheimssýningunni í New York vorið 1939. Er bréfið sem fylgir:

"Íslenzka ríkisstjórnin leyfir sér hér með að skýra stjórn Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi frá því, að eins og forseta Þjóðræknisfélagsins, dr. Rögnvaldi Péturssyni, er kunnugt, hefir ríkisstjórnin ákveðið að beita sér fyrir því, að Ísland taki boði Bandaríkjastjórnar um þátttöku í alheimssýningu í New York árið 1939.

Að svo stöddu er ekki endanlega vitað hvort úr þátttöku getur orðið, en þess má vænta að mjög bráðlega verði fullnaðarákvörðun um það tekin.

Hefir ríkisstjórnin tekið fyrgreinda ákvörðun af því, að hún hefir komist að raun um almennan áhuga hér á landi fyrir sýningarþátttöku. Jafnframt er henni kunnugt um, að alment er það einnig talið mjög æskilegt, að fá vitneskju um, hvort Vestur-Íslendingar muni vilja láta sig það nokkru varða að Ísland taki þátt í sýningunni, og hvort þeir muni jafnvel vilja hugsa til samvinnu við Íslendinga hér heima, eftir því sem því mætti verða við komið, bæði um undirbúning undir sýninguna vestra og um ýms framkvæmdaratriði við væntanlega sýningu eftir að hún hefir verið opnuð.

Ríkisstjórnin leyfir sér því með bréfi þessu, að óska álits stjórnar Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi um hin umspurðu efni, um leið og hún vill bæta því við, að henni væri mjög kærkomið að fá bendingar og tillögur frá stjórn Þjóðræknisfélagsins um, hvernig samvinnu um ýms framkvæmdaratriði við sýninguna mætti verða fyrir komið.

Þess ber jafnframt að geta, að ef úr þátttöku verður mun hér verða skipuð sérstök framkvæmdarnefnd fyrir Íslandssýninguna, og mun sú nefnd síðar eiga nánari bréfaskifti við stjórn Þjóðræknisfélagsins eftir því sem bendingar og tillögur félagsins gefa tilefni til, og verkefni, til úrlausnar, verða fyrir hendi.

Ríkisstjórnin vill að lokum, enda þótt nú, er bréf þetta er skrifað, ekki sé fullvíst að ráðist verði í að taka þátt í sýningunni, leyfa sér að bæta því við, að henni væri kærkomið að mega vænta svars stjórnar Þjóðræknisfélagsins, eftir atvikum hið fyrsta.

Með sérstakri virðingu.

H. Guðmundsson

Eftir nokkrar umræður var málinu vísað til samvinnumálanefndar með tillögu frá J. J. Bíldfell og séra Jakob Jónssyni.

Las þá forseti erfðaskrá Elíasar Jóhannssonar, Gimli, þar sem hann arfleiðir Þjóðræknisfélagið að álitlegri peningaupphæð. Las hann ennfremur bréf frá M. O. Goodmanson í Flin Flon, um löngun Íslendinga í þeim bæ, nær hundrað að tölu, til að mynda félagsskap með sér og vera í sambandi og samráðum við Þjóðræknisfélagið um slíka félagsmyndun. Var bréfi þessu vísað til útbreiðslunefndar.

Þá mintist forseti á bók Einars Jónssonar myndhöggvara, er væri komin vestur. Væru alt nýjar myndir í bókinni og hún mjög eiguleg. Væri bókin til sölu á $2.65 og fengist hjá Þjóðræknisfélaginu.

Voru þá skýrslur lagðar fram í sambandi við hingað komu fröken Halldóru Bjarnadóttur. Nefndarkonurnar, af hálfu Þjóðræknisfélagsins í þessu máli: Mrs. Guðrún H. Jónsson, skýrði frá starfi mót-

tökunefndar og ráðstöfun nefndarinnar á ferðum fröken Halldóru og Mrs. B. E. Johnson, las svohljóðandi skýrslu yfir inntektir og útgjöld, við fyrirlestra ferðirnar:

Fjárhagsskýrsla móttökunefndar Halldóru Bjarnadóttur

Inntektir:

Samkoma í Fyrstu lút. kirkju	$60.10
Sýning hjá T. Eaton Co. Ltd.	54.76
Samkoma á Gimli	30.00
" Riverton	26.25
" Árborg og Víðir	41.90
" Langruth	16.65
" Selkirk	18.00
" Lundar	35.88
" Akra	25.25
" Hallson	11.55
" Mountain	25.60
" Garðar	27.60
" Seattle	18.00
" Blaine	29.28
" Bellingham	16.50
" Point Roberts	10.72
" Vancouver	8.50
" Regina	10.00
" Moose Jaw	5.00
" Glenboro	26.30
" Leslie	10.00
" Wynyard	43.32
" Foam Lake	11.75
" Churchbridge	11.85
" Baldur	15.00
Endurborgun frá tollhúsi Bandaríkjanna	81.00
Vextir á banka	.46
Samkoma í Sambandskirkju	32.00
Alls	$703.22

Útgjöld:

Fyrir símskeyti	$ 2.35
Til frk. Halldóru Bjarnadóttur	351.03
Fargjald til Lundar og Langruth	10.03
Fyrir myndir í blöðunum	1.88
Flutningsgjald á kistum frá Ísl.	27.68
flutningur til og frá á kistum	1.00
Fyrir síma til Árborgar og Selkirk	2.59
Borgað peningalán frá Mrs. K. Ólafson til tollstofunnar	81.00
Kostnaður við að senda þá peninga	.69
Á banka 22. febr. 1938	224.97
Alls	$703.22

Mrs. B. E. Johnson,
gjaldkeri nefndarinnar

Yfirskoðað og rétt fundið.
Sophia Wathne

Gerði þá Mrs. Guðrún H. Jónsson þá tillögu að fjarverandi nefndarkonum er aðstoðað höfðu fröken Halldóru við samkomuhöld hennar og ferðalög, væri þakkað af þinginu fyrir starf þeirra, og var það gert með lófataki.

Tók þá fröken Halldóra til máls og þakkaði með mjög völdum orðum allan hlýleik og vinskap er sér hefði verið sýndur á þessum ferðalögum sínum og rausn Vestur-Íslendinga í öllu starfi þeirra í sambandi við hingaðkomu sína. Mrs. A. Johnson, Árborg, þakkaði Þjóðræknisfélaginu fyrir þátttöku þess og hlutdeild í hingað komu fröken Halldóru. Var nú nokkuð orðið áliðið dags og eigi fleiri nefndarálit tilbúin. Gerði séra Guðm. Árnason tillögu og B. E. Johnson studdi að fundi sé frestað til kl. hálf tíu að morgni. Samþ.

Samkoma undir umsjón "Yngri Íslendinga"

var haldin að kvöldinu í Sambandskirkjunni á Banning og Sargent. B. Edvald Olson forseti deildarinnar, setti samkomuna. Svo var aðsókn að margir urðu frá að hverfa. Var samkoman byrjuð með þjóðsöngnum "O, Canada" og fylgdi síðan eftirfarandi skemtiskrá:

Inngangsræða forseta................B. E. Olson
Fiðlu solo..............................Pálmi Pálmason
Ræða..........................Marino Hannesson, lögfr.
Stutt ávarp fyrir hönd Þjóðræknisfélagsins til hinnar nýstofnuðu deildar
Dr. R. Beck
Afhending Millenial Hockey Trophy til Selkirk skauta klúbbsins.
Einsöngur........................ Dorothy Polson
Ræða........Miss Elin Anderson, ritari fátækranefndar Winnipeg-bæjar.

Fór samkoman vel fram, og verður jafnan skoðuð virðuleg byrjun á starfi hinna yngri Íslendinga.

ÞRIÐJI FUNDUR

var settur kl. 10 að morgni þess 23. Ritari las síðustu fundargerð og var hún samþ. óbreytt með tillögu frá Dr. R. Beck studd af Mrs. M. Byron.

Lesin skýrsla frá deildinni "Brúin" í Selkirk sem fylgir:

Ársskýrsla deildarinnar "Brúin" fyrir árið 1937

Meðlimir þessarar deildar í byrjun ársins voru 65 að tölu. En nú hafa nokkrir flutt burtu og einn dáið. 8 starfs og nefndarfundir hafa verið haldnir á árinu.

54 unglingar nutu íslenzku kenslu á s. l. vetri undir stjórn Miss Pálínu Pálsson. Skólanefnd bæjarins var svo vel viljuð að lána eitt af skólahúsum bæjarins endurgjaldslaust fyrir kensluna. Nú í ár fer fram íslenzku kensla á sama stað undir stjórn Mrs. Ástu Erickson, og aðsókn og áhugi fyrir kenslunni er fult svo mikill og að undanförnu. Bókasafn deildarinnar hefir aukist að mun s. l. ár. Nýjar bækur hafa verið gefnar safninu. Samkvæmt skýrslu féhirðis, þá er fjárhagur deildarinnar sem fylgir:

Inntektir:

Í sjóði frá fyrra ári	$ 26.01
Ársgjald meðlima	40.00
Ágóði af tombólu	43.75
Kenslustyrkur frá aðalfélaginu	40.00
Ágóði af samkomu	9.75
Ýmislegt	.70
	$160.21

Útgjöld:

Fyrir barnakenslu	$ 40.00
Húsaleiga	30.00
Meðlimagjöld til aðalfélagsins	23.50
Til bókakaupa, etc.	36.25
Ýmislegt	13.15
	$152.90
Í sjóði 1. jan. 1938	17.31
	$160.21

Th. S. Thorsteinson, skrifari

B. E. Johnson og Árni Eggertsson að skýrslan sé viðtekin. Samþ.

Þá var lesið fylgiskjal frá sömu deild er fór fram á kenslustyrk eins og að undanförnu. Ari Magnússon gerði tillögu og J. J. Bíldfell studdi að þessari beiðni sé vísað til fjármálanefndar. Samþ.

Skýrsla deildarinnar "Frón" var þá lesin af Hjálmari Gíslasyni, einnig skýrsla bókasafnsins:

Ársskýrsla deildarinnar "Frón" fyrir árið 1937

Deildin hefir haft fimm almenna fundi á árinu og hefir á hverjum fundi haft ýmist fyrirlestur, kappræðu eða því um líkt auk kvæða upplestra og söngva. Þeir sem flutt hafa erindi eru meðal annars: Próf. J. G. Jóhannsson, Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, Thorvaldur Pétursson, Tryggvi Oleson, Dr. B. B. Jónsson, Dr. Rögnvaldur Pétursson og Próf. Richard Beck.

Á síðasta fundinum var rætt um skáldið og rithöfundinn Halldór Kiljan Laxness og tóku þátt í því: Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, J. J. Bíldfell, Ragnar H. Ragnar og Hjálmar Gíslason.

Meðlimatala er nú 184 skuldlausir meðlimir. Þar að auki 14 er skulda fyrir 1937 og 2 fyrir 1936.

Á árinu hefir meðlimum fjölgað um 41.

Þess utan hefir deildin séð um bókasafnið og hefir bókaeign félagsins aukist talsvert á árinu. Hafa bæði verið keyptar nýjar bækur og félaginu borist bókagjafir frá ýmsum.

Árssamkoma félagsins á s. l. vetri hepnaðist vel og þar sem það er aðal tekjugrein félagsins fyrir utan meðlimagjöld en þau skiftast að hálfu milli aðalfélagsins og deildarinnar.

Þá er nú fjárhagur deildarinnar með bezta móti þrátt fyrir það að hún hafi haft meiri útgjöld þetta ár heldur en vanalega.

Geta má þess að deildin hafði smá happadrætti (raffle) fyrir forgöngu hr. Soffaníasar Thorkelssonar og hafðist upp úr því rúmir $80.00 og var því fé varið til eflingar bókasafninu.

Fyrir hönd deildarinnar "Frón"
Hjálmar Gíslason, ritari

Skýrsla yfir bókasafn "Fróns"

Árið 1936 voru 936 bindi til útláns í bókasafni "Fróns"

Á s. l. ári hafa safninu borist eftirfarandi bókagjafir:

Frá Jóni Halldórssyni, Langruth: 180 bindi (bundið og óbundið). Frá Karl Nielssyni í Winnipeg, 38 bindi (bundið og óbundið). Frá Dr. Sveini Björnssyni, Árborg, 16 bindi af fornbréfasafni hins íslenzka bókmentafélags, öll í góðu bandi. Frá Mrs. Stefán Oliver, nokkrar bækur sem ennþá eru ekki skrásettar.

Nýjar bækur hafa verið keyptar á árinu, sem hér segir: 48 bækur heiman af Íslandi, allar í góðu bandi að upph. $92.00 Auk þess hefir verið keypt tólf dollara virði af bókum hér í Winnipeg, svo nú hefir safnið til útláns 1,410 bindi, eða 475 bókum fleira en í fyrra. Ennfremur hefir Frón látið binda 35 bækur og nam kostnaður við bandið $21.65. Þá lét deildin semja nýja bókaskrá og mun kostnaður við útgáfu hennar $45.00, en með því að selja bókaskrána fyrir 25c eint. hafa innh. um $14.00 upp í kostnaðinn.

Tillaga B. E. Johnson og B. Dalman að skýrsla "Fróns" sé viðtekin. Samþ. Um bókasafns skýrsluna urðu nokkrar umræður. Forseti gat þess að þetta mál væri einn liður á dagskrá, en að nefnd hefði ekki verið skipuð í gær vegna þess að skýrslan hefði eigi verið komin fram. Séra Jakob Jónsson lagði til og S. Vilhjálmsson studdi að forseti skipi 3 manna nefnd í málið. Samþ. Tilnefndi forseti: Davíð Björnsson, séra Jakob Jónsson og Harald Ólafsson frá Mountain, N. Dak.

Séra Guðm. Árnason og J. J. Bíldfell að bókasafns skýrslunni sé vísað til þessarar bókasafnsnefndar. Samþ.

Undir nýjum málum var á ný tekinn til umræðu landnema minnisvarðinn á Gimli, því eigi þótti nógu vel hafa verið frá því máli gengið. Var álit sumra er til máls tóku að verkinu væri ekki lokið. Tillögu gerði séra Guðm. Árnason og Th. Thorfinnsson að þetta mál sé tekið á dagskrá. Samþ. Árni Eggertsson og Dr. R. Beck að forseti skipi 3 manna nefnd í málið. Skipaði forseti þá J. J. Bíldfell, séra Guðm. Árnason og Á. P. Jóhannsson í nefndina.

Gat þá forseti þess að á þingi væri staddur góður gestur sem væri langt að kominn. Væri það hinn valinkunni Íslendingur Ófeigur Sigurðsson frá Red Deer, Alta., er umsjón hefði haft með að reisa minnisvarða yfir skáldið Stephan G. Stephansson. Mr. Sigurðsson ávarpaði svo þingið og skýrði frá verkinu í sambandi við minnisvarðann, hversu frá honum væri gengið og væntanlegu viðhaldi hans. Lýsti hann ánægju sinni yfir því að vera staddur á þinginu og samkomum þess og óskaði Þjóðræknisfélaginu til hamingju. Dr. Richard Beck gerði tillögu og Árni Egegrtsson studdi að Ófeigi Sigurðssyni sé vottað af þingheimi þakklæti fyrir sitt ágæta starf í sambandi við minnisvarða skáldsins. Reis þingheimur úr sætum með lófataki í viðurkenningarskyni.

Álit fræðslumálanefndar

1. Þjóðræknisfélagið haldi áfram að styðja að kenslu í íslenzkri tungu og íslenzkum fræðum á sama hátt og að undanförnu. Vill þingið sérstaklega beina því til stjórnarnefndar að hún styrki sem mest íslenzku kenslu innan deilda félagsins

2. Þingið telur brýna þörf á því, að meira sé gert í þá átt, að fræða vestur-íslenzka unglinga um Ísland og sögu þess, ekki sízt um landshætti og atvinnulíf þjóðarinnar. Mælir þingið þessvegna með því, að stjórnarnefndin útvegi sem fjölbreyttast safn af skuggamyndum af Íslandi, sem hægt sé að nota til að gefa æskulýðnum íslenzka hér vestan hafs sem glöggasta mynd af einkennum og lífi þjóðarinnar að fornu og nýju.

3. Þingið felur stjórninni að hvetja deildir og einstaka félaga til þess, að leggja sem fylsta rækt við að kenna vestur-íslenzkum æskulýð íslenzk kvæði og söngva.

4. Þar sem vel hefir gefist í sumum deildum félagsins, að fá unglinga til að taka þátt í smá sjónleikum á íslenzku, telur þingið æskilegt, að öll rækt sé lögð við það, að hvetja unglinga til þátttöku í

slíkum leiksýningum ,hvar sem því verður við komið.

5. Nefndin telur miður fara að upplestrar samkepni á íslenzku meðal æskulýðsins, sem allmikil rækt var lögð við um tíma, hefir stórum fallið niður. — Leggur nefndin til, að stjórnarnefnd sé falið að stuðla að því að sú starfsemi sé endurvakin sem víðast.

6. Þingið telur æskilegt að meiri rækt væri lögð við, að leita liðsinnis hjá ungu vestur-íslenzku mentafólki að því marki, að fræða, með greinum á ensku í blöðum og tímaritum um Íslandi og Íslendinga, og um frásagnarverða atburði meðal þeirra beggja megin hafsins.

7. Þingið tjáir þakkir sínar kennurum og öðrum, sem unnið hafa að íslenzkukenslu í Winnipeg og annarsstaðar af alúð og fórnfýsi; ritstjóra, ráðsmanni og stuðningsmönnum unglingablaðsins "Baldursbrár", og síðast en ekki sízt hr. Ragnar H. Ragnar fyrir hans ágæta starf í þágu sönglistarinnar meðal æskulýðs vors.

Á þjóðræknisþingi 23. febr. 1938.

Richard Beck
Thorst. J. Gíslason
J. J. Bíldfell

Tillaga A. P. Jóhannsson og R. Beck að álitið sé tekið fyrir lið fyrir lið. Samþ.

Fyrsti liður samþ. óbreyttur. Um annan lið urðu nokkrar umræður en svo samþ. óbreyttur. Þá voru einnig þriðji, fjórði, fimti, sjötti og sjöundi liðir samþ. óbreyttir. Árni Eggertsson gerði tillögu og J. J. Bíldfell studdi að nefndarálitið sé samþ. í heild eins og lesið. Samþ.

Skýrsla fjármálanefndar.

Fjármálanefndin hefir nú yfirfarið og athugað skýrslur féhirðis, fjármálaritara og skjalavarðar og finnur þær réttar vera í aðal atriðum.

Þó finst okkur rétt að benda á að inntektareikningur Baldursbrár að upphæð $139.09, þurfi að vera sundurliðaður þannig að frá féhirði félagsins eru borgaðir $105.00. En $34.09 eru partur af ágóða frá barnasamkomu laugardagsskólans á árinu. Misprentast hefir í skýrslu féhirðis, að fyrstu þrír inntektaliðir skýrslunnar eiga vera frá 15. febr. 1937, með þessum breytingum sem bent hefir verið á, leggur nefndin til að skýrslur embættismanna séu viðteknar og bókfærðar eins og þær hafa verið lesnar og lagðar fram.

Á þjóðræknisþingi 23. febr. 1938.

Á. P. Jóhannsson
Th. Thorfinnsson
B. Dalman
B. Sveinsson
Guðmann Levy

B. E. Johnson og Th. Gíslason að álitið sé samþykt eins og lesið. Samþ.

Skýrsla íþróttanefndar var þá lesin af B. E. Olson sem fylgir:

Skýrsla Hockey-nefndar

Á síðasta þingi Þjóðræknisfélagsins voru þrír menn útnefndir í þessa nefnd, þeir: Th. S. Thorsteinsson frá Selkirk, Grettir Jóhannsson og B. E. Olson frá Winnipeg.

Nefnd þessi varð strax vör við að talsverð óánægja átti sér stað um fyrirkomulag og reglur viðvíkjandi samkepninni. Að kippa þessu í rétt horf tók talsverða fyrirhöfn, svo sem bréfa skriftir og samtöl milli nefndarinnar og umboðsmanna keppinautanna í hinum ýmsu bygðum.

En þrátt fyrir þessa erfiðleika var strax í fyrra vetur komist að niðurstöðu um lög og reglur, er reyna skyldi það árið, en sem síðar skyldu ræddar og samþyktar ef vel reyndust og ákjósanlegar sýndust.

Síðasta ár tóku þátt í samkepninni þessir bæir: Árborg, Gimli, Selkirk og Winnipeg, og voru leikirnir háðir í Selkirk 19. marz 1937 og bar Winnipeg hæzta hlut. Var okkur sagt að alt hefði tekist vel og að allir hlutaðeigendur væri ánægðir. — Peningalega bar samkepnin sig vel, og fylgir sundurliðaður reikningur hér með:

1937—Rec'd from Dr. A. Blondal		$14.50
Expenses. First game 1937:		
Advertising	$2.00	
Telephone calls	3.30	
Referees, 3 games at $1.00 each	3.00	
Postage	.75	

Engraving and Polishing Cup	8.60	
	$17.65	
Total Receipts		$29.15
Net	26.00	
	$43.65	$43.65

En þrátt fyrir þessa glæsilegu útkomu rak nefndin sig á tvo annmarka sérstaklega. Var annar sá, að leikirnir fóru fram of seint á vetri, er þíðvinda er von, og hins, að vel við eigandi þótti að afhenda sigurvegara-bikarinn á Þjóðræknisþingi.

Í þessu augnamiði boðaði nefndin umboðsmenn hockey-félaganna á fund með sér í Winnipeg, 27. nóv. s. l. Boðsbréf voru sendi til Árborgar, Gimli, Glenboro, Lundar, Riverton, Selkirk og Winnipeg. Á fundinum mættu fulltrúar frá Árborg, Gimli, Riverton, Selkirk og Winnipeg og voru samþykt lög og reglur fyrir samkepnina. Voru svo þessar reglur sendar hverjum leikflokk í desember, og gafst þannig nægur tími fyrir hvern og einn að kynna sér þær og æfa samkvæmt þeim.

Í ár tóku þátt í samkepninni þessir: voru leikirnir háðir í Selkirk 18. febr. s. l. Bifröst, Gimli, Selkirk og Winnipeg og Sýndu allir leikendur góða frammistöðu og fimleik ásamt prúðmannlegri framkomu hver við annan. Aðsókn var betri en nokkru sinni áður og útgjöld minni en átt hafði sér stað í liðinni tíð. — Sigur bar Selkirk út býtum í þetta sinni og var þeim afhentur heiðursbikarinn á samkomu yngri Íslendinga í Sambandskirkju í gærkveldi. Hér með fylgir sundurliðaður reikningur yfir inntektir og gjöld leikjanna í ár:

1938—Carried over		$26.00
Expenses:		
Advertising, posters, etc.	$ 6.20	
Referees, 3 games $1. ea.	3.00	
Postage	.92	
Telephone call	.60	
Engraving and polishing	7.50	
	$18.22	
Total receipts		$37.55
Net	$45.33	
	$63.55	$63.55

Það er því sannfæring nefndarinnar, að reglur þær sem farið var eftir í þetta sinn, séu fullnægjandi, nema hvað kannske þarf að hliðra þeim eitthvað til eftir tíma og aðstöðu.

Að endingu vill nefndin þakka öllum hlutaeigendum fyrir góða samvinnu og drengilega framkomu.

Winnipeg, 23. febr. 1938.

Grettir Jóhannsson
Th. S. Thorsteinsson
B. Edvald Olson

Árni Eggertsson og Th. Thorfinnsson að skýrslan sé viðtekin og nefndinni sérstaklega þakkað vel unnið starf. Samþ.

Grettir Jóhannsson gerði tillögu og Árni Sigurðsson studdi að hinni nýstofnuðu deild yngri Íslendinga sé boðið að taka við íþróttamáli Þjóðræknisfélagsins. Samþykt.

Var nú komið hádegi og gerði Á. P. Jóhannsson tillögu og B. E. Johnson studdi, að fundi sé frestað til kl. 1.30 e. h. Samþ.

FJÓRÐI FUNDUR

var settur kl. 2 og síðasta fundargerð lesin og samþykt óbreytt.

Samkvæmt beiðni forseta tók þá til máls séra Sigurður Ólafsson, um starf nefndar þeirrar er var kosin á þingi í fyrra til að safna sögnum og munnmælum. Gat séra Sigurður þess að talsvert hefði verið birt í íslenzku blöðunum, og svo væru 3 greinar í þessa árs Tímariti um þesskonar efni. Annar nefndarmaður séra Guðm. Árnason, tók einnig til máls og kvaðst hafa allareiðu dálítið af vísum og sögnum fyrir nefndina. Einnig kvaðst forseti hafa dálítið af efni fyrir nefndina.

Tillögu gerði S. Vilhjálmsson og Friðrik Swanson studdi að máli þessu sé haldið áfram og sé sömu nefnd falið milliþinga starf á hendur. Samþ.

Þá las B. E. Olson skýrslu frá hinni nýstofnuðu deild meðal yngri Íslendinga, sem fylgir:

Skýrsla Yngri Íslendinga

Að gefa nokkra skýrslu um félagsmyndun hinna Yngri Íslendinga hér í Winnipeg er nokkuð sem eg ætla mér ekki að gera. Það er eitt af þeim málum, sem eg álít, að þess minna sem um þau er talað, þess betra.

Mér virðist alveg óþarfi, að rifja hér upp erfiðleika þá er komið hafa fram við myndun þessa félags, og sem er orsök þess, að félagið er ekki komið lengra en það er, en hefði annars getað verið starfandi í fullum blóma að áhugamálum þeim, er legið hafa fyrir og fyrir félaginu vaka.

Á árinu hefir nefndin haft ellefu fundi með sér, og þar að auk þrjá opinbera. Á þessum opnu fundum var reynt að fá samþyktar tillögur nefndarinnar viðvíkjandi formlegri myndun félagsins, lögum, nafni o. s. frv. En það varð ekki fyr en s. l. mánudag (21. febr.), er síðasti fundur var haldinn, að þetta tókst.

Á þessum fundi var kosin stjórnarnefnd fyrir næsta ár, og hlutu þessir kosningu:
B. Edvald Olson, forseti
Dr. Lárus Sigursson, vara-forseti
Tryggvi Oleson, skrifari
Miss Margrét Pétursson, féhirðir
Mrs. Laura Sigurðsson
Stefán Hansson
Thomas Finnbogason

Winnipeg 23. febr. 1938.

B. Edvald Olson,
forseti nefndarinnar

Á. P. Jóhannsson og Ari Magnússon að skýrslan sé viðtekin. Samþ. Th. Thorfinnsson og Á. P. Jóhannsson að þessi deild sé boðin hjartanlega velkomin í Þjóðræknisfélagið. Var tillagan samþykt með því að þingheimur reis á fætur með lófaklappi. B. E. Olson, forseti hinnar nýju deildar bauð, að ef einhverjar bygðir eða deildir æsktu eftir því að menn frá þessum nýstofnaða félagsskap heimsæktu þær í von um að stofna fleiri slíkar delidir, þá væri það velkomið. Th. Thorfinnsson og séra Jakob Jónsson æsktu eftir aðstoð í sínum bygðarlögum frá meðlimum þessarar nýju deildar.

Álit útgáfunefndar lagt fram og lesið af Mrs. B. E. Johnson:

Álit útgáfumálanefndar

Nefndin leggur til að eftirfarandi tillögur séu samþyktar:

1. Útgáfu Tímarits Þjóðræknisfélagsins verði haldið áfram með svipuðu sniði og verið hefir og stjórnarnefndinni sé falið að annast um útgáfu þess.

2. Nefndin álítur útgáfu barnablaðsins "Baldursbrá" eitt þarfasta fyrirtæki og nauðsynlegasta sem félagið hefir með höndum, svo framarlega að Íslendingar sýni því þá rækt sem það á skilið. — Nefndin leggur til að útgáfu blaðsins sé haldið áfram svo framarlega að stjórnarnefndin sjái sér það fært.

3. Nefndin leggur ennfremur til að þar sem deildir eru starfandi að þær taki að sér sölu og útbreiðslu blaðsins í þeim bygðarlögum.

Á þingi 22. febrúar 1938.

S. W. Melsted
Á. P. Jóhannsson
Kristín Johnson

Ari Magnússon og S. Vilhjálmsson að álitið sé tekið fyrir lið fyrir lið. Samþ. Fyrsti liður samþ. óbreyttur. Annar liður samþ. eins og lesin. Í sambandi við þenna lið tóku til máls Á. P. Jóhannsson og séra Rúnólfur Marteinsson ,er báðir mintust á nauðsyn þessa fyrirtækis og hvöttu þingheim að útbreiða blaðið Baldursbrá. Einnig töluðu í sömu átt, Ari Magnússon, Sigurður Baldvinsson, séra Guðm. Árnason, séra Egill Fáfnis og Th. Thorfinnsson. Þriðji liður samþ. óbreyttur. Á. P. Jóhannsson og Árni Eggertsson að nefndarálitið sé samþ. í heild eins og lesið. Samþ.

Álit samvinnumálanefndar var þá lagt fram og lesið af séra Jakob Jónssyni:

Álit samvinnunefndar

1. Þingið lýsir sérstakri ánægju sinni yfir heimsókn frk. Halldóru Bjarnadóttur, sem er nýmæli í menningarlegum viðskiftum milli Íslendinga austan hafs og vestan, þar eð hún mun vera fyrsta konan, er tekst það á hendur af eigin ramleik að kynna ísl. heimilisiðnað hérlendis með sýningarmunum, er hún flutti heiman að.

2. Þingið lýsir ánægju sinni yfir þeim

áhuga á aukinni samvinnu milli Íslendinga austan hafs og vestan, sem lýsir sér í tilmælum ríkisstjórnar Íslands í bréfi dags. 4. okt. 1937 til stjórnarnefndar Þjóðræknisfélagsins. En bréf það fjallar um aðstoð af hálfu Vestur-Íslendinga í sambandi við þátttöku Íslands í heimssýningunni í New York 1939.

3. Þingið samþykkir að verða við málaleitun landkynnis um söfnun blaðagreina á ensku um Ísland og Íslendinga hér vestan hafs.

4. Þingið telur æskilega framhaldandi viðleitni til að koma á bréfaskiftum milli ungra Íslendinga vestan hafs og austan.

5. Þingið felur stjórnarnefndinni allar nauðsynlegar ráðstafanir í ofangreindum málum og öðrum samvinnumálum, er fyrir kunna að koma.

Jakob Jónsson
Á. P. Jóhannsson
Árni Eggertsson
J. J. Bíldfell
Richard Beck

Á. Eggertsson og J. Húnfjörð að álitið sé tekið fyrir lið fyrir lið. Samþ.

J. J. Bíldfell og séra Sigurgur Ólafsson að fyrsti liður sá samþ. eins og lesin með því að þingheimur rísi úr sætum, og var það gjört, með lófataki. Annar, þriðji og fjórði liður samþ. óbreyttir. Á fimta lið var gerð breyting af R. H. Ragnar er Einar Benjamínsson studdi: að kosin sé 3 manna nefnd og sé Dr. Rögnvaldur Pétursson forseti hennar, til aðstoðar við Íslendinga heima við undirbúning sýningarinnar. Var breytingar tillagan feld. Var þá 5. liður samþ. óbreyttur.

Á. P. Jóhannsson gerði þá tillögu og Mrs. M. Byron studdi að álitið sé samþ. í heild sinni eins og lesið. Samþ.

Álit úbreiðslunefndar lagt fram og lesið af séra Guðm. Árnasyni:

Nefndarálit í útbreiðslumálinu

1. Þingið lýsir ánægju sinni yfir stofnun félagsins "Young Icelanders" og mælir með því að Þjóðræknisfélagið veiti þeirri hreyfingu, sem þar með er vakin, allan þann stuðning, er það má.

2. Þingið felur stjórnarnefndinni að sinna beiðni þeirri, sem komið hefir frá Mr. M. O. Goodmanson í Flin Flon um aðstoð við félagssamtök í þeim bæ.

3. Þingið felur stjórnarnefndinni að sjá um, að einu sinni á árinu sé maður sendur til að heimsækja hverja þjóðræknisdeild eða hvert annað félag, þar sem möguleikar eru til þess að vinna fyrir hugsjónir Þjóðræknisfélagsins. Sé það gert í samráði við félögin að því er snertir tíma og fyrirkomulag.

Á þjóðræknisþingi 23. febr. 1938.

Jakob Jónsson
C. Indriðason
Guðm. Árnason

S. Vilhjálmsson og Á. Eggertsson að álitið sé tekið fyrir lið fyrir lið. Samþ.

Fyrsti og annar liður samþ. óbreyttir. Eftir nokkrar umræður um þriðja lið gerði Á. P. Jóhannsson breytingartillögu og Mrs. M. Byron studdi: að þessum lið sé vísað til fjármálanefndar. Breytingartillagan var feld. Var þá þriðji liður samþ. Séra Egill Fáfnis og S. Jóhannson að álitið sé nú samþ. í heild óbreytt. Samþykt.

Álit bókasafnsnefndar lesið af Davíð Björnssyni:

Álit bókasafnsnefndar

Nefndin leggur til, að eftirfarandi tillögur séu samþyktar:

1. Heimilt sé að lána þjóðræknisdeildum bækur úr safninu gegn sérstöku gjaldi, enda séu bækurnar í ábyrgð viðkomandi deildar, þangað til þær eru komnar aftur í hendur bókavarðar. Útlánstími og gjald ákveða umsjónarmenn safnsins.

2. Bókaskráin sé til sölu hjá öllum þjóðræknisdeildum.

3. Sérstaklega dýrar bækur eða sjaldgæfar má lána til einstakra manna, t. d. til fræðilegra afreka, gegn þeirri tryggingu, sem umsjónarmenn safnsins taka gilda.

4. Tilag aðalfélagsins til bókasafnsins sé minst 50 dollars á ári.

5. Að skýrsla bókasafnsins sé viðtekin eins og hún var lesin.

Davíð Björnsson
H. Ólafson
Jakob Jónsson

Ari Magnússon og S. Vilhjálmsson, að álitið sé tekið fyrir lið fyrir lig. Samþ.

Fyrsti, annar og þriðji liður, samþ. óbreyttir. Við fjórða lið gerði B. E. Johnson breytingu, Mrs. M. Byron studdi: að þessum lið sé vísað til fjármálanefndar. Var breytingin samþ. Fimti liður samþ. óbreyttur. Séra Jakob Jónsson og Ari Magnússon að álitið sé samþykt nema 4. lið er var vísað til fjármálanefndar. Samþ.

Gerði þá Á. P. Jóhannsson tillögu og R. H. Ragnar studdi að fundi sé frestað til kl. 9.30 að morgni. Samþykt.

Stundvíslega kl. 8 að kveldi þess 23. var sett hið árlega vetrarmót "Fróns" af forsetanum Ragnari H. Ragnar. Var húsfyllir og hófst samkoman með því að karlakór Íslendinga í Winnipeg söng "O, Canada" og tóku áheyrendur undir. Eftir það fór fram skemtiskrá sem fylgir: :

Ávarp forseta................Ragnar H. Ragnar
Söngur.......................Karlakór Íslendinga
Upplestur....................Ragnar Stefánsson
Söngur.......................Barnaflokkur
Kvæði........................Einar P. Jónsson
Einsöngur....................Ólafur Kárdal
Ræða.........................G. Björn Björnsson
Kvæði........................Próf. Richard Beck
Söngur.......................Barnaflokkur
Kvæði........................Lúðvík Kristjánsson
Söngur.......................Karlakór Íslendinga

Var svo að endingu sungið af öllum "Ó Guð vors lands". Því næst fóru fram rausnarlegar veitingar og svo dans til kl. 2 e. miðnætti. Var ánægja fólks óblandin yfir mótinu.

FIMTI FUNDUR

var settur kl. 10 að morgni þess 24. Var síðasta fundargjörð lesin og samþ.

Auglýsti forseti þá að kaffi yrði til sölu í neðri sal hússins eftir hádegi, fyrir þá sem þess óskuðu. Mæltist hann til að ráðsmanni og gæzlumanni Goodtemplara hússins væri þökkuð öll þénusta og frammistaða í sambandi við árshátíð "Fróns" kvöldið áður. Var það gert með tillögu séra Sigurðar Ólafssonar og Dr. R. Beck. Reis þingheimur úr sætum með lófaklappi.

Forseti las bréf frá Páli Guðmundssyni í Leslie, sem aukaskýrslu þaðan, um bóka og handr. sending til félagsins:

Leslie, 17. febr. 1938

Dr. Rögnv. Pétursson,
Kæri vin:

Það lítur ekki út fyrir að við séum upplagðir til ferðalaga í þetta skifti svo eg ætla að skrifa þér línur.

Eftir að eg fékk bréfið frá þér í vetur réðist eg í að opna hirzlurnar hans Styrkárs og fann þar 25 handrita bækur smærri og stærri en lítið annað fémætt. Þessar bækur læt eg nú fara áleiðis til Winnipeg í kveld með lestinni. Af bókadóti Mrs. Nordal hirti eg 35 bindi og sendibréfin og sendi eg þær ásamt hinum í pappkassa bókaskrá, liggur ofan á í kassanum ykkur til hægðarauka og bækurnar allar númeraðar. Þú mintist á þessa hluti sem eg sendi Mr. Bíldfell, þeim fylgdi nákvæm greinargerð og hugsa eg hann hafi tekið það alt til handar gagns. Kassan sendi eg á prentsmiðju Heimskringlu.

Berðu þinginu kveðju mína.

Virðingarfylst,
Páll Guðmundsson

Dr. R. Beck gerði tillögu og Th. J. Gíslason studdi að skýrslan sé viðtekin. Samþykt.

Las þá dr Beck eftirfylgjandi álit sögunefndar:

Álit nefndar þeirrar, sem sett var til að íhuga áskorun Guðm. Jónsson frá Húsey viðvíkjandi samningu sögu Íslendinga í Vesturheimi:

Nefndin tjáir sig eindregið hlynnta framangreindri áskorun um frekari söfnun heimilda að sögu Íslendinga í Vesturheimi og samningu slíkrar sögu. Leggur nefndin því til að kosin verði 5 manna milliþinganefnd til að safna eftir föngum auknum heimildum í þessum tilgangi og íhuga möguleikana á samningu og útgáfu slíkrar sögu, og komi sú nefnd fram með skýrslu og ákveðnar tillögur á næsta þingi.

Á þjóðræknisþingi 24. febr. 1938.

Richard Beck
Jakob Jónsson
J. J. Bíldfell

Guðm. Árnason
S. J. Jóhannesson

Árni Eggertsson og J. Húnfjörð að álitið sé viðtekið eins og lesið. Samþ.

Samkvæmt álitinu voru þá eftirfylgjandi menn kosnir í nefndina: Dr. Rögnvaldur Pétursson, Dr. R. Beck, Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, J. J. Bíldfell og séra Guðm. Árnason.

Fjármálanefnd lagði þá fram álit sitt um 4. lið bókasafns nefndarálitsins.

Th. J. Gíslason og Ari Magnusson að álitið sé tekið fyrir lið fyrir lið. Samþ.

Árni Eggertsson og J. J. Bíldfell gerðu breyting við fyrsta lið; að ef rit á Íslandi ekki seljast svo inn komi $50.00 til bókakaupa, þá leggi Þjóðrækinsfélagið fram það sem til vantar að tillag til bókasafnsins nemi $50.00. Til máls tóku: Árni Eggertsson, Th. Thorfinnsson, Dr. Rögnv. Pétursson, Haraldur Ólafsson, J. J. Bíldfell, Hjálmar Gíslason, séra Guðm. Árnason, Á. P. Jóhannsson, B. E. Johnson, R. H. Ragnar og séra Jakob Jónsson. Var breytingar tillagan feld.

Dr. Rögnv. Pétursson gerði þá tillögu og S. Melsted studdi að álitinu sé vísað aftur til nefndarinnar til frekari athugunar. Samþ.

Undir nýjum málum flutti séra Guðm. Árnason kveðju frá gömlum félaga er eigi gat sótt þing, Andrési J. Skagfeld við Oak Point. Dr. R. Beck gerði tillögu og séra Sigurður Ólafson studdi að ritara sé falið að senda kveðju þingsins til Andrésar J. Skagfelds, til Mrs. G. J. Goodmundson, er liggur veik á sjúkrahúsi bæjarins og til Gísla Jónssonar, sem einnig er á sjúkrahúsi í bænum. Samþ.

Tillögu gerði þá séra Jakob Jónsson og Á. P. Jóhannsson, að forsætisráðherra Íslands sá sent svarskeyti við kveðju hans til þingsins. Samþ.

Var nú komið hádegi og gerði séra Jakob Jónsson og Á. P. Jóhannsson tillögu um að fresta fundi til kl. 1.30 e. h. Samþykt.

SJÖTTI FUNDUR

var settur kl. 2 e. h. Las ritari síðustu fundargjörð og var hún samþ. óbreytt.

Forseti gat þess að samkvæmt lögum félagsins ætti kosning embættismanna nú fram að fara.

Árni Eggertson og S. Jóhannson að kosning embættismanna sé frestað til kl. 3 svo tvö mál er eigi var lokið við fyrir hádegi, geti verið afgreidd. Var tillagan feld.

Fór þá fram kosning embættismanna fyrir næsta ár og hlutu þessir kosningu:

Forseti: Dr. Rögnvaldur Pétursson
Vara-forseti: Dr. Richard Beck
Ritari: Gísli Jónsson
Vara-ritari: Bergthor Emil Johnson
Fjármálaritari: Guðmann Levy
Vara-fjármálaritari: Séra Egill Fáfnis
Gjaldkeri: Árni Eggertsson
Vara-gjaldkeri: Ásmundur P. Jóhannsson
Skjalavörður: Sigurður W. Melsted.
Yfirskoðunarmenn voru kosnir: Steindór Jakobsson til tveggja ára; Grettir Jóhannsson til eins árs.
Útnefningarnefnd til næsta árs var kosin: Séra Philip M. Pétursson, Ragnar Stefánsson og Jakob Kristjánsson.

Var nú tekið 10 mínútna fundarhlé til að gefa þingfólki tækifæri að fá sér kaffi er var til sölu í neðri sal hússins.

Er fundur var aftur settur gat forseti þess að undir nýjum málum lægi nú fyrir að taka fyrir mál það er Ófeigur Sigurðsson mintist á fyr á þinginu, varðveizlu á minnisvarða Stephans G. Stphanssonar. Dr. R. Beck og séra Sigurður Ólafsson lögðu til að stjórnarnefnd félagsins sé falið að leita eftir því við sambandsstjórnina að hún taki undir sína vernd, leiði St. G. St. í samræmi við lögskipaða ríkisvernd merkra sögustaða í landinu. Var tillagan samþ. í einu hljóði.

Álit Landnema Minnisvarða nefndar komu fram tvö: Meirihluta álit frá J. J. Bíldfell og séra Guðm. Árnasyni og minnihluta álit frá Á. P. Jóhannssyni, er svo hljóða.

Nefndin, sem sett var til þess að íhuga minninvarðamálið, hefir ekki getað komið sér saman, og leyfir meirihlutinn sér að leggja fram eftirfylgjandi álit:

Þar sem að enn er ólokið verki í sam-

bandi við minnisvarðann, sem hamlar því að bæjarstjórnin á Gimli taki að sér umsjón hans, eins og ákveðið er í aukalögum nr. 72, sem upp hafa verið lesin hér á þinginu, felur þingið stjórnarnefndinni að leita samkomulags og samvinnu við bæjarstjórnina á Gimli í þeim tilgangi að við verkið verði lokið á viðeigandi og sæmilegan hátt. Skal stjórnarnefndinni heimilt að verja úr félagssjóði því fé, sem henni þykir nauðsynlegt til þess að verkinu verði lokið sem fyrst, en jafnframt skal hún fara þess á leit við bæjarstjórn Gimlibæjar, að hún að minsta kosti taki sanngjarnan þátt í kostnaðinum, þar sem hún er annar aðili þessa máls á móti félaginu.

Nefndin álítur ekki vansalaust hvorki fyrir Gimli né heldur Íslendinga hér í fylki að næsta umhverfi varðans liggi undir ágangi frá skepnum og óhlutvöndum mönnum, og mælir eindregið með, að úr þessu verði ráðið hið allra bráðasta.

Á þjóðræknisþingi 24. febr. 1938.

J. J. Bíldfell
Guðm. Árnason

Minnihluta tillaga minnisvarðanefndar

Þar sem bending hefir komið fram til þingsins að nauðsyn bera til að gerð sé umbót á minnisvarðasvæðinu á Gimli svo sem girðing á blettinum o. fl.

Þá vill minnihluti leggja til að stjórnarnefnd félagsins sé falið málið til framkvæmda:

1. Að stjórnarnefndin afli sér nauðsynlegra upplýsinga um raunverulegt fyrirkomulag og kostnaðar áætlun í því sambandi.
2. Að stjórnarnefndin komi sér í samband við bæjarstjórn Gimli og leitist við að fá Gimli-bæ til að taka að sér það nauðsynlega starf og kostnað þess.
3. Að öðrum kosti sé leitað almennra samskota, eða meðal einstaklinga til lúkningar því verki.

Á þingi 25. febr. 1938.

Á. P. Jóhannsson

Um málið töluðu séra Guðm. Árnason, J. J. Bíldfell, Árni Eggertsson, S. Vilhjálmsson, Ari Magnússon, Mrs. H. Líndal og G. Levy. Séra Jakob Jónsson og Th. Thorfinnsson lögðu þá til að umræðum sé lokað. Samþ. Var þá minnihluta tillaga borin upp til atkvæða, sem breyting við meirihluta álitið, og hún samþ.

Undir nýjum málum gat Árni Eggertsson þess að á þinginu hefði fröken Halldóra Bjanadóttir gefið $5.00 í Rithöfundasjóð, svo að inn hefðu komið alls á þinginu $11.00. Séra Jakob Jónsson og séra Guðm. Árnason lögðu til að 5 manna milliþinganefnd sé skipuð í þetta mál, eins og að undanförnu. Samþ.

Tilnefndi forseti í nefndina: Árna Eggertsson, séra Guðm. Árnason, séra Egil Fáfnis, séra Sigurð Ólafsson og séra Jakob Jónsson.

Séra Jakob Jónsson skýrði frá að til stæði að Eggert Guðmundsson listmálari kæmi vestur um haf á komandi ári, og gerði hann þar af leiðandi svohljóðandi tillögu: Þar sem líkur eru til að Eggert Guðmundsson listmálari komi vestur um haf felur þingið stjórnarnefndinni að veita honum þá aðstoð af félagsins hálfu er hún telur mögulega. B. Dalman studdi tillöguna og var hún samþ.

Er hér var komið var orðið áliðið dags og gerði Á. P. Jóhannsson og J. Húnfjörð tillögu um að fundi sé frestað til kl. 7.30 að kveldi. Samþ.

SJÖUNDI FUNDUR

var settur kl. 8 að kvöldi í kirkju Sambandssafnaðar. Var síðasta fundargjörð lesin og samþykt.

Fjármálanefnd lagði þá fram álit sitt yfir fjórða lið bókasafnsnefndar:

Fjármálanefndin

Þar sem tillögu 4. gr. í Bókasafnsnefndarálitinu hefir verið vísað til fjármálanefndarinnar þá skal fúslega við það kannast að oss hefir eigi unnist tími til að kynna okkur til hlítar þá nauðsyn sem til þess ber að 50 dollarar séu veittir úr félagssjóði til bókasafnsins. Sér í lagi á meðan að gagngjörð bókaskifti ekki hafa veri tekin upp á meðal deilda er tilheyra Þjóðræknisfélaginu, þá leyfum vér oss að gjöra þá tillögu að þessum lið nefndarálitsins sé vísað til stjórnarnefndar félagsins til yfirvegunar og úrslita.

Á þjóðræknisþingi 25. febr. 1938.

Á. P. Jóhannsson

Th. Thorfinnsson
B. Sveinsson
Guðmann Levy
B. Dalman

F. Swanson og B. E. Johnson að álitið sé samþykt eins og lesið og var það gjört. Ennfremur lagði fjármálanefndin fram annað álit sem fylgir:

Fjármálanefndin

Í tilefni af tilmælum Mr. Th. Thorsteinsson fyrir hönd deildarinnar Brúin í Selkirk um fjárstyrk til íslenzku kenslu í þeim bæ, gjörum við það að tillögu að því sé vísað til stjórnarnefndar félagsins.

Á þjóðræknisþingi 25. febr. 1938.

Á. P. Jóhannsson
B. Sveinsson
B. Dalman
Guðmann Levy
Th. Thorfinnsson

Var álitið samþ. eins og lesið með tillögu frá F. Swanson og Haraldi Ólafssyni. Gat forseti þess þá að kjósa þyrfti í nefnd af félagsins hálfu, konur til áframhaldandi starfs í sambandi við hingaðkomu fröken Halldóru Bjarnadóttur. Árni Eggertsson gerði tillögu og séra Jakob Jónsson studdi að þær konur er áður skipuðu nefndina, Mrs. B. E. Johnson og Mrs. Gísli Jónsson séu beðnar að starfa áfram. Var það samþykt.

F. Swanson og Árni Eggertsson lögðu þá til, að tekið sé nú fundarhlé svo að skemtiskrá kvöldsins geti farið fram. Var tillagan samþ.

Byrjaði skemtiskráin með því að forseti bað alla að syngja: "Hvað er svo glatt". Fröken Halldóra Bjarnadóttir kom þá fram í íslenzkum búningi og flutti stutta ræðu, er var bæði skýring á munum þeim er hún hafði til sýnis þetta kvöld og yfirlit yfir ferðir hennar og að síðustu heillaóskir til Vestur-Íslendinga. Söng þá einsöng Ólafur Kárdal, þrjú lög, en Gunnar Erlendsson lék undir á piano. Séra Sigurður Ólafsson frá Árborg, flutti þá snjalt erindi um verk listamannsins Einars Jónssonar frá Galtafelli. Var erindið prýðilega samið að orðfæri, lipurð og ígrundun. Var séra Sigurði þakkað erindið með því að allir risu úr sætum með lófaklappi. Söng þá þingheimur "Ó fögur er vor fósturjörð". Árni Sigurðsson las þá upp þrjú kvæði eftir Davíð Stefánsson, af mikilli snild. Hafði hann formála fyrir kvæðunum sem í orðsins fylsta skilningi var þjóðræknishvöt. Söng þá Ólafur Kárdal í annað sinn þrjú lög og Ragnar H. Ragnar lék undir á piano. Eftir beiðni áheyrenda söng hann fjórða lagið, — "Draumalandið" og tileinkaði söngin frk. Halldóru Bjarnadóttur. Þar næst flutti Dr. R. Beck stutta og snjalla ræðu er hann nefndi "Grafskriftir" og endaði með því að flytja þinginu kveðju frá ríkisháskólanum í Norður Dakota. Var fundargerð þá lesin og samþykt.

Árni Eggertsson og Á. P. Jóhannsson lögðu til að stjórnarnefndinni væri veitt leyfi til þess að staðfesta þann hluta fundargerðar sem eftir væri, þegar hún væri fullgerð. Tillagan samþ.

Bað forseti þá þingritara B. E. Johnson, að skýra frá útnefningu stjórnarnefndar um kjör heiðursfélaga að þessu sinni. Ritari gat þess að Dr. Sig. Júl. Jóhannesson hefði verið tilnefndur. Hefði nefndin komið sér saman um að heiðra hann á þessu ári. Talaði hann nokkur orð með útnefningunni, um Dr. Jóhannesson, og var tillagan samþ. með því að allir viðstaddir risu úr sætum með lófaklappi.

Þá gat forseti þess að landstjóri Canada, Tweedsmuir lávarður hefði á árinu verið beðinn að sýna félaginu þá sæmd að taka útnefningu sem konungurlegur heiðurs verndari (Honorary Royal Patron) Þjóðræknisfél., út af heimsókn hans til Íslendinga á s. l. hausti, og hefði tilkynning komið frá honum þess efnis að hann tæki þessari útnefningu. Reis þá þingheimur á fætur í viðurkenningarskyni við ríkisstjórann.

Sagði þá forseti hinu nítjánda ársþingi Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi slitið og bað þingheim að syngja að endingu sálminn nr. 619.

Rögnv. Pétursson, forseti

Gísli Jónsson, ritari

B. E. Johnson, þingskrifari

Auglýsingaskrá Tímaritsins

Bókasafn Þjóðræknisfélagsins

Íslendingar, þér, sem eigið safn af íslenzkum eða skandinaviskum bókum, er þér annaðhvort eigi hafið lengur not af eða þér viljið koma fyrir á þeim stað, sem þær geta komið að notum, munið eftir bókasafni Þjóðræknisfélagsins. Safnið tekur með þökkum á móti öllum bókagjöfum stórum eða smáum. Lestrarfélög, sem einhverra orsaka vegna eru að leggjast niður gætu á engan hátt betur ráðstafað bókasöfnum sínum en gefa þau til Þjóðræknisfélagsins. Bækurnar verða varðveittar frá glötun og þeim ráðstafað, á þann hátt, sem þær geta komið að sem beztum notum, léðar háskólasöfnum, og þeim, sem eru að leggja fyrir sig að nema mál og sögu þjóðar vorrar eða hafðar á þeim stað þar sem öllum veitist frjáls aðgangur að þeim.

Þeir sem kynnu að vilja styrkja félagið á þenna hátt, eru beðnir að skrifa félagsstjórninni eða féhirði félagsins.

A. Eggertson,
766 Victor St., Winnipeg

K. Valdimar Björnsson
Theodore B. Sigurðsson

Minneota, Minn.
María G. Árnason
Gunnar S. Bardal
Einar Hallgrímsson
J. P. Ísfeld
Arngrímur Johnson
Joseph Josephson
Bjarni Jones
Mrs. Stefanía Johnson

Mountain, N. Dak.
Joseph J. Myres
Stefán J. Hallgrímsson
Miss Kristín Thorfinnsson

National City, Calif.
John S. Laxdal

New Ulm, Minn.
Hon. A. B. Gíslason

Oak Terrace, Minn.
Miss Hermanía Björnsson

Pt. Roberts, Wash.
Lestrarfél. "Hafstjarnan"

Portland, Oregon
Guðmundur Thorsteinsson

Poulsbo, Wash.
Mrs. H. S. Freeman

Sacramento, Calif.
E. M. Thorsteinsson

Salt Lake City, Utah
Próf. Loptur Bjarnason

Seattle, Wash.
B. J. Einarsson

Sherwood, N. D.
Halldór Halldórsson

Spanish Fork, Utah
Mrs. I. M. Jameson
Miss Ellen Jameson

St. Paul, Minn.
M. A. Thorfinnsson

Tacoma, Wash.
Mrs. E. S. Guðmundsson
D.r John A. Johnson
Mrs. Marshall E. Stevens

Twenty Nine Palms, Cal.
Jóhannes Sveinsson

Toppenish, Wash.
I. Benedictson

Upham, N. Dak.
E. J. Breiðfjörð
Mrs. George Freeman
Bergþóra Einarsson

Wahpeton, N. Dak.
Hjalti B. Thorfinnsson

4. DEILDIR

A—"Báran"
Mountain, N. D.
Jóhannes Anderson
Ásgrímur M. Ásgrímsson
Próf. Richard Beck
Albert Bjarnason
G. B. Bjarnason
B. T. Björnsson
Halldór Björnsson
Hannes Björnsson
Magnús Björnsson

Björn Eastman
F. M. Einarsson
Halldór Einarsson
J. J. Einarsson
J. K. Einarsson
Jón M. Einarsson
Málmfríður G. Einarsson
Einar G. Eiríksson
J. J. Erlendsson
Dagbjartur Guðbjartsson
C. S. Goodmundson
John Goodman
B. S. Guðmundsson
S. G. Guðmundsson
Guðm. Grímsson, dómari
V. G. Guðmundsson
Sigmundur Guðmundsson
Thorgils Halldórsson
Ben Helgason
Pétur Herman
W. J. Herman
Stone Hillman
H. F. Hjaltalín
John Hjörtsson
Chr. Indriðason
A. V. Johnson
Helgi Johnson
John H. Johnson
Sigurjón Johnson
Guðm. J. Jónasson
Magnús Jónasson
Hannes Kristjánsson
Kristján G. Kristjánsson
Sigurbjörn Kristjánsson
Sigmundur Laxdal
Sigurður Melsted
Sveinn Northfield
J. H. Norman
Haraldur Ólafsson
L. F. Ólafsson
B. F. Olgeirsson
Helgi Reykdal
Séra Haraldur Sigmar
H. B. Sigurðsson
Mrs. Kristjana Sigurðsson
W. M. Sigurðsson
Fred Snowfield
Magnús Snowfield
Björn Stefánsson
Björn Sveinsson
Mrs. S. J. Sveinsson
Hjalti M. Thorfinnsson
Th. Thorfinnsson
T. S. Thorfinnsson
O. K. Thorsteinsson
Thorbergur Thorvarðsson

Sambandsfélagar deildarinnar "Báran"

Mrs. Guðbjörg Snowfield
Thórarinn B. Snowfield
Mrs. Halldór Björnsson
Freeman Björnsson
Miss Doris Björnsson
Fríða Björnsson
Mrs. S. G. Guðmundsson
Sigurlaug J. Guðmundsson
Sveinbj. O. Guðmundsson
Mrs. F. M. Einarsson
Guðbjörg Einarsson
Freeman J. R. Einarsson
Miss Anna Björnsson
Helgi Björnsson
Mrs. Anna Björnsson

Mrs. Th. Thorfinnsson
Mrs. H. B. Thorfinnsson
Romaine Thorfinnsson
Gerald Thorfinnsson
Mrs. T. S. Thorfinnsson
Stanlye F. Thorfinnsson
Lois Ann Thorfinnsson

B—"Brúin," Selkirk, Man.

Jón Anderson
Thora Austman
Miss Dóra Benson
Kristján Bessason
Þórður Bjarnason
Bjarni Dalman
Norman Dalman
Sveinbjörn Dalman
Mrs. Ásta Eiríksson
Grímur G. Eyman
Guðjón Friðriksson
Mrs. D. B. Goodbrandson
Kristinn Goodman
Páll Goodman
Mrs. Sigríður Goodman
Jón J. Henry
Mrs. Ingveldur J. Henry
E. J. Hinriksson
Magnús Hjörleifsson
Sigurður Indriðason
J. Ingimundson
Jón Ingjaldsson
Mrs. Guðrún Ísfeld
Miss Halldóra Jóhannesson
Olgeir Jóhannesson
Gestur Jóhannsson
Mrs. Guðlaug Johnson
Magnús Johnson
Mrs. Margrét Johnson
Mrs. Sigurbjörg Johnson
Mrs. Valgerður Johnson
Mrs. Vigdís Johnson
Hinrik Jónsson
Klemens Jónasson
Einar Magnússon
Páll Magnússon
Mrs. Rakel Maxon
Sigvaldi Nordal
Mrs. Ingibjörg Oddson
Jón Ólafsson
Mrs. Kristín J. Ólafsson
Ólafur Ólafsson
Mrs. Ingibjörg Pálsson
Kristján Pálsson
Miss Pauline Pálsson
Jóhann Pétursson
Jón Th. Reykjalín
Jóhann Sigfússon
Árni Sigurðsson
Jón Sigurðsson
Sveinn Skaftfeld
Bjarni Skagfjörð
Mrs. Jafeta Skagfjörð
Þorleifur Skagfjörð
Jón Skardal
S. G. Stefánsson
Mrs. Helgi Sturlaugsson
Ágúst Sæmundsson
Oddur Swanson
Ingibjörg Thórdarson
Theódór Thórdarson
Bjarni Thorsteinsson
Mrs. Björg Thorsteinsson
Th. S. Thorsteinsson
W. P. Thorsteinsson
Walter Walterson, Sr.

C—"Fjallkonan" Wynyard, Sask.

S. S. Anderson
Þórður Árnason

B. Arngrímsson
J. Arngrímsson
Thor Ásgeirsson
H. J. Austfjörð
S. Austman
Hallgrímur Axdal
Vigfús Baldvinsson
H. J. Bardal
Þórhallur Bardal
Einar Bjarnason
Mrs. Guðrún E. Björnsson
Sigga Björnsson
Manni Dalman
Árni G. Eggertson, K.C.
Mrs. A. G. Eggertson
Guðmundur Egilsson
Jens Elíasson
Kristinn Eyjólfsson
Th. Gauti
Mrs. Th. Gauti
Gísli Gilles
Jósep Gilles
Gunnlaugur Gíslason
Mrs. Halldóra Gíslason
Gunnlaugur G. Gíslason
Valdimar Gíslason
Sigtr. Goodman
C. H. Grímsson
H. Guðjónsson
Finnbogi Guðmundsson
Gunnar Guðmundsson
Steindór Gunnlaugsson
Þórður Gunnarsson
Ástvaldur Hall
Ólafur Hall
Mrs. Laufey Hall
J. T. Hannesson
Andrés Helgason
H. Hóseasson
Magnús Ingimarsson
Mrs. Rósa Jóhannesson
Gunnar Jóhannsson
Jón Jóhannsson
Mrs. Lilja Jóhannsson
Halldór Johnson
Mrs. Jakobína Johnson
Sigurður Johnson
Valdimar Johnson
Kristján Jónasson
Jónas Jónasson
Magnús Jónasson
Mres. Albína Jónsson
Séra Jakob Jónsson
Jónas Jónsson
Grímur Laxdal
Th. Laxdal
Mrs. Ingibjörg Lindal
Ingi Magnússon
Leo Melsted
Fríða Pálsson
M. J. Skaffel
Jóhannes Stefánsson

D—"Frón"

Winnipeg, Man.

Stefán Abrahamsson
Karl J. Anderson
Hildur Árnason
Jochum Ásgeirsson
Jón Ásgeirsson
Mrs. Oddný Ásgeirsson
Mrs. Salome Backman
Gunnar Baldvinsson
Arinbjörn S. Bardal
Jóh. Beck
Mrs. Vigfúsína Beck
S. Benjamínsson
Rafnkell Bergsson
Gísli Bergvinsson
Þorkell Bergvinsson
Jón J. Bíldfell
Guðmundur M. Bjarnason
Mrs. Ingibj. Bjarnason
Ólafur Bjarnason
Sigurður Bjarnason
Andrés J. Björnsson
Davíð Björnsson
Ívar Björnsson
Mrs. L. S. Blöndal
Mrs. R. Blöndal
Stefán Brandson
Mrs. Gróa Bynjólfsson
Gunnar Brynjólfsson
Mrs. Ingibjörg Butler

Mrs. Margrét Byron
Mrs. Anna Cameron
Miss Friðmunda Christie
Mrs. Ragnh. Davíðsson
Árni Eggertsson
Stefán Einarsson
Jón Einarsson
Mrs. Guðm. Eiríksson
Guðm. Eiríksson
Sigurjón Eiríksson
Mrs. Sigr. J. Eiríksson
Elías Elíasson
Mrs. Jóhanna Ellis
Leifur Ellison
Mrs. Jóh. Erlendsson
Gunnar Erlendsson
Miss V. Eyjólfsson
Grímur Eyford
Guðm. E. Eyford
Bjarni Finnsson
Friðbjörn Friðriksson
Mrs. A. Gíslason
Mrs. Hallbera Gíslason
Hjálmar Gíslason
Mrs. S. Gíslason
Mrs. G. Goodman
Mrs. S. Gottskálkson
Ásgeir Guðjónsson
Mrs. G. A. Gunnlaugsson
Elin Hall
Mrs. Anna Halldórsson
Mrs. Anna Halldórsson
Halldór Halldórsson
Mrs. Ásta Hallsson
Páll Hallsson
Otto Hallsson
Karl Hansson
Thorleifur Hansson
Mrs. Oddný Helgason
Finnbogi Hjálmarsson
Mrs. Jóhanna Holm
Mrs. Guðm. Ingjaldsson
Miss Sigríður Jakobsson
Steindór Jakobsson
Mrs. Ásm. Jóhannesson
Mrs. G. Jóhannesson
Mrs. J. Jóhannesson
Ásm. P. Jóhannsson
Mrs. Á. P. Jóhannsson
Gunnl. Jóhannsson
Grettir L. Jóhannsson
Mrs. Kristín Jóhannsson
J. W. Jóhannsson
Stefán Jóhannsson
B. E. Johnson
Mrs. B. E. Johnson
Björg Johnson
Mrs. Guðrún Johnson
Mrs. Helga Johnson
Mrs. Henrietta Johnson
Helgi Johnson
Ingim. Johnson
K. H. Johnson
Magnús Johnson
Oddfríður Johnson
Th. Victor Johnson
Jónas Jónasson
Karl Jónasson
Snorri Jónasson
Jón Jónatansson
Einar P. Jónsson
Gísli Jónsson
Mrs. Guðrún H. Jónsson
Gísli Jónsson
Jón Jónsson
Friðrik Kristjánsson
Miss Hlaðg. Kristjánsson
Jakob F. Kristjánsson
Mrs. J. F. Kristjánsson
Kristján Kristjánsson
Lúðvík Kristjánsson
S. B. Kristjánsson
Guðmann Levy
Mrs. Margrét Levy
Hannes J. Líndal
Mrs. Hannes. J. Líndal
Lýður S. Líndal

Una Th. Líndal
Svafa S. Líndal
W. J. Líndal, K.C.
Agnar Magnússon
Ari G. Magnússon
Böðvar Magnússon
Guðmundur Magnússon
Jóhann Magnússon
Mrs. Jón Magnússon
Jón Magnússon
Magnús Magnússon
Magnús E. Magnússon
Miss Steinunn Magnússon
Jón Markússon
Mrs. Helgi Marteinsson
Sr. Rúnólfur Marteinsson
Mrs. Ingunn Marteinsson
Loftur Mathews
Mrs. J. McAfee
Mrs. Guðr. Mýrman
W. Nordal
Mrs. Sig. Oddleifsson
Miss K. Oddson
Mrs. Sezelia Oddson
Valgarður Oddson
Anna Ólafsson
Áslaug Ólafsson
Jón Ólafsson
Sigtryggur Ólafsson
Mrs. Th. Ólafsson
Tryggvi Oleson
A. B. Olson
Ólafur H. Olson
N. Ottenson
Sveinn Pálmason
Miss Margrét Pálsson
P. S. Pálsson
Mrs. P. S. Pálsson
Sigfús Pálsson
Miss Stefanía Pálsson
Mrs. Aug. Paulson
Mrs. Dorothea Peterson
Hannes Pétursson
J. K. Pétursson
Mrs. Jóhanna Pétursson
Mrs. K. Pétursson
Ólafur Pétursson
Sr. Philip M. Pétursson
Dr. Rögnv. Pétursson
Mrs. Hólmfr. Pétursson
Miss Margrét Pétursson
Ólafur Pétursson
Pétur Jónas Pétursson
Thorvaldur Pétursson
Ragnar H. Ragnar
Mrs. Jóhann Sigmundson
Sigurður Sigmundsson
Böðvar Sigurðsson
Eiríkur H. Sigurðsson
Miss Guðbj. Sigurðsson
Mrs. Guðrún Sigurðsson
Halldór Sigurðsson
Mrs. Jódís Sigurðsson
Jón Sigurðsson
Sigurbj. Sigurjónsson
Hreiðar Skaftfeld
Magnús Skaftfeld
Björn Stefánsson
Guðm. A. Stefánsson
Gunnbjörn Stefánsson
Ingi Stefánsson
Ragnar A. Stefánsson
Mrs. Rannv. K. Stefánsson
Mrs. Stefanía Stefánsson
Guðm. Strandberg
Eyjólfur Sveinsson
Einar Thompson
Miss S. Thompson
Magnús J. Thorarinsson
Eiríkur Thorbergsson
Thorgerður Thordarson
Mrs. V. Thordarson
Soffanías Thorkelsson
Mrs. Jóhanna Thorkelsson
Carl Thorláksson
Mrs. Inga Thorláksson
Dr. P. H. T. Thorláksson
J. B. Thorleifsson
Mrs. Björg Thorsteinsson
E. Thorsteinsson
Mrs. Guðr. Thorsteinsson
Mrs. S. Thorsteinsson
Vigfús Thorsteinsson
Th. Thorsteinsson
Örn Thorsteinsson
Mrs. S. Vigfússon
Jónas Thorvardson
Sigurður Vilhjálmsson
J. J. Vopni

E—"Iðunn", Leslie, Sask.

Alfred Abrahamson
Mrs. Gyða Anderson
Stefán Anderson
Helgi Árnason
Jón Árnason
Rósmundur Árnason
Vigfús Árnason
Björn Axfjörð
Gísli Bíldfell
Ingólfur Bjarnason
Skúli Björnsson
Bjarni Davíðsson
Sveinn Eiríksson
Kristján Erlendsson
Andrés Eyjólfsson
Gabríel Gabríelsson
Kristján Gabríelsson
Halldór Gíslason
Jón Goodmundson
Jónas Guðmundsson
M. Guðmundsson
Páll Guðmundsson
Þorsteinn Guðmundsson
Jón Hallson
H. J. Helgason
Hjálmar Helgason
Stefán Helgason
Mrs. Sigrún Hogan
Mrs. Jón Janusson
Bjarni Jasonson
Jónas Jóhannsson
Jón Jóhannson
E. Johnson
Séra G. P. Johnson
Einar Kristjánsson
Jón Magnússon
Páll Magnússon
Rósa Markússon
Þorst. Markússon
N. A. Narfason
H. G. Nordal
Mundi Nordal
F. Nordal
Lárus B. Nordal
S. G. Nordal
Elli Ólafsson
Jón Ólafsson
Kristján Ólafsson
Stefán Ólafsson
Valdimar Pálsson
Mrs. Anna Sigbjörnsson
Sigbjörn Sigbjörnsson
Jóhann Sigbjörnsson
A. Sigurðsson
H. G. Sigurðsson
Sigurður Sigurðsson
Mrs. Sigríður Sigurðsson
Guðjón Stefánsson
Mundi Stefánsson
Helgi Steinberg
J. J. Sveinbjörnsson
Bjarni Thordarson
Gunnar Thorsteinsson
Joe Thorsteinsson
Þorsteinn Þorsteinsson

F—"Ísland", Brown, Man.

Thórhallur Einarsson
J. S. Gillis
Óskar Gillis
Ragnar Gillis
Andy Gíslason
J. M. Gíslason
Lárus Gíslason
Th. J. Gíslason
Mrs. Th. J. Gíslason
Leonard Helgason
Jóhannes H. Húnfjörð
Jón J. Húnfjörð
J. B. Johnson
Sæunn Kristjánsson
Óli Líndal
Mrs. T. F. Líndal
T. M. Ólafsson
Sigurður Ólafsson
W. Ólafsson
Jónatan Thómasson

G—"Snæfell"

Churchbridge, Sask.

Guðmundur Árnason
Magnús Bjarnason
Jóhannes Einarsson
Konráð Eyjólfsson
G. F. Gíslason

Jón Gíslason
Eyjólfur Gunnarsson
Mrs. G. Gunnarsson
Ólafur Gunnarsson
C. J. Helgason
Björn Hinriksson
Mrs. Kristín Hinriksson
Kristján Johnson
Stefán Johnson
Kristján Kristjánsson
Gísli J. Markússon
Þorl. Peterson
Einar Sigurðsson
Jón Valberg.

H—Sambandsdeildin "Vísir"
(The Icelandic Association of Chicago)

Oliver Alfred
Mrs. Oliver Alfred
Egill Anderson
Mrs. Egill Anderson
August Anderson
Mrs. August Anderson
Peter Anderson
Mrs. Peter Anderson
Sigurður Árnason
Mrs. Sigurður Árnason
Miss Aurora Björnsson
J. S. Björnsson
Paul Björnsson
Mrs. Paul Björnsson
S. K. Björnsson
Mrs. S. K. Björnsson
Mrs. Ragna Barnes
Mrs. Steina Bergman
Alex Benson
Mrs. Alex Benson
Ingi Brynjólfsson
Mrs. Ingi Brynjólfsson
Paul Einarsson
Mrs. Paul Einarsson
Sam Einarsson
Halldór Einarsson
Egill Erlendson
Jóhann Goodman
Mrs. Jóhann Goodman
Skafti Guðmundsson
Mrs. Skafti Guðmundsson
Guðlaugur Guðlaugsson
Árni Helgason
Mrs. Árni Helgason
Miss Sofia Halldórsson
Paul Halldórsson
Mrs. Paul Halldórsson
Mrs. Sigrún Hannesson
Miss Ellen Hannesson
John S. Johnson
Mrs. John S. Johnson
Lawrence Johnson
Mrs. Lawrence Johnson
Guðm. Kristjánsson
Mrs. Guðm. Kristjánsson
Daníel S. Ólafsson
Mrs. Daníel S. Ólafsson
Wm. G. Paul
Mrs. Wm. G. Paul
H. H. Reykjalín
Mrs. H. H. Reykjalín
Paul Reykjalín
J. J. Samson
Mrs. J. J. Samson
Allan T. Sveinsson
Mrs. Allan T. Sveinsson
S. J. Storm
Mrs. S. J. Storm
W. H. Taylor
Mrs. W. H. Taylor
Mrs. Ingibjörg Thordarson
Miss Dorothy Thordarson
Miss Ingibjörg Thordarson
Thorarin J. Thorkelson
Mrs. Th. J. Thorkelson
Eric Vigfússon
Kjartan Vigfússon

I—Sambandsdeild Ungra Íslendinga í Winnipeg

Einar Árnason
Helga Árnason
Olga Benson
Lily Bergson
Margaret Ann Björnson
Hafsteinn Bjarnason
Helga Eggertson
Elva Eyford
Thomas O. Finnbogason
Fríða Gíslason
Sigga Gíslason
Salome Halldórsson
Stefán Hansson
Mrs. Halldóra Jakobsson
G. L. Jóhannsson
Mrs. G. L. Jóhannsson
Walter Jóhannsson
Mrs. Grace Thorlaksson Johnson
Harold Johnson
Sigríður Johnson
Steina Johnson
Hannes J. Líndal
Sigrún Líndal
Violet Líndal
Walter Líndal
Fanney Magnússon
Þóra Magnússon
Tryggvi Oleson
Edvald B. Olson
Oli Olson
Leslie Palmer
Edith Peterson
Margrét Pétursson
Philip M. Pétursson
Thorvaldur Pétursson
Grace Reykdal
Sig. Sigmundsson
Rose Sigmundsson
Ólöf Sigmundsson
Bergthóra Sigurðsson
Joe Sigurðsson
Lára B. Sigurðsson
Joe Sigurðsson
Dr. L. A. Sigurðsson
Helen Sigurðsson
Mac Sigurðsson
Ingi Stefánsson
Lilja Thordarson

Dánarskrá 1938

Ingibjörg Goodmundsson, Winnipeg, Man.
Elízabet Austdal, Selkirk, Man.
Þorst. Pétursson, Piney, Man.
Mrs. Lára Signý Blöndal, Winnipeg, Man.
Mrs. Ólína H. Johnson. Winnipeg, Man.
Mrs. Vilborg Árnadóttir Thorsteinsson, Winnipeg, Man.
Olgeir Friðriksson, Winnipeg, Man.
Tryggvi Ingjaldsson, Árborg, Man.
Andrés J. Skagfeld, Oak Point, Man.
Guðbr. Bjarnason, Garðar, N. Dak.
Halldór Einarsson, Hensel, N. Dak.
Guðm. Goodman, Wynyard, Sask.
Fred Stephenson, Winnipeg, Man.
Mrs. Sigr. Swanson, Winnipeg, Man.
Sig. J. Magnússon, Piney, Man.